

* * *

Laulupidu

Tantsupidu

Rahvamuusika

3.-6.07.2025 toimus Tallinnas Eesti XXVIII üldlaulu- ja XXI tantsupidu „ISEOMA“!

3.-6.07.2025 – das estnische XXVIII. Lied- und die XXI. Tanzfeier “Iseoma” (Mein eigenes) fand in Tallinn statt!

3.-6.07.2025 – Estonian XXVIII Song and XXI Dance Celebration “Iseoma” (My Own) took place in Tallinn!

Laulupidu on üks olulisemaid eestlaseks olemise sümboleid; tähtsaim ning rahvarohkeim kultuurisündmus Eestis, mis toimub iga viie aasta tagant. Eesti laulupidude traditsioonid ulatuvad aastasse 1869.

These massive folk gatherings, involving thousands of colourfully-dressed performers from all over Estonia and abroad, have helped to define nation’s spirit ever since the days of the first celebration in 1869.

During the 20th century, the celebration developed into a regular cultural phenomenon, and is now held once in every five years.

ESTONIAN DISCUSSIONS ON ECONOMIC POLICY

European Education Area 2025 / the European capital of sports in 2025 /
2025 as an important turning point in the European automotive sector

ESTNISCHE GESPRÄCHE ÜBER WIRTSCHAFTSPOLITIK

Europäischer Bildungsraum 2025 /
Tallinn, die Hauptstadt von Estland, ist die europäische Hauptstadt des Sports im Jahr 2025 /
Jahr der Umwälzung 2025 in der europäischen Autowelt

EESTI MAJANDUSPOLIITILISED VÄITLUSED

Euroopa haridusruum 2025 /
Eesti pealinn Tallinn □ Euroopa spordipealinn 2025 /
Pöördeline aasta 2025 Euroopa automaailmas

Articles (USB-flash drive) * Summaries * Chronicle
Beiträge (USB-Stick) * Zusammenfassungen * Chronik
Artiklid (USB-mälupulk) * Kokkuvõtted * Kroonika

33rd year of issue * 33. Jahrgang * 33. aastakäik

Peer reviewed and refereed international scientific Journal
of **Business Administration and Economic Policy**

Rezensierte und referierte internationale wissenschaftliche
Zeitschrift für **Betriebswirtschaft und Wirtschaftspolitik**

Eelretsenseeritud ja viidatud rahvusvaheline
Ettevõtte majanduse ja majanduspoliitika teadusajakiri

1-2 / 2025

Estonian Discussions on Economic Policy: European Education Area 2025 / The capital of the Republic of Estonia, Tallinn, is the European Sports Capital / A pivotal year in the European car world

Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik: Europäischer Bildungsraum 2025 / Die Hauptstadt der Republik Estland, Tallinn, ist die europäische Sporthauptstadt / Ein entscheidendes Jahr in der europäischen Automobilwelt

Eesti majanduspoliitilised väitlused: Euroopa haridusruum 2025 / Eesti Vabariigi pealinn Tallinn on Euroopa Spordipealinn / Pöördeline aasta Euroopa automaailmas

Peer reviewed and refereed international scientific Journal of **Business Administration and Economic Policy** / Rezensierte und referierte internationale wissenschaftliche Zeitschrift für **Betriebswirtschaft und Wirtschaftspolitik** / Eelretsenseeritud ja viidatud rahvusvaheline **Ettevõtte majanduse ja majanduspoliitika** teadusajakiri

Publikatsioon ilmub kuni kaks korda aastas / Die Publikation erscheint bis zu zwei Mal im Jahr / The publication is published once or twice a year

ASUTAJA, KOORDINAATOR JA PEATOIMETAJA / GRÜNDER, KOORDINATOR UND CHEFREDAKTEUR / FOUNDER, COORDINATOR AND CHIEF EDITOR: Matti Raudjärv (Tartu Ülikool * University of Tartu [1996 – 2019, since 2021 – Emeritus]; Tallinna Tehnikaülikool * Tallinn University of Technology [1968 – 1998], since 1974 – Alumni]; DAAD since 1990 – Alumni; Mattimar OÜ (GmbH / Ltd) [1993 – ..., Director])

ARTIKLID ON AVALDATUD ANDMEBAASIDES: / Die Beiträge sind in der Datenbank: / Articles have been published in the databases:

DOAJ – Directory of Open Access Journals (Netherlands),

EBSCO – Elton B. Stephens Company (USA),

EBSCO – Central & Eastern European Academic Source,

EBSCO – Discovery Service (**EDS**),

EBSCO Essentials (USA),

EconBib – Economics Bibliography (KSP Journals; International),

ECONIS – Economics Information System (Germany),

Elsevier-SCOPUS – Largest abstract & citation database of peer-reviewed literature (USA, United Kingdom, Germany),

ESO – European Sources Online (United Kingdom),

SSRN – Social Science Research Network (USA)

USA Kongressi raamatukogu/ US Congress Library/ US-Kongressbibliothek

ESTONIAN DISCUSSIONS ON ECONOMIC POLICY

European Education Area 2025 / The capital of the Republic of Estonia,
Tallinn, is the European Sports Capital /
A pivotal year in the European car world

ESTNISCHE GESPRÄCHE ÜBER WIRTSCHAFTS- POLITIK

Europäischer Bildungsraum 2025 / Die Hauptstadt der Republik Estland,
Tallinn, ist die europäische Sporthauptstadt /
Ein entscheidendes Jahr in der europäischen Automobilwelt

EESTI MAJANDUSPOLIITILISED VÄITLUSED

Euroopa haridusruum 2025 /
Eesti Vabariigi pealinn Tallinn on Euroopa Spordipealinn /
Pöördeline aasta Euroopa automaailmas

33rd year of issue * 33. Jahrgang * 33. aastakäik

Reviewed and refereed international scientific Journal
of Business Administration and Economic Policy

Rezensierte und referierte internationale wissenschaftliche
Zeitschrift für **Betriebswirtschaft und Wirtschaftspolitik**

Retsenseeritud ja viidatud rahvusvaheline

Ettevõtte majanduse ja majanduspoliitika teadusajakiri

1-2 / 2025

MattimaR
anno 1993

TALLINN

TOIMETUSKOLLEGIUM / REDAKTIONSKOLLEGIUM / EDITORIAL BOARD:

Raul Eamets (Bigbank AS)

Wolfgang Eibner (Ernst-Abbe-Hochschule Jena * University of Applied Sciences of Jena)

Peter Friedrich (University of Federal Armed Forces Munich * University of Tartu)

Irina Gogorishvili (Tbilisi Riiklik Ülikool * Ivane Javakhishvili State University of Tbilisi)

Enno Langfeldt (Fachhochschule Kiel * University of Applied Sciences of Kiel)

Stefan Okruch (Andrássy Gyula Deutschsprachige Universität Budapest;

Otto-Friedrich-Universität Bamberg)

Armin Rohde (Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald * University of Greifswald)

Klaus Schrader (Kieli Maailmamajanduse Instituut * Kiel Institute of the World Economy)

Mart Sörg (Tartu Ülikool * University of Tartu)

* * *

TOIMETAJAD / REDAKTEURE / EDITORS:

Üllas Ehrlich (Tallinna Tehnikaülikool * Tallinn University of Technology)

Sulev Mäeltsemees (Tallinna Tehnikaülikool * Tallinn University of Technology)

Matti Raudjärv (Tartu Ülikool * University of Tartu [1996–2019; since 2021 – Emeritus]; Tallinna Tehnikaülikool * Tallinn University of Technology [1968–1998]; since 1974–Alumni; Mattimar OÜ * GmbH * Ltd [1993 – ..., Director])

Toimetaja-konsultant / Redakteurin-Konsultantin / Editor-Consultant:

Ruth Tammeorg (Tartu Ülikooli Ametiühing * Tartu University Faculty Association; kvalifikatsioon: kutsestandard – raamatukoguhoidja, tase VI/ Occupational qualification standard – Subject Librarian, level VI)

IT toimetajad-konsultandid / IT-Redakteure-Berater / IT editors-consultants:

Ragnar Kolga (Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži infotehnoloogia spetsialist)

Jüri Kristal (firma CADi Eesti OÜ tegevdirektor)

* * *

Endised toimetajad ja toimetuskolleegiumi liikmed: In memoriam

Janno Reiljan (Tartu Ülikool, Riigikogu; 8.10.1951–23.01.2018. toimetaja)

Manfred E. O. Hennies (Kieli Rakendusülikool, Saksamaa; 10.09.1938–18.10.2019. toimetuskolleegiumi liige; toimetaja)

Helgi-Annika Reisenbuk (Tallinna Tehnikaülikool; 21.01.1036–21.10.2025. toimetuskolleegiumi liige)

KONTAKT - CONTACT:

Matti Raudjärv, Ph D (filosoofiadoktor-majanduskandidaat)

Mattimar OÜ (GmbH / Ltd) [1993 – ..., Director] (kirjastaja, Verlag, publisher)

Kose tee 79, 12013 Tallinn, Pirita-Kose; Eesti – Estland – Estonia

Tartu Ülikool * University of Tartu [1996-2019; since 2021 – Emeritus]

mattir@mattimar.ee * www.mattimar.ee * matti.raudjarv@ut.ee

Tehniline töötlus ja korrektuur / Technical editing and proofreading: Miniprint OÜ

* * *

Estonian Discussions on Economic Policy: European Education Area 2025 / The capital of the Republic of Estonia, Tallinn, is the European Sports Capital / A pivotal year in the European car world. **2025, No. 1-2**

Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik: Europäischer Bildungsraum 2025 / Die Hauptstadt der Republik Estland, Tallinn, ist die europäische Sporthauptstadt / Ein entscheidendes Jahr in der europäischen Automobilwelt

2025, Nr 1-2

Eesti majanduspoliitilised väitlused: Euroopa haridusruum 2025 / Eesti Vabariigi pealinn Tallinn on Euroopa Spordipealinn / Pöördeline aasta Euroopa automaailmas. **2025, nr. 1-2**

Peer reviewed and refereed international scientific Journal of **Business and Economic Policy**
Rezensierte und referierte internationale wissenschaftliche Zeitschrift für **Betriebswirtschaft und Wirtschaftspolitik**

Eelretsenseeritud ja viidatud rahvusvaheline **Ettevõtte majanduse ja majanduspoliitika** teadusajakiri.

Tallinn: Mattimar; 33rd year of issue / 33. Jahrgang / 33. aastakäik

MATTIMAR OÜ (GmbH, Ltd), 2024

The journal has / Die Zeitschrift hat / Ajakirjal on – DOI: 10.1515/edep

Electronic publications of articles are assigned a DOI / Elektronische Veröffentlichungen von Artikeln werden mit einem DOI versehen / Artiklite elektroonilistele väljaannetele omistatakse DOI: <https://doi.org/10.1515/edep>

Käesolevas publikatsioonis avaldatud artiklid on eelretsenseeritud anonüümselt sõltumatu doktorikraadiga retsensentide poolt/ Alle Beiträge der vorliegenden Publikation wurden vor der Veröffentlichung anonym von unabhängigen promovierten Experten rezensiert / Before publishing, the articles in this collection have been anonymously peer-reviewed by independent reviewers holding a doctor's degree.

Trükitud trükikojas Miniprint OÜ / Gedruckt in der Druckerei Miniprint OÜ / Printed in the publishing house of Miniprint OÜ, Tallinn, Estonia

© Esikaas ja üldkujundus / Cover und Gesamtlayout / Front cover and general design:

kirjastaja Mattimar OÜ; Mattimar-Verlag GmbH; publisher Mattimar Ltd 2024

© Kirjastamine: kirjastajad, Herausgeber, publishers – Tallinn: Mattimar-Verlag GmbH, 2024

© Autorid, Autoren, Authors

ISSN 1736-5597 (trükiis)

ISSN 1736-5600 (USB-mälupulk - USB flash drive - USB-Stick)¹

¹ Peatoimetaja märkus: Tehnoloogia areneb ning seetõttu otsustasime alates 2025. aastast ajakirja väljaandmisel CD-ROM-i asemel kasutusele võtta USB-mälupulga (USB flash drive-USB-Stick). Põhjuseks asjaolu, et paljudel autoritel ja teistel lugejatel pole lauaarvutit, vaid sülearvuti (sellal aga puudub sageli CD kasutamise võimalus ning on vaja hankida lisaseade CD kasutamiseks, mis pole siiski kõige mugavam variant). Seega – USB-mälupulka on võimalik nii lauaarvutil kui sülearvutil kasutada. USB-mälupulga paigutame ajakirja trükise tagumise kaane siseküljel asuvasse plasttaskusse (analoogselt varem CD paigutusega).

Loodame, et autorid-lugejad mõistavad tekkinud olukorda ning aktsepteerivad muudatust. Oleme püüdnud käesoleval ajal optimaalselt parimat USB-mälupulga varianti kasutada (maht /GB/, mõõdukas hind).

ISSN 2228-1878 (pdf, online)
ISBN 978-9916-672-17-4 (trükkis)
ISBN 978-9916-672-18-1 (USB-mälupulk - USB flash drive- USB-Stick)
ISBN 978-9916-672-19-8 (pdf)
ISBN 978-9985-672-20-4 (epub)

NB! NB! NB!

AJAKIRJAST / ÜBER ZEITSCHRIFT / ABOUT JOURNAL

Käesolevat ajakirja tervikuna on näha:

- **Mattimar OÜ** kodulehel (www.mattimar.ee)

Mattimar OÜ (GmbH / Ltd):

- *eesti keelsel kodulehel / estnisch / Estonian:*
http://www.mattimar.ee/est_publikatsioonid.html
- *saksa keelsel kodulehel / deutsch / German:*
http://www.mattimar.ee/ger_publikatsioonid.html
- *inglise keelsel kodulehel / englisch / English:*
http://www.mattimar.ee/eng_publikatsioonid.html

Mattimar OÜ koduleht on uuendamisel ja lisaks on koostamisel ka kodulehe vene keele osa ning kui edaspidi tekib piisavalt palju vene keeles artiklite kirjutajaid-autoreid (NB! ja konverentsil osalejaid, et konverentsile tekib vajalik hulk ka vene keelseid ettekandeid) ning kirjutatakse sisukaid artikleid, siis on võimalik, et laiendame ka ajakirja neljakeelseks.

Üsna terviklikult on ajakirja samuti näha koos suures mahus eessõnade, sh oluliste sündmuste äramärgimisega, täismahus teadusartiklite, nende artiklite teisekeelsete kokkuvõtete, kroonika ja muu olulisega ojs.utlib.ee lehel:

- **OJS** (ojs.utlib.ee) – (Open Journal System) on veebiajakirjade publitseerimissüsteem, mida kasutatakse **Tartu Ülikooli** avatud juurdepääsuga (Open Access) teadusajakirjade haldamiseks ja publitseerimiseks. OJS platvormil on avaldatud Tartu Ülikooli nime all (sh TÜ Kirjastuses) kirjastatavad eelretsenseeritud ajakirjad, mis sisaldavad ar-

Note from the Chief Editor: Technology is developing and therefore we decided to start using a USB flash drive – USB stick instead of the CD-ROM from 2025 to publish the journal. The reason is that many authors and other readers have a laptop instead of a desktop computer (CDs often cannot be used with laptops and require an additional device for using CDs, which is not very convenient). Thus – a USB memory stick can be used both with a desktop and a laptop computer. We will insert the USD flash drive in the plastic pocket on the inside of the back cover of the printed journal (analogously with the earlier location of the CD). We hope that the authors and the readers will understand the current situation and accept the change. We have used the most optimal currently available USB flash drive (capacity (GB), dimensions, price).

tiklite täistekste eesti, inglise ja vene keeles (meie ajakirja puhul lisaks ka saksa keelses tekstid). Kõik Tartu Ülikooli OJS platvormil avaldatud ajakirjad on kättesaadavad ka rahvusvahelises **DOAJ** (Directory of Open Access Journals) andmebaasis. Ka meie käesolev ajakiri on selles andmebaasis (DOAJ) esindatud.

* * *

Die vorliegende Zeitschrift in Gänze kann eingesehen werden:

- auf der Homepage von **Mattimar OÜ (GmbH)** (www.mattimar.ee)
- bei **OJS** (ojs.utlib.ee) – (Open Journal System), es handelt sich um ein Publizierungssystem der Onlinezeitschriften, das von der Universität Tartu zur Verwaltung und Publikation von wissenschaftlichen Zeitschriften verwendet wird und öffentlich zugänglich ist (Open Access). Alle auf der OJS-Plattform der Universität Tartu veröffentlichten Zeitschriften sind auch in der internationalen Datenbank von **DOAJ** (Directory of Open Access Journals) zugänglich. Auch unsere vorliegende Zeitschrift ist in dieser Datenbank (DOAJ) vertreten.

Der Homepage von Mattimar OÜ wird gerade erneuert und zusätzlich wird auch der russischsprachige Teil der Seite zusammengestellt. Wenn es in nächster Zukunft genügend russischsprachige Autoren und Verfasser der Beiträge geben wird (NB! und auch Teilnehmer an den Konferenzen, so dass auch eine notwendige Menge an russischsprachigen Vorträgen entsteht) und dem Redaktionsteam der Zeitschrift inhaltvolle Beiträge vorgelegt werden, dann wird es möglich sein, dass wir auch die Zeitschrift auf vier Sprachen erweitern werden. Aber, wir werden es sehen, denn dies wird wohl auch einen Redakteur und Rezensenten für das Russische voraussetzen!?

* * *

The full edition of this journal is available:

- on the web site of **Mattimar OY (Ltd)** (www.mattimar.ee)
- in **OJS** (ojs.utlib.ee) – (Open Journal System) which is a publishing system for online journals used for the management and publishing of open access research journals of the **University of Tartu**. All journals published in the OJS platform of the University of Tartu are available also in the international **DOAJ** (Directory of Open Access Journals) database. Also this our journal is represented in that database (DOAJ).

The web site of Mattimar OY is undergoing updates, and in addition, the part in the Russian language will be added to the web site, and if we have enough authors of papers in Russian in the future (NB! and conference participants so that we have the necessary number of presentations also in Russian) and papers rich in content are submitted to the editorial board of the journal, it will be possible to expand the journal also to include the fourth language. But we will wait and see since this assumes also an editor and peer reviewers in the Russian language!?

* * *

TÄHELEPANUKS AUTORITELE!
WICHTIGE ANMERKUNG FÜR AUTOREN!
NOTE FOR THE AUTHORS!

Autor vastutab oma kirjutise sisu, õigekirja ja vormistamise eest ainuisikuliselt. Mattimar OÜ ei võta vastutust andmete õigsuse, täpsuse ega täielikkuse osas, samuti ei arvesta ka kolmandate poolte eraõiguslikke huve.

Artikli sissejuhatavas osas ootame me autoritelt, et nad **konkreetselt ja selgelt**

- kirjutaksid, mille pooltest on autori tema arvates artikli teema aktuaalne;
- formuleeriks artikli eesmärgi;
- formuleeriks need uurimisülesanded, mille lahendamine aitab seatud eesmärgi saavutada.

Artiklite, kokkuvõtete ja muude materjalide vormistamisnõuded on avaldatud Mattimar OÜ kodulehel (www.mattimar.ee – “Aktuaalne” all: Infokiri).

Verantwortlich für den Inhalt sind die Autoren. Mattimar OÜ (GmbH) übernimmt keine Gewähr für die Richtigkeit, Genauigkeit und Vollständigkeit der Angaben sowie die Beachtung privater Rechte Dritter.

Im einführenden Teil des Beitrages erwarten wir von dem Autor, dass er **konkret und deutlich**

- die Aktualität des Beitrages und des Themas hervorhebt;
- das Ziel des Beitrages formuliert;
- umfassend die Forschungsaufgaben formuliert, die zur Erreichung des Ziels gelöst werden müssen.

Die eingereichten Artikel und die dazugehörigen Zusammenfassungen müssen folgende Formvorschriften erfüllen (www.mattimar.ee – „Aktuell“: Merkblatt)

Authors are personally responsible for the content, correct spelling and formatting of their publications. Mattimar OY (Ltd) will not accept responsibility for the correctness, accuracy or completeness of the information and will not take into account private interests of third persons.

We expect from authors a **specific and clear** statement in the introductory part of the paper about:

- why the subject of the paper is topical in the opinion of the author;
- the objective of their paper;
- the research tasks which have to be fulfilled to achieve the stated objective.

With the delivery of your paper you will grant to the publishers the right to publish your paper (www.mattimar.ee – „Topical“: Information Letter)

UUS! NEU! NEW!

LAIENDAME AJAKIRJA SISULIST POOLT!

WIR ERWEITERN DEN INHALT DER ZEITSCHRIFT!

WE WILL EXPAND THE RANGE OF TOPICS OF THE JOURNAL!

NB! NB! NB!

Alates aastast 2022:

laiendasime ajakirja sisulist poolt,

st võtame senisest enam juba 2021. aasta teisest poolest avaldamiseks vastu ettevõtte ja ettevõtlusega seotud teadusartikleid eemärgiga anda head võimalused samuti nendele teadlastele ja praktikutele, kes ettevõttemajanduse uurimisega tegelevad, seda nii Eestis kui teistes riikides.

See annaks võimalused ka ettevõttemajanduse probleeme paremini majanduspoliitikaga siduda ja integreerida. Sisu poolest oleks tegemist:

eelretsenseeritud ning viidatud rahvusvahelise ettevõttemajanduse ja majanduspoliitika teadusajakirjaga.

Ajakirja pealkiri ja avaldamistingimused jäävad endisteks, artikleid võtame vastu jooksvalt, aasta läbi.

Artiklite esitamise tähtsajad, mis tuuakse välja aasta lõppudel ja alguses meie poolt levitatavates **Infokirjades**, on eeskätt nendele autoritele, kes on huvitatud meie konverentsidel osalemisest ja esinemisest kesksuvel (iga-aastaselt: juuni lõpp – juuli algus) ning enne konverentsi ilmuvas ajakirjas oma artikli avaldamisest.

* * *

NB! NB! NB!

Ab dem Jahr 2022 werden wir:

den inhaltlichen Teil der Zeitschrift erweitern,

d. h., dass wir bereits ab der zweiten Hälfte des Jahres 2021 zahlreicher als bis jetzt Wissenschaftsartikel zur Veröffentlichung annehmen werden, die mit Unternehmen und Unternehmertum verbunden sind, mit dem Ziel, gute Möglichkeiten auch jenen Wissenschaftlern und Praktikern zu offerieren, die sich mit der Forschung der Betriebswirtschaft beschäftigen, und das sowohl in Estland wie in anderen Ländern.

Dies würde uns auch Möglichkeiten bieten, die Probleme der **Betriebswirtschaft** besser mit der Wirtschaftspolitik zu verbinden und zu integrieren. Vom Inhalt her würde es sich um:

eine vorrezensierte und referenzierte Wissenschaftszeitschrift für internationale Betriebswirtschaft und Wirtschaftspolitik handeln.

Der Titel der Zeitschrift und die Veröffentlichungsbedingungen bleiben die gleichen, die Artikel werden laufend, während des ganzen Jahres entgegengenommen.

Die Fristen für die Einreichung von Artikeln, die in den an Jahresenden und Jahresanfängen von uns verbreiteten **Informationsschriften** angegeben werden, sind vor allem für jene Autoren vorgesehen, die an der Teilnahme an unseren Konferenzen und an einem Auftritt im Mittsommer (alljährlich: Ende Juni – Anfang Juli) sowie an einer Veröffentlichung des eigenen Artikels in der vor der Konferenz erscheinenden Zeitschrift interessiert sind.

* * *

NB! NB! NB!

Starting from 2022:

we will expand the range of topics of the journal – i. e. already from the second half of 2021 we will accept more research papers related to **enterprises and business** activities in order to afford good opportunities also to researchers and experts of the field studying business administration both in Estonia and other countries.

It would also make it possible to link and integrate **business administration** problems better with economic policy. In essence it would be:

a peer-reviewed and indexed international scientific journal of business administration and economic policy.

The journal title and the conditions for publishing will remain the same, we will accept papers all the year round.

The deadlines for the submission of papers that will be set at the beginning and end of each year in the **Information letters** we will be sending out are above all *for the authors who are interested in participation in our conferences and making presentations* in summer (annually: end of June – beginning of July) and publishing their papers in the journal that will be published before the conference.

* * *

Alates juunist 2019, pärast rahvusvahelise andmebaasi Scopus poolset tunnustust, on käesolev ajakiri Eesti Teadusinfosüsteemis (ETIS) kõrgeimal tasemel, s.o. tasemel 1.1

* * *

**KÄESOLEVA PUBLIKATSIOONI-TEADUSAJAKIRJA KOOSTAMIST,
TRÜKKIMIST JA VÄLJAANDMIST TOETANUD ÜLIKOOLID NING OR-
GANISATSIOONID /**

**Die Herausgabe dieser Publikation wurde unterstützt durch folgende Universi-
täten und Organisationen /**

**The following universities and organisations have supported the publishing/
printing of the publication:**

- Tartu Ülikool * Universität Tartu * University of Tartu
- Tallinna Tehnikaülikool * Technische Universität Tallinn * Tallinn University of Technology
- Mattimar OÜ * Mattimar GmbH * Mattimar Ltd
- Kieli Rakendusülikool * Fachhochschule Kiel * University of Applied Sciences of Kiel
- Greifswaldi Ülikool * Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald * University of Greifswald
- Kieli Maailmamajanduse Instituut * Institut für Weltwirtschaft Kiel * Kiel Institute of the World Economics
- Tbilisi Riiklik Ülikool * Ivane Javakhishvili Staatliche Universität Tbilisi * Ivane Javakhishvili State University of Tbilisi
- Jena Rakendusülikool * Ernst-Abbe-Hochschule Jena * University of Applied Sciences of Jena

Kaudselt on toetanud ka

- DAAD (Saksa Akadeemiline Vahetusteenistus)
- Georgia Tehnikaülikool * Georgian Technical University

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
MAJANDUSTEADUSKOND

FACHHOCHSCHULE KIEL
University of Applied Sciences

UNIVERSITÄT GREIFSWALD
Wissen lockt. Seit 1456

GEORGIAN TECHNICAL UNIVERSITY

GTU

SCIENTIA POTESTAS EST...

DAAD

Deutscher Akademischer Austauschdienst
German Academic Exchange Service

* * *

CONTENTS / INHALTSVERZEICHNIS / SISUKORD

Toimetuskollegium / Redaktionskollegium / Editorial Board	4
Toimetajad / Redakteure / Editors + In memoriam	4
KONTAKT – CONTACT	4
DOI; ISSN	5
ISBN	6
Ajakirjast / Über Zeitschrift / About Journal	6
Tähelepanuks autoritele! / Wichtige Anmerkung für Autoren! / Note for the authors!	8

Uus! Neu! New!

Laiendame ajakirja sisulist poolt! / Wir erweitern den Inhalt der Zeitschrift! / We will expand the range of topics of the journal!	9
--	---

* * *

Käesoleva publikatsiooni-teadusajakirja koostamist, väljaandmist ja trükkimist toetanud ülikoolid ning organisatsioonid / Die Herausgabe dieser Publikation wurde unterstützt durch folgende Universitäten und Organisationen / The following universities and organisations have supported the publishing / printing of the Publication	11
---	----

* * *

INTRODUCTORY PART / EINFÜHRUNGSTEIL / SISSEJUHATAV OSA²

Euroopa haridusruum 2025 (koostanud Matti Raudjärv)	20
European Education Area 2025 (compiled by Matti Raudjärv)	24
Üks ring veel! Euroopa spordipealinn Tallinn innustab liikuma (Siim Kaasik)	29
One more round! European capital of sport Tallinn inspires people to get moving (by Siim Kaasik)	35
Noch eine Runde! Die europäische Sporthauptstadt Tallinn motiviert zur Bewegung	38
Pöördeline aasta Euroopa automaailmas? (koostanud Matti Raudjärv)	41
Epoch-making year in European automotive world? (compiled by Matti Raudjärv)	53
Peatoimetaja pöördumine	60
Begleitwort des Chefredakteurs	61

² vastavalt aasta allteemadele/ nach den Unterthemen des Jahres/ according to the sub-themes of the year.

Comments from the Chief Editor	62
ÜLESKUTSE: Konverentse võiks hoogsalt jätkata Eesti saartel (koostanud Matti Raudjärv)	64
CALL: The conference could be continued quickly on the Estonian islands (compiled by Matti Raudjärv)	74

* * *

SUMMARIES / ZUSAMMENFASSUNGEN / KOKKUVÕTTED

Üllas Ehrlich	Eesti elanike maksevalmidus karjäärade laienemise peatumise eest: tingimusliku hindamise uuring	82
<i>Artikkel/Article</i>	Estonian Residents' Willingness to Pay for Stopping Quarry Expansion: a Contingent Valuation Study	79
Wolfgang Eibner Charly Laßmann Mickél Schweickert	Javier Milei's "Chainsaw Reform Course" in Argentina: a first critical Research	87
<i>Artikkel/Article</i>	Javier Mileis "Reformkurs der Motorsäge" in Argentinien: Eine erste kritische Bestandsaufnahme	94
Mariam Khorava	Die politische Ökonomie geopolitischer Risiken und fiska- lischer Reaktionen in Georgien: Eine Mixed-Methods- Analyse	103
<i>Artikkel/Article</i>	The Political Economy of Geopolitical Risk and Fiscal Response in Georgia: A Mixed-Methods Analysis	150
Matti Raudjärv	Several important European and global events related to cultural and environmental policy have been held in Estonia during this decade	109
<i>Artikkel/Article</i>	Eestis on käesoleval kümnendil korraldatud mitmeid kultuuri- ja keskkonnapoliitikaga seotud Euroopa ning maailma tippsündmusi ³	180
Priit Sander	Empiirilised tõendid kapitali eelarvestamise teooria ja praktika	

³ Tervikartikkel USB-mälupulgal (USB flash drive; USB-Stick) on eesti keeles, kuna mitmed materjalid ei pruugi teistes keeltes lugejatele huvi pakkuda.

The entire article on the USB flash drive (USB-Stick) is in Estonian, as many materials may not be of interest to readers in other languages.

Der gesamte Artikel zum USB-Flash-Laufwerk (USB-Stick) ist auf Estnisch, da viele Materialien für Leser in anderen Sprachen möglicherweise nicht von Interesse sind.

Margus Kõomägi	lahknevuse kohta: Eesti ettevõtete küsitlusuuring	119
Harri Värvi		
Katrin Madissoo		
Mark Kantšukov		
<i>Artikkel/Article</i>	Empirical Evidence on the Discrepancy Between Capital Budgeting Theory and Practice: A Survey of Estonian Enterprises	250

* * *

CHRONICLE / CHRONIK / KROONIKA

A.

Tähelepanuväärsed Eesti majandusteadlased, majandusõppejõud ja teadusorganisaatorid
Bedeutende estnische Wirtschaftswissenschaftler, Hochschullehrer für Wirtschaft und Wissenschaftsorganisatoren
Notable Estonian economists, economic academics and scientific research organisers

Emeriitdotsent Helgi-Annika Reisenbuk (21.01.1936 – 21.10.2025).	
In memoriam	128
Emeritierte Dozentin Helgi-Annika Reisenbuk (21.01.1936 – 21.10.2025).	
In memoriam	130
Associate professor emeritus Helgi-Annika Reisenbuk (21.01.1936 – 21.10.2025). In memoriam	132

* * *

Meie autorite ning konverentsi ja ajakirja toetajate tähtpäevad ning tegevused
Jahrestage von unseren Autoren sowie von Unterstützern der Konferenz und der Zeitschrift
Important dates for our authors and supporters of the conference and journal

* * *

Sünnipäevalised-juubilarid – seotud meie ajakirja väljaandmise ja rahvusvahelise teaduskonverentsi korraldamise ning toetamise ja mentorlusega
Geburtstagskinder und Jubilare, die mit der Herausgabe unserer Zeitschrift und der Organisation der internationalen Wissenschaftskonferenz sowie mit Unterstützung und Mentoring verbunden sind
Birthdays and jubilees – related to the publishing of our journal and organisation, supporting and mentoring of the international scientific conference

Prof. Dr. rer. pol. Stefan Okruch – 60 (27.11.1965), (eesti keeles)	134
Prof. Dr. rer. pol. Stefan Okruch – 60 (27.11.1965), (in deutsch)	135
Prof. Dr. rer. pol. Stefan Okruch – 60 (27.11.1965), (in english)	136
PhD Henn Vallimäe – 70 (19.04.1955), (eesti keeles)	137

PhD Henn Vallimäe – 70 (19.04.1955), (in english)	139
---	-----

B.

Aktuaalne nii ülikoolide õppe- kui teadustöös

Aktuelles in Unterricht und Forschung der Universitäten

Topical in both the academic and research activities of universities

Suitsusaunade uurimise jätkamine on oluline kultuuriline ettevõtmine ja osa majanduspoliitikast (koostanud Matti Raudjärv)	142
Continuing the research into smoke saunas is an important cultural undertaking and a part of estonian cultural and economic policy (compiled by Matti Raudjärv)	148

C.

Majanduspoliitika teaduskonverentsid ja muud tegevused

Wissenschaftliche Konferenzen über Wirtschaftspolitik und andere Veranstaltungen

Veranstaltungen

Scientific conferences on economic policy and other activities

C1. Majanduspoliitika teaduskonverentsid Eestis (1984, 1994–2019, 2000–2025) / Liste der wissenschaftlichen Konferenzen über Wirtschaftspolitik in Estland (1984, 1994–2019, 2000–2025) / List of scientific conferences on economic policy in Estonia (1984, 1994–2019, 2000–2025)	153
C2. Loodetav tulevikuinformatsioon (2026 – 2029) / Die Zukunftsinformation (2026 – 2029) / Expected future information (2026 – 2029)	164

*** **

ANNEXES / ANHÄNGE / LISAD

D.

Informatsioon ajakirja toimkonnalt	180
Information from the editorial team	181
Information des Redaktionsteams	182

E.

Mattimar OÜ – usaldusväärne ettevõtte /	
Mattimar OÜ (GmbH) – Zuverlässiges Unternehmen /	
Mattimar OÜ (Ltd) – Trustworthy Enterprise	184

* * *

NB! NB! NB!

3.-6.07.2025 toimus Tallinnas Eesti XXVIII üldlaulu- ja XXI tantsupidu „ISEOMA“!

3.-6.07.2025 – fand das estnische XXVIII. Lied- und die XXI. Tanzfeier in Tallinn statt!

3.-6.07.2025 – Estonian XXVIII Song and XXI Dance Festival took place in Tallinn!

* * *

NB! NB! NB!

Järgmine, **XXXIV** rahvusvaheline kolmekeelne majanduspoliitika ja ettevõtte-majanduse teadusajakiri ilmub teisel poolaastal 2026.

Die nächste Ausgabe, das **XXXIV**. Internationale dreisprachige Zeitschrift für Wirtschaftspolitik und Betriebswirtschaft wird voraussichtlich in der zweiten Hälfte des Jahres 2026 erscheinen.

The next one, the **XXXIV** International Trilingual Scientific Journal of Economic Policy and Business Economics, will probably be published in the second half of 2026.

XXXIV 2026 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika ja ettevõtte-majandus Euroopa Liidu riikides – aasta 2026:

30 aastat regionaalse Tartu Ülikooli Pärnu kolledži asutamisest Pärnus / Kohaliku omavalitsuse volikogu valimised Eestis 19. oktoobril 2025 – tulemused ja esialgsed tegevused 2025 – 2026 ... (3. – 5.07.2026)

Die Wirtschaftspolitik und Betriebswirtschaft in den EU-Mitgliedsstaaten – 2026: 30 Jahre seit der Gründung des regionalen Pärnu College der Universität Tartu in Pärnu / Kommunalwahlen in Estland am 19. Oktober 2025 – Ergebnisse und vorläufige Aktivitäten 2025–2026 ... (3. – 5.07.2026)

Economic Policy and Business Administration in the EU Member States – 2026: 30 years since the establishment of the regional Pärnu College of the University of Tartu in Pärnu / Local government council elections in Estonia on October 19, 2025 – results and preliminary activities 2025 – 2026 ... (3. – 5.07.2026)

Täpsem informatsioon alates oktoobrist-novembrist 2025 / Genauere Informationen ab Oktober-November 2025 / More detailed information from October-November 2025: www.mattimar.ee

* * *

INTRODUCTORY PART

EINFÜHRUNGSTEIL

SISSEJUHATAV OSA

EUROOPA HARIDUSRUUM 2025

Euroopa haridusruumi algatus peaks aitama Euroopa Liidu liikmesriikidel teha koostööd, et luua vastupidavamad ning kaasavamad haridus- ja koolitussüsteemid.

Miks meil on vaja Euroopa haridusruumi luua?

Haridus on eneseteostuse, tööalase konkurentsivõime ning kodanikuaktiivsuse ja -vastutuse alus. Haridus on elutähtis ka Euroopa ühiskondade ja majanduste elujõulisuse tagamiseks. Nii nagu on sätestatud Euroopa sotsiaaldõiguste sambas, on juurdepääs kvaliteetsele ning kaasavale haridusele, koolitusele ja elukestvale õppele kõigi kodanike õigus.

COVID-19 pandeemia on eriti selgelt esile toonud, kui oluline on vältida õppimise ning oskuste arendamise struktuursete takistuste mõju inimeste tööväljavaadetele ja ühiskonnaelus osalemisele.

Euroopa haridusruum toimib käsikäes Euroopa oskuste tegevuskavaga ja Euroopa teadusruumi algatusega, et rakendada teadmisi ning muuta need Euroopa majanduse elavdamise ja jõukuse alustalaks.

Koostöö sihtvaldkonnad

Euroopa Komisjon ja Euroopa Liidu (EL) liikmesriigid töötavad selle nimel, et tekiks ühine visioon Euroopa haridusruumist, ning nad keskenduvad oma jõupingutustes järgmistele teemadele:

- hariduse ja koolituse kvaliteedi ja võrdsete võimaluste parandamine
- õpetajad, koolitajad ja koolijuhid
- digiõpe
- keskkonnahoidlik haridus
- Euroopa haridusruumi koht maailmas

EL plaanib tegevust järgmistes haridusvaldkondades:

- alusharidus ja lapsehoid
- üldharidus
- kõrgharidus
- täiskasvanuõpe
- kutseõpe

Algatused Euroopa haridusruumi suunas

Idee luua Euroopa haridusruum sai esmakordselt Euroopa juhtide toetuse 2017. aastal Rootsis toimunud Göteborgi sotsiaaltippkohtumisel. Esimesed meetmepaketid võeti vastu 2018. ja 2019. aastal.

Tänu aastakümnete pikkusele tihedale koostööle on juba tehtud märkimisväärsed edusamme:

- peaaegu 95% lastest osaleb alates 4. eluaastast alushariduses
- üle 40% noortest täiskasvanutest omandab kõrgharidust

- peaaegu 90% noortest lahkub haridusasutusest keskharidusega või registreerub edasissele koolitusele
- 80% hiljuti programmi „Erasmus+“ läbinutest on tööle asunud vähem kui kolme kuu jooksul pärast lõpetamist
Sellised tulemused on märk suurtest edusammudest, kuid on vaja teha rohkem, seda eelkõige seoses järgmiste probleemidega:
- vähesed lugemis-, matemaatika- ja loodusteaduste oskused 15-aasta vanuste õpilaste segmendis
- täiskasvanute osalus elukestvas õppes

Täiendav informatsioon Euroopa haridusruumi edusammude jälgimise kohta

2020. aasta septembris esitas komisjon oma teatises uuendatud visiooni Euroopa haridusruumist ja konkreetseid meetmed selle saavutamiseks.

Euroopa Liidu Nõukogu vastas 2021. aasta veebruari resolutsiooniga, milles käsitletakse strateegilist raamistikku üleeuroopaliseks koostööks hariduse ja koolituse alal aastateks 2021–2030.

2022. aasta novembris avaldas komisjon eduaruande Euroopa haridusruumi loomisel tehtud edusammude kohta. Aruandes rõhutatakse seni tehtud tööd ja lahendamist vajavaid probleeme.

2023. aastal keskenduti Euroopa haridusruumi vahehindamise protsessile.

ELi institutsioonid, liikmesriigid ja asjaomased sidusrühmad arutasid praeguseid edusamme, eesseisvaid probleeme ja nende lahendamist.⁴

* * *

Allakirjutanu sai 24.04.2025 e-maili (sõnum saadeti: matti.raudjarv@ut.ee.), kus on tähelepanu väga olulisele probleemile juhitud – **mis saab pärast kõrghkooli?**⁵

Kõrghariduse juhtimine, akadeemiline töö ja kõrghariduse ümberkujundamine rahutul ajastul

Kogu maailmas on ülikoolid kriisis, kuna kõrghariduse juhtimine, akadeemiline tööjõud ja stipendiumi tähendus on põhjalikult muutumas.

⁴ [https://education.ec.europa.eu/et/about-eea/the-eea-explained] 6.04.2025

⁵ Saatja: Social Science Space info@email.sagepub.com;

Sage Publishing, endise nimega SAGE Publications, on Ameerika sõltumatu akadeemiline kirjastusettevõtte, mille asutas 1965. aastal New Yorgis Sara Miller McCune ja mis asub nüüd Californias Thousand Oaks Newbury Parki naabruses. Sage kontorid asuvad järgmistes suur-linnades/ pealinnades: Los Angeles, London, New Delhi, Singapur, Washington; Melbourne. Sage'i kutsus kaastöid tegema teemal "Pärast ülikooli?", keskendudes kõrghariduse kriisile ja ümberkujundamisele nii riiklikus kui ka rahvusvahelises võrdlevas kontekstis. Kaastööd peaksid olema 700–1,000 sõna pikad, kokku tellitakse seitse kuni 10 postitust. Need peaksid olema kirjutatud kõnekeeles, et kõnetada nii paljude akadeemiliste distsipliinide lugejaid kui ka lugejaid väljaspool akadeemilisi ringkondi. Artiklite tähtjaks määrati 31. juuli 2025.

Ameerika Ühendriikides seatakse progressiivsed arusaamad kõrgharidusest kahtluse alla ja võib-olla tühistatakse.

Ühendkuningriigis on aastakümneid kestnud kõrghariduse rahastamise vähendamine ja turustamine kulmineerunud finantskriisiga, millel on paljude ülikoolide jaoks eksistentsiaalsed tagajärjed.

Argentinast on paremäärusliku populistliku valitsuse katsetel vähendada avaliku hariduse rahastamist olnud potentsiaalselt püsivad tagajärjed ülikoolide põhitoimimisele.

Mujal on autoritaarsed valitsused töötanud tõhusalt, et veelgi piirata akadeemilist vabadust teaduskeskkonnas, kus see oli juba niigi ebakindel.

Samal ajal tõstatab tehnokapitalismi ja tehisintellekti tõus sügavaid küsimusi selle kohta, mida võiks tähendada kraadi omandamine või stipendiumiga tegelemine, võib-olla kõige pakilisemalt humanitaar- ja sotsiaalteadustes.

Kokkuvõtlikult ⁶

Euroopa Komisjon pakkus ideid Euroopa Liidu (EL) juhtidele 2017. aasta novembris Göteborgis toimunud sotsiaalteemalisel tippkohtumisel, et ärgitada arutelu hariduse ja kultuuri tuleviku üle. Euroopa tuleviku üle peetava arutelu osana esitas komisjon oma tulevikuvisioni **Euroopa haridusruumi kohta 2025. aastaks**, tuginedes sellistele algatustele nagu:

- uus Euroopa oskuste tegevuskava;
- Euroopa noortesse investeerimine;
- hariduse täiustamine ja moderniseerimine;
- koolide arendamine ja õpetamise täiustamine, et anda noortele edasiseks eluks hea stardipositsioon ning
- ELi uus kõrghariduse tegevuskava.

Kõigi ELi liikmesriikide huvides on kasutada ära hariduse ja kultuuri täielik potentsiaal töökohtade loomiseks, sotsiaalse õigluse, kodanikuaktiivsuse ja majanduskasvu edendamiseks, mis võimaldab kogeda Euroopa identiteeti kogu selle mitmekesisuses. Komisjon nõuab ambitsioonikat hariduse ja kultuuri Euroopa tegevuskava, et lahendada

- ELi ees seisvaid ülesandeid, nagu:
- digiteerimine;
- ebavõrdsuse suurenemine;
- vananev tööjõud;
- vajadus täiendada;
- oskused ja pädevused ning

⁶ Euroopa haridusruum aastaks 2025. [<https://eur-lex.europa.eu/ET/legal-content/summary/a-european-education-area-by-2025.html>] 13.09.2025

- kriitiline mõtlemine ja meediapädevus, eelkõige „võltsuudiste“, populismi ja ksenofoobia vastu võitlemine.
Selles tehakse ettepanek, et liikmesriigid tegutseksid ühiselt **Euroopa haridusruumi** loomise suunas, mis põhineb usaldusel, vastastikusel tunnustusel, koostööl ja parima tava vahetamisel, liikuvusel ja majanduskasvul.

* * *

Euroopa haridusruumil on kolm peamist suunda:

- piiriülese **liikuvuse** hoogustamine;
- investeerimine **inimestesse** ja nende **haridusse**;
- inimeste **Euroopa identiteedi** tugevdamine ja **kultuuripärandi tundmise** parandamine.

Olulised põhimõtted, kavandatud sammud Euroopa haridusruumi suunas on järgmised:

- **muuta liikuvus kõikidele kättesaadavaks**: osalemise suurendamine programmis „Erasmus+“ ja Euroopa solidaarsuskorpuses ning **EL üliõpilaspileti** loomine, et võimaldada kasutajasõbralikul viisil akadeemilised tulemused säilitada;
- algatada **uus kord**, mis võtab arvesse Bologna protsessi, et valmistada ette kõrg- ja keskharidusdiplomite **vastastikune tunnustamine**;
- **suurem koostöö õppekavade väljatöötamisel**: haridussüsteemide tagamine, et jagada tänapäeva maailmas olulisi teadmisi ja oskusi;
- **parandada keeleõpet**: eesmärk on tagada, et 2025. aastaks oskaksid kõik keskhariduse omandanud noored eurooplased lisaks oma emakeelele veel kahte keelt heal tasemel;
- **edendada elukestvat õpet**: tõsta elukestvas õppes osalevate inimeste osakaalu 25 %-ni 2025. aastaks;
- **süvalaiendada innovatsiooni ja digioskusi hariduses**: uuendusliku ja arvutiõppe edendamine ning **uue digiõppe tegevuskava** väljatöötamine;
- **toetada õpetajaid**: võimaldada õpetajate enamusel osaleda programmis „Erasmus+“ ning eTwinningu platvormis ning pakkuda strateegilisi suuniseid nende ametialaseks arenguks;
- **luua võrgustik**, et võimaldada maailmatasemel Euroopa ülikoolidel teha piiriülest koostööd ning luua **Euroopa ja riikidevahelise valitsemise kool**;
- **investeerida haridusse**: kasutada Euroopa poolaastat, et toetada struktuurireforme hariduspoliitika parandamiseks ELi rahastamisvahendite kaudu, ning seada haridusse tehtavate investeeringute eesmärgiks **5 % SKPst**;
- **säilitada kultuuripärandit ja edendada nii Euroopa identiteeti kui ka kultuuri**: töötada välja **uue Euroopa kultuurivaldkonna tegevuskava**, kasutades Euroopa kultuuripärandista 2028 võimalusi, ning valmistada ette **Euroopa Liidu Nõukogu soovitusel**, mis käsitlevad ühiseid väärtusi, kaasavat haridust ja õpetamise Euroopa mõõdet;

- **tugevdada Euronewsi Euroopa mõõdet**, et luua uudiste kanal, mis pakub üleeuroopalise ulatusega sõltumatut ja kvaliteetset teavet. Seega on osa kavandatud ilmselt saavutatud ning osa lähiajal saavutatavad.

Aprill – september 2025; Tallinnas, Pirita-Kose kodukontoris-villas

Lugupidamisega, koostanud: Matti Raudjärv (peatoimetaja)

EUROPEAN EDUCATION AREA 2025

The European Education Area initiative should help European Union Member States to work together to build more resilient and inclusive education and training systems.

Why do we need to create the European Education Area?

Education is the foundation for personal fulfilment, employability and active, responsible citizenship. Education is essential also to the vitality of European societies and economies. Access to high-quality and inclusive education, training and lifelong learning is a right for all citizens, as enshrined within the European Pillar of Social Rights.

The COVID-19 pandemic has particularly highlighted how essential it is to prevent structural barriers to learning and skills development from impacting citizens' employment prospects and participation in society.

The European Education Area works in synergy with the European Skills Agenda and the European Research Area to harness knowledge, making it the foundation of Europe's recovery and prosperity.

Focus areas for collaboration

The European Commission and European Union (EU) Member States are working to achieve their collective vision for a European Education Area by focusing their efforts on the following themes:

- improving quality and equity in education and training
- teachers, trainers and school leaders
- digital education
- green education
- the European Education Area in the world

EU is planning activities in the following fields of education:

- early childhood education and care
- school education
- higher education
- adult learning
- vocational education and training

Initiatives for the creation of the European Education Area

The idea to create a European Education Area was first endorsed by European leaders at the 2017 Social Summit in Gothenburg, Sweden. The first packages of measures were adopted in 2018 and 2019.

As a result of decades of close cooperation, significant progress has already been made with:

- almost 95% of children attending early childhood education from the age of 4
- more than 40% of young adults acquiring a higher education qualification
- almost 90% of young people leaving education with either an upper secondary diploma or enrolment in training
- 80% of recent Erasmus+ graduates gaining employment in less than 3 months after graduating

These results represent strong progress, but further work is still required, in particular concerning the following problems:

- the share of 15-year-olds with low ability in reading, maths and science
- the participation of adults in lifelong learning

Additional information about the European Education Area progress monitoring

In September 2020, the Commission outlined its renewed vision for the European Education Area and the concrete actions to achieve it in a Commission Communication.

The Council of the EU responded with the February 2021 Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training for the period 2021-2030.

In November 2022, the Commission published its Progress Report towards the achievement of the European Education Area. The report highlights the work done so far, and the challenges still to be addressed.

2023 was devoted to the European Education Area midterm review process.

The EU institutions, Member States and relevant stakeholders reflected on the current progress, the challenges ahead and how to address them.⁷

* * *

The undersigned received an e-mail on 24.04.2025 (sent to the e-mail address: matti.raudjarv@ut.ee) in which a very important problem was pointed out – **what will happen after acquiring high education?**⁸

⁷ [<https://education.ec.europa.eu/et/about-eea/the-eea-explained>] 06/04/2025

⁸ Sender: Social Science Space info@email.sagepub.com;

Sage Publishing, with the former name SAGE Publications, is an independent academic publishing company in the U.S.A. founded in New York in 1965 by Sara Miller McCune and

Administration of higher education, academic work and reorganisation of higher education in turbulent times

Universities are in crisis globally as the administration of higher education, academic staff and meaning of scholarship are radically changing.

In the U.S.A., progressive understandings of higher education are questioned and may be cancelled.

In the UK, financing and marketing of higher education has been reduced for decades and ended in a financial crisis which has existential consequences for many universities.

In Argentina, the attempts of the far-right populist government to reduce financing of public education has had potentially permanent consequences on the basic functioning of universities.

In other countries, authoritarian governments have made great efforts to restrict academic freedom in research environment where it was already insecure.

At the same time, an increase in technocapitalism and artificial intelligence raises profound questions about the possible meaning of acquiring a degree or having a scholarship, maybe most urgently in the field of humanities and social sciences.

Conclusion⁹

The European Commission contributed ideas to the European Union (EU) leaders' meeting at the Social Summit in November 2017 in Gothenburg, to stimulate discussion on the future of education and culture. As part of the ongoing debate on the future of Europe, the Commission sets out its vision of a **European education area by 2025**, building on initiatives such as:

- the new European skills agenda;
- investing in Europe's youth;
- improving and modernising education;
- school development and excellent teaching for a great start in life; and
- a renewed EU agenda for higher education initiatives.

currently located in Thousand Oaks, California, near Newbury Park. Sage has offices in the following cities/capitals: Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington; Melbourne.

Sage invited to submit articles on the subject "After university?", focusing on the crisis in higher education and its reorganisation with comparisons both on national and international scale. The volume of the articles was to be 700–1,000 words and in total 7 to 10 postings would be ordered. They had to be written in colloquial language to address readers both from academic disciplines and from outside academic communities. The deadline of the articles was set to 31 July 2025.

⁹ Euroopa haridusruum aastaks 2025. [<https://eur-lex.europa.eu/ET/legal-content/summary/a-european-education-area-by-2025.html>] 13/09/2025

It is in the interest of all EU Member States to make use of the full potential of education and culture to drive job creation, social fairness, active citizenship and economic growth and as a means to experience European identity in all its diversity.

The Commission calls for an ambitious European agenda on education and culture to address:

- challenges facing the EU, such as:
 - digitalisation;
 - increasing inequalities;
 - an ageing workforce;
- the need to enhance:
 - skills and competences; and
 - critical thinking and media literacy, in particular to address ‘fake’ news and counter populism and xenophobia.

It proposes to work jointly with the Member States towards a European education area based on trust, mutual recognition, cooperation and the sharing of best practices, mobility and growth.

* * *

The European education area has three main strands:

- Boosting mobility across borders.
- Investing in people and their education.
- Strengthening people’s sense of European identity and awareness of cultural heritage.

The proposed steps towards a European education area include the following:

- making mobility a reality for all and creating an EU Student Card;
- initiating a new process to prepare the ground for the mutual recognition of higher education and school diplomas;
- greater cooperation on curricula development;
- improving language learning by aiming to ensure that by 2025 all young Europeans finishing secondary education have a good knowledge of two languages besides their native one;
- promoting lifelong learning and raising the share of people engaging in lifelong learning to 25% by 2025;
- mainstreaming innovation and digital skills in education and preparing a new digital education action plan;
- supporting teachers and offering policy guidance on their professional development;
- creating a network to enable world-class European universities to work together across borders;

- investing in education by using the European semester and setting a benchmark for investment in education to 5% of GDP;
- developing a new European agenda for culture using the momentum of the 2018 European Year of Cultural Heritage and preparing Council of the European Union recommendations;
- strengthening the European dimension of Euronews in order to have a news channel offering independent, high-quality information with a European-wide perspective.

Thus a part of the planned activities has probably been achieved and some of them are achievable in the near future.

April – September 2025

In Tallinn, at home office/villa at Pirita-Kose

Sincerely,

Prepared by Matti Raudjärv (Chief Editor)

ÜKS RING VEEL! EUROOPA SPORDIPEALINN TALLINN INNUSTAB LIIKUMA

Tallinn on 2025. aastal Euroopa spordipealinn, innustades tiitliaastal linlasi senisest veelgi rohkem liikuma ja tervislikumalt elama.

Euroopa spordipealinna tiitli pälvis Tallinn Brüsselis baseeruvalt Euroopa spordipealinnade ja linnade liidult (ACES Europe). Kandideerimisprotsessi käigus hindas ACESi žürii Tallinna sobivust spordipealinnana 12 kategoorias. Hindamiskomisjon leidis, et Tallinnal on muuhulgas võimekas sporditaristus, aktiivsed spordiklubid ja -ühingud ning rohkelt spordiüritusi.

Tallinna arengustrateegia üheks eesmärgiks on 2035. aastaks tõsta tervislike eluviiside ja piisavalt liikuvate elanike osakaal üle 60 protsendi. Praegu jääb sellest puudu umbes 10 protsenti.

Spordipealinna programm on eesmärgi täitmisel kindlasti heaks hüppelauaks. Näiteks 2013. aasta Euroopa spordipealinnas Antwerpenis kasvas linlaste liikumisaktiivsus peaaegu kümme protsenti. Siinkohal tuleb siiski rõhutada, et Antwerpenis valmis 2013. aastal rohkelt uusi ja linlaste liikumisharrastusele suure mõjuga spordiobjekte.

Tallinna spordivaldkonna investeeringud

Euroopa spordipealinna aasta Tallinna linnaeelarve prioriteediks spordi ja liikumisharrastuse valdkonnas on tallinlaste liikumisharjumuste edendamine ja spordirajatiste arendamine. Valdkonna tegevuskuludeks ja investeeringuteks on kavandatud kokku 36,4 miljonit eurot.

Kava järgi valmib tänava pealinnas kümnekond uut avalikku spordirajatist, milleks on peamiselt eri linnaosadesse rajatavad jalgpallipuuriid, *bumptrack*'id ja väljõusaalid.

Olulisemad investeeringud on seotud Kadrioru staadioni ja Lasnamäe ujulaga. 2026. aastal oma 100. sünnipäeva tähistaval Kadrioru staadionil algas tänava kaua oodatud renoveerimine, mille kogumaksumus ületab 20 miljonit eurot. Sellega paralleelselt valmistab linn ette töid järgmise suurobjektiga alustamiseks ehk algavad uuesti Varraku tänavale rajatava täismöödu ujula projekteerimistööd.

Lisaks suurendab Tallinn laste ja noorte sporditegevuse toetusi. Kui seni jagas Tallinn sporditoetusi pearaha süsteemil 6,9 miljoni eurot aastas, siis 2026. aastast tõuseb see 12 miljonini, lisaks jagatakse juba sellest sügisest spordiklubidele täiendavad 1,7 miljonit eurot.

Põhiprogramm õpetab alade algtõdesid

Euroopa spordipealinna aasta programmilised tegevused jagunevad viiele tasandile: spordipealinna põhiprogramm „Üks ring veel!“, rahvusvahelised suurvõistlused – neid toimub Tallinnas üle 20 –, linnaosavalitsuste ja ametite sündmused, koolinoortele suunatud sündmused ning spordiklubide korraldatavad sündmused.

Spordipealinna põhiprogramm võib ette kujutada kui 12 rajaga staadioniringi, kus iga rada tähistab ühte teemakuud. Jaanuaris on fookuses suusaspord, veebruaris kahevõitlus, märtsis uisuspord, aprillis matk ja kepikõnd, mais jooksmine, juunis jalgrattaspord, juulis rannaspord, augustis pallimängud, septembris orienteerumine, oktoobris fitness, novembris mõttemängud ning detsembris discgolf.

Iga teemakuu raames toimub vähemalt üks tasuta spordipäev, kus linlastele tutvustatakse pingevabas keskkonnas eri alade põhitõdesid ning võimalusi nende harastamiseks. Põhiprogrammi selge suund on tegevustesse kaasata inimesi, kes on liikumisest jäänud seni mingil põhjusel kõrvale või tagaplaanile.

„Üks ring veel!“ programm on valminud koostöös Eesti Paraolümpiakomiteega. Erivajadustega inimeste sportimisvõimalusi nähakse madala teadlikkuse tõttu eraldi isesiva teemana, mitte osana kogu spordimaailmast. Seetõttu ei korralda Tallinn põhiprogrammi raames erivajadustega inimestele eraldi sündmusi, vaid pakub võimalust saada spordipealinna osa, tehes samasuguseid tegevusi nagu teised sündmuste külastajad.

Esimese poole aastaga võib tõdeda, et linlased on spordipealinna põhiprogrammi kenasti omaks võtnud. Siinkohal järgneb põgus ülevaade, mida spordipealinna igakuised spordipäevad endast kujutanud on.

Spordipealinna põhiprogrammi poolaasta ülevaade:

Jaanuar – suusaspordipäev Lauluvaljakul

Spordipealinna suusapäeval toimusid Tallinna Lauluvaljakule rajatud suusakeskuses juhendatud treeningud murdmaasuusatamises, laskesuusatiirus, lumelauakrossis ja suusahüpetes. Lisaks said linlased osaleda suusamäärimisekoolitusel, kus anti ülevaade suusamäärere erinevustest, vajalikest töövahenditest ja -tehnikatest. Paraspordivahenditest olid tutvumiseks nii murdmaa- kui ka mäesuusatamise istesuusk.

Spordipealinna suusapäevast võttis osa 1000 huvilist. Foto: Aldis Toome

Veebruar – kahevõitluspäev Sõle spordikeskuses

Kahevõitlusalaadele keskendunud spordipäeva eesmärgiks oli tutvustada linlastele erinevaid võitluskunste. Valikus olid maadlus, vehklemine, karate, judo ja taekwondo. Lisaks spordialasid tutvustavatele treeningutele said osalejad kaasa elada Irina Embrichi ja ameeriklanna Catherine Nixonini epeevehklemise näid-

ismatsile, vaegnägijast karateka Karl-Aleksander Vase etteastele ning Jaapani mõõgavõitluse kendo näidisesinemisele.

*Enesekaitsele pühendatud treening spordipealinna kahevõitluspäeval.
Foto: Aldis Toome*

Märts – jääsportipäev Tondiraba jäähallis

Jääsportipäeval said linlased osaleda nii hoki-, curlingu- kui ka uisutreeningutes. Viimased viis läbi 2018. aasta olümpiamängudel neljanda koha saavutanud kiiruisutaja Saskia Alusalu. Lisaks treeningutele said huvilised osa uisudiskost ning elada kaasa elegantsse iluuisutamise galale, mille tõmbenumbriks oli tänavu kodupubliku ees Euroopa meistriks kroonitud Niina Petrõkina.

*Kurlingutreening spordipealinna jääsportipäeval.
Foto: Aldis Toome*

Aprill – matkapäevad Naissaarel ja Tallinnas

Aprillis toimunud matkapäevad osutusid äärmiselt menukaks. Naissaarel toimunud matkadest võttis osa üle 800 ja päev hiljem suures vihmajärgs toimuval Tallinna linnamatkadest ligi 200 seiklejat. Naissaarel oli osalejatel võimalik valida 8 ja 12

kilomeetri pikkuste radade vahel, Tallinna linnamatkade rajad varieerusid 6 kuni 19 kilomeetrini.

Spordipealinna matku Naissaarel said osalejad läbida iseseisvalt ja grupijuhiga, jalutades ja kepikõndides. Foto: Tarmo Haud

Mai – 32 juhendatud jooksutreeningut üle Tallinna

Maikuus toimus Tallinnas 32 juhendatud jooksutreeningut, kuhu pani end kirja pea 700 liikumissõpra. Kõigis kaheksas Tallinna linnaosas toimunud treeninguid viisid

Spordipealinna jooksutreeningud pani kokku kahtedel olümpiamängudel osalenud maratoonar Roman Fosti (keskel). Foto: Jakob Meier

läbi kogenud juhendajad, kes tutvustasid erinevaid harjutusi ning andsid osalejatele nõu tehnika osas. Treeningutel osalejad said nelja kuu treeningkava.

Juuni – jalgrattapäev Vabaduse väljakul

Juunis oli Tallinnas Vabaduse väljakul fookuses jalgrattasport, kus osalejad said lõbusas 600-meetrises temposõidus jahtida aega koos endise profi Tanel Kangertiga, läbida jalgrattajuhilubade sõidueksami osavusrada ning teha tasuta proovisõitu elektriratastega.

*Ajajaht Tanel Kangertiga ehk temposõit 600-meetrisel rajal toimus kolmes jalgrattaklassis: linnaratas, elektriratas ja sportlik maanteeatas.
Foto: Brit Maria Tael.*

Suurvõistlused on Tallinnale olulised

Kuigi Euroopa spordipealinna aastal on Tallinna eesmärk keskenduda liikumisharastuse edendamisele, on programmis olulisel kohal siiski ka tippспорт ja suured rahvusvahelised sündmused.

Olulisematest sündmustest on Tallinn tänavu võõrustanud murdmaasuusatamise MK-etappi, iluuisutamise Euroopa meistrivõistlusi, jäähoki B-grupi I divisjoni MM-turniiri, taekwondo ja iluvõimlemise Euroopa meistrivõistlused.

Euroopa spordipealinna aastal läheb väga hästi ka juba traditsioonilistel suurtel rahvaspordisündmustel. Mais toimunud Ida-Euroopa üks suurimaid ainult naistele suunatud spordivõistlusi Majjooks püstitas 16 500 osalejaga rekordi. Osavõtjate rekordi kursil liiguvad ka augustis kümnendat korda Tallinnas toimub IRONMAN ja septembris toimuv Tallinna Maraton.

Märgilise võidu saavutas maikuus nii Eesti kui ka Tallinn, pälvides 2029. aasta korvpalli Euroopa meistrivõistluste alagrupiturniiri korraldusõiguse. Linn andis oma toetusega suurturniirile selgelt märku, et rahvusvaheliste suurvõistluste korraldamine on Tallinnale oluline ning linn toetab alaliitude ponnistusi suursündmusi pealinna tuua.

Tänavuse spordiaasta tipphetkeks on iluuisutaja Niina Petrõkina kuldmedal Tallinnas toimunud Euroopa meistrivõistlustel. Foto: Eesti Uisuliit

Ühest küljest aitavad sellised sündmused Tallinna rahvusvahelisel tasandil pildis hoida, kuid kindlasti ei tasu alahinnata nende mõju ka liikumisharrastuse edendamisele. Vahetult oma silmaga olümpiavõitjatele ja maailmameistritele kaaseldamine on noortele sportlastele innustuseks oma sportlasteed jätkata.

Kusjuures sirguvatele noorsportlastele on suunatud ka Euroopa spordipealinna aasta üks suurimaid sündmusi, 57. korda toimuvad rahvusvahelised laste mängud. Rahvusvahelise Olümpiakomitee poolt tunnustatud võistlus on maailma suurim mitme spordialaga sündmus 12 – 15-aastastastele ning see toob Tallinnase üle 1000 noorsportlase 70 erinevast linnast. Mängud, mis toimuvad Tallinna 4. – 7. augustini, on olnud hüppelavaks paljudele olümpiavõitjatele ja maailmameistritele.

Mai-juuni 2025

Siim Kaasik

Spordipealinna kommunikatsioonijuht, Euroopa spordipealinna büroo
Tallinna Kultuuri- ja Spordiamet

ONE MORE ROUND! EUROPEAN CAPITAL OF SPORT TALLINN INSPIRES PEOPLE TO GET MOVING

Tallinn is the European Capital of Sport 2025, encouraging even more people to get moving and live healthier lives.

Tallinn has been named the European Capital of Sport by the Brussels-based European Capitals and Cities of Sport Federation (ACES Europe). During the nomination process, the ACES jury assessed Tallinn's suitability as a Capital of Sport in 12 categories. The panel found that Tallinn has, among other things, a strong sports infrastructure, active sports clubs and associations, and plenty of sports events.

One of the goals of Tallinn's development strategy is to increase the proportion of people living healthy lifestyles and engaging in sufficient physical activity to more than 60% by 2035. At present, we are still short 10%.

The Capital of Sport programme is certainly a good springboard to achieve this. For example, in Antwerp, the European Capital of Sport in 2013, the physical activity of the city's residents increased by almost ten per cent. However, it should be stressed that in 2013, Antwerp saw the completion of a large number of new sports facilities with a major impact on the physical activity of its citizens.

Sports investments in Tallinn

During the year of the European Capital of Sport, Tallinn's budget priority in the field of sports and physical recreation is to promote active habits among city residents and develop sports facilities. A total of €36.4 million is planned for operational expenditure and investments in said field.

The plan will see the construction of a dozen new public sports facilities in the capital this year, mainly football cages, *bumptracks* and outdoor gyms in different parts of the city.

The most important investments concern the Kadriorg stadium and Lasnamäe swimming pool. The long-awaited renovation of Kadriorg Stadium, which will celebrate its 100th birthday in 2026, began this year with a total cost of more than €20 million. In parallel, the city is preparing to start work on the next major project – the design of a full-size swimming pool on Varraku Street.

In addition, Tallinn will increase subsidies targeted at sports activities for children and young people. While Tallinn has so far been distributing sports subsidies of €6.9 million per year on a capitation basis, this will rise to €12 million from 2026, with an additional €1.7 million being distributed to sports clubs from this autumn onwards.

The main programme teaches sports fundamentals

The programme of the Year of the European Capital of Sport is divided across five levels: the Capital of Sport main programme 'One more round!', major international competitions (more than 20 taking place in Tallinn), events organised by district governments and institutions, events aimed at schoolkids, and events organised by sports clubs.

The main programme of the Capital of Sport can be imagined as a 12-track stadium circuit, with each track representing one of the thematic months. In January, the focus is on skiing, in February combat sports, in March ice-skating, in April hiking and Nordic walking, in May running, in June cycling, in July beach sports, in August ball games, in September orienteering, in October fitness, in November mind games and in December disc golf.

At least one free sports day will be organised during each thematic month to introduce citizens to the basics of different sports and how to get involved in them in a relaxed environment. The clear aim of the main programme is to involve people who have thus far not been able to participate in activities.

The 'One more round!' programme has been developed in cooperation with the Estonian Paralympic Committee. Sports opportunities for people with special needs are seen as a separate issue due to low awareness, rather than as part of the overall sports world. This is why Tallinn does not organise separate events for people with special needs as part of the main programme but offers them the opportunity to be part of the Capital of Sport by doing the same activities as other event visitors.

Major competitions are important for Tallinn

While Tallinn's aim in the year of the European Capital of Sport is to focus on promoting physical activity, the programme also includes top-level sports and major international events.

The highlight of this year's sporting year is the gold medal won by figure skater Niina Petrykina at the European Championships in Tallinn. Photo: Estonian Skating Union

Among the more important events this year, Tallinn has hosted the FIS Cross-Country World Cup, the European Figure Skating Championships, the Ice Hockey

World Championships in Group B Division I, the European Taekwondo Championships, and the European Gymnastics Championships.

In the year of the European Capital of Sport, the traditional major recreational sporting events are also doing very well. One of the largest women-only sporting events in Eastern Europe, the May Run, set a record with 16,500 participants. Also on course for a record number of participants are the 10th Tallinn IRONMAN in August and the Tallinn Marathon in September.

In May, both Estonia and Tallinn achieved a landmark victory by winning the right to host the 2029 European Basketball Championship sub-group tournament. The city's support for the major tournament was a clear signal that organising international major events is important to Tallinn and that the city supports the efforts of the federations to bring major events to the capital.

Though such events keep Tallinn in the international spotlight, their impact on promoting physical activity should not be underestimated. Seeing Olympians and world champions first-hand is an inspiration for young athletes to continue their sporting careers.

For budding young sportspeople, one of the biggest events of the European Capital of Sport, the 57th edition of the International Children's Games, is also on the agenda. Recognised by the International Olympic Committee (IOC), the competition is the world's largest multi-sport event for 12–15 year olds and brings over 1000 young athletes from 70 cities to Tallinn. The games, which take place in Tallinn from 4–7 August, have been a springboard for many Olympians and world champions.

May-June 2025

Siim Kaasik

Head of Communications of the Capital of Sports, European Capital of Sports Office
Tallinn Culture and Sports Department

NOCH EINE RUNDE! DIE EUROPÄISCHE SPORTHAUPTSTADT TALLINN MOTIVIERT ZUR BEWEGUNG

Tallinn ist 2025 Sporthauptstadt Europas und motiviert in diesem Titeljahr die Stadtbevölkerung dazu, sich noch mehr zu bewegen und gesünder zu leben.

Der Titel „Sporthauptstadt Europas“ wurde Tallinn von der in Brüssel ansässigen Vereinigung der europäischen Sporthauptstädte und Sportstädte (ACES Europe) verliehen. Im Rahmen des Bewerbungsverfahrens bewertete die Jury von ACES Europe Tallinns Eignung als Sporthauptstadt in zwölf Kategorien. Die Bewertungskommission stellte unter anderem fest, dass Tallinn über eine gut ausgebaute Sportinfrastruktur, aktive Sportvereine und -verbände sowie eine Vielzahl von Sportveranstaltungen verfügt.

Eines der Ziele der Entwicklungsstrategie von Tallinn ist es, bis 2035 den Anteil der Einwohner mit einer gesunden Lebensweise und ausreichender Bewegung auf über 60 Prozent zu steigern. Derzeit liegt der Anteil noch etwa zehn Prozentpunkte unter dem Zielwert.

Das Programm der Sporthauptstadt bietet sicherlich ein gutes Sprungbrett zur Erreichung dieses Ziels. So nahm beispielsweise in Antwerpen, der Europäischen Sporthauptstadt 2013, die körperliche Aktivität der Einwohner um fast zehn Prozent zu. Dabei ist jedoch hervorzuheben, dass 2013 in Antwerpen zahlreiche neue Sportanlagen entstanden, die die körperliche Aktivität der Bevölkerung maßgeblich beeinflussten.

Investitionen in die Tallinner Sportlandschaft

Im Jahr als Europäische Sporthauptstadt stehen die Förderung der Bewegungsgewohnheiten der Tallinner Bevölkerung und der Ausbau der Sportinfrastruktur im Mittelpunkt des städtischen Haushalts. Für laufende Ausgaben und Investitionen in diesem Bereich sind insgesamt 36,4 Millionen Euro eingeplant.

Gemäß dem Plan sollen in diesem Jahr in der Hauptstadt etwa zehn neue öffentliche Sportanlagen entstehen, darunter vor allem Kleinfeldsportplätze, Pumptracks und Outdoor-Fitnessbereiche in verschiedenen Stadtteilen.

Die wichtigsten Investitionen konzentrieren sich auf das Kadriori-Stadion und das Schwimmbad im Stadtteil Lasnamäe. Im Kadriori-Stadion, das 2026 sein 100-jähriges Bestehen feiert, hat in diesem Jahr die lang erwartete Renovierung begonnen, deren Gesamtkosten über 20 Millionen Euro liegen. Parallel dazu bereitet die Stadt den Start des nächsten Großprojekts vor: die Wiederaufnahme der Planungsarbeiten für ein wettkampftaugliches Schwimmbad in der Varraku-Straße.

Darüber hinaus erhöht Tallinn die Unterstützung für den Kinder- und Jugendsport. Während Tallinn bislang jährlich 6,9 Millionen Euro an Sportfördermitteln nach dem Pro-Kopf-Prinzip verteilte, soll dieser Betrag ab 2026 auf 12 Millionen Euro steigen. Zusätzlich erhalten Sportvereine bereits ab diesem Herbst weitere 1,7 Millionen Euro.

Das Hauptprogramm vermittelt Grundkenntnisse in verschiedenen Sportarten

Das Programm der Europäischen Sporthauptstadt gliedert sich in fünf Ebenen: das Hauptprogramm „Noch eine Runde!“, internationale Großwettkämpfe – davon

finden über 20 in Tallinn statt –, Veranstaltungen der Stadtteilverwaltungen und Ämter, Events für Schulkinder sowie von Sportvereinen organisierte Veranstaltungen.

Das Hauptprogramm der Sporthauptstadt lässt sich als Stadionrunde mit zwölf Bahnen denken, wobei jede Bahn für einen Themenmonat steht. Im Januar liegt der Fokus auf dem Skisport, im Februar auf dem Kampfsport, im März auf dem Eislaufen, im April auf Wandern und Nordic Walking, im Mai auf dem Laufen, im Juni auf dem Radsport, im Juli auf Strandsportarten, im August auf Ballspielen, im September auf dem Orientierungslauf, im Oktober auf Fitness, im November auf Denksport und im Dezember auf Discgolf.

Im Rahmen jedes Themenmonats findet mindestens ein kostenloser Sporttag statt, bei dem den Stadtbewohnern in entspannter Atmosphäre die Grundlagen verschiedener Sportarten vermittelt und Gelegenheiten zur aktiven Teilnahme geboten werden. Das Hauptprogramm richtet sich gezielt an Menschen, die aus verschiedenen Gründen bisher kaum oder gar keinen Sport treiben, und möchte sie zur Teilnahme ermutigen.

Das Programm „Noch eine Runde!“ wurde in Zusammenarbeit mit dem Estnischen Paralympischen Komitee entwickelt. Aufgrund der mangelnden Sensibilisierung werden Sportmöglichkeiten für Menschen mit besonderen Bedürfnissen oft isoliert behandelt, statt als selbstverständlicher Teil der Sportwelt verstanden. Deswegen organisiert Tallinn im Rahmen des Hauptprogramms keine gesonderten Veranstaltungen für Menschen mit besonderen Bedürfnissen, sondern ermöglicht ihnen die gleichberechtigte Teilnahme an allen Angeboten der Sporthauptstadt.

In der ersten Jahreshälfte zeigte sich, dass die Bevölkerung das Hauptprogramm der Sporthauptstadt positiv aufgenommen hat. Im Folgenden gibt es einen kurzen Überblick über die monatlichen Sporttage der Sporthauptstadt.

Großveranstaltungen sind für Tallinn von Bedeutung

Obwohl Tallinn im Jahr als Europäische Sporthauptstadt den Schwerpunkt auf die Förderung des Breitensports legt, nehmen auch Spitzensport und große internationale Veranstaltungen einen wichtigen Platz im Programm ein.

Zu den wichtigsten Veranstaltungen, die Tallinn in diesem Jahr ausgerichtet hat, zählen die Weltcup-Etappe im Skilanglauf, die Europameisterschaften im Eiskunstlauf, die Weltmeisterschaft der B-Gruppe, Division I im Eishockey sowie die Europameisterschaften im Taekwondo und in der Rhythmischen Sportgymnastik.

Auch die bereits etablierten großen Breitensportveranstaltungen verlaufen im Jahr der Europäischen Sporthauptstadt äußerst erfolgreich. Im Mai stellte der Mailauf, einer der größten Frauenläufe Osteuropas, mit 16.500 Teilnehmerinnen einen neuen Rekord auf. Auch der IRONMAN, der im August zum zehnten Mal in Tallinn stattfindet, und der Tallinn-Marathon im September sind auf dem besten Weg, einen Teilnehmerrekord aufzustellen.

Einen bedeutenden Erfolg erzielten sowohl Estland als auch Tallinn im Mai, als sie den Zuschlag für die Austragung der Vorrunde der Basketball-Europameisterschaft 2029 erhielten. Mit ihrer Unterstützung für das Großturnier hat die Stadt deutlich

gemacht, dass die Austragung internationaler Großveranstaltungen für Tallinn wichtig ist und dass sie die Bemühungen der Sportverbände unterstützt, solche Ereignisse in die Hauptstadt zu holen.

Ein Höhepunkt des diesjährigen Sportjahres ist die Goldmedaille der Eiskunstläuferin Niina Petrõkina bei den Europameisterschaften in Tallinn. Foto: Estnischer Eislaufverband

Einerseits tragen solche Veranstaltungen dazu bei, Tallinn international sichtbar zu machen, andererseits darf ihr Einfluss auf die Förderung des Breitensports nicht unterschätzt werden. Die Möglichkeit, Olympiasieger und Weltmeister aus nächster Nähe zu erleben, ist für junge Sportler eine starke Motivation, ihren sportlichen Weg fortzusetzen.

Auch eines der größten Ereignisse im Jahr der Europäischen Sporthauptstadt richtet sich an den Nachwuchs: die zum 57. Mal stattfindenden Internationalen Kinderspiele. Der vom Internationalen Olympischen Komitee anerkannte Wettbewerb ist die weltweit größte Mehrsportveranstaltung für 12- bis 15-Jährige und bringt über 1000 junge Sportler aus 70 Städten nach Tallinn. Die Spiele, die vom 4. bis 7. August in Tallinn stattfinden, waren für viele Olympiasieger und Weltmeister ein Sprungbrett.

Mai–Juni 2025

Siim Kaasik

Leiter der Kommunikation der Sporthauptstadt, Büro der Europäischen
Sporthauptstadt
Tallinn Kultur- und Sportabteilung

PÕÖRDELINE AASTA EUROOPA AUTOMAAILMAS?

Juba hulk aastaid tagasi arvati, et 2025. aasta peaks Euroopa automaailmas pöörde-
liseks kujunema ja see seati ka eesmärgiks. Võib siiski arvata, et päris pöördeliseks
aasta 2025 ei kujune ja seda mitmel põhjusel:

- Venemaa agressioon Ukrainas ja sellest tulenevad sanktsioonid Vene-
maale ja mujale;
- rohepöördega kui osaliselt ebareaalsete eesmärkide ja tähtaegadega liial-
damine;
- presidendi valimised USA-s ning Donald J. Trump 'i kui valitud presi-
dendi ametisse saamine ning seejärel tema ebastabiilsed väljaütlemised;¹⁰
- oma roll on ilmselt ka praeguse USA presidendi tegevustel tema eri-
nõuniku Elon Musk 'i aktiivsel käitumisel;¹¹

¹⁰ Maaleht on oma esimesel leheküljel eestlaste arvamuse Trumpist järgnevalt kirjutanud: “

“Sealt võivad veel igasugused vigurid tulla!“, Maaleht, nr 14 (1956), 3. aprill 2025, lk.1

¹¹ Valitsusallikate sõnul arvab USA president Donald Trump, et erinõunik Elon Musk peaks
edaspidi pigem äriega tegelema. Vabariiklaste arvates kaotasid nad Wisconsinis valimised just
Elon Muski agaruse tõttu ja see on märk edasistest ohtudest.

Politico allikad kinnitavad, et ehkki Muski ametist lahkumine paistab kindel, ei tähenda see
veel Trumpi silmis ebasoosingusse langemist. Selleks on maailma rikkaim mees lihtsalt liiga
mõjukas ning lisaks on kahe miljardäri vahel alates kampaaniast tekkinud tugev isiklik klapp.
Valges Majas ja eriti Trumpi hotellis jääb ta endiselt oodatud külaliseks, kelle soove ja
nõuandeid võetakse arvesse. President tahaks lihtsalt oma hüperaktiivsest nõunikust pisut
distantsti.

Enne tema ametisse saamist valitses pentsik olukord, kus Trumpi hotelli kolinud Musk keeldus
sealt lahkumast ning pressis end kutsumata külalisena kohtumistele. Valges Majas on tal oma
kabinet, ent sama kergelt ta enam presidendi lähedusse ei pääse. Nagu näitas Signali-jututoa
skandaal, ei kutsuta teda ka riikliku julgeoleku küsimuste arutamisele. Kolmapäeval käis
Valges Majas Trumpiga kohtumas Muski rivaal, Facebooki omanik Mark Zuckerberg ning
erinevalt detsembris miljardär Jeff Bezosega peetud kohtumisest ei õnnestunud Muskil seekord
nähtavasti osaleda.

„Ole vait, pisike mees.“ Musk ja USA välisminister Marco Rubio mõnitasid Poola välisminist-
rit (10.03.2025);

INTERVJU | „USA politoloog: mis on hea Trump 'ile, on hea ka Ameerikale. Kuid see võib
muutuda minutist minutilise“ (20.03.2025);

NYT teatel tutvustatakse Musk 'ile USA Hiina-vastast sõjaplaani. Trump eitab seda ja Musk
ähvardas (21.03.2025);

Wisconsinis ülemkohtu valimised võitis Muski miljonite loopimisest hoolimata libe-
raal (02.04.2025)

Politico: Trump teatas oma siseringile, et Musk lahkub peagi ametist (02.04.2025) Allikas:

Delfi: [https://www.delfi.ee/teema/32758637/donald-trump] 5.04.2025

- laiaulatuslik tollimaksude kehtestamine enamike maailma riikide kaupadele ja teenustele, mida kavatakse turustada Ameerika Ühendriikides;
- langused börsil on samuti suurel määral tingitud USA presidendist ja majanduspoliitikast, sh toornafta ja kulla hinna langused.

Jutt on ka bensiini- ja diiselmootoriga autode tootmise ajapikku lõpetamisest ja elektriautode tootmise järsust suurendamisest. Paraku pole see aga eriti lihtne ja seda paljudel põhjustel.

Eesti eelmise peaministri ja Reformierakonna juhi Kaja Kallase eestvedamisel otsustati lähiaastatel mitmeid makse tõsta ja ka uusi kehtestada. Sisuliselt otsustati eesti inimeste elu pingelisemaks muuta¹² ja seejärel Kaja Kallas Euroopa Liidu Komisjoni kõrgepalgalisele välispoliitikaga tegelevale ametniku kohale saata. Eestis kehtestati uute maksudena autode registreerimismaks ja aastamaks. Selle tulemusel on Eestis vähenenud autode ost-müük. Näiteks, vähenes autode müük 2025. aasta kolmel esimesel kuul võrreldes 2024. aasta sama perioodiga 55%.¹³

* * *

Europarlament hääletas 14. veebruaril 2023, et aastast 2035 ei tohi Euroopas enam müüa sisepõlemismootoriga uusi autosid, see tähendab bensiini- ja diiselsõidukeid.¹⁴ Otsus oli oodatav (kuigi enamik Euroopa Rahvapartei liikmeid hääletas vastu), Euroopa Komisjon oli juba varem andnud heakskiidu, Euroopa riikide saadikud olid samuti nõustunud ja nüüd on vaja veel Euroopa Liidu Nõukogu allkirja. Küll tuleb ka see.

Otsusel on kaks dimensiooni: **poliitiline ja tehniline-praktiline** (ehk mis täpselt juhtuma hakkab, kuidas areneb tehnoloogia ja kuidas kohaneb turg).

Poliitilise poole pealt: kui keegi ajaloolane peaks kunagi tulevikus uurima, kuidas toimus Eestis bensiini- ja diiselmootoriga autode keelustamine, milline oli poliitiline debatt, poolt- ja vastuargumendid, tuleks uurimus väga lühike.

Kõigepealt, Euroopa Komisjon tegi ettepaneku juulis 2021, sama aasta novembris kiitis Eesti valitsus kabinetinõupidamisel asja heaks (tollal oli peaminister Kaja Kallas (RE) ja keskkonnaminister Erki Savisaar (KE)) ning jaanuaris 2022, pärast paaritunnist arutelu, andis õnnistuse riigikogu Euroopa Liidu asjade komisjon (ELAK).

Otsus tuli kiiresti!

Ainsad poliitilist debatti meenutavad laused leiaks hüpoteetiline tulevikuajaloolane

¹² Allakirjutanu on vestelnud paljude inimestega – pensionärid, endised ja praegused tippjuhid, õpetajad-õppejõud, üliõpilased jmt, ning kõik on olnud seisukohal, et endine peaminister on meie majandusele suure „karuteene“ teinud. Ja seda mitte ainult maksudega seonduvat silmas pidades.

¹³ Vikerraadio, keskpäevased uudised, kell 12.00, 4.04.2025

¹⁴ Salu, M. (2023). Tehtud! 12 aasta pärast ei tohi Euroopas enam uusi bensiini- ja diiselaautosid müüa. Postimees, 23. veebruar 2023. [<https://www.postimees.ee/7713695/tehtud-12-aasta-parast-ei-tohi-euroopas-enam-uusi-bensiini-ja-diiselaautosid-muua>] 22.04.2025

just selle riigikogu komisjoni protokollist läbi isamaalase Heiki Hepneri suu: «Eesti ei peaks kaasa minema sisepõlemismootoriga autode keelustamisega», «Palun mitte nõustuda sisepõlemismootorite keelustamisega, mis puudutab sõiduautosid ja väiketarbesõidukeid», «Hääletan vastu järgmistel põhjustel: ei ole nõus sisepõlemismootorite keelustamisega ning leian, et valitsusele antakse liiga lai mandaat LULUCFi kokkuleppimiseks».

Ongi kõik. Täpselt nii käibki – Euroopa Komisjoni ettepanek, valitsuse heakskiit ja mõned Heiki Hepneri laused komisjoni istungil ning sadu tuhandeid Eesti autoomanikke puudutav otsus ongi sündinud. Ükski Eesti partei ei ole kunagi valimistel selliseks sammuks valijatelt mandaati küsinud, keegi ei ole pannud seda oma valimisplakatile, keegi ei ole kusagil selle eest võidelnud või valijatele selgitanud. Kas nii peavadki asjad käima?

«Ei, nii ei pea asjad käima,» sõnab sotsiaaldemokraat Raimond Kaljulaid, kes ise oli tollal ELAKi aseesimees. Kaljulaid viitab samas suuremale probleemile – riigikogu liikmetel ei ole lihtsalt suutlikkust süvenenult tegelda valitsusest tuleva eelnõude «massiga» ja siis ei saa ka eeldada, et riigikogu komisjonis saaks toimuda kvaliteetne arutelu.¹⁵

Sisepõlemismootorid ilmselt ei kao, aga kütused muutuvad (Marek Strandberg, teadus- ja tehnoloogiatoimetuse juhataja):¹⁶

Aastast 2035 ei tohi olla tootmises ühtki fossiilkütust tarbivat sõidukit, sest muidu pole võimalik süsinikuheidet vähendada. See aga ei pruugi veel tähendada sisepõlemismootorite kadumist.

Sisepõlemismootoreid arendatakse ja toodetakse juba pikka aega ning asjakohased oskused on vaieldamatult väga head. Küsimus on aga kütustes, mida neis põletatakse. Näiteks on sisepõlemismootori tegemiseks vaja vähem eri materjale kui praeguste kütuseelementide ja akude ning elektrimootorite valmistamiseks. Nii on olemas ka võimalus kasutada sisepõlemismootori kütuseks vesinikku, mille põlemisel ei teki süsihappegaasi heidet.

Autotööstus liigubki elektrimootorite kasutamise suunas – nende arenduste eesmärk on mitte kasutada enam magneteid ja ka vajaminev magnetväli tekitatakse elektri abil. See vähendaks autode tootmise ökoloogilist jalajälge märkimisväärselt, sest kaob vajadus haruldaste metallide järele, millest tehakse magneteid. Sama puudutab generaatoreid – kui on olemas tõhus vesinikku tarbiv sisepõlemismootor, saab sellega seotud generaatori abil voolu elektrimootoriga toimiva autogi jaoks. Elektrit on võimalik vesinikust valmistada ka vahetult kütuseelementide endi abil. Praegu laialt levinud lahendus on autos olevate akude laadimine ja elektrimootorite kasutamine.

Ilmselt toodetakse ka pärast 2035. aastat sisepõlemismootoriga sõidukeid, kuid nende kütuseks on vesinik. Praegu toimuvad tehnoloogiamuutused lubavad loota, et haruldaste materjalideta saadakse tulevikus hakkama nii akusid kui ka elektrimootoreid ja generaatoreid valmistades.

* * *

¹⁵ *Ibidem*

¹⁶ *Ibidem*

Oleks võinud ka hullemini minna. Kui kava esimest korda komisjoni jõudis, oli valitsuse eeldus, et see koputatakse kohe ära ja mingit arutelu pole vaja. Kui lugeda tollast protokoll, siis keskkonnaminister Savisaar sisuliselt ärgitas: mis siin ikka arutada, see on ainult läbirääkimiste lähtekoht, kiitke heaks ja läheme edasi. Hepner lisab, et see on tavapärane praktika ja isegi ajakavad on niimoodi seatud, et valitsus käib koos neljapäeval ja komisjoni istung on säitud reedele, et saaks kohe valitsuse otsusele komisjoni templi alla.

Seekord komisjoni esimees Siim Kallas (RE) sellise ajakavaga ei nõustunud ja võttis mõne nädala aega, et komisjoni liikmetest saadikud saaksid vähemalt tekstid läbi lugeda ja inimestega rääkida. Isegi kui see ei toonud kaasa erilist debateerimist – Hepneri üksikud laused välja jätta –, siis parem ikka kui mitte midagi. Hepner ise jääb seejuures tagasihoidlikuks. Ta viitab, et üks komisjoni protokoll on kontsentraat, et ehk mõni teinegi ütles midagi autode kohta ja üks arutelu oli rohkem, kui lõpuks kirja läks. «Aga suures plaanis olen nõus, debatti ei olnud,» sõnab Hepner. Kuna kõike tehti kiirustades, polnud ka mõjuanalüüse. Selle üle kurtsid kõik komisjoni liikmed, isegi Siim Kallas, mis siis, et lõpuks ta seda otsust toetas. «Hääletasime, ilma et oleks olnud analüüse, millele toetuda,» tunnistab Kaljulaid.

* * *

Olukord Eestis:¹⁷

- **Ainult üks EV Riigikogu liige protesteeris sisepõlemismootoriga autode keelustamise vastu.** (MR. rõhutus – Heiki Epner): «Ma pole elektri-autode vastu, aga areng peaks olema evolutsiooniline, nii järsuks hüppeks pole me lihtsalt valmis,» põhjendab Hepner, miks ta aasta tagasi riigikogu komisjonis selle otsuse vastu hääletas.
- **Praegu on Eestis elektriautode defitsiit.**
- **Kui elektriauto peaks massidesse minema, saavad suurimaks murekohaks laadimisvõimalused.**

Praktilise poole pealt ehk kuidas hakkab elektriautodele üleminek välja nägema, keerlevad küsimused kolme teema ümber: **autode hind, laadimisvõimalused ja elektriauto läbisõit ühe laadimisega.** Need on teemad, mida tarbijad enim küsivad.

Hinnad ...? Eestis on elektriautode defitsiit!

Automüüjate jaoks ei ole kõrged hinnad aga hetkel probleem. Škoda Tallinna esinduse tegevjuht Toomas Kuusk nendib, et Eestis on elektriautode defitsiit ja maha müüakse kõik, mis siia saabub.

«Selle ja järgmise aasta kohta ütleks, et ilmselt on meie vaatest suurim probleem, et me lihtsalt ei saa tootjatelt nii palju elektriautosid, kui suudaksime maha müüa,» tunnistab Koppel. «Tarne on murekoht,» sõnab ka Kuusk, et nemadki müüksid rohkem, kui ainult autosid saada oleks.

¹⁷ *Ibidem*

Elektriauto on muidugi kallim kui tavaline auto, aga hinnad on ühtlustunud. Tõsi, nagu mõnevad nii Škoda Tallinna esinduse tegevjuht Toomas Kuusk kui ka Viking Motorsi juhataja Raimo Koppel, on põhjus peamiselt selles, et bensiini- ja diiselmootoriga autode hinnad on tõusnud, mitte et elektriautod oleks odavamaks läinud. «Paljud kliendid küsivad, kas oleks odavamaid ja väiksemaid elektriautosid, aga pole pakkuda,» sõnab Kuusk.

Mismoodi elektriautode hinnad võiksid tulevikus käituma hakata, keegi täpselt prognoosida ei oska. Elektriautode fänn ja värske poliitik Mario Kadastik (RE) leiab, et üks tee, kuidas hinnad taskukohasemaks muutuvad, on elektriautode järelturu tekkimine ehk et müügis oleks rohkelt ka kasutatud elektriautosid. Seda Eestis praegu veel pole.

Kaljulaid viitab, et üks põhjus, miks tema ELAK-is otsuse vastu hääletas, oligi see, et sotsiaalse õigluse pool on läbi mõtlemata. «Keskustest väljas elavad inimesed, kelle jaoks auto on vajalik tarbeese ja kelle sissetulekud on samas väiksemad kui linnainimestel. Kuidas nemad kallimaid autosid ostma hakkavad?» viitab Kaljulaid.

Kui kaugemale saab sõita? Aga kus laadida?¹⁸

Elektriautode läbisõit ühe laadimisega on 200–300 kilomeetrit, parematel ja suurematel (aga samas muidugi kallimatel) juba 500–600 kilomeetrit. Siin on automüüjad arengu suhtes optimistlikumad. Isegi kui tehnoloogiline areng ei ole nii tormiline nagu kümnel eelnenud aastal, siis loogika ütleb, et eks ikka autod lähevad paremaks, akud mahutavamaks ja läbisõit suureneb. Hirm, et elektriautoga kaugemale ei jõua, tõenäoliselt ajapikku taandub.

Lõpuks jääb laadimisprobleem. Majaomanikke¹⁹ puudutab see vähem, aga enamik Eesti inimesi elab korterites. Kuidas nemad oma tuleviku elektriautosid laadima hakkavad? Niikaua kui Eesti teedel sõidab paar tuhat elektriautot ja aastas müüakse paarsada elektriautot, ei ole laadimine probleem. «Hetkel pole laadimisvõrk täkistuseks ja kuna autosid on üldse nii vähe pakkuda, siis firmad või majaomanikud haaravad ära,» sõnab Koppel. Kuid ühel hetkel peavad elektriautod jõudma ka Mustamäe, Lasnamäe, Annelinna elanikeni ja kuidas ära laadida mitte 2000, vaid 300 000 elektriautot, ei tea veel keegi.

* * *

MR: kortermajade puhul on suur vahe ka selles, kas on tegemist üheksakorruseliste, viiekorruseliste või mingi muu korruste arvuga elamutega. Eks paljud sooviksid oma autot korteri lähedal-juures laadida. Sellise võrgustiku välja ehitamine on aga äärmiselt kallis, ja kelle rahadega seda finantseeritakse (autoomanikud, kohalik omavalitsus, riik või mingi muu institutsioon)?

Aprill – mai 2025, Tallinnas, Pirita-Kose kodukontoris-villas

Lugupidamisega,
Koostanud Matti Raudjärv (peatoimetaja)
Mercedes Benz (MB) Eesti Klubi liige

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ Allakirjutanu naaber, kellel on oma pereelamu-villa katusel päikesepaneelid elektrienergia tootmiseks ja majas akud-patareid toodetud elektri salvestamiseks, ostis enesele veel täiendava aku-patareibloki, et öösel (vajadusel ka päeval) oma elektriauto akusid laadida.

PS: Lisad: MR kasutuses olnud ja olevad bensiinimootoriga sõidukid alates aastast 1992 (allpool neli fotot 1–4, viis sõidukit; joone all viidetena informatsioon kõigi sõidukite kohta).²⁰

Foto 1: MB 200 (402ACN) ja selle taga Škoda Yeti 4x4. (401 BHS)

Foto 2: VW Transporter (277 AIU)

Foto 3: MB 190E (291 EUR)

Foto 4: MB C200 (597 BSY)

²⁰ **Foto 1**, Pärnus, Suur-Sepa 22 (MR): MB 200 (402ACN; automaatkäigukast, katuseluuk, kassettraadio), MR kasutuses 24.09.1992 – 21.07.2017 (tehases väljalase 1982); eelmised omanikud: Theo (MB tehase töötaja) ja Manfred O. E. Hennies (autoga Warderist Eestisse ringsõidule ja seejärel jäänud Tallinnasse koos tütre Bettinaga, tagasi Saksamaale Hamburgi lennukiga).

MB on müüdud töökorras olekus Vigala noortele 21.07.2017 (lisaks neli velgedel naastrehvi)

MB taga on pargitud Škoda Yeti 4x4 (automaatkäigukast, raadio, CD-mängija jms); uuena firma kauplusest ostetud, konkreetse soovitelemuse alusel tehases kokku pandud /kestis ca 3 kuud/ ning uuena firma Škoda salongist Tallinnas (Pirni 1, endise Hipodroomi läheda; 2024. aastal kolis firma Mustamäele Sõpruse puiesteele, olles nüüd nimega „Rohe auto“) välja sõidetud: 16.11.2012 (esimesed viis aastat SEB panga liisinguga). Hooldatud ainult firmas. Heas töökorras ja seni kasutusel.

Lõpuks veidi selgitusi ka seoses Eestis 1.01.2025 rakendatud mootorsõidukimaksu seadusest ²¹ tulenevalt, ka selle mõjust MR sõidukitele. ²²

* * *

Kuidas meie naaberriik Soome on aastate jooksul käitunud?

Foto 2, Tallinnas, elamu-villa hoovis (MR): VW Transporter (277AIU; mahtuniversaal; manuaal, koos juhiga 8 istekohta; endine Bundeswehr 'i meditsiiniteenistuse punase risti mikrobuss; raadio lisaks ise ostetud), MR kasutuses: juuli 1995 – 21.06.2018 (ehitatud 1984); Saksamaal ülikoolides stažeerimise (aprill 1995 kuni juuli algus 1995) ajal ostetud osa DAAD'i stipendiumi eest Izehohe linnast (Hamburgi lähedal). Sõidetud läbi Põhja-Saksamaa, Taani, Rootsi ja Soome Warderist Tallinnasse (roolis oli isa Arved).

VW taha on pargitud MB 190E (vt järgmine, foto 3).

VW on müüdud 21.06.2018 töökorras olekus ühe puidufirma kaasomanikule Jõgevamaal (lisaks neli lamellrehvi velgedel; osaliselt kattis müügihinda Kaasiku tallu viidud aiamaööbel ja mõned muud puidutooted).

Foto 3, Tallinnas, elamu-villa hoovis (MR): MB 190E (291 EUR; mootor 230 Hj; automaatkäigukast, katuseluuk, raadio), MR kasutuses 7.07.2004 – 15.09.2021 (ehitatud 1988); eelmised omanikud: Theo (MB tehase töötaja) ja Manfred O. E. Hennies. Warderist ise sõidetud läbi Taani, Rootsi ja Soome Tallinnasse.

MB on müüdud töökorras olekus 31.09.2021 Märjamaa lähedale ühele MB Eesti Klubi liikmele (lisaks neli naastrehvi velgedel).

Foto 4, Pärnus, supelranna lähedal (MR): MB C200 (automaatkäigukast, katuseluuk, raadio), MR kasutuses 29.12.2016 kuni tänaseni, Pärnus kasutusel (ehitatud 1994); eelmised omanikud: Theo (MB tehase töötaja) ja Manfred O. E. Hennies (sõitsid koos abikaasa Monikaga Warderist läbi Taani ja Rootsi Tallinnasse, seejärel enam kui nädalane ringsõit Kesk- ja Kagu-Eestis, osalemine Tartu Ülikoolis professor Janno Reiljani emeriteerumisele pühendatud konverentsil ja seejärel mitmeks päevaks Tallinnasse, Piritale MR koju koos Monikaga. Seejärel tagasi Saksamaale Hamburgi lennukiga). MB on seni heas töökorras, kasutusel.

²¹ Mootorsõidukimaksu seadus. Vastu võetud 29.07.2024. Välja kuulutanud: Vabariigi President, 09.08.2024 otsus nr 449. [https://www.riigiteataja.ee/akt/117082024001] 25.04.2025

²² Arvestades aastast 2025 Eestis autodega seotud kehtima hakanud makse, kuuluvad (või kuulusid) siin esitatud ja MR poolt müüdud sõidukid (fotodel 1–3): MB 200, VW Transporter ja MB 190E ilmselt mahakandmisele või romulasse viimisele ja see allakirjutanut ei puuduta (sest sõidukid on müüdud juba hulk aastat tagasi ja sõidukite saatuse oli (või on) uute omanike-ostjate otsustada). Millises seisus siinnimetatud sõidukid käesoleval ajal on, pole teada, kuna MR-l pole ostjatega kontakti. Vaid 2023. aasta suvel oli põgus kohtumine VW Transporteri ostjaga – sõiduk oli aktiivses kasutuses.

Teised sõidukid peavad veel kindlasti vastu, eriti Yeti 4x4. 2025. aasta maks on loodetavasti talutav (MB-l on summaks X ja Yeti-l veidi vähem kui 4X-i, seega kahe sõiduki peale ligi 5X; kasutan maksu asemel tähte X eurot, sest ei pea vajalikuks oma maksude suurust eurodes näidata). Aga ega Eestis saa millegi peale kindel olla, ka mootorsõidukimaks on võimalik suurendada, et oma varasemaid vigu leevendada ja eelarve tulude poolt täita, sest see on ilmselt „parim“, mida üks osa meie poliitikutest ja ametnikest majanduspoliitika, ja ilmselt üldse majanduse all mõistavad.

Soome parlament kiitis (MR: 17.12.2013) heaks rahanduskomisjoni ettepaneku langetada ettevõtete tulumaks järk-järgult 24,5 protsendilt 20 protsendile ning muuta dividendide maksustamist, kirjutas Kauppalehti.

Ettevõtete tulumaksu langetamine vähendab aastase maksutulu umbes 870 miljoni euro võrra, kuid peaks aitama kesk pikas perspektiivis luua juurde 5000-7000 töökohta.

Parlament otsustas ka, et kui varem hakkas 32-protsendine üksikisiku tulumaks kehtima 50 000-eurost sissetulekult, siis edaspidi hakkab see tulumaksumäär kehtima alates 40 000-eurost sissetulekult.

Börsifirmade dividendide maksustatav osa tõuseb 70 protsendilt 85 protsendile. See kergitab dividendi maksumäära praegusest 21-22,4 protsendilt 25,5-27,2 protsendile. Noteerimata firmade dividendide maksuvabastus kaob. Kuni 150 000-eurose dividendi pealt on maksumäär 25 protsenti ja üle selle 85 protsenti.²³

Soome valitsus ulatas inflatsiooni tõttu abikäe autojuhtidele, vähendades kütuseaktsiisi ja automaksu alates 2024. aastast.

Soome valitsuse eelarve sisaldab transpordikütuste aktsiisimaksu vähendamist alates 2024. aasta algusest. Maksu alandamine aitab autojuhte, kuid tähendab riigile väiksemat maksutulu.

Prognosis: Tänu maksualandusele peaks aastaks 2024 langema bensiini hind 4,4 senti võrra ja diislikütuse hind 4,9 senti võrra. Selle tulemusel vähenevad riigi maksutulud 170 miljoni euro võrra. Niisamuti on ka 2025. aastaks kavandatud kütuseaktsiisi vähendamine 100 miljoni euro võrra. Seega vähenevad riigi kütuseaktsiisi tulud järgmise kahe aasta jooksul 270 miljoni euro võrra.

Tarbijatele tähendavad maksumuudatused 2025. aastaks kütuse hinna vähenemist seitsme senti võrra.

Kütuse pumbahinna määrab siiski nafta maailmaturu hind, mis on pidevalt kõikumine. Seega ei saa kindlalt väita, et bensiin oleks Soomes kahe aasta pärast odavam kui praegu, kuid see on seitsme senti võrra vähem maksustatud.

„Autotööstuse seisukohalt on hea, et tänu kütusemaksu alandamisele väheneb transpordi maksukoormus järgmise kahe aasta jooksul kokku 270 miljoni euro võrra,“ ütles Soome Autotööstuse liidu tegevdirektor Tero Kallio.

Maksusoodustused vanematele autodele Soomes

Lisaks kütusemaksule on valitsus otsustanud vähendada ka sõidukimaksu. Maksu langetamine vähendab riigi iga-aastaselt maksutulu 50 miljoni euro võrra ja on suunatud keskmise ja kõrge emissiooniga autodele alates 2025. aastast.

Valitsus põhjendas oma ettepanekus sihtühema valikut sellega, et eelkõige on just vanemate autode omanike jooksvad kulud kütusehindade tõusu tõttu kasvanud.²⁴

²³ RUP. (2023). Soome langetab ettevõtete tulumaksu. [Rup.ee/uudised/vaelsimajandus](https://rup.ee/uudised/vaelsimajandus). 17.12.2013 [<https://www.rup.ee/uudised/valismajandus/soome-langetab-ettev-tete-tulumaksu>] 24.04.2025

Eesti romusõidukitest

Eestis automaksu sisseesadmisel oli üheks argumentiks, et soovitakse kogu meie riigi, ettevõtete-organisatsioonide-asutuste ja elanike autoparki korrastada, eesmärgiga liiklusest ja omandusest kehvast olukorras olevad sõidukid (mida ei tasu enam isegi remontida) kõrvaldada ning registrist välja arvata, romulatesse viia ning vanarauaks töödelda. See on kindlasti asjalik ja arvestatav argument. On ju tõsiasi, et liikluses on sageli näha suurelt roostes keredega, õlileketega ja õhku reostavaid (nn suitsevaid) sõidukeid. Vähe pole ka neid sõidukeid, mida pole aastaid kasutatud, rüüstatud ja hoovides ning mujal linnapildis nähtavaid, oma eluea lõpetanud-seisvaid autosid. Vähe pole ka neid juhtumeid, kus teistes riikides ostetakse soodsalt kokku sõidukeid, mida pärit oleval maal ei kasutata ning transporditakse²⁵ Eestisse ja müüakse siin uutele omanikele.

²⁴ Kūbarsepp, I. (2023). Soome valitsus langetab kütuse hinda ja automaksu. Ärileht/ Majandus/ Välismajandus. 21.09.2023 [https://arileht.delfi.ee/artikkel/120233643/soome-valitsus-langetab-kutuse-hinda-ja-automaksu] 24.04.2025

²⁵ Saksa politsei tunnistas neljapäeval (MR: 5.09.2025) Hollandi-Saksamaa piiril kontrolliks peatatud ning dokumentide järgi Eestisse sõiduaautosid transportinud veoki lasti prügiks ning käsis juhil autoromud lähtekohta tagasi viia. Näiteks, *Eestisse transporditav BMW oli selgelt sattunud liiklusõnnetusse, ning selle turvapadi oli avanenud. Ka ülejäänud haagises olnud kuus autot ja üks mootorratas olid saanud tugevalt kahjustada.*

Politseinike tähelepanu pälvis Leedu numbrimärkidega haagisega veok, mis vedas seitset sõiduautoot ja ühte mootorratast. Veol oli teel Hollandist Eestisse, teatas Saksamaa Osana-brücki piirkonna politsei. Veoki haagises olid Ameerika Ühendriikidest pärit seitse sõiduautoot ja üks mootorratas, mis olid saanud silmanähtavalt ulatuslikke avarii-, tule- ja veekahjustusi. Al

Allikas: Einmann, Andres. (2025). Saksa politsei tunnistas Eestisse veetavad autod prügiks ja keelas nende transpordi. Postimees, 5.09.2025. [https://www.postimees.ee/8318619/saksa-polit-sei-tunnistas-eestisse-veetavad-autod-prugiks-ja-keelas-nende-transpordi?cx_testId=168&cx_t estVariant=cx_1&cx_artPos=4#cxrecs_s] 6.09.2025;

Narva piiripunkti ajutise sulgemisega kaasnenud jalgsi piiriületajate arvu järsk kasv Koidulas täitis seal nädalavahetusel autodega teeservad ja metsaalused, sest transpordiameti poolesaja kohaga autoparkla on valdavalt täidetud hüljatud romudega.

Allikas: Breidaks, Arved. (2024). Vene piiriületajate tulv põhjustas Koidulas autouputuse. Lõuna-Eesti Postimees. 26.06.2024. [https://lounapostimees.postimees.ee/8048102/vene-piiri-letajate-tulv-pohjustas-koidulas-autouputuse] 6.09.2025;

Septembris hakkab transpordiamet ära vedama Koidula piiripunkti lähiste metsa alla või parklasse jäetud autoromusid, millele omanik pole hoiatusest hoolimata järele tulnud. Osa autosid on seal omanikku oodanud aastaid. Kagu piiripunkti juhi Peter Marani sõnul on autod hüljatud proosalistel põhjustel – neid pole olnud kasulik Venemaale kaasa võtta ja nii ongi need jäänud Koidulasse.

Allikas: Breidaks, Arved. (2025). KORDMAJJA. Koidula piiripunkti romuparkla ja metsaalused tehakse jõuga puhtaks. Lõuna-Eesti Postimees. 4.09.2025. [https://lounapostimees.ee/7092/kord-majja-koidula-piiripunkti-romuparkla-ja-metsaalused-tehakse-jouga-puhtaks] 6.09.2025.

25. juunist 2024 algas romusõidukite kokku kogumise kampaania, mille raames saab pikalt seisnud, osaliselt lammutatud ja kehvast seisukorras sõidukeid ära anda tasuta. Kahe aasta pärast tuleb hakata selliste sõidukite eest maksma mootorsõidukimaksu. Lisaks esitas Kliimaministeerium valitsusele eelnõu, mille vastuvõtmisel Riigikogus saab 2025. aastast riigilõivu vabalt ja ilma lammutustõendita kustutada liiklusregistrist kadunud M1 ja N1 kategooria sõidukeid, mis täna vajavad selleks lammutustõendit.

„Liiklusregistris on pea 300 000 peatatud kandega sõidukit, mille olemasolu on teadmata. Selliste sõidukite registrist lõplikuks kustutamiseks kestab üleminekuperiood kaks aastat. Romukampaania on hea võimalus lasta veel füüsiliselt olemasolevad romusõidukid korrektselt jäätmekäitleja juures lammutada ja registrist tasuta kustutada, et vältida tulevasi kulusid ja bürokraatiat,” sõnas kliimaminister Kristen Michal.

Järgmisel aastal saab teadmata kandunud või ebaseaduslikult lammutatud sõidukeid lõivuvabalt registrist kustutada alates 1. jaanuarist 2025 kuni aasta lõpuni.

Kui muidu peab inimene romusõiduki jäätmekäitlejale ise ära viima või organiseerima transpordi ja tasuma romusõiduki äraveo eest, siis kampaania raames tuleb jäätmekäitleja sõidukile tasuta järele, olenemata sellest, kui halvast seisukorras see on. Üle saab anda ka osaliselt lammutatud sõidukeid.

Võrreldes varasemate kampaaniatega on võimalik sõidukeid ära anda ka inimestel, kelle nimele hoovis seisev romu ei kuulu. Sellise sõiduki kohta tuleb saata digitaalselt allkirjastatud taotlus Transpordiametile, kes palub auto omanikul vormistada volituse sõiduki üleandmiseks jäätmekäitlejale. Pärast volituse saamist tuleb äraveo tellimiseks pöörduda Eesti Autoammutuste Liit MTÜ või Kuusakoski AS poole, misjärel väljastab jäätmekäitleja lammutustõendi, mille alusel kustutatakse kadunud sõiduk registrist.

„Seisvad autoromud kujutavad ohtu nii inimeste tervisele kui keskkonnale. Nendest võib lekkida mootoriõli, mis reostab meie pinna- ja põhjavett. Samuti eralduvad ohtlikud ained omaalgatuslikul või illegaalsel lammutamisel. Seetõttu on eriti oluline tagada võimalus romudest vabanemiseks ka neile, kes ise sõidukeid ära viia ei saa,” sõnas kliimaminister.

Lisaks tervise- ja keskkonnakahjude vältimisele on romusõidukite üleandmine seaduslikele jäätmekäitlejatele oluline ka ressurside säästmiseks.

„Romusõidukitest on võimalik õige käitlemise korral uuesti kasutada mitmeid osi ja materjale. Uksi, peegleid ja tulesid saab kordus kasutada ning metallid, plast ja klaas

Märkus: Allakirjutanu neli kasutatud sõidukit Saksamaalt (eelpool fotod 1-4) olid igati töokorras: sõidukid läbisid probleemideta Transpordiameti Tallinna Mustamäe teenindusbüroos sõiduki registreerimiseelse kontrolli, toimusid sõidukite registreerimised ja väljastati registreerimistunnistused.

töödeldakse ümber teiseseks toormeks, mida saab kasutada näiteks uute sõidukite tootmisel. See mitte ainult ei vähenda jäätmeid, vaid vähendab ka nõudlust haruldaste muldmetallide ja muude kriitiliste materjalide järgi,” lisas Michal. Romusõiduki äravedu saab alates 25. juunist tellida Mandri-Eestisse ja suurematele saartele, sh Saaremaale, Hiiumaale ja Muhumaale. Veo tellimiseks tuleb ühendust võtta Eesti Autolammutuste Liiduga või Kuusakoski AS-ga.

Kampaania kestis 14. juulini 2024.²⁶

Koidula maanteepiiripunktis on aastaid olnud probleemiks sinna pargitud ja unustatud autod, millest paljud on juba muutunud romuks. Muutunud seadustik lubab transpordiametil mahajäetud autod teisaldada. Amet ongi alustanud nende omanike tuvastamise ja teavitamisega.

Vaatepilt, mis meenutab pigem kasutatud autode müügiplatsi, tervitab Koidula maanteepiiripunktis sinna saabunud külastajaid nii siit- kui ka sealtpoolt piiri. Et transpordiameti ametlik autoparkla on masinaid triiki täis, pargitakse need kuhu saab – metsa alla või teeäärsetele kinnistutele.

Koidula maantee piiripunkti lähistel asuvas transpordiameti ametlikus autoparklas on ruumi umbes 30 autole, päriselt on sinna surutud aga üle poolesaja auto, kusjuures enam kui veerandsada neist on saanud tuuleklaasile transpordiameti poolse sõnaselge teavituse, et teie auto on parkinud siin rohkem kui 72 tundi.

Kui autot tähtjaks ära ei viida, hakkab transpordiamet ise nende masinatega tegelema.

"Nüüd on võimalik seoses jäätmeseaduse muutusega viia need tasulisse parklasse või romud, mis on keskkonnoahtlikud ja kus ei ole võimalik tuvastada omanikku, kas siis hävitada või müüa. Põhiline osa on ikkagi Eesti numbrimärkidega autod, aga on ka Soome, Läti, Leedu, Ukraina (numbrimärkidega). Kus on võimalik tuvastada omanikku, seal on transpordiamet ka kirjutanud nendele omanikele," rääkis taristuminister Kuldar Leis.

Alates aasta alguses on politsei-ja piirivalveamet (PPA) teinud ebaseaduslikult parkinud inimestele pea 50 lühimenetlust. Ühtegi masinat PPA sel aastal teistsaldanud ei ole. Küll hakkab tegema seda transpordiamet, kui omanik vaatamata teavitusele oma autot ära ei vii.

"Need autod viiakse tasulisse parklasse ja siis, kui omanik ilmub välja, peab ta maksma tasu parkimise eest ja saab oma auto kätte. Kui omanikku välja ei ilmu, siis lepitakse kokku, millal see auto ära müüakse või hävitatakse," ütles Leis.

Autode teisaldamisega alustatakse septembris ning rahalised vahendid selleks tulevad transpordiameti eelarvest.²⁷

²⁶ Kolme nädala jooksul saab tasuta ära anda seisma jäänud romud. Avaldatud: 18. juuni, 2024. Lõunaestlane.ee

²⁷ Mõttus, Mirjam. (2025). ERR, Uudised. 07.08.2025. Transpordiamet hakkas teavitama Koidula piiripunkti jäetud autode omanikke. [https://www.err.ee/1609765428/transpordiamet-hakkas-teavitama-koidula-piiripunkti-jaetud-autode-omanikke] 6.09.2025

Eesti Autoomanike Liidu arvamus²⁸

Mootorsõidukimaks, mida rahvakeeles nimetatakse automaksuks, on kirgi kütnud päevast, mil 2023. aastal koalitsioonikõnelusi pidanud erakonnad selle välja käisid. Alustagem kas või tõsiasjast, et küll nimetati seda keskkonnamaksuks, mis olevat vajalik roheparadiisi saabumiseks, teised aga leidsid, et tegemist on hädavavaliku ja tegelikkuses sisutu **varamaksuga** (MR rõhutus), millel on vaid üks eesmärk – täita kõhnunud riigikassat.

Viimasele väitele oli kinnituseks ka tänase peaministri ja toonase kliimaministri Kristen Michali tegevus, mille käigus rahandusminister Mart Vörklaeva kogutavast 120 miljonist eurost sai 236 miljonit eurot. Ning näiteks erinevatelt Saksamaast ja Rootsist kehtestati oluliselt kehvemal järjel olevatele eestimaalastele veel ka kohati tuhandettesse eurodesse ulatuv registreerimistasu.

Allakirjutanu, Matti Raudjärv'e /MR./ seisukoht: käesoleval ajal ei ole Eestis vaja varamaksu-kinnisvaramaksu kehtestada. Seda põhjusel, et eesti inimesed, eriti noored-noored perekonnad, on tõenäi veel suhteliselt vaesed nii, nagu ka Eesti riik. Eriti käib see kinnisvaramaksu suhtes – väga paljud on enesele korteri või maja liisinud ja see pole odav. Kui nüüd on vaja võlg tagasi maksta ja see kinnisvara veel ka maksustatakse, siis paljud noored satuvad väga halba olukorda – ei jätku raha pangale võla tagastamiseks ja kinnisvaramaksu (lisaks ka nn automaksu) tasumiseks. Mida teha – võtta selleks laenu (kas on mõistlik?) või loobuda korterist-majast panga kasuks (pank võtab meeeldi enesele küll ehamugava koorma, aga saab selle odavalt müüa). Kuhu noored inimesed (perekonnad) siis elama lähevad? See on väga valus kompleksne probleem!? Ja siis räägime ning küsime veel – miks Eestis sünnib vähe lapsi?

Sageli on küsimus ka selles, et noored sooviksid perekonna luua ja loomulikult ka lapsi saada. Kuid neil ei jätku raha, et omaette elamispiind (olgu see siis korter, elamu vms) soetada. Seega jälle ollakse tupikus!? Kindlasti on siin vaja noori toetavat majanduspoliitikat arendada.

*Mõelgem nende probleemide üle, see pole lihtne!*²⁹

²⁸ Saar, Simmo. (2025). Riik automaksuga kahjumis? Autoomanike liit: koos autoturu hävinguga on sealt jäänud laekumata nii riigiloivud kui ka kaibemaks. Öhtuleht, 28.august 2025. [<https://www.ohhtuleht.ee/1138527/riik-automaksuga-kahjumis-autoomanike-liit-koos-autoturu-havinguga-on-sealt-jaanud-laekumata-nii-riigiloivud-kui-ka-kaibemaks>] 12.09.2025

²⁹ Kuna 19. oktoobril 2025 toimuvad järjekordsed kohalike omavalitsuste valimised, siis on teema varakult arutluse all ERR-is nii televisiooni kui raadio saadetes, ka mujal meedias Allakirjutanu, kuulunud-vaadanud nii 16. kui 17. septembril vastavat debatti, uudiseid ja saanud muud informatsiooni, pole eriti optimistlik, sest nn „jututuba“ on laiaulatuslik, lubada võib ju palju, kuid konkreetne otsustamine ja uuenduste-arengute elluviimine on juba teine olukord. Pealegi paljud esinejad-kandideerijad ei lähe kindlasti linna- või vallavolikogudesse, vaid üritavad hääli püüda ka muidu „vett sogada“. Pole siis imestada, et üha rohkem kuuldub seisukohti, et kogu see propaganda on ära tüüdanud ning pole vist mõtet ka valima minna!?

Allakirjutanu juhendas ca paarkümmekond või rohkem aastat tagasi Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonnas (olles enne pikaajaliselt Saksamaa juhtivates ülikoolides stažeerinud ning seejärel Eestis esimese majanduspoliitika õppetooli asutanud) üht magistritööd just kinnisvaramaksu teemal. Oli tegemist väga tubli üliõpilasega, kes tegi suurepärase töö. Magistritöö lõppjärelendus oli kokkuvõtlikult – Eestis ei ole mõtet kinnisvaramaksu enne kehtestada kui meie inimesed saavad jõukamaks. See võtab aga aega! Ka täna pole meie ühiskond selleks veel valmis.

Käitume pimesi – ei sobi meile astmeline tulumaks; tahame toiduainetele madalama käibemaksu kehtestada (seda oleks tulnud kohe, Eesti Vabariigi taasiseseisvumisel, kehtestada); soovime suuremat palka, kuid tootlikkuse kasvust ei räägi suurt midagi (tootlikkuse asemel kasutame vene keelset terminit – tööviljakus /производительность труда/? жне., жне.!

Enamus Euroopa Liidu riike nii ei käitu, vaid mõtlevad enne kui otsustavad.

Aga eks meie eestlased nii jõuamegi viie rikkama riigi sekka ...

MR.

EPOCH-MAKING YEAR IN EUROPEAN AUTOMOTIVE WORLD?

Already a number of years ago, 2025 was forecast to be an epochal year in the European automotive world, and it was also set as a goal. However, for several reasons, we cannot consider 2025 a quite epochal year.

- Russian aggression in Ukraine and the resulting sanctions to Russia and other countries;
- excessive focusing on green transition with its unrealistic goals and deadlines;
- U.S. presidential elections, Donald J. Trump assuming office as the elected president and his subsequent inconsistent statements;
- the actions of the U.S. President are probably also caused by the active behaviour of his special consultant Elon Musk;
- extensive imposing of tariffs on the goods and services of most countries in the world for sale in the U.S.A.;
- declines in stock exchanges are also largely caused by the actions of the U.S. President and his economic policy, incl. declines in prices of raw oil and gold.

There are also talks about gradual phasing out of the production of petrol and diesel engine powered cars and a significant increase in the production of electric cars. This not very easy, however, for many reasons.

Under the leadership of the previous Prime Minister of Estonia and leader of the Reform Party, Kaja Kallas, it was decided to increase several taxes and also impose new taxes in the next few years. In essence, it was a decision to make the life of Estonian people more strenuous and then have Kaja Kallas nominated to the high-salaried post of the Commission of the European Union, High Representative for

Foreign Affairs. Registration tax and annual tax of cars were imposed as new taxes in Estonia. This has led to the reduction of the purchase and sale of cars in Estonia. For instance, the sale of cars during the first 3 months of 2025 decreased 55% compared to the same period in 2024.

* * *

The European Parliament voted on 14 February 2023 for the decision to prohibit the sale of cars with an internal combustion engine, i.e. cars with petrol and diesel engines, in Europe from 2035.

The decision was as expected (although most members of the European People's Party voted against it), the European Commission had approved it already earlier, representatives of European countries had agreed as well and now only the signature of the Council of the European Union will be required. It will probably be given as well.

This decision has two dimensions: **political and technical/practical** (i.e. what exactly will happen, how the technology will develop and how will the market become adjusted).

As to the political aspects: if a historian should investigate at some time in the future how cars with petrol and diesel engines were prohibited in Estonia, what was the political debate like and which argument for and against it were presented, the study would be very short.

First, the European Commission made the proposal in July 2021; in November in the same year the Estonian Government approved it at a cabinet meeting (Kaja Kallas (Reform Party) was the Prime Minister at that time and Erki Savisaar (Centre Party) was the Minister of the Environment) and in January 2022, after a discussion of a couple of hours, the European Union Affairs Committee of the Riigikogu gave its blessing.

The decision was adopted fast!

A hypothetical future historian would find the only sentences which resemble a debate from the minutes of the same committee of the Riigikogu, as uttered by a member the Isamaa (Fatherland) Party Heiki Hepner: "Estonia should not go along with the prohibition of cars with an internal combustion engine", "Please do not agree to the prohibition of internal combustion engines for cars and light commercial vehicles", "I vote against it for the following reasons: I do not agree to the prohibition of internal combustion engines and I consider the mandate granted to the government for agreeing on LULUCF (Land Use, Land Use Change and Forestry) too broad".

And that is all. This is exactly how it works – proposal of the European Commission, approval by the Government and some sentences of Heiki Hepner at the meeting of the Committee, and a decision concerning hundreds of thousands of Estonian car owners was born. No Estonian political party has asked the mandate for such a step from its electors at the elections, nobody has included it in their election poster, no one has fought for it anywhere or explained it to electors. Is this how things should work?

"No, this is not how things should work," says social democrat Raimond Kaljulaid who was the Chairman of the European Union Affairs Committee at that time. Kaljulaid also refers to a bigger problem – members of the Riigikogu are just not capable to review thoroughly the "massive" draft legislation coming from the Government and then we also cannot expect any high-quality discussions at a committee of the Riigikogu.

Internal combustion engines will probably not disappear but fuels will change (Marek Strandberg, head of the editorial staff on research and technology of the *Postimees* newspaper):

From 2035, no vehicles powered by fossil fuels can be produced, otherwise carbon emissions cannot be reduced. This, however, may not mean disappearance of internal combustion engines.

Internal combustion engines have been developed and produced for a long time already and the related skills are no doubt excellent. But the issue is about fuels burnt in them. For instance, production of an internal combustion engine requires less different materials than for the production of the current fuel cells and batteries and electric engines. Thus it is also possible to use hydrogen for fuelling of an internal combustion engine, it can be burned without carbon dioxide emissions.

Automotive industry is already moving towards the use of electric engines – the aim of these developments is to stop using magnets, and the necessary magnetic field will also be created with electricity. It would significantly reduce the ecological footprint of car manufacturing as the need for rare metals for producing magnets will be eliminated. The same applies to generators – if a generator is connected to an effective internal combustion engine which consumes hydrogen, it can generate power also for a car powered by an electric engine. Electricity can be produced from hydrogen also directly by using fuel cells themselves. The current widely used solution is loading the batteries in the car and use of electric engines.

Vehicles with internal combustion engines will probably be produced also after 2025 but they will be fuelled by hydrogen. The current changes in technology allow us to hope that both batteries and electric engines and generators can be produced without rare materials.

* * *

It could have been worse. When the plan reached the committee for the first time, the Government expected it to be approved immediately without any necessary discussions. When reading the minutes from that time, we can see that the Minister of Environment Savisaar in essence persuaded others: there is nothing to discuss here, it is just a starting point for the negotiations, approve it and we will go on. Hepner adds that this is common practice and that even the time schedules provide that the Government meeting is on Thursdays and the meeting of the Committee is on Friday so that a decision of the Government can be stamped by the Committee at once.

This time the Chairman of the Committee Siim Kallas (Reform Party) did not agree to such a time schedule and reserved a few weeks to allow the members of the Riigikogu who were members of the Committee to at least read through the texts and talk to people. Even if it did not lead to any particular debate – apart from the few

sentences by Hepner – it was better than nothing. Hepner himself remains modest, however. He refers to the fact that minutes of the Committee are summaries, that maybe someone else also said something about cars and that there was probably more discussion than was eventually recorded. “But I generally agree that there was no debate,” says Hepner. As everything was done in a hurry, there were no impact analyses either. All members of the Committee, even Siim Kallas complained about it, although he finally supported the decision. “We voted without having analyses to rely on,” admits Kaljulaid.

* * *

Situation in Estonia:

- **Only one member of the Riigikogu of the Republic of Estonia protested against prohibition of cars with internal combustion engines.** (M.R. emphasis – Heiki Epner): “I am not against electric cars but the development should be evolutionary, we are simply not ready for such a sudden leap,” justifies Hepner his voting against this decision at the Riigikogu committee a year ago.
- **There is currently a shortage of electric cars in Estonia.**
- **If ownership of electric cars becomes massive, the availability of loading facilities will become the biggest problem.**

From practical aspects, i.e. how the transition to electric cars would look like, the issues can be divided into three groups: **price of the cars, loading possibilities and the electric car range per charge.** These are issues that consumers inquire about most of all.

Prices...? There is a shortage of electric cars in Estonia!

High prices are currently not a problem for car sellers, however. Toomas Kuusk, executive manager for Skoda Tallinn office, states that there is a shortage of electric cars in Estonia and that all cars arriving here are sold.

“I would say about this and the next year that probably the most important problem for us is that we just cannot get so many electric cars from producers as we could sell,” admits Koppel. “Deliveries are a problem,” also Kuusk says, also they would sell more if only more cars were available.

An electric car is obviously more expensive than an ordinary car but the prices have become more similar. True enough, as both the executive manager for Skoda Tallinn office Toomas Kuusk and the member of the management board of Viking Motors Raimo Koppel admit, the main reason is that the prices of petrol and diesel engine powered cars have increased, not that electric cars have become cheaper. “Many clients ask whether we would have cheaper and smaller electric cars but they are not available,” says Kuusk.

No one can forecast exactly how the prices of electric cars may start behaving in the future. An enthusiast of electric cars and newly-elected politician Mario Kadastik (Reform Party) considers that emergence of an aftermarket for electric cars could

make the prices more favourable, i.e. if a large number of also used electric cars were on sale. This is not the case in Estonia yet.

According to Kaljulaid, one of the reasons why he voted against the decision at the European Union Affairs Committee is that the aspects of social justice had not been considered. “For people who live outside centres, a car is a necessary commodity but their income level is lower than that of the city population. How will they start buying more expensive cars?” asks Kaljulaid.

What is the range? And where should we load it?

An electric car range for charge is 200–300 kilometres, for better and larger (and obviously therefore more expensive) cars already 500–600 kilometres. Car sellers are more optimistic about the future in that respect. Even if the technological development is not so rapid as in the previous decade, it is logical that cars will certainly become better, and the capacity of batteries and the range will increase. The fear that an electric car will not take you very far will probably gradually decrease.

The loading problem will finally remain. This concerns homeowners less³⁰ but most people live in apartments in Estonia. How will they load their future electric cars? Loading is not a problem as long as a couple of thousands electric cars are driving on Estonian roads and a couple of hundred electric cars are sold annually. “The loading network is currently not an obstacle and as the number of cars available is so low anyway, they are bought by companies and homeowners,” says Koppel. But one day, electric cars have to reach also the population of Mustamäe, Lasnamäe and Annelinn and no one knows yet how to load not 2,000 but 300,000 electric cars.

* * *

MR: There is also a great difference whether an apartment building has nine, five or other number of storeys. Many people would certainly like to load their car near their apartment. However, building such a network is very expensive and who would finance it (car owners, local municipality, the state or some other institution)?

Tax incentives for older cars in Finland

In addition to fuel tax, the Government has decided to reduce also the vehicle tax. The tax cut will reduce the annual tax revenue by 50 million euros and is intended for cars with medium and high emission levels from 2025.

In its proposal, the Government justified the selection of the target group with the fact that the current expenses of the owners of older cars have increased most of all as a consequence of the increase in fuel prices.³¹

³⁰ A neighbour of the undersigned who has solar panels on the roof of his family home/villa for power production and has batteries in the house for storing the power generated, bought an additional battery block to load the batteries of his electric car at night (and also in the daytime, if necessary).

³¹ Kübarsepp, I. (2023). Soome valitsus langetab kütuse hinda ja automaksu.

Ärileht/Majandus/Välismajandus. 21.09.2023

[[https://arileht.delfi.ee/artikkel/120233643/soome-valitsus-lan getab-kutuse-hinda-ja-automaksu](https://arileht.delfi.ee/artikkel/120233643/soome-valitsus-lan-getab-kutuse-hinda-ja-automaksu)] 24.04.2025

About Estonian scrapped vehicles

One of the arguments for imposing the car tax in Estonia was the intention to bring the vehicle fleets of our whole country, companies/organisations/institutions and the population into order, to remove vehicles which are in a poor state of repair (and not even suitable for repair any more) from the traffic and from ownership and to remove them from the register, take them to scrap yards and process them into scrap metal. This is certainly a realistic and genuine argument. The fact is that vehicles which have extensively rusty bodies and oil leaks and which cause air pollution (smoky) can often be seen in traffic. There are also quite a lot of vehicles which have not been used for years, which have been damaged and abandoned at the end of their life-cycle in yards and at other places in cities. In many cases also cheap vehicles that are not used are bought from other countries, transported to Estonia and sold to new owners here.

On 25 June 2024, a campaign of collection of scrapped vehicles started to allow people to deliver free of charge vehicles which have not been used for a long time, are partly demolished and in poor condition. In two years the owners will have to pay the motor vehicle tax on such vehicles. The campaign ended on 14 July.

April–May 2025

In Tallinn, at home office/villa at Pirita-Kose

Sincerely,

Matti Raudjärv (Chief Editor)

Member of the Mercedes Benz (MB) Club Estonia

P.S.: Some opinions of the Estonian Car Owners' Association³²

The motor vehicle tax, briefly called car tax in everyday conversations, has aroused passions since the day in 2023 when political parties proposed it during their coalition talks. We can start from the fact that at first it was called environmental tax which would be required for the arrival of the green paradise, while others regarded it an urgently necessary and actually pointless **property tax** (emphasis by MR) with the only purpose – to replenish the depleted state funds.

The latter statement was confirmed also by the activities of the current Prime Minister Kristen Michal who was the Minister of Climate at that time, which turned 120 million euros collected by Minister of Finance Mart Vörklaev into 236 million euros. And, unlike in Germany and Sweden, the registration fee reaching sometimes

³² Saar, Simmo. (2025). Riik automaksuga kahjumis? Autoomanike liit: koos autoturu hävinguga on sealt jäänud laekumata nii riigilõivud kui ka käibemaks. Õhtuleht, 28. august 2025. [<https://www.oh tuleht.ee/1138527/riik-automaksuga-kahjumis-autoomanike-liit-koos-autoturu-havinguga-on-sealt-jaanud-laekumata-nii-riigiloivud-kui-ka-kaibemaks>] 12.09.2025

thousands of euros was imposed on the Estonian population whose living standards are considerably lower.

Position of the undersigned, Matti Raudjärv (MR): It is currently not necessary to impose a property tax/real estate tax in Estonia. The reason is that Estonian people, particularly young people – young families are currently still relatively poor, similar to the Estonian state. This applies particularly to the real estate tax – very many people have leased an apartment or house, and this is not cheap. If they now have to repay the debt and the real estate is also taxed, many young people are in a difficult situation – they have not enough money to repay the debt to the bank and to pay the real estate tax (in addition, also the car tax). What to do – to take a loan (would it be reasonable?) or to surrender the apartment/house to the bank (the bank will gladly accept the inconvenient burden but can sell it cheaply). Where will the young people (families) live then? This is a very painful and complicated problem! And then we are still talking and asking – why the birth rate is low in Estonia? Let us think about it, this is not easy!

About a couple of decades or more years ago the undersigned supervised a master's thesis on the subject of real estate tax at the Department of Economics of the Tallinn Technical University (having had long-term post-doctoral fellowship positions at leading universities in Germany and then established the first Chair of Economic Policy in Estonia). The student was very efficient and the thesis were excellent. The final conclusion of the master's thesis can be summarised as follows – it would not be reasonable to establish real estate tax in Estonia before our population becomes wealthier. This will take some time, however! Even now, our society is still not ready for it.

*We act randomly – progressive income tax is not regarded as suitable; we want to have a lower value added tax on food products (it should have been done immediately after regaining of independence of the Republic of Estonia); we want higher salaries and wages but we do not talk much about increasing productivity (instead of productivity we use the Russian term – *töövõljakus* / efficiency of work / *производительность труда*? etc., etc.!*

Most countries in the European Union do not behave that way, they think before they act.

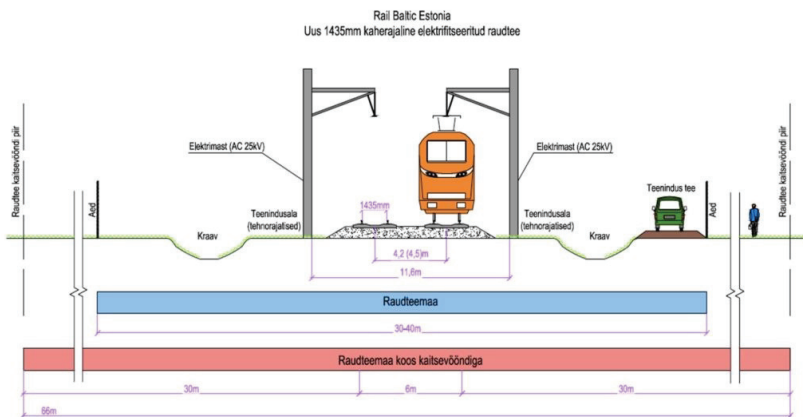
But this is probably how we, Estonians, will reach the top five of the wealthiest countries...

MR.

Note: The earlier used vehicles from Germany owned by the undersigned (three already sold, one in use) (photos 1–4 in the paper in Estonian) were in good working order: the vehicles passed the pre-registration check at the Service Bureau of the Transport Administration at Mustamäe, the vehicles were registered and the certificates of registration were issued.

Peatoimetaja pöördumine

Käesoleva aasta ajakirja numbrites 1-2 oli esialgselt kavandatud sissejuhatavas osa sellist olulist teemat nagu Eesti, Läti ja Leedu liitumine Euroopa Liidu riikide elektrivõrguga käsitleda. Kõik asjaosaliste riikide vastavad institutsioonid tegelesid sellega juba palju aastaid, et aasta 2025 alguses liitumine toimuks. Ettevalmistusaastatel oli palju eriarvamusi, sh see, et liitumine juba varem, 2024. aastal toimuks. See oli leedulaste ettepanek. Eesti pool oli ettevaatlik, ega toetanud varasemat aega. Lätlased olid ehitustöödega Rail Baltica oma trassikoridori ehitusgraafikast selgelt maas.

Joonis-foto: Kavandatud kaherajalise elektrifitseeritud raudtee kaitsevööndi lõige trassikoridoris.³³

Lõpuks jädi siiski aastale 2025, sest lepingus fikseeritud tähtja muutmist oleks võidud käsitleda lepingu rikkumisena ning varasema liitumise puhul nähti ette mitmeid täiendavaid riske (eeskätt Eesti poolelt).

Informatsiooni kogudes selgus, et seda on liiga palju kogunenud – ca kümme korda rohkem kui sissejuhatava artikli jaoks vaja oleks olnud. Peatoimetaja ja eeldatava autorina-koostajana, sai pärast materjali läbi töötamist vastu võetud otsus – käesoleval aastal seda artiklit mitte valmis teha ega avaldada. Alternatiivina oleks järgmine varinat – vajadusel jälgida, milline on pärast liitumist saadud kogemused-probleemid (vajadusel ka neid täiendava informatsioonina arvestada) ning järgmiseks, so 2026. aastaks kirjutada kas ajakirja sissejuhatavas osas lühem või hoopis pikem, analüüsivam ja sügavamalt ülevaadet andev artikkel.

Kodukontoris Pirita-Kosel 18. septembril 2025
Lugupidamisega, Matti Raudjärv

³³ Trassikoridor – Rail Baltic Estonia. [<https://www.rbestonia.ee/trassikoridor/>] 18.09.2025

Begleitwort des Chefredakteurs

In den Ausgaben 1–2 der diesjährigen Zeitschrift war es ursprünglich geplant, im einleitenden Teil ein derart wichtiges Thema wie den Anschluss von Estland, Lettland und Litauen an das Stromnetz der Länder der Europäischen Union zu behandeln. Die entsprechenden Institutionen von allen beteiligten Ländern beschäftigten sich bereits mehrere Jahre damit, damit der Anschluss Anfang des Jahres 2025 erfolgen kann. In den Vorbereitungs Jahren gab es viele Meinungsverschiedenheiten, unter anderem auch die Idee, dass der Anschluss bereits früher, im Jahre 2024 erfolgen sollte. Dies war ein Vorschlag der Litauer. Die estnische Seite war vorsichtig und unterstützte einen früheren Zeitpunkt nicht. Die Letten lagen mit den Bauarbeiten ihres Trassenkorridors für Rail Baltica deutlich im Verzug.

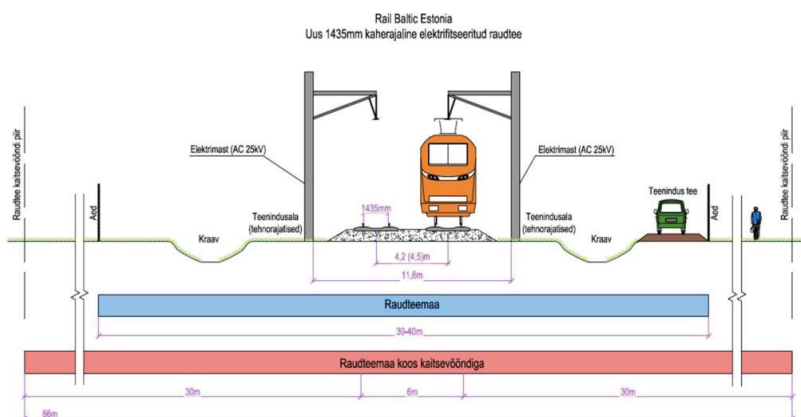

Foto der Zeichnung: Schnitt der geplanten Schutzzone für die zweigleisige elektrifizierte Eisenbahn im Trassenkorridor.³⁴

Schließlich ist man jedoch beim Jahr 2025 verblieben, da man eine Änderung der im Vertrag fixierten Frist als Vertragsbruch auslegen können hätte und bei einem früheren Anschluss mehrere zusätzliche Risiken (in erster Linie von estnischer Seite) vorausgesehen wurden.

Bei der Sammlung von Informationen wurde es deutlich, dass sich zu vieles angesammelt hatte – ca. zehnmal mehr als man für einen einführenden Artikel gebraucht hätte. Als Chefredakteur und voraussichtlicher Autor/Zusammensteller habe ich nach dem Durcharbeiten des Materials den Beschluss gefasst, diesen Artikel im laufenden Jahr nicht fertigzustellen bzw. zu veröffentlichen. Als Alternative gäbe es die folgende Variante: gegebenenfalls zu beobachten, welche Erfahrungen und Probleme nach dem Anschluss bemerkt wurden (bei Bedarf können diese auch als

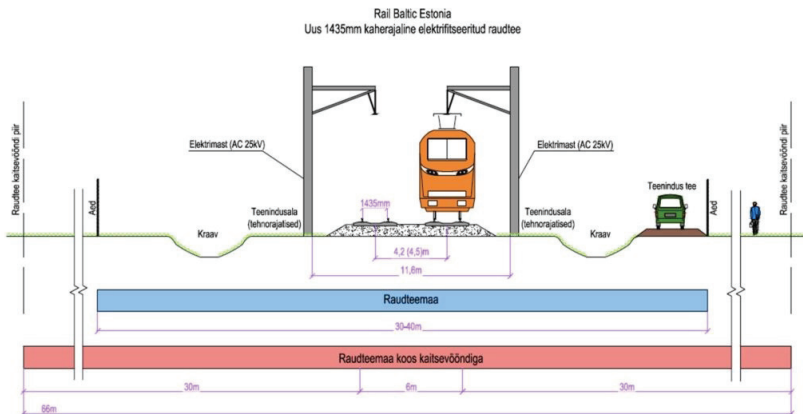
³⁴ Trassikoridor – Rail Baltic Estonia. [<https://www.rbestonia.ee/trassikoridor/>] 18.09.2025

zusätzliche Informationen berücksichtigt werden) und bis zum nächsten Jahr, d. h. bis 2026, entweder einen kürzeren Artikel für den einführenden Teil der Zeitschrift oder sogar einen Artikel mit längerem, analysierendem und tieferem Einblick zu schreiben.

Im Heimbüro in Pirita-Kose, am 18. September 2025
Hochachtungsvoll Matti Raudjärv

Comments from the Chief Editor

It was originally intended to discuss in the introductory part of Issues 1-2 of this journal the important issue of the integration of Estonia, Latvia and Lithuania into the electricity grid of EU Member States. The respective government agencies of the countries concerned had worked on this issue for many years to ensure the integration at the beginning of 2025. There were many differences of opinion during the years of preparation, including that the integration should take place already earlier, in 2024. This was the proposal of Lithuanians. The Estonian representatives were careful and did not support the earlier deadline. Latvians were clearly lagging behind with their time schedule for building their line corridor of Rail Baltic.

Figure/photo: Section of the protection zone of the planned electric double-track railway in the line corridor.³⁵

Finally the deadline was planned to 2025 as changing the deadline set in the contract could have been considered violation of the contract and earlier integration was expected to bring about several additional risks (above all from the part of Estonia). When gathering the information it turned out that we had too much of it – about ten times more than would be required for an introductory article. After processing the

materials, the decision was adopted as the chief editor and presumed author – not to write or publish the article this year. As an alternative – we could monitor the experience gained or problems arisen after the integration (to include them also as additional information, if necessary) and write a shorter article to the introductory part of the journal or, instead, a longer, more analysing article providing a more thorough overview, by next year, 2026.

At home office at Pirita-Kose, on 18 September 2025

Sincerely, Matti Raudjärv

³⁵ Trassikoridor – Rail Baltic Estonia. [<https://www.rbestonia.ee/trassikoridor/>] 18/09/2025

ÜLESKUTSE: KONVERENTSE VÕIKS HOOGSALT JÄTKATA EESTI SAARTEL

Konverentsi ja ajakirja toimkondade nimel koostanud
Matti Raudjärv (MR)

Eessõna asemel

Aastatel 2020 – 2025 jäid meie konverentsid³⁶ ära ja seda mitmetel objektiivsetel põhjustel.³⁷ Allakirjutanu on varasematel aastatel siin ajakirjas kirjutanud, et kui meie esimene konverents toimus vee peal laeval „Vanemuine“ 1984. aastal kolmepäevasel teekonnal Tartu-Värsk-Pihkva-Värsk-Tartu, siis võiks seda veel korrata kui Tartu Jõesadam sobiliku laeva Emajõe hangiks, et sellega nn konverentsiõitu Peipsil ja edasi Värskasse saaks teha.

Konverentsid võime jaotada järgmistesse perioodidesse (Värsk; Jäneda; sunnitud paus; saared /loodetavalt?/):

- Värskas (ka algusega Tartus) toimusid meil konverentsid 20. korral (1984, 1994 – 2012);
- vahelduse mõttes jätkasime Jänedal (2013 – 2019);
- aastast 2020 tekkis paus – põhjusteks COVID-19 haigestumised ja sellega seotud piirangud; järgnenud Venemaa agressioon Ukrainas veebruaris 2022; majanduskeskkonna halvenemine, mis tähendas paljudes valdkondades hinnatõusu (see on tähendanud osalejatele ka rahaliselt raskusi), jms;
- tundub, et viimastel aegadel (2025) on olukord majanduskeskkonnas stabiiliseeruma hakanud ning analoogsed on lootused ka lähitulevikuks (2026-2027 ...).

Kuni taolist eelnimetatud laeva Tartu-Värsk-Tartu sõiduks ja samaaegselt konverentsi pidamiseks ei ole, siis võiks konverentsidega jätkata arvestatava elanike hulgaga saartel, neid on meil piisavalt: Soome lahe ja Läänemere väikesaared *Aegna*

³⁶ Konverentsidega nn ajalugu algas (esimene oli laevakonverents), millega on seotud ja välja arenenud käesolev rahvusvaheline kolmekeelne retsenseeritav teadusajakiri „Estonian Discussions on Economic Policy/ Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik/ Eesti majanduspoliitilised väitlused“.

³⁷ Pandeemia COVID-19, agressioon Ukrainas, majanduskeskkonna halvenemine jms – need asjaolud piirasid inimeste liikumist (näiteks, ettevõtted-organisatsioonid piirasid töötajate lähetamist, ka inimeste haigestumised jm) ning suurendasid ka konverentsi kulusid.

ja *Naissaar* (Tallinna läheduse tõttu on nendel suviti puhkajate-turistide teenindamiseks täiendavalt ka ajutisi elanikke), *Prangli* ja *Vormsi*, jmt³⁸, Liivi lahes *Kihnu*, *Ruhnu*, *Abruka*, väikseim *Manilaid* (Manija saar); Lämmijärves *Piirisaar* ning nn suursaared *Saaremaa* ja *Hiiumaa* (koos Kassariga), ka *Muhu*. Seega kokku 12 saart.

Esialgu oleme 2026. aastaks Manilaiu peale mõtelnud ja ka sealsete elanikega korduvalt teemat arutanud. Kui Manilaid, siis käesoleva ajakirja 1-2/2025 kaudu võiks juba nüüd, 2025. aastal nõeltööd teha ja saart potentsiaalsetele lugejatele-osalejatele tutvustada. Kuigi ka Infokirjas-2026 me jagame samuti seda informatsiooni. Aga kui infot on rohkem, pole ka vist paha, pealegi erinevates allikates!?

1. Manija³⁹ saar – sealse Riida turismitalus on viibinud ka Eesti Vabariigi President Alar Karis oma kaaskonnaga

Manilaid (ka **Manija**, kihnu murrakus *Manõja*), saar Liivi lahes Kihnu ja Tõstamaa poolsaare vahel. Pindala 1,87 km², koos kõrvallaiu Anõlaiuga ligi 1,9 km². Kaugus mandrist (Torila ehk Lao neemest) 800 m. Esimest korda on saart kirjalikult mainitud 1560. aastal *Holm Maune* nime all.⁴⁰ Kihnu järel Pärnumaa suuruselt teine saar Manija on vaid 4,5 km pikk ja kõige laiemas kohas 0,5 km lai. Suure tormi ja veetõusuga jaguneb saar kolmeks tükiks.

³⁸ Statistikaameti andmetel oli 2017. aastal 22-l saarel püselanikud (siin on Hiiumaa ja Kassari eraldi arvestatud). Nende hulgas on 10 saart, kus on vaid mõned püselanikud või muud konverentsi jaoks ebasobivad olud (näiteks, Osmussaar /5/, Vilsandi /22/, Väike-Pakri /5/) või nende hulgas olevad saared (6 saart), kus elavad ajutiselt vaid saare-tuletorni vaht, kas üks või perega (ka periooditi) või muidu üksikud elanikud. (Allikas: Püselanikud on 22 saarel.

[<https://stat.ee/et/uudised/2017/10/23/pusielanikud>

-on-22-saarel] 18.10.2025; MR: võrreldes 2017. aastaga, on tänaseks ilmselt mõnel saarel elanike arv muutunud.

Konverentsi korraldajana peaksin sobilikeks eelkõige neid saari, kus kohapeal on võimalik nii konverentsitöö ja toitlustamine, aga samuti on olemas nii majutus kui vaba aja veetmise võimalused.

³⁹ Manija – Visit Pärnu. [<https://visitparnu.com/manija/>] 8.10.2025;

[https://www.google.com/maps/place/Manija,+88112+P%C3%A4rnu+maakond,+Eesti/@58.209593,24.133161,13z/data=!4m6!3m5!1s0x46edabea5049a761:0xec53453dab7f251e!8m2!3d58.2134569!4d24.1221391!1s6s%2Fg%2F11x7vr_0j?hl=et-EE&entry=ttu&g_ep=EgoyMDI1MTEwNC4wIjKXMDSoASAFQAw%3D%3D] 8.10.2025

⁴⁰ Manilaid – KALAPEEDIA. Eesti kalastuse entsüklopeedia. [<https://www.kalapeedia.ee/5316.html>] 15.10.2025

Manilaid

Foto 1: Manilaid ehk Manija saar.⁴¹

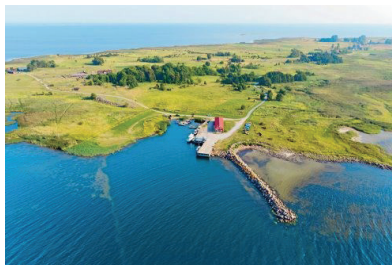

Foto 2: Tākulaiu sadam Manijal.⁴²

Manija saar ehk Manilaid asub Kihnu väinas 2 km sõidu kaugusel Munalaiu sadamast. Manija on otsekui Kihnu väikevend ja manijalased kihnlaste rahvakilluke. See väike kivine saareke oli alates 19. saj keskpaigast vaid Pootsi mõisa heinamaavahi elukoht, mandril asuva Pootsi mõisa heinamaa ja kalurite peatuskoht. 1933. aastal, mil Kihnu saar kihnlastele kitsaks jäi, kolis Manija saarele 22 kaluriperet (79 inimest). 1934 avati saarel postitalu; 1944. aastal oli 43, 2006. aastal 49, 2011. a 31 elanikku. Sellest tulenevalt on kultuurilised seosed nende kahe saare vahel väga tihedad. Praegu elab Manijal alla 40 inimese ning mitmed majapidamised on kasutusel suvilatena.

Saare loodusväärtuseks on haruldaste taimede kasvualad, rannikulindudest rõkkavad rannaniidud ja kõlavad kõre kontserdid. Manijat katab peamiselt rannaniit ja kadas-tik, leidub ka mände. Kõrede ehk juttself-kärnkonnade elutingimuste parandamiseks on rajatud mitmed madalad mageveelised konnatiigid.

2. Saar on väike, aga vaatamisväärsuseid pole vähe ning külastamine on lihtne

Manijast sai 1991. a üleni *maastikukaitseala*. Tuultele avatud väikesaare eriline võlu on rahu ja inimtühjus, rannikulindude hõiked ja omasoodu kulgemine. Saarel on haruldaste taimede ja lindude kasvu- ja pesitsusalad ning hääbumisohus kõrede elupaik. Põllulillede väljad, rohtu näksivad kitsed-lambad ning suve lõpus küpsevad põldmarjavälud ilmestavad vaikset saareidüllit.

Piki kogu saart kulgeb rändkivirikas seljandik ja sellel saare ainuke tee. Saare keskel tee ääres asub Pärnumaa suurim rändrahn Manija Kokkõkivi ehk Kotkakivi. Selle ümbrusest leitud esemed ja ka nimi viitavad, et rahn oli merekotkaste pesitsuspaik ning puhkekoht kaluritele.

⁴¹ Manilaid. [<https://www.kalapeedia.ee/u/files/Manilaid.png>] 15.10.2025

⁴² Manilaid. Saar Eestis. [<https://www.eastbaltic.eu/wp-content/uploads/2021/08/manilaid-image-500x333.jpg>] 15.10.2025

Saare edelatipus päris mere piiril trotsib tuuli 1933. aastal ehitatud kaheksa meetrit kõrge tulepaak ehk tuletorn. Siin saab nautida vaadet istepingilt, mis pühendatud graafikule, maalijale ja teatrikunstnikule Vello Tammele.

Manija saarekeskuses asub kohalik *muuseum* ja "*lambapood*", kus tutvustatakse Kihnu lamba saaduseid.

Manija saarele pääseb Munalaiu sadamast. Sadamasse saab:

- liinibussiga Pärnu Bussijaamast;
- autoga, mille saab soodsalt Munalaiu sadama valvega parklasse jätta – 2€/24h (oli aastal 2025).

Edasi saarele pääseb regulaarselt sõitvate veesõidukitega:

- *praam Kihnu Virve* – sõidab kolm korda nädalas;
- igapäevaselt sõidab pisem *liinilaev Manija Mann*;
- seltskonnaga liikudes on võimalik tellida erasõit hõljukiga.

Autentse saarekogemuse huvilisi viivad meelsasti Manija saarele Seikle Vabaks matkasellid, ka *kajakimatka*le või *purjetama*.

Umbkaudu viie kilomeetri pikkuse saarekese jalutab tipust tipuni läbi mõne tunni ja ühepäevase käiguga. Et Manija on oma kõige laiemast kohast vaid pool kilomeetrit lai, paistab tee pealt kõik kenasti kätte.

Foto 3: Munalaiu sadam.⁴³

Foto 4: Manilaiu sadam.⁴⁴

⁴³ Munalaiu sadam.

[https://www.google.com/imgres?q=Manilaid&imgurl=https%3A%2F%2Fsaaarteliinid.ee%2Fwp-content%2Fuploads%2F2021%2F08%2FMunalaiu_sadam_6.jpg&imgrefurl=https%3A%2F%2Fsaaarteliinid.ee%2Fmunalaiu%2F&docid=8ZDUtOFzo2pmPM&tbnid=aQFqFRwUhN-a3M&vet=12ahUKEwjh8oSE9KWQAxU1GhAIHRAQNHoQM3oECCYQA.A.i&w=600&h=600&hcb=2&ved=2ahUKEwjh8oSE9KWQAxU1GhAIHRAQNHoQM3oECYQAA] 15.10.2025

⁴⁴ Manilaiu sadam. [https://www.google.com/imgres?q=Manilaid&imgurl=https%3A%2F%2F0.wp.com%2Fsaaarteliinid.ee%2Fwp-content%2Fuploads%2F2021%2F08%2FManija_sadam_6.jpg%3Fssl%3D1&imgrefurl=https%3A%2F%2Fsaaarteliinid.ee%2Fmanilaiu%2F&docid=6CBEDpKYUgltvM&tbnid=D8E2vB8QwIDIPM&vet=12ahUKEwjh8oSE9KWQAxU1GhAIHRAQNHoQM3oECBsQAA.i&w=1900&h=1067&hcb=2&ved=2ahUKEwjh8oSE9KWQAxU1GhAIHRAQNHoQM3oECBsQAA] 15.10.2025

Manija pakub vaikset looduslähedast puhkamisvõimalust ning külalisi on vastu võtnud Riida turismitalu. Soovitame Riida perenaise külalislahkust nautida ööbimisega, kuid ka ühepäevareisil tasub maitsta tema haruldaselt head koduõlut ning kuulsat lambapraadi.

4. Mõned huvitavad faktid, ka vastuolulised

Järgnevalt mõned omapärased infokillud. Näiteks, Manija küla kuulumine Pärnu linna koosseisu? 19. oktoobril toimuvad Eestis kohaliku omavalitsuse volikogude valimised – milliseid suurepäraseid mõtteid seejärel realiseerima hakatakse?

Hoolikas lugeja paneb tähele, et saare elanike arv pole artiklis ühesugusena esitatud – paraku on erinevates allikates just nii esitatud. Vaatamata väikesele inimeste arvule, pole suudetud ühtsele seisukohale jõuda!?

- Enne Eesti omavalitsuste haldusreformi 2017. aastal kuulus Manija küla-saar Tõstamaa valda. Nüüd on küla Pärnu linna koosseisus Manilaiul. Aasta läbi elab saarel umbes 45 inimest. Aastal 2005 rajati laiule asfalteeritud tee. Manijas tegutseb ka Manija külatuba, kus toimuvad Manija külakoosolekud ja rahvapeod.
- Liivi lahes Kihnu saare ja Tõstamaa poolsaare vahel paiknev 2 km² pindalaga, peamiselt rannaniitude ja kadastikuga kaetud ning maastikukaitse all olev kitsuke Manija (Manilaid) on üks väiksemaid laide Euroopas, kus on elutegevus. See asustati, kui Kihnu elanikele väikseks jäi ning 22 peret sinna ümber kolida otsustasid. Manijal on praegu 35 püsie-lanikku, kelle põhilisteks tegevusaladeks on kalapüük, kudumine ja küp-setamine. Manilaid on muuseas üheks lemmikpaigaks linnuvaatlejatele.⁴⁵
- Konverentsil osalejad kohtuvad Munalaiu sadamas, kust väljub laev saarele. Manija saarel viibimise ja Riida turismitalus toimuva konverentsi ajal toimub konverentsitöö ettekannete ja diskussioonidega mere äärses saalis. Vabal ajal jõuame ka saare ilusti läbi käia. Külastame saarekeskust, muuseumi ning kuuleme huvitavaid lugusid kohalikust elust-olust ja nau-dime saare kaunist loodust. Toitlustamine ja ööbimine on vahvas Riida Turismitalus, kus toidu valmistab meile talu toimekas perenaine Ülle ise. Ettekannete ja diskussioonide kõrval on võimalus head ja paremat süüa, õhtuti on aeg saunatamiseks (keris on puiduga köetav!) ja kultuuripro-grammiks, jääb aega ka jalutada ja tuletorni (asub Riida talu kõrval) uudis-tada.

⁴⁵ Manija saar ehk Manilaid. [<https://saarteturism.ee/toode/manija-saar-ehk-manilaid-2/>]
9.10.2025

Foto 5: Manilaiu tulepaak-
torn, majakas.⁴⁷

Foto 6: Hoone Riida turismitalus.⁴⁶

Konverentsipaigaks mõeldud Riida turismitalu asub saare edelatipus oleva tulepaagi lähedal (vt eespool olevat Manilaiu kaarti). Tavaliselt on talu peremees Tiit

Foto 7: Riidataalu söögisaal.⁴⁸

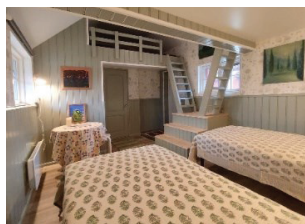

Foto 8: Üks majutusevõimalustest.⁴⁹

Foto 9: Riida turismitalu.⁵⁰

⁴⁶ Riida turismitalu. [<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTyOLgrpokLKw fGHxwjJwQPfB8hwFJV7inKA&s>] 15.10.2025

⁴⁷ Manija – Visit Pärnu. [<https://visitparnu.com/wp-content/uploads/2022/12/manija-lighthouse-elen-juurma-visit-parnu.jpg>] 15.10.2025

⁴⁸ Söögisaal [https://media.voog.com/0000/0041/7194/photos/home_carousel_01.JPG] 15.10.2025

⁴⁹ Uneurg. [https://media.voog.com/0000/0041/7194/photos/uneurg_01.jpg] 15.10.2025

⁵⁰ Riida turismitalu. [https://www.google.com/imgres?q=riida%20talus%20Manilaid&imgurl=https%3A%2F%2Fvisitestonia.com%2Fimages%2F3141092%2FDSC_0346.JPG&imgrefurl=htt]

Foto 10: Valge tuba, Riidatalu.⁵¹

Foto 11: Nüüd antakse ...⁵²

Foto 12: Ettevalmistused Riidatalu köögis.⁵³

Foto 13: Jätku leivale, kas jõud käib üle!? ...⁵⁴

sadamast oma transpordiga vähemalt külaliste pagasi tallu sõidutanud.

Kokkuvõtlilikult

ps%3A%2F%2Fpuhkaeestis.ee%2Fet%2Friida-turismitalu-manilaiul&docid=ReS2Uq1Hg3Hc
gM&tbid=005o6AXjwlaVEM&vet=12ahUKEwjHx8eohaaQAxUfDRAIHXEUH3oQM3oE
CCQAA..i&w=1920&h=800&hcb=2&ved=2ahUKEwjHx8eohaaQAxUfDRAIHXEUH3oQ
M3oECCQAA] 15.10.2025

⁵¹ Riidatalu majutus. [https://www.google.com/imgres?q=riida%20tal%20Manilaid&imgurl=
http%3A%2F%2Fmedia.voog.com%2F0000%2F0041%2F7194%2Fphotos%2FVALGETUBA
_large.jpg&imgrefurl=http%3A%2F%2Fwww.manilaid.ee%2Friidatalu%2Foomaja%2Fsuvetu
ba&docid=17y7Ya1QFo_WAM&tbid=gpKTCjcKbXKR5M&vet=12ahUKEwjHx8eohaaQ
AxUfDRAIHXEUH3oQM3oECC4QAA..i&w=1280&h=960&hcb=2&ved=2ahUKEwjHx8e
haaQAxUfDRAIHXEUH3oQM3oECC4QAA] 15.10.2025

⁵² Nüüd antakse ... [https://www.google.com/imgres?q=riida%20tal%20Manilaid&imgurl=
http%3A%2F%2Fmedia.voog.com%2F0000%2F0041%2F7194%2Fphotos%2Fhome_carousel
_08.jpg&imgrefurl=http%3A%2F%2Fwww.manilaid.ee%2F&docid=rv8PcVQilBBgvM&tbid=
GmAYYY8tXjXSGM&vet=12ahUKEwjHx8eohaaQAxUfDRAIHXEUH3oQM3oECB8QA
A..i&w=2048&h=1365&hcb=2&ved=2ahUKEwjHx8eohaaQAxUfDRAIHXEUH3oQM3oEC
B8QAA] 15.10.2025

⁵³ Köögis. [https://www.toidutee.ee/files/_page_pics_origs/riida-talu-uus_xnPyjhjq.jpg]
15.10.2025

⁵⁴ Jätku leivale. [https://media.voog.com/0000/0041/7194/photos/roosamanna_block.jpg]
15.10.2025

Ajakirja peatoimetajana ja konverentside korraldaja-koordineerijana loodan (MR), et huvi konverentsi vastu on olemas. **Tõsi, konverents toimub vaid juhul kui osalejaid on piisavalt.** Fotod on lisatud põhjusel, et huvilised saaks mingi ülevaate saarest ja turismitalust ning võimalustest, kuna võib-olla kõik ei ole Manilal viibinud. Käesoleva ülevaate koostajana võin väita, et olen korduvalt Manilaiul ja ka turismitalus viibinud – saarega tutvunud, Riidatalus puhanud (söönud, joonud, maganud) ning ka saunas leili võtnud ja vihelnud. Olen alati rahule jäänud ning soovitan teistelegi!

Tere tulemast Manilaiule meie järgmisele, 28. rahvusvahelisele teaduskonverentsile. Ka detailne Infokiri nii artiklite kirjutamiseks ajakirja kui konverentsil osalemiseks on laiali saadetud. Seega häid ideid ka kirjutamiseks, käsikirjad on oodatud!

Koostatud 2025. aasta oktoobris oma kodukontoris Tallinnas, Pirita-Kosel.

PS: Eelnenud ülevaate koostaja on varem selles ajakirjas kirjutanud ning teeb seda siinkohal järjekordselt:

Esialgse kava kohaselt olen valmis nii ajakirja peatoimetajana kui konverentsi peakorraldajana (sisuliselt mõlema algatajana) jätkama aastani 2029, st 2026 – 2029 ehk veel neljal aastal. Loodan, et on noori, kes oleks valmis edasi ise tegutsema. Olen valmis tagasihoidlikumalt jätkama, kas juhendaja või mentorina. Kui noori ja aktiivseid inimesi ei ilmu, siis on kindlasti üheks võimaluseks ajakirja publitseerimine ja konverentsi korraldamine lõpetada! Ootaksin nooremalt julget pealehakkamist, olen valmis läbi rääkima ja konsulteerima! Häid värskaid mõtteid ja edu, head kolleegid, doktorandid ja noored doktorid!

Kuna olen nii konverentsi seeria idee algataja ja ajakirja asutaja ning ellu viija aastast 1984, siis jätkaksin autoriõigused enesele (kui jätkajaid ei ole), küll olen valmis need aga ka edasi, üle andma.

* * *

Edasi veel mõned fotod ja tekstid, mis võiks mõtteid meie majandusest läbi majanduspoliitika ja ettevõtetmajanduse tänasele ning tulevasele arengutegevusele viia.

Foto 13: Sellist mereäärset kaunist loodusvaadet nagu kõrval oleval fotol Manilaiul, võib kohata Eestis väga paljudes kohtades (päikeseloojang mere ääres kadakasel karjamaal).

Eesti on mereriik,⁵⁵ lisaks:

- tuhande järve maa⁵⁶,

⁵⁵ Vt kaart: Eesti asend, viide 23. MR: Oleme küll mereriik, aga Eesti lipu all on vähe laevu!?

- tuhandete saarte maa⁵⁷ ja
- eestlane peab ennast metsarahvaks.⁵⁸
- Eesti on rikas ka soode ja rabade poolest, nendega seoses on meil ka rikkalikud turbavarud,⁵⁹ mis meie majanduses on väga oluline eksporditav.

Kaart: Eesti äärmustipud ja kese. Rist tähistab Mandri-Eesti keset (58°41' pl ja 25°54'ip)⁶⁰

Foto 14: Kõpu tuletorn Hiiumaal on üks maailma vanimaid, mille tipus on tuli pidevalt põlenud.⁶¹ Vanuselt kolmas (rajati 1531)

⁵⁶ Eestis on Keskonna portaali andmetel ligikaudu 1200 looduslikku järve, mille pindala on vähemalt 1 hektar. Lisaks väiksemad looduslikud ja tehiseveekogud. (Eesti järved. [https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_j%C3%A4rved] 16.10.2025)

⁵⁷ Eestis on 2020. aasta seisuga loendatud kokku 2317 meresaart. Suuremates siseveekogudes asuvate saartega on Eestis kokku 2355 saart. Umbes pooled Eesti väikesaared on ametlike nimedeta. Saarteks on arvestatud kuni 10 m² läbimõõduga maismaa-alasid, mis on merega ümbritsetud. (Eesti saarte loend. [https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_j%C3%A4rved] 16.10.2025); MR: Mandri, mere ja saarte senisest parem sotsiaalmajanduslik ja logistiline ühendamine (sh sadamad) annaks palju uusi võimalusi majanduse ning sh ka turisminduse arendamisel.

⁵⁸ Eesti on väike riik, aga paigutub metsa pindala arvestades keskmiste hulka, olles maailma ligi kahesaja riigi seas 99. kohal. Veidi üle poole Eesti maismaast on metsa all, s.o. 2,3 miljonit hektarit). 2018. aasta seisuga kuulus 46% Eesti metsamaast riigile, mille haldamise õigus oli antud Riigimetsa Majandamise Keskusele. Lisaks riigimetsale on Eestis ka erametsad, mis moodustasid kogu metsamaast 2018. aasta seisuga 48% ning millest füüsilistele isikutele kuulub 28% ja juriidilistele isikutele 20%. (Eesti metsad. [https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_metsad] 16.10.2025); MR: Puidu paremaks väärtustamiseks on meil veel palju reserve, sh puittoodete eksporti!?

⁵⁹ Eestis on soodest 21. sajandi alguseks säilinud lage- ja puis soid umbes 225 000 hektaril ja soometsa umbes 100 000 hektaril. Seega on Eesti maismaast soodega kaetud 7-8%. 2010. aasta märgalade inventuuri andmeil on tegelik soode osakaal Eestis ainult 5,5% ehk 240 000 hektarit. Üldlevinud on andmed, et Eesti pindalast on soid 22,3% ehk 1 009 101 hektaril. Siia on arvatud kõik turbaga seotud alad, sõltumata sellest, kui paks on turbalasund ja kas seal turbaladestumine jätkub või hoopis degradeerub. 20. sajandi lõpus määratleti, et Eestis on 9836 sood, mis hõlmavad 1 009 101 hektari suuruse ala ja mis on 22,3% Eesti pindalast. Madalsoo turbakiht on 3–10 cm, raba turbakiht 40–50 cm paksune. Eesti soodes on turba juurdekasv rabades üle 1 mm, madalsoos alla 0,5 mm aastas. (Eesti sood. [https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_sood] 16.10.2025); MR: Eestis on palju puhast vett, kas me oskame seda arukalt kasutada!?

Foto 15: Võru-Kubija järv.⁶²

Foto 16: Tondisaar on saareke Võrtsjärve lõunapoolses osas.⁶³ Autor: Joonas Talvik.

Foto 17: Pühajärv (Otepää Pühajärv),⁶⁴ Eestimaa kauneimaid järvi.

Foto 18: Aastal 2010 istutatud kuused Kaasiku metsatalus.⁶⁵

⁶⁰ Eesti asend. [http://entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti_asend] 16.10.2025

⁶¹ Eestis oli 2022. aastal 55 tule torni (neist 13 on turistidele avatud): sama palju kui ülejäänud Läänemere riikidel kokku. Fotol on näha, et Hiiumaa on metsarikas saar. [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d1/K%C3%B5pu_tuletorn._Vaade_%C3%BClevalt.jpg/250px-K%C3%B5pu_tuletorn._Vaade_%C3%BClevalt.jpg] 15.10.2025; MR: *Pärast metsa raiumist tuleb ka uus mets istutada ja seejärel seda hooldada ning üldse heaperemehelikult käituda. Ja mitte ainult oma õigustest lähtuda, vaid ka kohustusi arvestada ning vastutada!*

⁶² Võru-Kubija järv. [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/85/Kubija_j%C3%A4rv_2014_06.jpg/250px-Kubija_j%C3%A4rv_2014_06.jpg] 16.10.2025

⁶³ Tondisaar. [<https://visitestonia.com/content-images/503425/8-eesti-vaikesaart-mida-voiksid-kulastada-et-001-visit-estonia.jpg@1920w>] 16.10.2025

⁶⁴ Pühajärv. [<http://www.kylauudis.ee/wp-content/uploads/pyhajarv.jpg>] 17.10.2025

⁶⁵ Noor Mäenõlva kinnistu kuusik Kaasiku metsatalus – nii need metsad kasvavad. Foto autor: Jaanus Palm (detsember 2024). Talu ja kinnistu omanik: Matti Raudjärv.

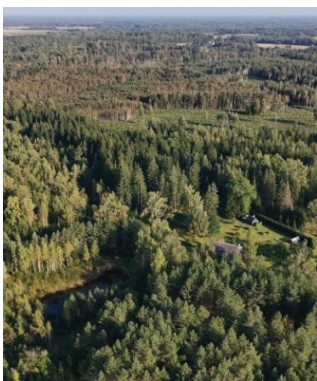

Foto 19: Eesti metsad ⁶⁶

Foto 20: Soomaa. ⁶⁷ Autor: Sven Zacek.

Eeltoodud viidete juures esitatud MR mõtted on vaid vähene osa vastavate valdkondade arendamiseks, arvestades – hariduse võimalusi, uusi tehnoloogiaid, tööviljakuse probleematikat, keskkonna vajadusi, tootmise kui ühe majanduse aluse (kui soovite – vundamendi) süvendamist-laiendamist ja palju muud. Kõiki neid küsimusi-probleeme võiks meie ajakirja veergudel avaldatavates artiklites tõstatada-uurida ning ka konverentsidel arutada-diskuteerida!? ...

Lugupidamisega, Teie MR.

CALL: THE CONFERENCE COULD BE CONTINUED QUICKLY ON THE ESTONIAN ISLANDS

Compiled on behalf of the conference and journal committees by
Matti Raudjärv (MR)

As a preface

In 2020–2025, our conferences⁶⁸ were cancelled for several objective reasons.⁶⁹ The undersigned has written earlier in this journal that as our first conference was held

⁶⁶ Eesti metsad. [<https://images.delfi.ee/media-api-image-cropper/v1/78756c54-f273-4aba-8d73-15f14f4b42.jpg?noup&w=767&h=914&r=9:16>] 16.10.2025

⁶⁷ Soomaa rahvuspark: üks paljudest Eesti soodest, kus on mõnus matkata mööda laudteid ja vajadusel puhke kohtades puhata. [https://www.terveilm.ee/leht/wp-content/uploads/2018/11/219_Soomaa-National-park_Sven-Zacek-1.jpg] 16.10.2025

⁶⁸ The history started with the conferences (the first one was the ship conference) which are related to the development of this international peer reviewed journal in three languages „Estonian Discus-sions on Economic Policy/ Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik/ Eesti majanduspoliiti-lised väitlused“.

on the water, on M/S Vanemuine in 1984, during a journey of three days on the route Tartu-Värskas-Pihkva-Värskas-Tartu, it could be repeated if the Tartu River Port found a suitable ship for the Emajõgi River which could be used for conference journey on Lake Peipsi and from there to Värskas.

We can divide the conferences into the following periods (Värskas; Jäneda; forced pause; islands/hopefully?/):

- 20 conferences were held at Värskas (some of them also began in Tartu) (1984, 1994–2012);
- we continued at Jäneda for a change (2013–2019);
- a pause started in 2020 – due to sickness and restrictions due to COVID-19; the following Russian aggression in Ukraine in February 2022; deterioration of the economic environment which meant an increase in prices in many areas (it has caused also financial difficulties for participants), etc.;
- the situation of the economic environment seems to be stabilising now (2025) and we have analogous hopes also for the near future (2026–2027...).

As we have no ship similar to the above-mentioned ship for the journey on the Tartu-Värskas-Tartu route and for holding the conference on the way, we could continue with conferences on islands which have a considerable population, and we have enough such islands – 12 in total.

22 islands had permanent population in 2017 according to Statistics Estonia.⁷⁰ This includes 10 islands with just a few permanent inhabitants or other circumstances unsuitable for a conference. As the organiser of the conference, I would consider appropriate above all the islands where conference work and catering are possible at the location and also accommodation and spare time activities are available.

For now, we have planned the Manija Island for 2026 and also repeatedly discussed the issue with the local inhabitants. If Manija is chosen, we could do some preliminary work already now, in 2025, through the 1-2/2025 issue of the journal, and introduce the island to potential readers/participants. Although, we will share this information also in the Information Letter of 2026. But more information is probably not bad, also in different sources!?

1. Island of Manija⁷¹ – also the President of the Republic of Estonia Alar Karis has stayed at the Riida Tourism Farm with his staff

⁶⁹ The COVID-19 pandemic, aggression in Ukraine, deterioration of the economic environment, etc. – these circumstances limited the movement of people (e.g. businesses and organisations reduced business trips of employees, also people fell ill, etc.) and also increased the expenses of conferences.

⁷⁰ Püsielanikud on 22 saarel. [<https://stat.ee/et/uudised/2017/10/23/pusielanikud-on-22-saarel>] 18.10.2025; *MR: compared to 2017, the number of inhabitants on some islands has probably changed by now.*

⁷¹ Manija – Visit Pärnu. [<https://visitparnu.com/manija/>] 8.10.2025; [<https://www.google.com/maps/place/Manija,+88112+P%C3%A4rnu+maakond,+Eesti/@58.2>]

Manija, or Manilaid is located in the strait of Kihnu, two kilometres from Munalaid Harbour. Manija is like Kihnu's little brother and the Manija people are like part of Kihnu's people. This small rocky islet was for centuries the meadow and fishing stop of Pootsi Manor on the mainland. In 1933, when the island of Kihnu became too small for Kihnu's people, 22 families moved to Manija. Consequently, the cultural links between the two islands are extremely close. Currently, Manija has a population of less than 40 people, and several households are used as holiday homes.

The Manija or Manilaid Island is located in the Kihnu Strait, at a distance of 2 km from the Munalaid Harbour. Manija is like a small brother of the Kihnu Island and the Manija people are a small part of the Kihnu population. Starting from mid-19th century, only the meadow-keeper of the Pootsi Manor lived on this small rocky islet and it was a stopping place for the meadow of the Pootsi Manor and for fishermen. In 1933, when the Kihnu Island became too small for the Kihnu population, 22 families of fishermen (79 people) moved to the Manija Island. In 1934, a postal farm was opened on the island; it had 43 inhabitants in 1944, 49 in 2006 and 31 inhabitants in 2011. Therefore, the cultural links are very close between these two islands. Currently, Manija has a population of less than 40 people, and several buildings are used as holiday homes.

Manilaid

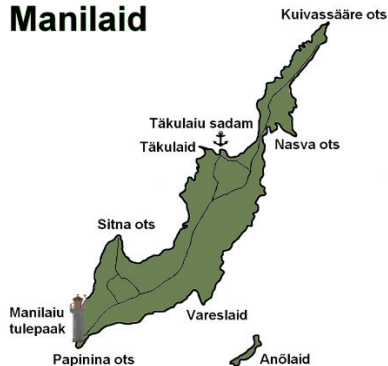

Photo 1: Manilaid or island of Manija.⁷²

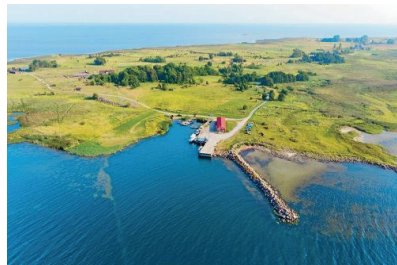

Photo 2: Stäklaiu Harbour in Manija.⁷³

2. It is a small island but with quite a few sightseeing opportunities and it is easy to visit the island

09593,24.133161,13z/data=!4m6!3m5!1s0x46edabea5049a761:0xec53453dab7f251e!8m2!3d58.2134569!4d24.1221391!16s%2Fg%2F11x7vr_0j?hl=et-EE&entry=tту&g_ep=EgoyMDI1MTAwNC4wIKXMDSoASAFQAw%3D%3D] 8.10.2025

⁷² Manilaid. [https://www.kalapeedia.ee/u/files/Manilaid.png] 15/10/2025

⁷³ Manilaid. Saar Eestis. [https://www.eastbaltic.eu/wp-content/uploads/2021/08/manilaid-image-500x333.jpg] 15/10/2025

Manija became a *landscape protection area* in 1991. The special charms of a small island exposed to the winds are the peace and quiet, the chirping of shorebirds, and the way it moves by itself. The island is a breeding and nesting area for rare plants and birds, and a habitat for endangered natterjack toads. The fields of wildflowers, goats and lambs munching on the grass, and blackberry blossoms ripening at the end of summer illustrate the tranquil island idyll.

All along the island runs a boulder-rich ridge formation and the only road on this island. In the middle of the island, by the road, is the largest boulder in Pärnu County – Manija Kokkõkivi or Kotkakivi. The artefacts found around it, as well as its name, refer to the fact that it was a nesting place for the white-tailed eagle and a resting place for fishermen.

On the south-western tip of the island, on the very edge of the sea, an eight-metre-high lighthouse built in 1933 defies the wind. Here you can enjoy the view from the seating area dedicated to graphic artist, painter, and theatre-maker Vello Tamm. In the centre of Manija Island you will find a *local museum* and a '*sheep shop*' selling sheep products from Kihnu.

3. Visiting Manija Island

Access to Manija Island is from the Munalaid Harbour. The harbour can be reached:

- with a regular bus line from the Pärnu Bus Station;
- by car which can be left at the guarded parking lot of the Munalaid Harbour at a low rate – 2€/24h (the rate in 2025).

Regular vessel traffic from there to the islands:

- *Kihnu Virve Ferry* – three times of week;
- daily smaller *regular boat Manija Mann*.

The islet, which is about five kilometres long, can be hiked from one side to the other in a few hours and a day's walk. As Manija is only half a kilometre wide at its widest point, you can see everything from the road.

Manija offers a quiet getaway close to nature, and guests are welcomed by the cosy *Riida tourist farm*. We recommend enjoying the hospitality of Riida's hostess with an overnight stay, but it is also worth a day trip to taste her rare home-brewed beer and renowned roast lamb.

In addition, the farm has lovely animals on the beach meadow and its own sheep shop. The island of Manija offers true relaxation, the feeling of countryside, the sea, and wonderful sunsets.

Photo 3: Manija Island. In the center is the Riida tourist farm complex.⁷⁴

Photo 4: The common room of the Riida tourist farm.⁷⁵

The Riida Tourism Farm planned as the conference site is located near the beacon light in the southwestern point of the island (see the map of Manija above). The farmer Tiit has usually taken at least the luggage of visitors from the harbour to the farm with his own transport.

In conclusion

As the chief editor of the journal and organiser/coordinator of the conferences, I (MR) hope that participants are interested in the conference. **True enough, the conference will only be held if it has enough participants.**

The photos (in addition to these, more have been added to the Estonian text) have been added to provide some overview to the interested people about the island and the tourism farm and the facilities as maybe not everybody has stayed on the Manija Island before.

As the writer of this overview, I can say that I have stayed on the Manija Island and also in the tourism farm for several times – I have seen the sights the island, stayed at the Riida Farm for holiday (had meals and drinks, stayed for the night) and also made steam and whisked myself in the sauna. I have always enjoyed myself and I recommend it also to others!

⁷⁴ *Ibid.*: 2

⁷⁵ *Ibid.*: 2

Welcome to our next, XXVIII International Scientific Conference on the Manija Island.

Also, the detailed Information Letter has been sent out both for writing papers for the journal and participation in the conference. Thus, we wish you good ideas also for writing, the papers are welcome!

Written in October 2025 at the home office at Pirita-Kose in Tallinn.

SUMMARIES

ZUSAMMENFASSUNGEN

KOKKUVÕTTED

EESTI ELANIKE MAKSEVALMIDUS KARJÄÄRIDE LAIENEMISE PEATUMISE EEST

Üllas Ehrlich⁷⁶
Tallinna Tehnikaülikool

Sissejuhatus

Lubjakivi on Eestis kasutatav oluline kohalik ehitusmaterjal, mille keskmine kaevandamise maht aastas on 5-6 miljonit tonni. Ühelt hektarilt on võimalik kaevandada 250 tuhat tonni lubjakivi. Arvestades, et aastas on kaevandatud keskmiselt 5,7 miljonit tonni ehituslubjakivi ja ehitusdolikivi, on karjääride pindala suurenenud ligikaudu 23 hektari võrra aastas. Teede katendikonstruktsioonides on lubjakivikilustik kõige suurema mahuga kasutatav materjal. Ainuüksi teedeehituses on lubjakivikillustiku aastane vajadus ligikaudu 2 miljonit tonni

Kaevanduste rajamisel on keskkonnale ulatuslikud negatiivsed tagajärjed nii keskkonnale kui inimestele. Sealjuures ei ole häiringud elanikkonnale seotud ainult kaevandamise perioodiga, vaid maastik muutub praktiliselt igavaseks. Kohalike omavalitsuste ja elanike vastuseis uute kaevanduste rajamisele ja ka olemasolevate kaevanduste laienemisele võimaldab püstitada hüpoteesi, et kaevandustel on reaalne ja mõõdetav mõju elanike heaolule. Arvestades paekarjääride head visuaalset eksponeeritust ja kohati teravat diskussiooni meedias võib eeldada, et karjääride laienemine ei mõjuta ainult kohalikke elanikke, vaid Eesti inimeste heaolu laiemalt. Sealjuures ei põhjusta heaolu langust mitte ainult vahetu füüsiline (visuaalne) mõju, vaid ka psühho-sotsiaalne mõju, mille tekke üheks põhjuseks on teadmine karjääride olemasolust.

Hüpoteesi kontrollimiseks viidi läbi tingimusliku hindamise uuring (ingl.k contingent valuation), mille tulemusel selgitati välja Eesti elanikkonna maksevalmidus paekivikarjääride laienemise pidurdumise eest. Lisaks uuringu tulemuste esitamisele antakse artiklis ülevaade paekivi uute kaevanduste rajamisega seotud juriidilisest raamistikust ja kaevandamise välismõjudest.

Karjääride seotud välismõjud ja seadusandlik raamistik uute karjääride avamiseks

Karjääride rajamise ja kaevandamisega seotud välismõjusid on kaardistanud SA Keskkonnanõiguse Keskus (KÕK). KÕK on sõltumatu, avalikes huvides tegutsev ekspertorganisatsioon, mis nõustab inimesi keskkonnanõigusega seotud küsimustes. KÕK nõustab inimesi teiste keskkonnaga seotud juriidiliste küsimuste kõrval ka maavarade kaevandamisega kaasnevate häiringute ja konfliktide juriidilise analüüsi

⁷⁶ Üllas Ehrlich; PhD; Majandusteaduskond, Ärikorralduse instituut, Tallinna Tehnikaülikool; Ehitajate tee 5, 19086, Tallinn, Estonia; ullas.ehrlich@taltech.ee

ning lahenduste otsimisega. Kõigi karjääride puhul kaasnevate mõjudena toob KÕK välja:

- müra, mida tekitavad masinad karjääris (kopad, ekskavaatorid, laadurid, veokid, sorteerimis- ja purustussõlmed);
- müra, mida tekitavad masinad karjääris ja karjääride vahel liikudes (nt materjali transportimisel);
- tolm, mis kaasneb nii kaevandamistegevuse kui transpordiga;
- maastiku ja karjääri aluse maa-ala kasutuse pöördumatu muutus kaevandamise käigus ja selle järel;
- liikluskoormuse suurenemine, mis mõjutab omakorda nii liiklusohutust kui teede seisukorda.

Lõhkamistööde kasutamisel (eelkõige lubjakivi ja dolomiidi kaevandamisel) kaasneb täiendavalt:

- lühiajaline, ent väga vali müra;
- vibratsioon, mis võib kahjustada hooneid;
- karjääri vahetus läheduses võib esineda oht lõhkamistöödel õhku paiskuvate kivide näol.

Seadusandlik raamistik uute kaevanduste avamiseks on sätestatud Maapõueseadusega. Seadus sätestab kellel ja mis tingimustel õigus karjääride rajamist vaidlustada või lausa tõkestada. Üldised põhimõtted maavarade omandiõiguse kohta on sätestatud Maapõueseaduse paragrahvis 11 „Omandi ulatus maavarale ja maapõuele“. Selle kohaselt kuuluvad riigile aluspõhja maavara ja avalikus veekogus asuv maavara. Selline riigile kuuluv maavara ei ole looduslikul kujul tsiviilkaibes. Kui riigile kuuluva maavara looduslikust seisundist eemaldamiseks on nõutav luba, kuulub loa alusel kaevandamisel saadud kaevis loa omajale. Loata kaevandamisel saadud kaevis kuulub riigile.

Maapõue seisundit ja kasutamist mõjutavaks tegevuseks on vajalik Kliimaministeeriumi või kliimaministri volitusel riigiasutuse luba. Kaevandusloa taotlemine on sätestatud Maapõueseaduse paragrahvis 49. Seaduse kohaselt esitab taotleja kaevandamisloa saamiseks kaevandamisloa andjale taotluse. Kaevandamisloa andja saadab kaevandamisloa taotluse arvamuse saamiseks viivitamata riigiasutusele, kelle ülesanne on tagada riigi geoloogiaalane pädevus, kes esitab oma arvamuse kirjalikult kümne päeva jooksul taotluse saamisest arvates. Kaevandamisloa andja saadab kaevandamisloa taotluse arvamuse saamiseks kavandatava kaevandamiskoha kohaliku omavalitsuse üksusele, kes esitab oma arvamuse kirjalikult kahe kuu jooksul taotluse saamisest arvates.

Maapõueseaduses on ette nähtud ka kaevanduse vahetusse lähedusse jäävate elamute kaitse. Kui mäeeraldis või selle teenindusmaa asub elamule lähemal kui 100 meetrit, tuleb taotlusele lisada selle kinnistu omaniku, sealhulgas hoonestusõiguse, korteriomandi või korterihoonestusõiguse omaniku nõusolek. Hoonestusõiguse alusel ehitatud elamu puhul tuleb esitada kinnisasja omaniku nõusolek, millel elamu asub.

Maapõueseaduse paragrahvis 55 „Kaevandamisloa andmisest keeldumine“ on sätestatud ka juhud ja asjaolud, mille ilmnemisel kaevandusluba ei anta. Paljude tehniliste kriteeriumide kõrval kaitseb kohalikke omavalitsusi säte, et kaevandusluba ei anta, kui kohaliku omavalitsuse üksus ei ole nõus kaevandamisloa andmisega. Planeeritava kaevanuse vahetusse naabrusesse jäävaid majapidamisi kaitseb säte, et luba kaevandamiseks ei anta, kui mäeeraldis või selle teenindusmaa asub elamule lähemal kui 100 meetrit.

Seaduses on olulisel kohal säästliku keskkonnakasutamise seotud küsimused. Nii sätestab seaduse § 13 Keskkonnahäiringute vähendamise põhimõtte. Maapõue kasutamist suunavas tegevuses juhivad haldusorganid põhimõttest, et maapõue kasutamisest põhjustatud keskkonnahäiringuid tuleb võimalikult suures ulatuses vähendada, pöörates erilist tähelepanu sellistele keskkonnahäiringutele, mis mõjutavad vett, õhku, pinnast, kaitstavaid loodusobjekte ning isikute õigust tervise- ja heaoluvajadustele vastavale keskkonnale. Mitmesuguste lahendusvariantide olemasolu korral tuleks võimaluse korral eelistada sellist lahendust, millega kaasnevad väiksemad keskkonnahäiringud.

Seadustes on ülaltoodut arvestades mitmeid võimalusi kaevandamist lubavaid otsuseid vaidlustada. Sageli vaidlustavad kohalikud omavalitsused ja elanikud ning neid esindavad mittetulundusühingud nii kaevanduste avamiseks tehtud keskkonnamõju hinnanguid kui ka juba väljastatud kaevandamise lube. Heaks näiteks kohaliku omavalitsuse võitlustest kaevanduse laienemise vastu on Jõelähtme vallavalitsuse püüe tõrjuda lubjakivikaevanduste laienemist, mis kestis peaaegu 20 aastat.

OÜ Vao Paas esitas taotluse ehituslubjakivi kaevandamiseks Jõelähtme vallas juba 2005. aastal. Vald sellega ei nõustunud, aga valitsus andis 2010. aastal kaevanduse rajamisele siiski oma heakskiidu ja Keskkonnaamet väljastas aasta hiljem ettevõttele ka kaevandusloa. Uue kaevanduse loomist põhjendati eelkõige teedeehituseks vajaliku lubjakivikillustiku nappusega Harjumaal.

Alates sellest ajast on paralleelselt kulgenud kohtuvaidlused kaevandusloa andmise ja kaitseala loomise üle. Nimelt võttis vald 2017. aastal Ruu küla ümbruse kohaliku kaitse alla, mis välistas seal lubjakivi kaevandamise. Vald viitas vajadusele kaitsta väärtuslikku luitemaastikku ning säilitada ja parandada inimeste puhke- ja virgustusvõimalusi. Halduskohus tühistas kaitseala loomise OÜ Vao Paas kaebuse alusel, kuid 2020. aastal võttis vald ala uuesti kaitse alla. Aasta hiljem tühistas halduskohus kaitseala asutamise teist korda ja täna nõustus sellega ka Riigikohus.

Tingimuslik hindamine

Tingliku hindamise puhul on eesmärgiks selgitada küsitletute maksevalmidus kaupade, projektide või programmide eest, mis on oma olemuselt hüpoteetilised. Küsitletavate poolt hinnatavale objektile maksevalmiduse kujul omistatav väärtus on tinglik küsitluses konstrueeritud või simuleeritud turu (või turustenaariumi) suhtes. Kui mingile kaubale puudub tegelik turg (s.t. kaup on turuväline), tuleb see

luua hüpoteetiliselt. Inimestelt küsitakse, kui palju on nad nõus maksma turuvälise hüve kvaliteedi või kvantiteedi suurenemise (vähenemise ärahoidmise) eest, mida loetaksegi maksevalmiduseks. Suurem osa tingliku hindamise meetodi rakendusi on seotud keskkonnaprojektide ja teiste selliste turuväliste kaupadega, millel on üldkasuliku hüve tunnused.

Tingimusliku hindamise meetod on turuvälise kaupade ja teenuste hindamisel ja nende väärtuse rahalise ekvivalendi väljaselgitamisel laialdaselt kasutatav. Samuti on meetod universaalne, sobides praktiliselt väga eritüübiliste turuvälise keskkonnakaupade rahalise ekvivalendi väljaselgitamiseks. Vaatamata laiale levikule just akadeemilisemat laadi uurimistöös on meetodi suureks puuduseks kulukate eriuuringute vajadus meetodi igakordsel rakendamisel.

Uuringu tulemused

Püstitatud uurimisülesande täitmiseks viidi läbi tingimusliku hindamise (ingl.k. contingent valuation) uuring, mille käigus küsitleti Eesti täiskasvanud elanikkonna suhtes representatiivset valimit. Töös läbi viidud analüüsi aluseks on 906 liikmelise valimi vastused esitatud küsimustele. Lisaks tingimusliku hindamise uuringule peamisele küsimustele maksevalmidusest lubjakivikarjäärade laienemise pidurdumise eest sisaldas ankeet ka küsimusi vastajate informeeritusest lubjakivikarjäärade kohta ja nende arvamust lubjakivikarjäärade välismõjudest.

Esimesele küsimusele „Kas te olete näinud paekarjääre?“ vastas jaatavalt tervelt 56% küsitletutest. See karjäärade kogu pindala silmas pidades üllatavalt suur osakaal ja näitab, et üle poole inimestest omab paekarjääridest head ettekujutust. Neid vastajaid, kes ei olnud paekarjääre näinud ei looduses ega fotol, oli ainult 10,5%. Paekarjäärid ja nende mõju keskkonnale on Eesti elanike poolt hästi teadvustatud, mida näitab ka märkimisväärne kvantifitseeritud nõudlus karjäärade pindalade edasise laienemise peatamiseks.

Teisele küsimusele „Kas peate õigeks paekivikarjäärade laienemist?“ ei antud lihtsalt ei/jah vastusevariante, vaid need formuleeriti elanike arvamuse nüansseeritumaks väljas selgitamiseks tingimuslikult. Kõige rohkem vastanutest (29,9%) oli paekivikarjäärade laienemisega nõus, kui see ei kahjusta loodust. Ligikaudu samasugune oli nende osakaal (26,7%), kes arvasid, et keskkonda rikkumata ei ole võimalik paekivi kaevandada. Vaid 12,1% oli kaevandamisega nõus tingimusel, et kaevandus ei asu nende kodukoha lähedal. Oma arvamus karjäärade laienemise küsimuses puudus vaid 7,7 protsendil vastanutest.

Kolmandale küsimusele „Kas paekivikarjäärade rajamine loodusesse Teie arvates...?“ valis vastuse „Rikub looduskeskkonda tervelt 67,3% vastanutest. 10,5 % arvas, et kui paekivikillustikku on ehituseks vaja, siis ei ole keskkond oluline. Oma seisukoht puudus selles küsimuses 14,3 protsendil vastanutest. Kokkuvõtvalt võib täiendavate küsimuste põhjal järeldada, et enamuse Eesti elanikke on paekivikarjääre näinud ning on veendunud, et need mõjutavad looduskeskkonda negatiivselt.

Kõike neid seisukohti toetab ka Eesti elanike märkimisväärne kvantifitseeritud nõudlus paekivikarjäärade laienemise peatamiseks. Uuritud valimi keskmine aritmeetiline maksevalmidus paekivikarjäärade laienemise peatumise eest oli 34 eurot aastas. Suhteliselt ühtlane on aritmeetilise keskmise maksevalmiduse jagunemine ka hariduse järgi, kõrgema haridusega vastanutel on maksevalmidus 110,8 protsendiga pisut suurem põhi (105,0%) ja keskharidusega (89,5%) vastanutest.

Maksevalmiduse jaotumine vanuse järgi näitab vanuserühmade vahel küllaltki suuri erinevusi. Kõige väiksem maksevalmidus on noorimas (18-23; 73,6% kogukeskmisest) ja vanimas (70 ja enam; 61,9% kogukeskmisest) vanuserühmas. Maksevalmidus kasvab ühtlaselt nii noorima kui vanima vanuserühma poolt keskmise vanuserühmani (40-49; 140,1% kogukeskmisest) liikudes, kus maksevalmidus on suurim. Sellist tulemust võib pidada ootuspäraseks, sest esiteks on keskmised vanuserühmad suure tõenäosusega materiaalselt paremini kindlustatud ja arvatavasti ka paremini informeeritud, mille tõttu on paekarjäärade laienemisega seotud küsimused nende heaolu determinandina suhteliselt olulisemal kohal.

Viimane küsitud näitaja, keskmine kuusissetulek (neto), näitab maksevalmiduse sõltuvust sissetuleku suurusest. Kuigi vähim (66,4% kogukeskmisest) ei ole maksevalmidus mitte väikseima sissetulekuga rühmas (alla 500- euro kuus), vaid järgmises sissetulekuvahemikus (501-800 eurot kuus). Suurim on maksevalmidus suurima (üle 2000- euro kuus) sissetulekuga rühmas.

Uuritud valimi struktuuri põhjal selgitatakse välja kogunõudlusfunktsioon paekivikarjäärade laienemise peatumise järele ja konstrueeritakse nõudluskõver. Nõudluskõvera integreerimisel ilmneb, et Eesti tööelise elanikkonna kogunõudlus lubjakivikarjäärade laienemise peatumise järele on 36,648 miljonit eurot aastas. See summa on käsitletav paekivi kaevanduste laienemise kaudse väliskuluna. Omistades selle kaudse väliskulu kaevandatavale lubjakivile, saame ligikaudu 6 eurot ühe tonni lubjakivi kohta.

JAVIER MILEI'S "CHAINSAW REFORM COURSE" IN ARGENTINA: A FIRST CRITICAL RESEARCH

Wolfgang Eibner, Charly Laßmann, Mickél Schweickert⁷⁷
Ernst-Abbe-University of Applied Sciences Jena

1. What the following Scientific Discourse is About

Argentina's politics have been shaped since December 2023 by the newly elected President Javier Milei, who has pursued a neoliberal reform agenda.

This paper analyzes the implementation and the initial impacts of the Argentine president's neoliberal economic policies.

Milei's success in the October and November 2023 presidential elections seems to be a seismic event in the recent history of the Latin American country.

As a self-proclaimed "anarcho-capitalist", he secured victory in the second round of voting on November 19, 2023, with 55.6% of the vote, defeating former Minister of Economics Sergio Massa from the left-wing Unión por la Patria. He was inaugurated as president on December 10, 2023.

1.1. Actuality, Significance, Content and Working Hypotheses

With the election of Milei, a representative of extreme neoliberal political beliefs has been elected: an analysis of the success chances of his libertarian policies is therefore both timely and economically significant.

In three substantive chapters, the following will be outlined:

- Argentina's economic situation at the time of President Javier Milei's election,
- Presenting his economic policy measures implemented to date, and finally
- Analyzing his economic policy measures under the following two theses:

Thesis 1: Neoliberal policies can stimulate quantitative economic parameters in the sense of neoliberal defined growth in the short term;

Thesis 2: Even successful neoliberal growth policies permanently worsen the living conditions of the broad mass of the population and therefore cannot ensure long-term growth.

A fundamental conclusion regarding the classification of Milei's economic policy will conclude this contribution.

⁷⁷ Prof. Dr. rer. pol. Wolfgang Eibner, Cand. M.Sc. Charly Laßmann, Cand. B.Sc. Mickél Schweickert; Department of Industrial Engineering, Ernst-Abbe-University of Applied Sciences Jena, Carl-Zeiss-Promenade 2, 07745 Jena, Germany. Email: w.eibner@eah-jena.de

1.2. The Concept of Neoliberalism in the Tension Between Free and Social Market Economy

Since Keynes' General Theory, economics has been shaped by a fundamental dichotomy between consumption-oriented (Keynesian) and investment-oriented (neoclassical, monetarist, and neoliberal) theories and policies.

In the extended digital version of this contribution, available on the attached USB stick, the systemic contrast between demand-driven Keynesian and supply-driven neoliberal economic policies is examined from both a macroeconomic and regulatory perspective.

From the neoliberal perspective, any government intervention in the market is seen as privileging one societal group—typically those with strong lobbying power—at the expense of other groups, usually those with less political influence.

Such interventions are considered ultimately harmful to the integrity of state structures. This view is clearly reflected in the economic policies of Argentine President Javier Milei, whose approach will be presented below within the framework of the aforementioned theories and analyzed in terms of its current implications.

1.3. Starting Point: Argentina's Economic Situation until the Inauguration of President Javier Milei

The extended digital version of this article, accessible via the attached USB stick, provides a structured assessment of Argentina's economic situation leading up to the election of Javier Milei. The analysis is guided by the four core objectives of rational economic policy:

- Economic growth, with additional consideration of the country's public debt,
- Employment, including an examination of real wage developments,
- Price level stability, with particular attention to currency stability, and
- The balance of payments.

2. The Economic Policy of Javier Milei

In his inaugural address on Dec. 10, 2023, President Javier Milei described Argentina's economic situation as the most severe crisis ever inherited by an incoming government. He used this assessment to justify the urgent need for comprehensive structural reforms.

Milei identified hyperinflation as the root cause of Argentina's economic malaise, attributing it to the expansionary monetary and fiscal policies pursued by the Central Bank of Argentina. Over the years, persistent fiscal deficits were financed through excessive money creation, which, according to Milei, resulted in a *circulus vitiosus* of accelerating inflation and growing macroeconomic instability.

To overcome this entrenched crisis, Milei outlined a far-reaching economic reform programme consisting of three core pillars:

- Rigorous fiscal consolidation aimed at reducing the budget deficit (see Chapter 2.1),

- Restrictive monetary and exchange rate policies designed to curb inflation and halt the ongoing expansion of the money supply (Chapter 2.2),
- External sector liberalisation, particularly in the area of foreign trade (Chapter 2.3).

Milei argued that, given the structural nature of the fiscal imbalances, a swift and comprehensive reform approach in the form of an economic ‘shock therapy’ is indispensable. While acknowledging the short-term social and economic burdens this strategy entails, he contended that such measures are necessary to restore macroeconomic stability, attract investment, and lay the foundations for sustainable long-term growth.

The following points offer a concise summary of the findings discussed in Chapters 2.1 to 2.3 of the full-length analysis, which is included in the complete document available on the attached USB stick.

2.1. Fiscal Policy

For a detailed analysis, see Sections 2.1.1 to 2.1.6 in the full-length text on the attached USB stick.

Reduction in the Number of Civil Servants

According to President Milei, a sustainable reduction in public sector employment only can be achieved through a comprehensive structural reorganization of the national administration.

Official reports from the relevant ministry indicate that 42,000 positions within the central government have been eliminated, leading to projected annual savings of approximately USD 1.653 billion.

Privatization of Public Enterprises

President Milei’s agenda seeks, on the one hand, to reduce state involvement as a means of easing the burden on public finances, and, on the other hand, to strengthen market competition through the enhanced efficiency typically associated with private-sector operations.

The initial legal basis for this initiative was established through Emergency Decree No. 70/2023, which repealed special regulations governing federal enterprises and enabled their conversion into joint-stock companies—thus laying the groundwork for future privatization.

Building on this, Law No. 27,742 ("Ley Bases") was enacted to establish a comprehensive legal framework, classifying numerous companies as privatization-eligible, while some key strategic enterprises are to remain under partial state control. A first practical step in implementation of this strategy is the planned sale of the technology company IMPSA, which also serves as a pilot project for the broader privatization of a total of 41 state-owned enterprises.

Tax Reforms

In December 2024, President Javier Milei publicly announced a set of far-reaching tax reforms. In a pointed statement, he proclaimed: “*Now, the deep chainsaw is coming (...) we'll shrink the state even further. (...) We're going to eliminate about 90% of taxes, meaning we'll have no more than six taxes.*” To date, the precise composition of these remaining six taxes has not been officially disclosed.

The reform agenda can be broadly categorized into three primary objectives:

- Simplification of the tax system by reducing bureaucratic complexity.
- Enhancement of market dynamics via a lower overall tax burden, and
- Fiscal consolidation, ensuring the effective and sustainable implementation of reform measures.

This agenda is underpinned by three key political and legal instruments:

- Pacto de Mayo: a symbolic accord between the federal government and the provinces, calling for tax relief and the promotion of trade,
- Ley de Bases: a legislative framework granting the executive branch wide-ranging authority to restructure taxation and privatize state-owned enterprises,
- Paquete Fiscal: a comprehensive fiscal package aimed at short-term budget stabilization and the restoration of public trust in tax policy.

Concrete measures include the reintroduction of income taxation for middle- and high-income earners, the reform of wealth taxes, and a capital amnesty initiative. In addition to its stated objectives, the reform program also aspires to stimulate GDP growth—primarily through greater efficiency in the tax system. The Paquete Fiscal alone is projected to generate additional revenue equivalent to approximately 0.4% to 0.5% of GDP.

Reduction of State Subsidies

In line with a broader market-oriented agenda, the Argentine government enacted sweeping reductions in state subsidies across key sectors. In the energy and public transportation sectors, subsidies were drastically curtailed or entirely abolished, including the dissolution of the Fondo Compensador del Interior—a state compensation fund that had provided financial support for public transportation in regions outside the Buenos Aires metropolitan area. This measure has disproportionately affected lower-income populations.

The education and research sectors were likewise subjected to significant austerity measures. Core institutions such as public universities and research centers experienced substantial budget cuts. Moreover, the government suspended all public infrastructure projects and reduced funding for social programs such as the Comedores Populares (community kitchens), further exacerbating the burden on socioeconomically vulnerable groups.

Continuing this liberalization strategy, the government introduced far-reaching reforms to tenancy law. Deregulation Decree No. 70/2023 marked a paradigmatic

shift away from state oversight toward extensive contractual freedom in the rental housing market.

Investment Programs

As part of Argentina's recent economic policy overhaul, the Régimen de Incentivo para Grandes Inversiones (RIGI) (Large Investment Incentive Regime) has been introduced as a key pillar of the Ley Bases legislative package. This framework seeks to dismantle structural barriers to investment—such as fiscal unpredictability, capital controls, and elevated transaction costs—through a targeted set of fiscal and regulatory incentives, with a particular focus on attracting foreign direct investment (FDI) for projects exceeding USD 200 million.

Key provisions of the RIGI include preferential tax treatment, such as a reduced corporate income tax rate of 25% (down from 35%) for single project vehicles, and a lowered dividend tax of 3.5% (instead of 7%) for reinvested profits. The regime also permits accelerated depreciation of movable assets and infrastructure, alongside unlimited loss carryforwards, which may be transferred to third parties after a five-year period.

In addition to these fiscal measures, the RIGI introduces comprehensive trade facilitation mechanisms. Perhaps most notably, it provides a 30-year guarantee of regulatory stability in the domains of taxation, customs, and foreign exchange. This long-term legal certainty is designed to enhance predictability and reduce risk for investors.

For President Milei, the RIGI constitutes a strategic instrument to bolster Argentina's international competitiveness and to position the country as a more attractive destination for large-scale, long-term investment.

Labor Market Reforms

The initial attempt to implement labor law reforms in Argentina through presidential decrees sought to enhance employer prerogatives by extending probationary periods, simplifying dismissal procedures, and reducing severance obligations.

This initiative, however, was blocked by the judiciary, which ruled that far-reaching modifications to labor legislation require congressional approval and are otherwise unconstitutional.

A second reform initiative was introduced through the Ley de Bases y Puntos de Partida para la Libertad de los Argentinos (Law of Fundamentals and Starting Points for the Freedom of Argentiniens). This legislation encompasses a comprehensive labor market reform, far exceeding technical adjustments to probation periods and dismissal regulations. It explicitly addresses various aspects such as:

- **Unregistered Employment:** The reform introduces a voluntary regularization program that offers employers significant incentives to reformatize labor relationships, including partial debt relieve on outstanding social security contributions, the removal prior legal violations, and the suspension of pending tax-related criminal proceedings.

- Extension of Probation Periods: Probationary periods may be extended from three to six months, with the possibility of prolongation up to eight months under certain conditions.
- Flexibilization of Maternity Leave: Adjustment of regulations to give employees greater autonomy over the allocation of paid leave, allowing the period of leave prior to childbirth to be reduced to as few as ten days.
- Alternative Severance Scheme: A new severance framework is proposed, to be funded through monthly employer contributions under collective bargaining agreements, thereby replacing traditional lump-sum payments.
- "Independent Worker" Classification: The legislation introduces a new category that permits self-employed individuals to contract up to three additional independent workers without acquiring employer status in the conventional legal sense.
- Curtailment of the Right to Strike: Implementation of sanctions against employees participating in strikes, blockades, or occupation of workplaces. These actions are now considered sufficient grounds for immediate dismissal without severance pay, with courts being deprived of the possibility to review cases individually.

The implementation of these measures has led to a marked deterioration in social conditions. Rising unemployment, declining real wages, and worsening living standards—particularly among the unemployed and pensioners—have contributed to a significant increase in poverty levels and have provoked widespread social unrest.

2.2. Monetary and Currency Policy

At the beginning of President Milei's term, the macroeconomic situation was characterized by high inflation, a significant divergence between the official and informal exchange rates, and a severely negative trade balance.

As essential measures to address these structural imbalances, Milei has articulated a far-reaching stabilization program built upon three central pillars:

- A restrictive monetary policy to permanently align the growth of the money supply with economic growth,
- Short-term currency interventions such as targeted devaluation of the Peso, and
- In the long term, the complete abolition of the national currency and a formal dollarization.

Supporting these domestic measures, Milei relies on international credit agreements—particularly with the IMF—to bridge short-term liquidity shortages and stabilize market confidence during the transition phase of his reform agenda.

Devaluation of the Argentine Peso and Stabilization of the Exchange Rate against the US dollar

Although his monetarist belief holds that inflation is mainly caused by money supply growth and that a restrictive monetary policy should suffice, President Milei was

compelled to take immediate interventionist measures due to a profound loss of confidence. These measures aimed to regain control over monetary and exchange rate stability in the short term.

Among his short-term actions were a drastic devaluation of the peso (from nearly 400 to 800 ARS/USD in December 2023), intended to:

- Correct market imbalances, such as the high spread between the official exchange rate and the unofficial "dólar blue" rate;
- Stabilize exchange rate expectations by introducing a crawling peg system, entailing state-mandated monthly devaluations of the peso—measures that have since been scaled back following the introduction of a more freely floating exchange rate regime.

While these measures are grounded in economic theory, Milei regards them merely as a transitional phase. He envisions full dollarization as the logical next step to permanently end inflation caused by central bank-financed government spending and to structurally eliminate political influence over monetary policy.

The Concept of Dollarisation

More decisive than Carlos Menem's currency board policy from over 30 years earlier, Milei no longer intends to merely peg the peso to the US dollar but to abolish it entirely. This would permanently exclude monetary financing of fiscal deficits. Argentine President Javier Milei views the path to dollarization as a multi-stage transitional process:

- Introduction of a banking system based on Henry Simons' 100-percent reserve approach ('Banca Simons'), in which deposits must be fully backed by liquid assets.
- Establishment of a free banking regime that operates entirely without central bank intervention, allowing financial institutions to function under market-based principles.
- A legal opening for unrestricted currency competition, permitting private actors to conduct transactions in any currency. Milei assumes that, through this liberalization, the U.S. dollar will naturally emerge as the dominant medium of exchange in worldwide payment.
- Institutional dissolution of the central bank at the final stage, a definitive step that would permanently end national autonomous monetary creation.

Credit Policy

In his book "El Camino del Libertario," Milei states that debts are not only economically risky but also morally reprehensible. Although he does not explicitly oppose the International Monetary Fund (IMF) as an institution, it is part of his strategy to 'discipline' the state and enforce fiscal responsibility, ensuring that it only spends what is currently available. This approach ultimately renders lenders such as the IMF unnecessary.

Despite this stance, the Argentine government under Milei concluded a new agreement with the IMF in April 2025 for a loan package totaling 20 billion US dollars.

2.3. Trade Policy to Strengthen the Current Account

The trade balance, as a key subcomponent of the current account, plays a pivotal role in Milei's strategy for national economic recovery.

In his view, stable trade policy frameworks and a well-calibrated balance between imports and exports are essential prerequisites for the sustainable improvement of the current account and, consequently, the country's long-term development.

The following discussion provides only a summary of the detailed explanations found in the full version of this article on the attached USB stick.

Liberalisation of Trade Policy

Drawing on foundational theories—ranging from Adam Smith's principle of absolute cost advantages and David Ricardo's theory of comparative cost advantages to subsequent developments by Heckscher-Ohlin, Leontief, Lancaster, Rybczynski, and Stolper-Samuelson—free trade has long been conceptualized as a mechanism by which nations and market participants can specialize in sectors where they demonstrate the highest relative efficiency. This view is also upheld by economic liberals such as Ludwig von Mises, a prominent figure of the Austrian School, whose ideas have profoundly shaped the economic outlook of President Javier Milei.

A key element of Milei's economic policy agenda is a profound structural transformation in trade: the complete abolition of export tariffs and import duties, radical liberalization of the foreign exchange market, and targeted incentives to promote foreign direct investment—all aimed at leading Argentina out of its economic stagnation and making it more competitive internationally.

An essential part of Argentina's trade policy realignment under President Javier Milei is the reform of the import regime; accordingly, import tariffs have been reduced by approximately two-thirds. Notably, however, the liberalization of capital controls has yet to be implemented.

Changes in Foreign Direct Investment in Argentina

For President Milei, the promotion of foreign direct investment (FDI) constitutes a central pillar of economic policy. Among the measures intended to stimulate FDI, the sharp devaluation of the peso was expected to serve as a key driver of increased capital inflows. Contrary to these expectations, however, Argentina witnessed a pronounced decline in FDI throughout 2024.

This downturn can likely be attributed, at least in part, to the contractionary effects of Milei's restrictive fiscal policies, which have dampened aggregate demand.

Additionally, the psychological impact of Milei's "Chainsaw Policy" on potential foreign investors is likely to have increased uncertainty and, consequently, worsened profit expectations from FDIs, significantly reducing the attractiveness of new in-

vestments.

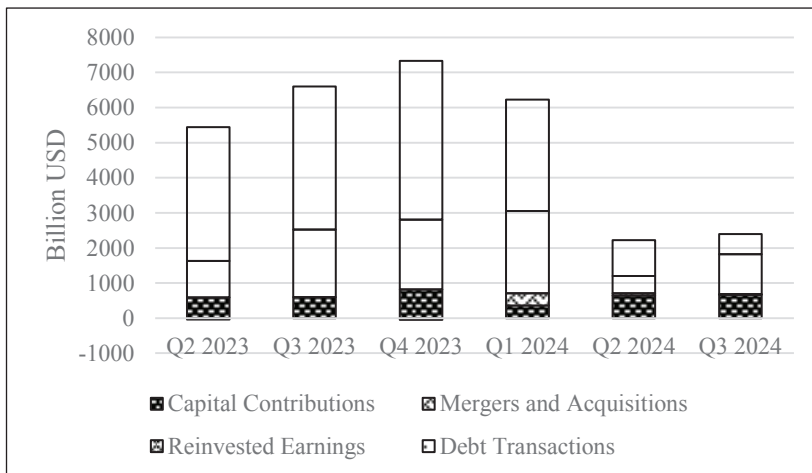

Figure 0.1: Development of Foreign Direct Investment (FDI) in Argentina by Relevant Components from Q2 2023 to Q3 2024 in Billion US Dollar

3. Evaluation of Milei's Economic Policy Measures within the Framework of the Research Hypotheses

The following remarks present a condensed summary of the analyses provided in the full-length version of this article, available on the attached USB stick.

3.1. Assessment of Fiscal Policy

The Argentine government's reform agenda is centered on two primary objectives:

- Revitalizing economic growth, and
- Achieving fiscal consolidation in order to sustainably mitigate the deficit-inflation spiral.

The first objective can be evaluated by examining developments in gross domestic product (GDP). In the initial phase, however, the reforms introduced by President Milei led—as expected—to a significant decline in GDP.

The second objective, fiscal consolidation, can be assessed based on the development of the national budget.

Even considering the average inflation rate of 237% in 2024, government revenues experienced real growth. This outcome reflects a significant process of fiscal consolidation, culminating in a budget surplus equivalent to 0.3% of GDP.

Nonetheless, a conclusive assessment of the sustainability of this development remains premature. As outlined in Chapter 2, the reduction in transfer payments and

Table 0.1: Development of the Argentine state budget in the years 2023 and 2024 – nominal and inflation-adjusted (in billion ARS); real values adjusted for the average annual inflation rate of 237% in 2024

In billion ARS	2023	2024	Nominal change	Real change
Government revenue	43.11	117.83	273.33 %	+ 40.54 %
Government expenditure	51.53	116.06	225.24 %	– 11.56 %
Budget Balance	– 8.42	1.77	120.96 %	

subsidies understandably resulted in a decline in government expenditure. However, the entirety of these consolidation measures disproportionately impacted lower-income segments of the population, primarily leading to increased costs in essential sectors such as energy and public transportation. This effect was particularly pronounced due to the complete halt of public housing initiatives and the dismantling of tenant protection mechanisms.

3.2. Assessment of Monetary and Currency Policy

Central reform measures—such as the drastic devaluation of the peso and the introduction of the crawling peg system with monthly government-mandated adjustments—initially led to a sharp increase in inflation, reaching up to 290% year-on-year. However, from mid-2024 onwards, a disinflationary trend has been observed and continues to this day (May 2025), indicating the first stabilization effects of monetary and fiscal policies.

Nevertheless, these early achievements in monetary and exchange rate policy are ultimately attributable to the implementation of exceptionally restrictive fiscal measures. It is therefore clear that any reemergence of fiscal deficits would pose an immediate threat to monetary and currency stability.

In this context, the durability of monetary and exchange rate stability remains inextricably linked to continued fiscal discipline.

Milei’s concept of dollarization must be viewed critically, particularly in terms of the complete abolition of the national currency and the central bank, resulting in the total loss of monetary policy autonomy.

With the implementation of the new system—similar to the Currency Board arrangement of 1991—Argentina would no longer have influence over its interest rate policy and would be entirely dependent on U.S. economic policy, without any ability to influence it in any way.

Furthermore, the money supply can only increase if additional US dollar flow in, meaning a current account surplus is generated.

It remains uncertain to what extent dollarization is a suitable instrument for restoring monetary stability in Argentina, as it is associated with significant risks. Without profound institutional reforms, strict fiscal discipline, and a viable external economic framework, dollarization risks exacerbating existing vulnerabilities rather than alleviating them.

3.3. Assessment of Trade Policy

The policy measures introduced following President Javier Milei's inauguration in December 2023—particularly fiscal adjustments and planned labor market reforms—have led to a decline in real disposable incomes, a deterioration of domestic demand, and recessionary trends across key sectors of the economy. These developments became apparent within the broader context of macroeconomic adjustment already in early 2024.

Regulatory Interventions in Capital Mobility

The associated deterioration of profit expectations and the subjectively increased operational risks reduced the attractiveness of new investments.

Additionally, a series of regulatory interventions has further intensified uncertainty within the investment environment. Notably, the Central Bank of Argentina's Comunicación A 7917 introduced a tiered foreign exchange access regime, that significantly restricted capital mobility. Simultaneously, the introduction of BOPREAL bonds aimed to reduce existing liabilities, which substantially complicated the acquisition of new credit lines. These measures contributed to a reduction in the stock of external debt but also hindered new buildup, as reflected in the decline of net debt transactions.

The economic policy shift under Milei thus marks a paradigm change with immediate implications for the behavior of international investors. While equity inflows and reinvested earnings are gaining importance, debt transactions as a financing source are experiencing a sharp decline.

In the short term, the investment climate remains shaped by institutional fragility, elevated market volatility, and restricted access to foreign currency. The medium- to long-term trajectory of foreign direct investment will critically depend on political stability, legal predictability, and the reintegration into global financial markets.

Trade Policy Outcomes

Following the sharp devaluation of the peso, there has been a significant decrease in imports and an increase in exports in real terms since Milei's inauguration.

A pronounced decline in imports across all categories was observed, culminating in an aggregate reduction in total imports of 17.49%. Simultaneously, exports recorded nominal growth of 19.36%, which not only contributed to a significant improvement in the trade balance but also resulted in a positive trade surplus.

A critical assessment is warranted regarding the decline in imports, despite the implementation of extensive deregulation measures.

While a reduction in imports may appear beneficial from a strictly mercantilist view

Table 0.2: Annual Comparative Analysis of Argentine Exports and Imports in billion by Commodity Group, 2023–2024, in absolute figures and in percent

Category	Exports 2023	Exports 2024	Change in Exports (%)	Imports 2023	Imports 2024	Change in Imports (%)
Agriculture	\$ 24.98	\$ 31.22	+ 24.97 %	\$ 6.96	\$ 4.57	– 34.30 %
Raw Materials	\$ 10.33	\$ 12.95	+ 25.36 %	\$ 10.68	\$ 6.29	– 41.16 %
Manufacturing	\$ 29.96	\$ 33.74	+ 12.62 %	\$ 55.25	\$ 49.38	– 10.63 %
Other	\$ 1.52	\$ 1.81	+ 19.26 %	\$ 0.82	\$ 0.59	– 28.76 %
Total	\$ 66.79	\$ 79.72	+ 19.36 %	\$ 73.71	\$ 60.82	– 17.49 %

point—where emphasis is placed solely on minimizing foreign currency outflows—such a perspective overlooks the multifaceted role imports play in an economy.

Imports can be essential, or even indispensable, for ensuring the population’s access to basic necessities such as food, for supplying industries with critical inputs, and for supporting an export-oriented growth model that relies on imported components. Accordingly, the composition and structure of imports merit a more nuanced analysis, particularly in terms of the long-term implications for supply stability and economic growth.

The continued sharp decline in imports—despite the fundamentally positive effects of dismantling import barriers—may indicate underlying recessionary pressures stemming from fiscal policy, most notably a substantial erosion of purchasing power within Argentina. Therefore, the above-mentioned decline in imports cannot necessarily be regarded as a first successful chapter of Milei’s policy.

Foreign Direct Investment in Argentina

A sectoral analysis of foreign direct investment (FDI) in Argentina indicates a marked concentration in capital-intensive industries such as mining and manufacturing—sectors in which the country possesses notable comparative advantages. In principle, FDI in Argentina should therefore be both economically justified and potentially profitable.

Since the inauguration of President Javier Milei, however, the trajectory of FDI has taken a deeply negative turn. The wholesale and retail sectors, in particular, have experienced a precipitous decline, reinforcing the assessment that Milei’s policy agenda has triggered a significant contraction in domestic demand.

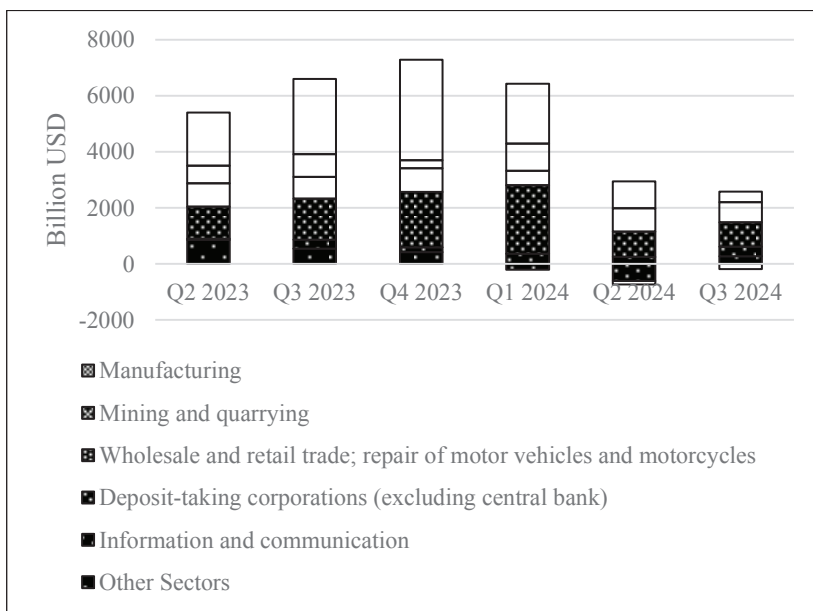

Figure 0.1: Development of Foreign Direct Investment (FDI) in Argentina by Economic Sector, in Billion USD

The future trajectory of foreign direct investment (FDI) in Argentina will largely depend on two critical factors.

- First, the establishment of a more reliable and credible economic policy framework is essential—one that not only stimulates short-term growth but also provides long-term planning certainty and restores investors' confidence in institutional structures.
- Second, the Argentine government must demonstrate its sustained capacity to control inflation and maintain exchange rate stability over the long term. In this context, initiatives such as the RIGI (see Chapter 2.1) may contribute significantly by enhancing transparency and predictability for investors. Conversely, failure to meet these objectives risks exposing FDI to continued volatility, thereby posing a long-term threat to the country's economic recovery.

4. Conclusion and Outlook

The initial theses

Thesis 1: Neoliberal policies can stimulate quantitative economic parameters in the sense of neoliberal defined growth in the short term

Thesis 2: Even successful neoliberal growth policies permanently worsen the living conditions of the broad mass of the population and therefore cannot ensure long-term growth

are confirmed based on the above discussion.

In particular, in the area of public finances, a gradual consolidation has become evident following Milei's policies, driven by expenditure discipline and the reduction of subsidies.

However, the price for this has been a significant recessionary decline in overall economic demand.

Through positive effects on the balance of payments resulting from restrictive monetary policy, currency devaluation, and deregulations in trade policy, the country managed to rebuild its foreign exchange reserves. This strengthening of the external economic position enabled the lifting of the Cepo Cambiario and marked a return to a liberalized, i.e., flexible, foreign exchange market.

Despite initial announcements of complete dollarization, Milei's government so far has pursued an intermediate course aimed at stabilizing within a national currency regime. Measures such as the crawling peg system, loosening of capital controls, and the buildup of foreign exchange reserves suggest a prioritization of macroeconomic consolidation, which can be interpreted

- either as preparation for eventual dollarization
- or as a pragmatic departure from this goal.

If the former were the case, it could directly lead to the latter: If all these conditions are met, then maintaining a national currency would no longer lead to inflation: dollarization would then be essentially unnecessary.

However, experience shows that the pressure to adhere to such a credible fiscal and monetary policy tends to weaken once political authorities regain full control over state-managed fiscal and monetary policies. Therefore, for Argentina, the concept of dollarization could indeed be a viable option.

Nevertheless, President Milei should be aware that under dollarization, the money supply ultimately only avoids potential deflation if the circulating dollar amount is generated

- through sufficiently high current account surpluses on the one hand, and
- on the other hand, not flowing out via capital flight.

This underscores the importance of Milei's "holistic" approach: his entire concept depends on success across all its components—spending cuts, revenue increases, economic growth, stable price levels, current account surpluses, and—as long as there is still a national currency—exchange rate stability.

The authors ultimately identify two weaknesses or challenges of the current Argentine economic policy under President Milei:

1. The consolidation of the state budget may not predominantly come at the expense of the population if one wishes to avoid risking that a substantial decline in domestic demand—economically speaking—would neutralize or even overcompensate for the achieved fiscal consolidation.

National income is generated approximately by 90% through consumption expenditures and 10% through investments, according to the expenditure approach in calculating Net National Product. This ratio clearly demonstrates the significant importance of Keynesian economic policy: ideally, a socially oriented, consumption-supporting economic policy should be implemented within a framework of deregulated industry policies—both for large corporations and, in particular, for small and medium-sized enterprises (SMEs) and even small traders, whose importance for employment and economic growth is often severely underestimated.

This implies that the proposed tax reform should not only benefit investors or the still-existing ‘wealth elites’; that is, a growth-promoting tax system should be based on progressive taxation through direct taxes—not primarily through indirect consumption taxes or income-independent social contributions. Subsidies can largely be eliminated if the state exempts a minimum income from taxation and, in particular, refrains from levying property taxes on its economic entities.

2. Historically, Argentina has repeatedly failed due to corruption, overregulation, and the resulting (or contributing to) capital flight. The major issues of tax evasion and corruption are not addressed under Milei’s leadership.

If foreign direct investment also declines, the problems of current account deficits, budget deficits, and the resulting need for expansionary monetary policy—and the resurgence of (hyper-)inflation—return, further exacerbating capital flight until the next state bankruptcy.

This presents a particular risk during Milei’s presidency: his “chainsaw” approach is, to put it mildly, not very confidence inspiring. As a result, direct investments and investors in general are more likely to be discouraged than encouraged from viewing Argentina as a future economic haven of growth and wealth.

When a nearly limitless neoliberal economic policy is celebrated, as historically exemplified by Margaret Thatcher and Ronald Reagan, or currently by President Milei in Argentina, it inevitably leads to an increase in the Gini coefficient, resulting in a worsening inequality of income and wealth within the population, with values often exceeding 0.4. This, in turn, leads to social and political destabilization of society.

In pure neoliberalism, positive (constructive) state activity is undesirable and is even considered system-destroying:

However, no state has ever failed because it provided its citizens with too many social benefits. States or their societies fail when inequality and economic exclusion, which then also leads to social and political exclusion-destabilize these states.

To put it clearly: It is not the citizen-oriented states of Northern or Western Europe, the Baltics, or Southeast Asia; Japan, Canada, or Australia that fail, but rather states

that do not provide their citizens with economic, social, societal, and political security, such as many states in Africa, Latin America, Asia, or even the USA. These are states where powerful minorities dominate the majority and deny them equal participation in the state.

When this situation persists for too long, states fragment into partial interests and succumb to the power of the stronger: either legal or illegal power structures of organized minorities that exclude or even exploit the majority.

Argentina, under Milei, once again stands at a crossroads.

DIE POLITISCHE ÖKONOMIE GEOPOLITISCHER RISIKEN UND FISKALISCHER REAKTIONEN IN GEORGIEN: EINE MIXWD-METHODS-ANALYSE ⁷⁸

Mariam Khorava⁷⁹

Staatliche Ivane Javakhishvili Universität Tiflis

Einleitung

Die Studie untersucht den Einfluss geopolitischer Faktoren auf Georgiens wirtschaftliche und politische Entscheidungsfindung durch die Kombination ökonometrischer Modellierung mit Umfrageanalysen. Sie nutzt vierteljährliche Daten aus den Jahren 2012 bis 2024 und verwendet ein OLS-Regressionsmodell (Ordinary Least Squares), um zu untersuchen, wie sich Variablen wie der Global Peace Index, politische Stabilität, Inflation, BIP-Wachstum, Arbeitslosigkeit und Außenhandelsbeziehungen auf die Staatsausgaben auswirken. Die Ergebnisse der OLS-Regression zeigen, dass eine erhöhte geopolitische Instabilität, wie sie durch den Global Peace Index angezeigt wird, mit reduzierten Staatsausgaben korreliert ($\beta = -3,39$, $p = 0,0128$). Zusätzlich liefert eine Umfrage unter 350 Akademikern und Forschern in Georgien qualitative Einblicke in die Wahrnehmung geopolitischer Risiken, der wirtschaftlichen Entwicklung und der Migrationsabsichten. Die Umfrage deutet auf eine weit verbreitete Skepsis hinsichtlich Georgiens Aussichten auf eine Westintegration hin; 63% der Befragten äußerten sich pessimistisch. Die Studie unterstreicht die Notwendigkeit einer verbesserten geopolitischen Kommunikation und institutioneller Reformen zur Stärkung der Resilienz und zur Minderung des Migrationsdrucks. Sie betont, dass fiskalische Entscheidungen sowohl von makroökonomischen Indikatoren als auch von externen geopolitischen Dynamiken beeinflusst werden. Ziel der Studie ist es zu verstehen, ob geopolitische Risiken die fiskalische Steuerung und die öffentlichen Erwartungen in Transformationsländern verändern. Dazu werden Theorien der fiskalischen Reaktionsfähigkeit und der internationalen politischen Ökonomie auf den Kontext kleiner Staaten ausgeweitet. Der theoretische Rahmen der Studie stützt sich auf die keynesianische Ökonomie, fiskalische Reaktionsfunktionen und die internationale politische Ökonomie (IPE), um zu untersuchen, wie geopolitische Volatilität die Fiskalpolitik in Transformationsländern beeinflusst und dabei die sich entwickelnde globale Ordnung berücksichtigt, die durch Fragmentierung und Regionalisierung gekennzeichnet ist. Sie behandelt Forschungsfragen zur Reaktion der Staatsausgaben auf geopolitische Instabilität, zum Zusammenhang zwischen globalen Risiken und fiskalischen Interventionen, zum Zusammenhang zwischen inländischer makroökonomischer Entwicklung und fiskalpolitischen Veränderungen sowie zum Einfluss geopolitischer Schocks auf die öffentliche Wahrnehmung und die Migrationsabsicht. Die

⁷⁸ Der Aufsatz ist auf der CD der Publikation enthalten

⁷⁹ Mariam Khorava, Doktorand an der Fakultät für Wirtschaftswissenschaften, Staatliche Ivane Javakhishvili Universität Tiflis; Universitätsstraße 2, Tiflis, Georgien;
mariami.khorava392@eab.tsu.edu.ge

Methodik integriert Trends auf Makroebene mit Dynamiken auf Mikroebene, um eine umfassende Perspektive darauf zu bieten, wie externer Druck und inländische Bedingungen Regierungsentscheidungen in Georgien beeinflussen.

Struktur der Arbeit

Die Arbeit basiert auf einem Mixed-Methods-Ansatz, der sowohl quantitative als auch qualitative Analysen integriert, um die Auswirkungen geopolitischer Faktoren auf Georgiens Finanzpolitik und die öffentliche Wahrnehmung zu untersuchen. Die Struktur der Studie lässt sich wie folgt skizzieren:

- **Ökonometrische Analyse (quantitative Komponente):** Hierbei handelt es sich um eine ökonometrische Zeitreihenmodellierung anhand von Quartalsdaten von 2012 bis 2024. Die Methode der kleinsten Quadrate (OLS) wird verwendet, um den Zusammenhang zwischen Staatsausgaben und verschiedenen erklärenden Variablen zu schätzen, darunter geopolitische Risikoindikatoren (wie der Global Peace Index), politische Stabilität und wichtige makroökonomische Indikatoren wie BIP-Wachstum, Inflation, Arbeitslosigkeit und Außenhandel. Die statistische Analyse erfolgte mit EViews 12.
- **Umfrageanalyse (qualitative Komponente):** Dieser Teil der Studie nutzt Originaldaten einer Umfrage von 350 Personen aus der georgischen Wissenschafts- und Forschungsgemeinschaft. Die Umfrage wurde über einen Online-Fragebogen durchgeführt und zielte darauf ab, die Wahrnehmung des geopolitischen Umfelds, der wirtschaftlichen Entwicklungsaussichten und der Entwicklung der westlichen Integration zu erfassen. Die Daten wurden mit IBM SPSS analysiert.
- **Theoretischer Rahmen:** Die Forschung basiert auf verschiedenen theoretischen Ansätzen, darunter der keynesianischen Ökonomie, Modellen der fiskalischen Reaktionsfunktion und Ansätzen der internationalen politischen Ökonomie (IPE). Diese Ansätze helfen, Veränderungen der Staatsausgaben als Reaktion auf internen wirtschaftlichen Druck und externe geopolitische Kräfte zu erklären.
- **Forschungsfragen:** Die Studie definiert ihre Forschungsfragen explizit und konzentriert sich dabei auf die Reaktion der Staatsausgaben auf geopolitische Instabilität, die Auswirkungen globaler Risiken auf fiskalische Interventionen, den Zusammenhang zwischen der inländischen makroökonomischen Entwicklung und der Fiskalpolitik sowie den Einfluss geopolitischer Schocks auf die öffentliche Wahrnehmung, die Migrationsabsicht und die strategische Ausrichtung.
- **Daten und Methodik:** Die Studie gibt die Datenquellen (Geostat, Weltbank, Institute for Economics and Peace) und den abgedeckten Zeitraum (2012–2024) an. Sie beschreibt detailliert die Modellspezifikation für die ökonometrische Analyse, einschließlich der abhängigen und unabhängigen Variablen, und beschreibt das Umfragedesign, die Verteilung und die Stichprobenmerkmale.
- **Ergebnisse und Diskussion:** Die Erkenntnisse aus den ökonometrischen

Analysen und Umfragen werden vorgestellt und interpretiert, wobei das Zusammenspiel zwischen geopolitischer Dynamik, makroökonomischen Indikatoren und finanzpolitischen Entscheidungen in Georgien hervorgehoben wird.

Methodologie

Diese Studie verfolgt einen gemischten Methodenansatz, um sowohl makroökonomische Trends als auch mikroökonomische Dynamiken zu untersuchen, die die Finanzpolitik angesichts geopolitischer Risiken beeinflussen. Der methodische Rahmen umfasst quantitative Daten aus öffentlichen Umfragen und bietet eine umfassende Perspektive darauf, wie sowohl externer Druck als auch inländische Bedingungen die Regierungsentscheidungen in Georgien beeinflussen.

Die empirische Analyse basiert auf ökonometrischen Zeitreihenmodellen und nutzt Quartalsdaten von 2012 bis 2024. Die Studie wendet die Methode der kleinsten Quadrate (OLS) an, um den Zusammenhang zwischen Staatsausgaben und einer Reihe erklärender Variablen zu schätzen, darunter der Global Peace Index (als Indikator für geopolitische Risiken), politische Stabilität, Inflation, Arbeitslosigkeit, Wirtschaftswachstum und Außenhandel. Dieser methodische Ansatz ermöglicht die Ermittlung von Richtung und Ausmaß dieser Zusammenhänge im Zeitverlauf, mit besonderem Schwerpunkt auf fiskalischen Reaktionen unter geopolitischer Unsicherheit. Die statistische Analyse erfolgte mit EViews 12, das die Modellschätzung, diagnostische Tests und die Visualisierung empirischer Ergebnisse unterstützte.

Ergänzend zur quantitativen Analyse flossen in die Studie Originaldaten aus einer Umfrage unter Mitgliedern der georgischen Wissenschafts- und Forschungsgemeinschaft ein. Diese umfasste einen Online-Fragebogen, der über einen Zeitraum von vier Wochen (vom 27. April bis 25. Mai 2025) durchgeführt und über soziale Medien und Direktnachrichten verbreitet wurde. Ziel der Umfrage war es, die Wahrnehmung des geopolitischen Umfelds Georgiens, seiner wirtschaftlichen Entwicklungsaussichten und seines Wegs zur Westintegration zu eruieren. Von den über 1.500 versendeten Fragebögen gingen 350 vollständige Antworten ein. Die Daten wurden mit der Software IBM SPSS analysiert, um vorherrschende Einstellungen zu identifizieren und Muster zu erkennen, was den ökonometrischen Ergebnissen kontextuelle Tiefe verleiht. Durch die Integration makroökonomischer Modelle mit gesellschaftlichen Erkenntnissen und Perspektiven stärkt das Mixed-Methods-Design die Aussagekraft

der Studie und bietet ein differenzierteres Verständnis der Funktionsweise der Finanzpolitik unter geopolitischem Druck in einer Übergangsökonomie.

Die zentralen Forschungsfragen dieser Studie lauten: Inwieweit reagieren Staatsausgaben auf geopolitische Instabilität? Führen steigende globale Risiken zu verstärkten fiskalischen Interventionen? Wie eng ist die makroökonomische Entwicklung im Inland, wie Inflation und Arbeitslosigkeit, mit Veränderungen der Fiskalpolitik verknüpft? Und wie beeinflussen geopolitische Schocks die öffentliche Wahrnehmung der institutionellen Stabilität, die Migrationsab-

sichten und die strategische Ausrichtung kleiner, gefährdeter Staaten?

Die Studie untersucht, wie sich geopolitische Instabilität auf die Staatsausgaben auswirkt. Sie kommt zu dem Ergebnis, dass erhöhte geopolitische Risiken mit einer Reduzierung der Staatsausgaben einhergehen, möglicherweise aufgrund eingeschränkter Haushaltskapazitäten. Sie untersucht außerdem den Zusammenhang zwischen der makroökonomischen Entwicklung im Inland und der Finanzpolitik und stellt fest, dass steigende Arbeitslosigkeit mit höheren Haushaltsausgaben, insbesondere für den sozialen Schutz, einhergeht. Die Studie untersucht zudem, wie geopolitische Schocks die öffentliche Wahrnehmung beeinflussen. Umfragedaten zeigen ein weit verbreitetes Bewusstsein für regionale geopolitische Bedrohungen und deren Auswirkungen auf die nationale Stabilität. Neben einer starken Unterstützung der euro-atlantischen Integration besteht auch eine erhebliche Besorgnis über wirtschaftliche Unsicherheit und eine mögliche Abwanderung hochqualifizierter Fachkräfte.

Ökonometrische Analyse und Ergebnisse

Die ökonometrische Analyse untersuchte den Zusammenhang zwischen Staatsausgaben und verschiedenen makroökonomischen, politischen und geopolitischen Variablen. Es wurde ein Ordinary Least Squares (OLS)-Regressionsmodell verwendet, wobei die Staatsausgaben die abhängige Variable darstellten. Zu den unabhängigen Variablen zählten makroökonomische Indikatoren wie BIP-Wachstum, Inflation, Außenhandel und Arbeitslosigkeit sowie politische und geopolitische Indikatoren wie der Global Peace Index und die politische Stabilität, die alle um ein Viertel zurücklagen. Die Ergebnisse deuteten auf einen statistisch signifikanten negativen Zusammenhang zwischen BIP-Wachstum und Staatsausgaben hin, was auf ein antizyklisches fiskalisches Verhalten hindeutet. Umgekehrt erwies sich ein erhöhtes geopolitisches Risiko, das durch den Global Peace Index repräsentiert wird, als statistisch signifikant und mit einer Reduzierung der Staatsausgaben verbunden, möglicherweise aufgrund eingeschränkter fiskalischer Kapazitäten. Andere Variablen wie Inflation, Handelsoffenheit, Arbeitslosigkeit und politische Stabilität zeigten im Modell nicht signifikante Zusammenhänge.

$$\begin{aligned} Gov_exp_t = & 10.6716 - 2.5775 \times GDP_{Growth_{t-1}} + 1.2845 \times INFL_{t-1} - \\ & -0.2957 \times Trade_Open_{t-1} + 0.5669 \times Unemp_{t-1} + 3.3901 \times GPI_{t-1} + \\ & +0.7085 \times Pol_Stab_{t-1} + \varepsilon_t \end{aligned}$$

Öffentliche Meinung und Umfrageanalyse

Die Studie umfasste eine qualitative Komponente durch eine Online-Umfrage unter 350 Teilnehmern aus Georgiens akademischer und wissenschaftlicher Gemeinschaft, die zwischen dem 27. April und dem 25. Mai 2025 durchgeführt wurde. Ziel dieser Umfrage war es, die Wahrnehmung des geopolitischen Umfelds Georgiens, seiner wirtschaftlichen Entwicklungsaussichten und seines Weges zur Westintegration zu erfassen und die ökonometrischen Ergebnisse zu ergänzen. Die Umfrage wurde hauptsächlich über soziale Medien und Direktnachrichten verbreitet und erreichte

über 1.500 Personen, wobei 350 vollständige Antworten eingingen. Die Befragten stammten überwiegend aus dem akademischen und wissenschaftlichen Bereich, darunter Universitätsdozenten, Forscher und Studenten, und lebten mehrheitlich in Tiflis. Die Ergebnisse zeigten ein hohes Bewusstsein für regionale geopolitische Bedrohungen, eine starke Unterstützung der euro-atlantischen Integration sowie erhebliche Bedenken hinsichtlich wirtschaftlicher Unsicherheit und potenzieller Abwanderung hochqualifizierter Fachkräfte. Es bestand auch die auffällige Wahrnehmung, dass geopolitische Unsicherheit die Wirtschaftspolitik Georgiens erheblich beeinflusst; 90 % der Befragten stimmten dieser Aussage zu oder stimmten voll und ganz zu. Die Einschätzung von Georgiens Entwicklung der Westintegration fiel überwiegend negativ aus; über 63 % äußerten eine pessimistische Prognose. Darüber hinaus empfand eine Mehrheit der Befragten die Reaktionsbereitschaft des georgischen Staates auf geopolitische Veränderungen als gering oder unzureichend, was auf eine weit verbreitete Skepsis gegenüber der staatlichen Vorbereitung hindeutet. Die Umfrage verdeutlichte zudem eine hohe Migrationsabsicht innerhalb der Berufswelt: Fast 70 % erwägen oder planen eine Auswanderung aus beruflichen Gründen. Die Analyse ergab auch, dass demografische Faktoren, insbesondere Einkommen und Bildungsniveau, diese Wahrnehmungen und Absichten maßgeblich beeinflussen.

Forschungsergebnisse

Die Untersuchung lieferte mehrere wichtige Erkenntnisse. Ökonometrisch zeigte sich ein statistisch signifikanter negativer Zusammenhang zwischen BIP-Wachstum und Staatsausgaben, was auf ein antizyklisches fiskalisches Verhalten hindeutet. Umgekehrt zeigte auch der Global Peace Index, als Indikator für geopolitische Risiken, einen statistisch signifikanten negativen Zusammenhang mit Staatsausgaben. Dies deutet darauf hin, dass ein erhöhtes geopolitisches Risiko mit reduzierten Staatsausgaben einhergeht, möglicherweise aufgrund fiskalischer Einschränkungen. Die Umfrage ergab, dass die überwiegende Mehrheit der Befragten die geopolitische Lage Georgiens als instabil wahrnimmt.

Tabelle 9. Chi-Quadrat-Testergebnisse und Interpretation: Einfluss demografischer Faktoren auf geopolitische Wahrnehmungen und wirtschaftliche Erwartungen

Variable bestimmen	Ergebnisvariable	Wert	df	Asymptotische Signifikanz (zweiseitig)
Wahrnehmung der politischen Stabilität Georgiens	Altersgruppe	53.846 ^a	8	<.001
	Geschlecht	22.640 ^a	2	<.001
	Bildungsniveau	82.859 ^a	10	<.001
	Einkommen	41.421 ^a	12	<.001
Bewertung der geopolitischen	Altersgruppe	76.593 ^a	16	<.001
	Geschlecht	33.823 ^a	4	<.001

Stellung Georgiens in der modernen internationalen Ordnung	Bildungsniveau	120.046 ^a	20	<.001
	Einkommen	219.141 ^a	24	<.001
Zustimmung zur Aussage: „Geopolitische Unsicherheit hat erhebliche Auswirkungen auf die Wirtschaftspolitik und den Entscheidungsprozess Georgiens.“	Altersgruppe	109.115 ^a	12	<.001
	Geschlecht	36.834 ^a	3	<.001
	Bildungsniveau	52.826 ^a	15	<.001
	Einkommen	235.858 ^a	18	<.001
Bewertung der Entwicklung Georgiens in Richtung Westen durch den Befragten	Altersgruppe	46.902 ^a	16	<.001
	Geschlecht	3.092 ^a	4	0.543
	Bildungsniveau	64.296 ^a	20	<.001
	Einkommen	189.869 ^a	24	<.001
Migrationsabsichten	Altersgruppe	55.915 ^a	12	<.001
	Geschlecht	9.279 ^a	3	0.026
	Bildungsniveau	89.425 ^a	15	<.001
	Einkommen	81.254 ^a	18	<.001
Bewertung der staatlichen Bereitschaft zur Bewältigung geopolitischer Dynamiken	Altersgruppe	113.587 ^a	16	<.001
	Geschlecht	15.737 ^a	4	0.003
	Bildungsniveau	120.439 ^a	20	<.001
	Einkommen	388.964 ^a	24	<.001

Die Hauptsorge gilt dem militärischen und hybriden Druck Russlands und der besetzten Gebiete. Die euro-atlantische Integration wird stark unterstützt, gleichzeitig bestehen jedoch erhebliche Bedenken hinsichtlich der wirtschaftlichen Unsicherheit und der Abwanderung hochqualifizierter Fachkräfte. 90 % der Befragten stimmten der Aussage zu, dass geopolitische Unsicherheit erhebliche Auswirkungen auf Georgiens Wirtschaftspolitik und Entscheidungsprozesse hat. Die öffentliche Wahrnehmung der Bereitschaft der Regierung, sich mit geopolitischen Dynamiken auseinanderzusetzen, war weitgehend negativ; über 84 % bewerteten sie als gering oder unzureichend. Darüber hinaus wurde eine hohe Absicht zur beruflichen Migration gemeldet: Fast 70 % der Befragten planen oder erwägen, das Land für berufliche oder akademische Zwecke zu verlassen. Es zeigte sich, dass diese Wahrnehmungen und Absichten signifikant mit demografischen Faktoren wie Alter, Geschlecht, Bildungsniveau und Einkommen zusammenhängen.

SEVERAL IMPORTANT EUROPEAN AND GLOBAL EVENTS RELATED TO CULTURAL AND ENVIRONMENTAL POLICY HAVE BEEN HELD IN ESTONIA DURING THIS DECADE⁸⁰

Matti Raudjärv⁸¹
University of Tartu

Introduction

The subject of this paper is topical as many events in Europe and in the whole world are organised by a specific country, with participants from both young and older people from many countries. Also Estonia as a small country has had the opportunity to not only participate in but also to be the main organiser of many such events and to host visitors from also other countries besides our own people and to show them Estonia, our culture and activities.

The aim of this article is to describe and bring examples on the events related to environmental and economic policy held in Estonia which have an impact on the whole complex of economic policy both in Estonia and outside Estonia, both in neighbouring and more distant countries.

The research tasks were briefly as follows:

- description of widely attended cultural events held from 2022 to 2025 which have taken place within just four years, with an emphasis (mainly music and concerts) on Tallinn but also at other places in Estonia;
- Tallinn was also the European Green Capital with its parks, green areas, gardens and all the related developments.
- Tartu as the European Capital of Culture, together with Viljandi and the towns and rural municipalities of Southeast Estonia (music, concerts, theatre performances, exhibitions, etc.);
- Tallinn as the European Capital of Sport;
- and certainly our Song Celebrations with the tradition of more than 100 years (starting from 1934 also the Dance Celebrations) in Tallinn with their audience of about 100,000 people.

⁸⁰ The full text of this article is on the USB flash drive in Estonian as several materials may not be interesting for readers in other languages. NB! From 2025 we are using USB flash drives (USD sticks) instead of CDs as CDs cannot be used in all newer computers (particularly laptops) (technological development!?).

⁸¹ Matti Raudjärv (MR.) is

- an associate professor emeritus of the Faculty of Social Sciences of the University of Tartu, elected visiting professor and foreign supervisor of doctoral studies of the Georgian Technical University, and appointed visiting professor of the Tbilisi State University;

It has been a fine tradition in Europe and on the level of UNESCO for a long time already – to organise important and prominent events in many countries and their cities.

Also Estonia has become an active participant in these international events, above all in larger cities which have larger budgets to cover such expenses. For instance, during the four years of 2020s (2022–2025), three events of European and global importance have been held in Tallinn and one event in Tartu (in cooperation with the Viljandi town and the towns and rural municipalities of Southeast Estonia).

We should certainly emphasise the long tradition of organising Estonian Song and Dance Celebrations here. While the larger celebrations are periodically held in Tallinn, celebrations are held also in Tartu,⁸² in county centres and in other Estonian towns and rural municipalities.

-
- founder (in 1984) and chief editor (from 1984 to 2006 responsible editor and since 2007 chief editor) of this international scientific journal published in three languages;
 - initiator of the scientific conferences related to this journal (Ship Conference: Tartu-Värskä-Pihkva-Värskä-Tartu, 1984) and their main organiser at Värskä (1984–2012) and at Jäeneda (2013–...), further conferences also on Estonian islands (2026–...) and
 - manager of the board and managing director of the Mattimar OÜ publishing and consultation company (since 1993);
 - alumnus of the Faculty of Economics of the Tallinn University of Technology (since 1974) and alumnus of DAAD, Germany (since 1990);
 - founder, first head of the chair and professor of the first Chair of Economic Policy in Estonia at the Tallinn University of Technology (1992);
 - in 1979–1989 (in 2003–2005, 2007, 2010–2012, 2015, 2017–2018 as a citizen of the Republic of Estonia) fellowship programmes in Sochi, Russia;
 - In the period 1989–2016 repeatedly participated in long-term fellowship programmes at many best universities of the Federal Republic of Germany (Kiel, Frankfurt (Main), Osnabrück, Paderborn, etc.), including for several times also at the world-famous Kiel Institute for the World Economy;
 - In July–August 1992, fellowship programme at the Vienna University of Economics and Business in Austria;
 - in 2005–2007 in Crimea (Foros, etc.); in 2008 and 2012 in Türkiye (Belek, Antalya); in 2011 in Greece (Crete); in 2013 in Greece (Chalkidiki, Nea Moudania); in 2014 in Spain (Barcelona); could not participate because I fell ill); all these continuing education workshops were organised by the Ternopil National Economic University (Ukraine).

E-mail addresses: matti.raudjarv@ut.ee (University of Tartu) and mattir@mattimar.ee (Mattimar OÜ). Information on the published volumes/issues of this journal is available on the web site of Mattimar OÜ www.mattimar.ee in the section: Publikatsioonid/ Publikatio-nen/ Publications and information and information letters on the conferences related to the journal are available in Estonian, German and English in the section: Aktuaalne/Aktuell/Topical.

⁸² The first Song Celebration of Estonians took place in Tartu in 1869.

Estonian Song and Dance Celebrations are a unique event of global importance, therefore our tradition was included in the UNESCO List of Masterpieces of Oral and Intangible Heritage of Humanity in 2003. The Song and Dance Celebrations have become international events long ago already as their participants have come from many countries.

1. Since 2022, a number of events of global importance related to economic policy, above all cultural and environmental policy, have been held in Estonia

If we proceed from the three main areas of economic policy – order policy, structural policy and process policy – we can classify environmental policy under order policy, and cultural policy under structural policy (in sources of the main article: Raudjärv, M. 1995; 1997; 2000).

Greenery in nature is certainly one of the most important factors supporting the existence of people and other living beings on the planet Earth. Culture, music, including songs and dances, sports and exercise, also the long song and dance traditions have an important role in the life of most people besides their daily activities and work. These are daily activities of the Estonian people. And surely not only the activities listed here but often also many other activities and areas of economic policy.

The following events of international importance have been held in Estonia during the third decade of the 21st century:

- Tallinn as an internationally recognised UNESCO City of Music – 2022–2025;
- Tallinn as the European Green Capital – 2023;
- Tartu as the European Capital of Culture – 2024;
- Tallinn as the European Capital of Sport – 2025;
- The important nationwide XXVIII Song Celebration and the XXI Dance Celebration „Iseoma“ (“Kinship”) with many foreign visitors took place in Tallinn – 2025.

Thus, Tallinn has been under the spotlight as the Green Capital, UNESCO City of Music, Capital of Sport and organiser of the Song and Dance Celebration. These events have obviously actually been nationwide events, only most organisers have represented Tallinn.

Tartu has led the organisation of the events of the Capital of Culture but also Viljandi town and the 19 towns and rural municipalities of the Tartu County, Põlva County, Valga County and Võru County in Southeast Estonia (together with the Viljandi Town Government, 20 municipalities in total) were actively involved.

2. Music has accompanied Estonians all their life

Tallinn is the internationally recognised UNESCO City of Music in 2022–2025.

From the very beginning, music has been for Estonians a way to preserve our culture and the sense of unity. Before the spread of literacy, our culture was passed down through generations with oral stories which were often recited as songs. Song celebrations were born during the period of national awakening from the connection with the homeland and from the sense of unity between people which led to the declaration of independence in 1918. Since the time when Tallinn became the site of Song Celebrations in 1928, our city has passed down and preserved our culture in one of the most important ways.

This recurred at the end of the Cold War and during the dissolution of the Soviet Union when hundreds of thousands of Estonians gathered at the Tallinn Song Festival Grounds to oppose the regime peacefully, by singing.

Tallinn is also a city of composers and new music and has been at the birth of several new unique music styles. During the years Maestro Arvo Pärt^{83,84} worked in Tallinn, he created his unique *tintinnabuli* style which is why he is the most performed living composer of classical music. Thanks to composer Veljo Tormis, the declining tradition of runic songs acquired a fresh form in classical music. Nowadays, runic songs have influenced several music styles starting from classical music and up to pop and rock music. The year is always full of excellent music events.

Tallinn is the site of prominent international festivals. Jazzkaar which started modestly at the beginning of 1990s has become one of the most important jazz festivals in Northern Europe. Globally recognised music artists gather in Tallinn in spring to perform the best and the very newest jazz music. Annual Tallinn Music Week (TMW) is an international festival which combines a varied choice of concerts with an extensive conference programme. Estonian Music Days presents the best of the Estonian new music.

⁸³ Arvo Pärt – 90. Maestro was born in Paide on 11 September 1935. At the age of 2.5 years, Rakvere became his hometown. The composer started school at the Rakvere Primary School No. 1 and studied at the Rakvere Secondary School No. 1 from 1950–1954. Arvo Pärt completed the piano course at the Rakvere Children's Music School in 1953. In 1954 he continued his studies at the Tallinn School of Music. The connection with Rakvere remained, however – his home was here and his mother lived here. *Source:* Eesmaa, Enn. (2025). Teekond, mis viis tintinnabulini. *Maaleht* nr 37 (1979 11. september 2025, lk. 39–41).

⁸⁴ Rakvere declared Arvo Pärt its honorary citizen on his 60th birthday. The town gave him the violin of his teacher Jaan Pakk for his 70th birthday. Arvo had tears in his eyes. When the 75th birthday of the composer was celebrated on 11 September 2010, the sculpture "Young man with a bicycle listening to music" by the sculptor Aivar Simson, dedicated to Arvo Pärt, was unveiled at the centre of Rakvere town, in what is called the market square. *Allikas:* Sikk, Rein. (2025). Kuidas kuulus helilooja lõhki kuivas ja muu hulgas kitseks muutus. *Maaleht* nr 37 (1979 11. september 2025, lk. 40–41).

MR. comment: Arvo Pärt is probably the most well-known Estonian in the world, at least among people interested in culture and researchers (this is evidenced by the recognitions, awards and titles by many universities and other cultural and research institutions). He is the Honorary Doctor of many universities (above all in the field of musicology).

Issues 1-2/2022 of our journal on CD contain the works of many Estonian composers (including *Fratres* by Maestro Arvo Pärt⁸⁵) and recordings of conductors and music performers (see pp. 20–25 in the printed publication and listen to the CD): in total 11 works, i.e. 52.10 minutes of music.

Licence agreements have been entered into with the following organizations:

- Estonian Public Broadcasting;
- Estonian Authors' Association;
- Estonian Performers Association.

The Estonian Music Information Center was consulted.

The works of music were selected by chief editor of the journal, Matti Raudjärv (the conductors and music performers of these works had been represented already in connection with the works), and he signed the above-mentioned agreements and had the performances on CDs approved by the composers, orchestras, choirs, conductors and music performers, as required.

3. Nature, greenery and its maintenance, i.e. environmental issues have always been held in esteem in Estonia

The Green Capital movement was started in 2006 on the initiative of the Mayor of Tallinn, Jüri Ratas. On 15 May 2006, representatives of 17 European cities signed the memorandum in which they made a proposal to the European Commission to award recognition annually to a city which has not only adopted environment-friendly management decisions and raised general environmental awareness but has also applied principles of sustainable development, improved the quality of public transportation, expanded the area of parks and green areas, introduced modern principles and technologies of waste disposal or implemented innovative and bold solutions for significant improvement of the general living environment of the city. The European Commission supported the proposal in a declaration published in Brussels on 22 May 2008.

Every year this title is awarded to a European city which has significantly improved its living environment and applied principles of sustainable development within the last 5–10 years, where the population, businesses and non-governmental organisations and others have functioning cooperation and which continues the programme of improvement of the living environment that should have a long-term impact on the urban environment, and which is willing to share its relevant experience with other cities.

⁸⁵ *Maestro has graduated from the composition course by Heino Eller in the Tallinn State Conservatory in 1963 and has worked as a sound engineer at the Estonian Radio. Since the end of 1960s, Pärt was a freelance composer.*

Both the avant-garde spirit of the early works of Pärt and the religious nature of his works of 1970s led to controversial reviews and caused several confrontations with the officials of that time.

In 1980, Pärt was forced to emigrate with his family – first to Vienna and then to Berlin where they stayed for about 30 years. In 2010, Arvo Pärt returned to Estonia. (Source: Arvo Pärt – Arvo Pärdi Keskus. [<https://www.arvopart.ee/arvo-part/>] 14/09/2025)

This title demonstrates the readiness and capability of the city to solve its environmental problems.

Tallinn fulfilled the criteria and acquired the title of a Green Capital for 2023. In 2024, Valencia (Spain) was the Green Capital and in 2025 it is Vilnius (Lithuania).

The first public discussion on the Green Capital of Tallinn was held from 7 October to 4 November 2024. The aim was to find answers and solutions together. Inhabitants of Tallinn would like to have slower traffic and more trees in the city.

This public discussion is like mini-Tallinn where randomly selected inhabitants of the city can become familiar with the subject and submit their proposals for the improvement of life in the city.

4. Culture has helped the Estonian nation and state to survive

The European Capitals of Culture in 2024 were Bad Ischl in Austria, Bodø in Norway and Tartu.

European identity is characterised by its rich and varied cultural heritage. This can be found above all in many European cities. Cultural heritage has to be celebrated. Therefore the EU recognises every year two or three cities as European Capitals of Culture which is one of the most widely known and most successful cultural initiatives.

The initiative launched in 1985 places culture to the centre of European cities to celebrate art and culture during the whole year. By now, more than 60 cities have received the award all over the EU and outside, and the cities have been selected by an independent committee of experts.

The cities are selected on the basis of their cultural programme which should have a strong European dimension and should involve local population at all ages and contribute to the long-term development of the city.

Designation of European Capitals of Culture starts with a call for applications six years before the city is officially awarded the title of the Capital of Culture. In the course of the following two years the applications are reviewed before official designation of a Capital of Culture.

In 2025 the European Capitals of Culture are Chemnitz, Germany and Nova Gorica, Slovenia.

5. Estonian sportsmen have excelled among other countries for more than a century

Tallinn was elected as the European Capital of Sport – 2025. We will only mention the sportsmen, Olympic medalists who have represented Estonia, including Tallinn.

Olympic medals won by Estonian sportsmen (from 1920 (Antwerp) to 2020 (Tokyo)): Estonia and sportsmen from Estonia have won 81 medals (27 gold medals, 23 silver medals and 31 bronze medals) from Olympic Games. 71 of them are from Summer Olympics and 10 from Winter Olympics. 44 medals (36 from Summer

Olympics and 8 from Winter Olympics) have been won for the independent Estonian state.

Olympic gold medals won by Estonians (from 1920 (Antwerp) to 2020 (Tokyo)): 22 gold medals have been won from Summer Olympics and 5 gold medals from Winter Olympics, including 14 medals (10 from Summer Olympics and 4 from Winter Olympics) by representing the Estonian state.

Olympic silver medals won by Estonians (from 1912 (Stockholm) to 2012 (London)): 20 silver medals have been won from Summer Olympics and 2 silver medals from Winter Olympics, including 11 medals (9 from Summer Olympics and 2 from Winter Olympics) by representing the Estonian state.

Olympic bronze medals won by Estonians (from 1912 (Stockholm) to 2022 (Beijing)): 26 bronze medals have been won from Summer Olympics and 3 bronze medals from Winter Olympics, including 19 medals (17 from Summer Olympics and 2 from Winter Olympics) by representing the Estonian state.

Estonia and Tallinn have successfully organised also World Championships and European Championships during all seasons. They have been organised both in the category of juniors and adults. This has attracted positive attention among sports governing bodies of the world.

6. Estonians have been a singing and dancing nation for centuries

Song Celebrations have been held already since 1869. The first nationwide Song Celebration took place then in Tartu with approximately 850 performers from 51 choirs. This music event was and has been a celebration both for the choirs and the audience. Together with the Vanemuine Cultural Society, also the journalist, poet and active figure of the Estonian national awakening Johann Voldemar Jannsen was among the organisers of the first nationwide Song Celebration (1819–1890). This celebration played an important role in national awakening and was one of the factors arousing national self-awareness.

In 1896 the Song Celebration was transferred to Tallinn where it has been held until now.

In 1933, Estonia was preparing for the 10th jubilee of the Song Celebration. During the period between wars it became a tradition to hold the music celebrations every five years, and since 1934 also dancers have been included.

The first Song Celebration after World War II was organised in 1947. Starting from 1950, they have been organised every five years again. In the 1980s this tradition started the Singing Revolution. Tens of thousands of people gathered under the

arched ceiling of the stage of the Song Festival Grounds in Tallinn, sang patriotic songs and demanded independence for Estonia.

2019 was the 150th anniversary of the beginning of the Song Celebration tradition. Estonian was the first Baltic State to start organising Song Celebrations. In 2019 already the XXVII Song Celebration and XX Jubilee Dance Celebration were held. The tradition which has been continued for 150 years has survived during the most difficult times for our people: wars and occupations. Besides, even during the most difficult times, Song Celebrations had special power to bring Estonian people together through the magic of music, songs and dance and to preserve national identity, waiting for the opportunity to reestablish our independent state.

The Dance and Gymnastics Festival of Estonian Games held in 1934 is considered to be the predecessor of the current Dance Celebration. 1,500 dancers participated in that festival. The second Dance Celebration was held in 1939 with already 1,800 dancers.

World War II broke this new festival tradition, however, and folk dancers gathered for the third time only in 1947. The number of participants was the lowest of all times that year: only 840 people. Since 1950, after which the tradition to organise the celebrations every five years started, the number of participants began to increase fast. This culminated in 1970 when 10,000 dancers gathered in Tallinn. Such a number turned out to be too high and therefore about 8,000 people currently participate at the Dance Celebration.

Organisation of nationwide Folk Music Celebrations originally followed the model of the nationwide Song and Dance Celebrations. Folk Music Celebrations are held at different sites in Estonia and not every year. The nationwide Folk Music Celebration is held for two days. Competitions of playing folk instruments are held and single groups of musicians perform on the first day. The concert of the combined orchestra is on the second day. The combined orchestra consists of many folk music orchestras. The kannel orchestra, fiddle choirs and solo players of folk instruments perform separately.

Since 2011, also a big Folk Music Celebration, also called Instrument Party, has been held as a part of the Song and Dance Celebration. The format was inspired by the Instrument Party held in Town Hall Square in Tallinn in 2009. In 2011, Ando Kiviberg was the director of the folk music concert of the Song and Dance Celebration and concert was held on the arched stage. The Folk Music Celebrations held on a separate stage erected in the Tallinn Song Festival Grounds in 2014, in the Poolamäe Park next to the Kalev Stadium in 2017 and in the Freedom Square in 2019 were directed by Juhan Uppin who the director of the Folk Music Celebration of 2023 was also. Different types of instruments (e.g. accordions, mandolins, kannels, diatonic button accordions, fiddles, etc.) are played at the Instrument Party and a combined orchestra gives a concert.

Now the nationwide XXVIII Song Celebration and the XXI Dance Celebration „Iseoma“ 2025 with many foreign visitors took place in Tallinn on 3–6 July 2025 –

2025. 41,192 performers participated, including 83 groups from other countries. The whole Song Celebration held this year, particularly its last moments, confirmed more powerfully than ever that we can achieve anything together.

We will meet again in Tallinn in July 2028 when the following will be held:

XXII Nationwide Dance Celebration and XIV Youth Dance Celebration in Kalevi Stadium on 1–2 July 2028, and

XXIX Nationwide Song Celebration and XIV Youth Song Celebration on the Tallinn Song Festival Grounds on 8–9 July 2028.

Conclusion

Although we currently (both this year and in the next years) perceive that the cost of living has increased in Estonia – tax increases, increase in prices, inflation, slowing down of economic growth, often irrational decisions of the Government and several other unpleasant economic phenomena, Estonian people are relatively optimistic and support the international projects discussed in this article not only in Tallinn and in Tartu but also in the whole Estonia. The most important events of international importance were:

- Tallinn as an internationally recognised UNESCO City of Music – 2022–2025
For instance, the Saaremaa Opera Festival (22–27 July 2025) can certainly also be linked with Tallinn as a City of Music. The guest theatre of the Saaremaa Opera Festival 2025 was the **Daegu Opera House** from South Korea. In addition to its main activities, the Opera House founded in 2003 organises also the annual Daegu International Opera Festival. In the course of years, the theater has given performances in China, Italy, Germany, Japan, Hungary and Bulgaria.
- Tallinn as the European Green Capital – 2023
- Tartu as the European Capital of Culture – 2024; besides, we have to emphasise that very many so-to-say summer events have been and are currently held all over Estonia with interesting theatrical performances given by professional and amateur theatres and solo performances by actors in cities, rural municipalities and villages; many Estonian music performers give concerts at many Estonian places and stages, several festivals are held.
- Tallinn as the European Capital of Sport – 2025
- The important nationwide XXVIII Song Celebration and the XXI Dance Celebration „Iseoma“ with many foreign visitors took place in Tallinn – 2025

Throughout the year also different local fairs, markets, etc. are very popular in Estonia (more than 1,300 events annually), with very different goods sold (food products, handicraft, clothes, technical appliances, plants (berry bushes, fruit trees, flowers, other plants and seeds for garden beds, ironwork, antiques, etc.)). Craftsmen, farmers, small producers, local food producers are present there. Local fairs are

intended for whole families. It is a place where both children and parents can have fun, where it is nice to meet old friends and meet new people.

The cultural field can probably be highlighted besides all these undertakings which cover a very broad circle of events. And this year, 2025, can surely also be called the year of Maestro Arvo Pärt as he has very extensively presented and highlighted Estonia and its culture with his work both in his homeland Estonia and in many countries outside Estonia. Naturally, together with all these cultural figures and representatives of other specialities who have worked closely with Arvo Pärt.

As the events related to cultural and environmental policy discussed in this article have had an impact on the life of people in Estonia and even outside Estonia, these events can also be associated with regional policy.

EMPIIRILISED TÕENDID KAPITALI EELARVESTAMISE TE- OORIA JA PRAKTIKA LAHKNEVUSE KOHTA: EESTI ETTEVÕTETE KÜSITLUSUURING

Priit Sander⁸⁶, Margus Kõomägi⁸⁷, Harri Värv⁸⁸, Katrin Madisoo⁸⁹,
Mark Kantšukov⁹⁰

Sissejuhatus

Sõltumata sellest, kas investeerimisotsus langetatakse eraisiku, ettevõtte või riigi tasandil, tugineb investearvestingu rahalise tasuvuse hindamine suuresti sarnastel põhimõtetel. Kuna tänapäeval on väga paljud investearvestingud Eestis kaasrahastatud Euroopa Liidu poolt, on tasuvusanalüüsi metoodikat oluline tunda mitte üksnes äriettevõtetes, vaid ka riigi ja kohaliku omavalitsuse tasandil. Metoodikate mittetundmine võib viia ebaratsionaalsete otsusteni, mis vähendavad heaolu nii ettevõtete kui ka riigi kui terviku jaoks.

Kapitali eelarvestamine on valdkond, kus on suhteliselt tugev akadeemiline konsensus sobiliku metoodika osas. Investearvestingute tasuvusanalüüs peaks tuginema meetoditele, mis võtavad arvesse raha ajaväärtust ning lähtuma investearvestinguga kaasnevatest maksude-järgsetest nominaalsetest inkrementaalsetest rahavoogudest võttes arvesse kõiki alternatiivkulusid ning ignoreerides kõiki pöördumatuid kulusid. Investearvestinguga seotud rahavoogude diskonteerimisel kasutatav diskonteerimismäär peab peegeldama rahavoogudega kaasnevaid riske ning olema turupõhine.

Käesoleva uuringu eesmärgiks on välja selgitada, milline on Eesti ettevõtetes kasutatav kapitali eelarvestamise praktika ja kuivõrd kooskõlas on see teoreetilises kirjanduses soovitatuga. Eesmärgi saavutamiseks viidi 2021. aastal läbi küsitlusuuring Eesti ettevõtete seas.

Käesoleva artikkel on üles ehitatud järgmiselt. Esimeses peatükis esitatakse teoreetilised põhiprintsiibid, mida finantsilist tasuvusanalüüsi tehes tuleks järgida. Teises peatükis on esitatud valimi ja metoodika lühikirjeldus ning kolmandas peatükis küsitlusuuringu tulemused ja järeldused. Artikkel lõppeb kokkuvõtva osaga.

Teoreetiline lühiülevaade

⁸⁶ Priit Sander, Tartu Ülikooli majandusteaduskond, rahanduse kaasprofessor, priit.sander@ut.ee

⁸⁷ Margus Kõomägi, Tartu Ülikooli Pärnu kolledž, äriandumise nooremlektor, margus.koomagi@ut.ee

⁸⁸ Harri Värv, HANZA Mechanics TARTU, juhatuselise liige, Harri.Varv@hanza.com

⁸⁹ Katrin Madisoo, Acino Estonia OÜ, juhatuselise liige / tehase juht, katrin.madisoo@arceralifesciences.com

⁹⁰ Mark Kantšukov, Tartu Ülikooli majandusteaduskond, rahanduse lektor, mark.kantshukov@ut.ee

Kuigi finantsjuhtimise õpikutes tutvustatakse ja praktikas kasutatakse nii raha ajaväärtust arvestavaid (nt puhas nüüdisväärtus (NPV) tasuvusindeks (PI), sisemine tulumäär (IRR), modifitseeritud sisemine tulumäär (MIRR), diskonteeritud tasuvusaeg (DPP)) kui ka mittearvestavaid meetodeid (tasuvusaeg (PP), arvestuslik tulumäär (ARR)) soovib rahandusteooria üheselt eelistada raha ajaväärtust arvestavaid meetodeid, pidades neist parimaks projekti NPV-d (Baker, Powell, 2005). Kõrget määramatust sisaldavate projektide puhul soovib rahandusteooria lähtuda reaaloptsioonide meetodist (ROV) (Baker et al., 2010). Sageli on otstarbekas tasuvusanalüüsi raames välja arvutada mitmeid erinevaid tasuvusnäitajaid, kuna nad aitavad avada projekti tasuvust erinevatest vaatenurkadest (rahaline, protsentuaalne, ajaline).

Suuremates ja parema finantsteadlikkusega ettevõtetes kasutatakse rohkem diskonteeritud rahavoogudel baseeruvaid meetodeid, nagu NPV ja IRR (Bruner et al., 1998, Baker et al., 2011, Atrill, 2019, Nurullah, Kengatharan, 2015), seevastu vähem finantsteadlikes ettevõteteks eelistatakse tasuvusaja näitajat (Seitz, Ellisson, 1999, Pawlak, Zarzecki, 2020). Andor (et al., 2015) leidsid põhjalikus Kesk- ja Ida-Euroopa ettevõtteid haaravas küsitlusuuringus, et teoorias soovitatud meetodid on kasutusel eelkõige suuremates ja rahvusvahelistes ettevõtetes. Samuti näitas nende uuring, et projektide vastuvõtmine ei baseeru vaid formaalsetele tasuvusnäitajatele, vaid projektid võidakse tagasi lükata ka mittemateriaalsetel põhjustel või lihtsalt raha puudumise tõttu. (Andor et al., 2015) Väiksemate ettevõtete seas on ka palju neid, kes ei kasuta ühtegi formaalset meetodit, vaid teevad otsuse hoopis sisetunde tuginedes (Atrill, 2019), kusjuures selle põhjuseks on sageli väikefirma juhtide vähene teadlikkus tasuvusanalüüsi metoodikast (Rossi 2014, Sarwary 2019).

Kuigi rahandusteooria soovib tasuvusanalüüsi läbiviimiseks eelistada raha ajaväärtust arvestavaid meetodeid, ei ole teoorias ühtegi objektiivset ega täpset meetodit diskontomäära suuruse määramiseks (Markovics 2016). Diskonteerimismäär peab parimal võimalikul viisil vastama diskonteeritavate rahavoogude iseloomule (riskitase, ajastatus, valuuta, maksustamine jms), st olema projekti, mitte aga ettevõtte spetsiifiline. Bruner et al., (1998) leidsid aga ettevõtteid küsitledes, et reeglina kasutatakse diskonteerimismäärana ettevõtte kaalutud keskmist kapitali kulukuse määra (WACC). Omakapitali kulukuse määra hindamisel soovitatakse teoorias rakendada ja praktikas ka valdavalt kasutatakse finantsvarade hindamise mudelit (CAPM) (Andor et al., 2015). Kesk- ja Ida-Euroopas on probleemiks aga asjaolu, et paljud väiksemad ettevõtted jätavad kapitali kulukuse üldse hindamata, sest vähesed ettevõtted on börsil noteeritud ja CAPM sisendite hindamine võrdlusettevõtete baasil on sageli keeruline võrreldavate börsiettevõtete vähesuse tõttu (*Ibid*). Paraku saab ilma diskonteerimismäärata kasutada vaid kõige lihtsamaid, raha ajaväärtust mittearvestavaid, meetodeid.

Rahandusõpikud soovivad otsuse langetamisel ignoreerida pöördumatuid kulusid, st kulusid, mis on kas juba tehtud või mille tegemine tulevikus ei sõltu langetatavast otsusest. Käitumuslikud eelarvamused (näiteks kahetsustunde vältimine, mõtteline arvepidamine, eneseõigustus ja raiskamisest hoidumine) toovad aga sageli kaasa

pöörumatute kulude arvesse võtmise otsustusprotsessis (Arkes, Blumer, 1985, Statman, Caldwell, 1987). Eriti levinud on nende arvesse võtmine investeringute lõpetamise üle otsustamisel (Statman, Caldwell 1987) ning mitme-etapiliste investeringute analüüsimisel (Ross, Staw, 1993). Ainus varasem küsitlusuuring, kus pöörumatute kulude arvesse võtmist uuriti, leidis et üle 52% ettevõtetest võtavad sellised kulud investeerimisotsuse langetamisel arvesse (Meier, Tarhan 2009).

Vastupidiselt pöörumatutele kuludele, tuleb alternatiivkuludega otsuse langetamisel arvestada (Brealey et al., 2020). Kõik investeerimisprojekti kasutatavad sisendid tuleb hinnastada turuhindades või nende puudumisel varihindades ning arvestada tuleb ka investeringu tegemise möjuga reaaloopsioonide väärtusele (Dixit, Pindyck, 1994). Autoritele teadaolevalt ei ole varasemalt ühegi küsitlusuuringute raames ettevõtelt küsitud, kas nad ikka arvestavad alternatiivkuludega otsuste langetamisel või mitte.

Rahavoogude prognoosimisel on võimalik lähtuda sisendite ja väljundite nominaalhindadest, reaalhindadest või püsihindadest (Vélez-Pareja, 2006). Kuigi kirjanduses on omajagu diskuteeritud nominaal- või reaalhindade kasutamise üle, on üheselt leitud, et püsihindadest lähtumine viib ekslikele tulemustele (Rappoport, Taggart, 1982). Enamasti soovitakse kirjanduses lähtuda nominaalsetest hindadest (Rappoport, Taggart, 1982). Küsitlusuuringud on näidanud, et enamasti ettevõtteid ei suuda inflatsiooni mõju kapitali eelarvestamisel meetodiliselt korrektselt arvesse võtta (Drury, Tayles 1997) ning seda muuhulgas ka seetõttu, et maksusüsteem ja inflatsioon omab otsustele kombineeritud mõju (Zurita et al., 2019).

Kirjanduses soovitakse investeringute tasuvusanalüüs läbi viia ettevõtte tasandi maksude järgselt (Brealey et al., 2020), kuna niiviisi on kõige lihtsam arvesse võtta amortisatsiooni maksukilpi, olla maksude mõttes samal tasemel tüüpilise turupõhise WACC-iga ning aduda, et sugugi mitte kõik ettevõtte poolt loodavad rahavood pole praktikas investoritele suunatavad – osa rahavoogudest läheb tulumaksuna riigile. Kuigi ka eraisiku tasandi maksud mõjutavad ettevõtete investeerimisotsuseid (Morrellec, Schürhoff, 2007), on väljakujunenud konsensus teostada tasuvusanalüüs eraisiku makse mitte arvestades. Suurbritannias ei võtnud 1980ndatel ca viiendik ettevõtetest tulumaksu tasuvusanalüüsil arvesse (Hodgkinson, 1987) ning kui neid ka arvesse võetakse, tehakse seda sageli meetodiliselt ebakorrektselt (Graham et al., 2017). Kuna maksusüsteemid on riigiti väga erinevad, on oluline silmas pidada, et printsiibid, mis on korrektsed ühes riigis, ei pruugi seda olla teises riigis.

Valim ja meetodika

Käesolev uuring põhineb küsitlusel, mis viidi läbi 2021. aastal kasutades *Google Forms* platvormi. Valimi moodustasid 1466 Eestis tegutsevat aktsiaseltsi ja osäühingut, kelle tegevjuhi, finantsjuhi või juhatuse liikme meiliaadressid olid registreeritud Äripäeva Infopangas. Ettevõtteid, kus töötas alla 20 inimese või mille aastane käive oli alla 2,5 miljoni euro, jäeti valimist välja.

Kokku laekusid vastused 106 ettevõttelt (vastamise määr 7,5%), mis on võrreldav mitmete varasemate rahvusvaheliste uuringutega (vt. Baker et al., 2011). Sektoritest olid peaaegselt esindatud töötlev tööstus (48% vastanutest), jae- ja hulgikaubandus (18%), veondus laondus (7,5%), ehitus ning IT ja telekommunikatsioon (mõlemad 6,6%). Kuigi vastanute hulgas oli ka lühikese tegevusajalooga ettevõtteid, moodustasid valdava enamuse (üle 63%) ettevõtted, kes on tegutsenud rohkem kui 20 aastat. 75% vastanutest olid keskmise suurusega ettevõtted (töötajate arv 50-250, aastane müügitulu 10-50 mln eurot), ca 10% moodustasid suurettevõtteid ja 15% väiksemad ettevõtteid. 75% vastanutest kuulusid kontserni olles kas tütar- (57 vastanut) või ematettevõtteid (22 vastanut).

Valdavalt olid vastajateks ettevõtte tegev- või finantsjuhid. Viies vastanutest kuulus ettevõtte omanikeringi. Ligikaudu 60% vastajatest omasid vähemalt magistrikraadi, rohkem kui veerandil oli bakalaureusekraad või rakenduslik kõrgharidus. Ülejäänud olid kas iseõppijad, hetkel kõrgharidust omandamas või poolelijäänud õpingutega. Vastajad olid valdavalt pikaajalise kogemusega – üle poole vastajatest olid ettevõttes töötanud rohkem kui 10 aasta ning valdav osa vastajatest oli vanuses 36-55.

Tulemused ja järeldused

Läbiviidud küsitlusanalüüs näitas, et enamasti eelneb Eesti ettevõtetes investeerimisotsuste langetamisele tasuvusanalüüs. 35% vastanutest ei teosta tasuvusanalüüsi aga sugugi mitte alati. Tasuvusanalüüsi ei tehta tüüpiliselt siis, kui tegemist on amortiseerunud põhivarade väljavahetamisega, väikesemahuliste investeeringutega või investeeringutega, mis on hädavajalikud ettevõtte äritegevuse jätkamiseks (nt investeeringud, mida nõuavad töö- või keskkonnoahutuse alased reeglid jms). Kuigi pea kaks kolmandikku vastanutest teostavad enne investeerimisotsuse langetamist alati tasuvusanalüüsi, puuduvad ettevõtetes enamasti formaalsed ja kirjalikult juhendmaterjalid, mida järgida. Kirjalikud juhendmaterjalid ja väljakujunenud protseduurid on olemas peamiselt kontserni kuuluvates ja pika ajalooga ettevõtetes. Veidi alla pooltes tasuvusanalüüsi tegevates ettevõtetes (45%) ei lähtuta investeerimisotsuse langetamisel aga üksnes tasuvusanalüüsi tulemustest vaid võetakse arvesse ka ettevõtte ja selle omanike strateegilisi eesmärke, juhtide „kõhutunnet“, finantseerimisvõimalusi ning investeeringu mõju töö- ja looduskonnale. Väike osa (5% vastanutest) ettevõtetest tuginevad investeerimisotsuste langetamisel üksnes intuitsioonile või väga pealiskaudsele analüüsile.

Järgnevalt uuriti milliseid formaalseid tasuvusanalüüsi meetodeid Eesti ettevõtted kasutavad. Rohkem kui 60% vastanutest kasutavad suure- ja väikesemahuliste investeeringute tasuvuse hindamisel erinevaid meetodeid (vt tabel 1).

Tabel 1. Erinevate tasuvusanalüüsi meetodite kasutusaktiivsus suurete (S) ja väike-sete (V) investeerimisprojektide analüüsil (% vastanutest)

Meetod	Alati		Peaaegu alati		Mõnikord		Harva		Mitte kunagi	
	S	V	S	V	S	V	S	V	S	V
NPV	23,6	11,3	24,5	9,4	21,7	13,2	12,3	16,0	17,9	50,0
IRR	26,4	12,3	18,9	9,4	17,0	18,9	15,1	12,3	22,6	47,2
PB	55,7	34,0	27,4	37,7	6,6	7,5	5,7%	11,3	4,7	9,4
ARR	39,6	21,7	29,2	25,5	15,1	16,0	6,6	16,0	9,4	20,8
ROV	1,9	1,9	3,8	1,9	15,1	8,5	14,2	12,3	65,1	75,5

Rahandusteooria soovitab kasutada investeeingu tasuvuse hindamisel raha ajaväärtust arvestavaid meetodeid: puhas nüüdisväärtus (NPV), sisemine tulumäär (IRR) või reaaloptsioonide hindamise meetod (ROV). Kuigi enamik (57%) vastanutest kasutas üht neist meetoditest suuremahuliste investeeingute hindamisel kas alati või peaaegu alati, tugines rohkem kui 70% vastanutest vähemalt aeg-ajalt ka teoreetiliselt problemaatilisematele meetoditele (tasuvusaeg, arvestuslik tulumäär). Suuremahuliste investeeingute puhul 15% ja väikesemahuliste investeeingute puhul 42% vastanutest pole aga kunagi kasutanud NPV, IRR või ROV ning peamiseks formaalseks hindamismeetodiks on tasuvusaeg, mis on selgelt vastuolus rahandusõpikutes soovitatule. Sarnaselt varasematele uuringutele (nt Graham, Harvey 2001) leidsime ka meie, et suuremad ettevõtted kasutavad statistiliselt oluliselt sagedamini NPV ja IRR meetodeid. Teised ettevõtet iseloomustavad demograafilised karakteristikud (sektor ja vanus) ei mõjutanud statistiliselt olulisel määral tasuvusanalüüsi meetodi valikut.

Rahandusteooria kohaselt peaksid ettevõtted kasutama investeeingult tulevikus saadavate rahavoogude diskonteerimiseks ettevõtte kapitali hinda (WACC) või sarnaste alternatiivsete investeeingute tulusust. 33% vastanutest ka seda soovitud järgis. 41% vastanutest kasutas rahavoogude diskonteerimisel omanike nõutavat tulumäära, mis võib samuti olla teoreetiliselt korrektne lähenemine kui hindamise aluseks on omanikele suunatud rahavood, kuid 8.5% vastanutest kasutas diskonteerimismäärana keskmist laenuintressimäära, mis on selgelt vastuolus teooria poolt soovitatuga. 17% vastanutest ei osanud antud küsimusele vastata – valdavalt oli tegemist ettevõtetega, kus ei olnud kordagi kasutatud NPV, IRR või ROV meetodit. Umbes pooled vastanutest kohandavad diskonteerimismäära vastavalt projekti riskitasemele, ülejäänud seda aga ei tee. Üpris tihti oli diskonteerimismäär praktikas omaniku poolt ette antud – ainult pooled ettevõtetest, kes kasutavad diskonteerimismäärana WACC või omaniku nõutavat tulumäära, hindavad ise omaniku nõutava tulumäära taset. Sarnaselt tasuvusanalüüsis kasutatava meetodi valikule, oli ka diskonteerimismäär valik suuremates ettevõtetes paremini kooskõlas teooria poolt soovitatuga. Suuremad ettevõtted kasutasid WACC kolm korda sagedamini

kui väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted ning ükski suurematest ettevõtetes ei tuginenud keskmisele laenuintressimäärale investeerimisprojektiga seotud rahavoogude diskonteerimisel.

Investeeringuga seotud rahavoogude prognoosimisel lähtus 47% nominaalhindadest, mis on teoreetiliselt ka eelistatuim variant, 32% kasutas reaalhindasid ning 21% püsihindasid ehk lihtsaimat, kuid teoreetiliselt ebakorrektset lähenemist. 26% vastanutest võtsid tasuvusanalüüsi läbiviimisel alati arvesse kulusid, mis projektiga seoses tekkisid enne tasuvusanalüüsi teostamist ja 41% tegid seda vahetevahel. Seega vaid 1/3 ettevõtetest ignoreerisid alati pöördumatuid kulusid, mis oleks teoreetiliselt korrektne lähenemine. Üksnes 27% vastanutest võtsid tasuvusanalüüsis alati arvesse alternatiivkulusid ehk tulusid, millest nad pidid loobuma projekti käivitamisel; 39% vastanutest ei võtnud neid aga arvesse mitte kunagi. Märkimisväärne enamus (80%) vastanud ettevõtetest teostab tasuvusanalüüsi maksude-eelsel tasemel, mis on küll vastuolus rahandusõpikutest soovitatuga, kuid ei pruugi Eesti kontekstis olla ebakorrektsem kui õpikutest toodud valemite kasutamine maksudejärgse analüüsi tegemiseks. Eesti tulumaksusüsteemil on mitmeid olulisi eripärasid. Eestis tegutsevad ettevõtted (v.a. pangad) maksavad tulumaksu alles siis, kui kasum jaotatakse omanikele. Residendist eraisiku tasandil ei kuulu aga Eesti ettevõtetele saadud dividendid maksustatava tulu hulka, küll aga maksustatakse eraisiku tasandil saadud intresse ning kasu väärtipaberite võõrandamisest. Rahandusõpikutest toodud valemid ei ole sellise maksusüsteemi jaoks mõeldud ning nende kasutamine võib viia ekslike otsusteni.

Me analüüsisime ka seda, kas vastajate demograafilised karakteristikud – ametikoht, vanus, haridustase ja töökogemuse pikkus vaadeldud ettevõttes – mõjutavad nende poolt antud vastuseid. Meie valimis puudusid igasugused statistiliselt olulised seoses vastajate vanuse või töökogemuse pikkuse ning antud vastuste vahel. Samuti ei olnud erinevalt mitmetest varasematest uuringutest (vt nt Trahan, Gitman, 1995; Brounen et al., 2004) võimalik täheldada, et kõrgem haridustase suurendanuks vastuste kooskõla teooria poolt soovitatuga. Suuresti võib see olla seotud asjaoluga, et suuremahulisi investeerimisotsuseid langetatakse ettevõtte nõukogu või omaniku tasandil, mistõttu tegev- või finantsjuhi haridustasemel ei ole suurt mõju langetatavatele otsustele. Küll aga oli võimalik täheldada, et ettevõtted, kus vastajateks olid finantsjuhid, kasutasid sagedamini NPV ja IRR meetodit, eelistasid nominaalhindu rahavoogude prognoosimisel ja kohandasid diskonteerimismäära sagedamini projekti riskitasemele vastavaks – ehk kokkuvõttes olid finantsjuhtide poolt antud vastused paremini kooskõlas rahandusteooriaga kui teistel ametipositsioonidel olnud vastajatel.

Kokkuvõte

Akadeemiline konsensus selles osas, kuidas investeeringu tasuvusanalüüsi läbi viia, on üsnagi suur ning vaidlusi esineb tänapäeval vaid üksikute detailide osas. Kui aga analüüsida ettevõtetes kasutatavat praktikas, tuleb tõdeda, et valitseb märkimis-

väärne erinevus selle vahel, mida soovitab rahandusteooria ja mida kasutatakse praktikas.

Meie uuringus leidis kinnitust raha ajaväärtust mittearvestavate meetodite aktiivne kasutamine investeeringute tasuvuse hindamisel, eriti väiksemamahuliste projektide puhul, lihtsamate lähenemiste eelistamine rahavoogude suuruse prognoosimisel ning metoodilised vead pöördumatute ja alternatiivkulude arvestamisel aga ka diskonteerimismäära valikul. Kuigi ilma tasuvusanalüüsita langetatakse otsuseid vähestes ettevõtetes, võivad eksimused metoodikas viia ebamõistlike otsusteni ka tasuvusanalüüsi tegevates ettevõtetes. Sarnaselt varasematele uuringutele jõudsiime ka meie järeldusele, et suuremates ettevõtetes on praktika paremas kooskõlas teooria poolt soovitatuga.

Kuigi uuringu empiiriline osa käsitles äriettevõtete käitumist investeerimisprojektide valikul, siis saab ja peakski teooria osas toodud meetodeid kasutama ka riigi ja kohalike omavalitsuse poolt elluviidavate või kaasrahasutatavate projektide hindamisel ja valikul. Selliste projektide puhul tuleb erinevalt äriettevõttest arvestada lisaks sotsiaalmajanduslike teguritega, kuid ka sotsiaalmajanduslik tasuvusanalüüs baseerub sisuliselt sarnasele metoodikale kui finantsilise tasuvuse hindamine.

CHRONICLE

CHRONIK

KROONIKA

A.

Tähelepanuväärsed Eesti majandusteadlased, majandusõppejõud ja teadus-organisatorid

Bedeutende estnische Wirtschaftswissenschaftler, Hochschullehrer für Wirtschaft und Wissenschaftsorganisatoren

Notable Estonian economists, economic academics and scientific research organisers

EMERIITDOTSENT HELGI-ANNIKA REISENBUK

(21.01.1936 – 21.10.2025).

IN MEMORIAM

Eesti majandusteadlane Helgi-Annika Reisenbuk (aastani 1960 Helgi-Annika Pulk) on sündinud 21. jaanuaril 1936 Türil ametnike tütrena.

1955. aastal lõpetas ta Türi 1. Keskkooli ja 1960. aastal Tartu Riikliku Ülikooli (TRÜ) majandusteaduskonna kaubanduse erialal.

Pärast ülikooli lõpetamist töötas H.-A. Reisenbuk aastatel 1960–1964 Harju Tarbijate Kooperatiivis ökonomisti ja vanemökonomistina.

1965–1975 oli ta Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi noorem- ja vanemteadur.

1970 kaitses ta TRÜ-s majanduskandidaadi väitekirja teemal "Hind kui toodangu kvaliteedi parandamise majanduslik stiimul".

1975–1983 oli Tallinna Polütehnilise Instituudi teenindusökonoomika kateedri vanemõpetaja, 1983–2000 dotsent. Pikemat aega oli Helgi-Annika ka majandusteaduskonna prodekaan.

Sisuliste ja organisatsiooniliste ümberkorralduste läbi moodustati Eesti kõrgkoolides 1992. aastal õppetoolid ning H.-A. Reisenbuk asus tööle TTÜ majandusteaduskonna käitismajanduse õppetoolis. Tööleping TTÜ-ga lõppes aastal 2000. Aastast 2000 oli ta uue õppeasutuse Kõrgkool I Studium professor.

Ta on uurinud hinna ja toodangu kvaliteedi vahekorda, samuti kaasaegset ärikorraldust ning avaldanud 50 teaduspublikatsiooni.

1960. aastal abiellus Helgi-Annika Bernhard Reisenbukiga (07.01.1935–09.10.2022), kes töötas pikka aega Tallinna Limonaaditehases ja kuni pensionile minekuni Tallinna Karastusjookide AS-s kommertsdirektorina.

Nende poeg Toomas Reisenbuk (04.01.1964) on lõpetanud TTÜ majandusteaduskonna tööstuse plaanimise erialal (1986) ning on firma Reisenbuk Holdings OÜ juhatuse liige, ettevõtte juht ja omanik.

Tallinnas Õismäel elamise kõrval renoveerisid nad Muulukal, Keila lähedal kauni talumaja, ümbritsev aed oli alati korras – muru, lilled, juur- ja puuviljad. Muulukal oli tore mõnikord koos kolleegidega neil külas viibida ja paljudel teemadel vestelda. Ka Helgi ja Bernhard olid sageli oodatud külalised kolleegide juures ja mitmel allakirjutanu juubelil.

Allakirjutanu on emeriitdotsent H.-A. Reisenbukiga alates 1975. aasta sügisest TPI/TTÜ majandusteaduskonnas/teenindusökonoomika kateedris kolleeg olnud. Seega täitus meil käesoleva õppeaasta alguses sellest 50 aastat, seda eriti lepinguliste uurimistööde tegemisel kõigile omal ajal olnud tööstusministeeriumidele ja nende ettevõtetele. Ka teaduskonverentsidel oli võimalus koos osaleda. Näiteks, Tartus ülikooli majandusteaduskonnas (mitmel aastal) ja Riias, Läti Teaduste Akadeemias (1977. aastal, osales ka endine kateedrijuhataja dotsent Juhani Väljataga) ning 1988. aastal Krimmis, Sevastopoolis üleliidulisel konverentsil. Meil Eestis arutati laialdaselt juba Isemajandava Eesti probleeme ja me mõlemad tegime ettekande sellest valdkonnast. Pea ülejäänud seltskond vaatas pärast ettekandeid meie peale viltu, ka meile esitatud küsimused olid veidi iroonilised. Ega meie end sellest mõneti ebasõbralikkusest häirida lasknud. Aga üsna pea, vaid kolm aastat hiljem võeti 20. augustil 1991 Toompeal Eesti Vabariigi Ülemnõukogu istungil vastu otsus Eesti riiklikust iseseisvusest.

Ja täna, oleme juba rohkem kui kolmandik sajandit iseseisvad ja vabad ning ajame Isemajandava Eesti asja, seda nii hästi või halvasti kui oskame. Kuid meid ei kamanda mingi võõras ja rumal võim. Tore, et hea kolleeg Helgi-Annika Reisenbuk sai pikka aega vabas Eestis elada.

Ta elas kaasa meie perioodiliselt ilmuva rahvusvahelise kolmekeelse teadusajakirja „Eesti majanduspoliitilised väitlused“ ilmumisele ja iga-aastastele vastava konverentsi toimumisele. Oleme nii TPI toimetistes kui ka nimetatud ajakirjas ühisartikleid avaldanud. Alates 2024. aastast oli Helgi-Annika meie ajakirja toimetuskolleegiumi tubli liige. Paraku oli tal raske haiguse tõttu võimalik vaid vaevalt aasta liige olla. Aga siirad tänud ka sisuka töö eest selle lühikese aja jooksul.

Ema Helgi-Annikat jäid leinama poeg Toomas perega, paljud lähedased, kolleegid, sõbrad ja tuttavad. Emeriitdotsent Helgi-Annika Reisenbuk maeti Karjaküla kalmistule (Keila lähedal) oma abikaasa Bernhardi kõrvale 8. novembril 2025.

Oktoobris-novembris 2025 Tallinnas, Pirita-Kosel

Kurbuse ja tänulikkusega meenutades
ajakirja ja konverentside toimkondade nimel,
endine kolleeg Matti Raudjärv

EMERITIERTE DOZENTIN HELGI-ANNIKA REISENBUK
(21.01.1936 – 21.10.2025)
IN MEMORIAM

Die estnische Wirtschaftswissenschaftlerin Helgi-Annika Reisenbuk (bis zum Jahre 1960 Helgi-Annika Pulk) wurde am 21. Januar 1936 in Türi als Tochter von Beamten geboren.

Im Jahre 1955 hat sie die 1. Oberschule Türi und im Jahre 1960 die Wirtschaftsfakultät an der Staatlichen Universität Tartu (TRÜ) im Fachgebiet Handel absolviert.

Nach dem Abschluss der Universität arbeitete H.-A. Reisenbuk in den Jahren 1960–1964 als Ökonomin und Chefökonomin in der Konsumentenkooperative von Harju. 1965–1975 war sie Juniorforscherin und Seniorforscherin am Institut für Wirtschaft der Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR.

1970 verteidigte sie an der Staatlichen Universität Tartu (TRÜ) die Dissertation des Kandidaten der Wirtschaftswissenschaften zum Thema „Der Preis als wirtschaftlicher Anreiz zur Verbesserung der Produktionsqualität“.

1975–1983 war sie Oberlehrerin am Lehrstuhl für Dienstleistungsökonomie des Polytechnischen Instituts Tallinn, 1983–2000 Dozentin. Helgi-Annika war für längere Zeit auch Prodekanin der Wirtschaftsfakultät.

Durch inhaltliche und organisatorische Umgestaltungen wurden an den estnischen Hochschulen im Jahre 1992 Lehrstühle gebildet und H.-A. Reisenbuk nahm die Arbeit am Lehrstuhl für Betriebswirtschaft der Wirtschaftsfakultät der Technischen Universität Tallinn (TTÜ) auf. Der Arbeitsvertrag mit der TTÜ lief im Jahre 2000 aus. Ab dem Jahr 2000 war sie Professorin einer neuen Bildungseinrichtung – der Hochschule I. Studium.

Sie hat das Verhältnis des Preises und der Qualität der Produktion sowie die moderne Betriebsorganisation untersucht und 50 wissenschaftliche Publikationen veröffentlicht.

Im Jahre 1960 heiratete Helgi-Annika mit Bernhard Reisenbuk (07.01.1935–9.10.2022), der lange Zeit in der Limonadenfabrik Tallinn und bis zu seiner Pensionierung als Kommerzdirektor bei der Tallinna Karastusjookide AS (Aktiengesellschaft der Erfrischungsgetränke in Tallinn) arbeitete.

Ihr Sohn Toomas Reisenbuk (04.01.1964) hat sein Studium im Fachgebiet Industrieplanung an der Wirtschaftsfakultät der Technischen Universität Tallinn absolviert (1986) und ist Mitglied des Vorstands, Unternehmensleiter und Eigentümer der Firma Reisenbuk Holdings OÜ.

Neben der Wohnung in Õismäe, Tallinn, renovierten sie auch ein schönes Bauernhaus in Muuluka, in der Nähe von Keila, und der umgebende Garten war immer in Ordnung – Rasen, Blumen, Gemüse und Obst. Es war schön, sie manchmal zusammen mit Kollegen in Muuluka zu besuchen und sich über viele Themen auszutauschen.

Auch Helgi und Bernhard waren häufig gern erwartete Gäste bei den Kollegen und bei mehreren Jubiläen des Unterschriebenen.

Der Unterschriebene war seit dem Herbst 1975 ein Kollege der emeritierten Dozentin H.-A. Reisenbuk an der Wirtschaftsfakultät / am Lehrstuhl für Dienstleistungsökonomie des Polytechnischen Instituts Tallinn (TPI) / der Technischen Universität Tallinn (TTÜ) gewesen. Davon sind zum Beginn des gegenwärtigen Studienjahres bereits 50 Jahre vergangen, insbesondere wenn wir verträgliche Forschungsarbeiten für alle damals vorhanden gewesenen Industrieministerien und ihre Unternehmen in Betracht ziehen. Wir hatten auch die Möglichkeit, gemeinsam an den wissenschaftlichen Konferenzen teilzunehmen. Zum Beispiel an der Wirtschaftsfakultät der Universität Tartu (in mehreren Jahren) und in Riga an der Lettischen Akademie der Wissenschaften (im Jahre 1977, teilgenommen hat auch der ehemalige Lehrstuhlleiter, Dozent Juhani Väljataga) sowie im Jahre 1988 in Sewastopol auf der Krim, an einer Allunionskonferenz. Wir haben in Estland bereits die Probleme des selbstversorgenden Estlands ausführlich diskutiert und wir beide haben einen Vortrag zu diesem Gebiet gehalten. Beinahe die ganze restliche Gemeinschaft schaute uns nach den Vorträgen schief an, und auch die uns gestellten Fragen waren etwas ironisch. Dennoch ließen wir uns von dieser gewissen Unfreundlichkeit nicht stören. Aber recht bald, lediglich drei Jahre später, am 20. August 1991, wurde auf der Sitzung des Obersten Sowjets der Republik Estland auf dem Domberg der Beschluss über die staatliche Unabhängigkeit von Estland gefasst.

Und heute, wir sind schon seit mehr als einem Drittel des Jahrhunderts unabhängig und frei, und wir setzen uns für ein selbstversorgendes Estland ein, so gut oder schlecht wir es können. Aber wir werden nicht von irgendeiner fremden und dummen Macht befohlen. Wunderbar, dass die gute Kollegin Helgi-Annika Reisenbuk noch lange Zeit im freien Estland leben konnte.

Sie hat dem Erscheinen unserer periodischen dreisprachigen internationalen Wissenschaftszeitschrift „Estrnische Gespräche über Wirtschaftspolitik“ und dem Stattfinden der entsprechenden alljährlichen Konferenz mitgelebt. Wir haben sowohl in den Veröffentlichungen von TPI als auch in der genannten Zeitschrift gemeinsame Artikel herausgegeben. Seit dem Jahre 2024 war Helgi-Annika ein tüchtiges Mitglied des Redaktionskollegiums unserer Zeitschrift. Leider konnte sie aufgrund einer schweren Krankheit nur knapp ein Jahr dessen Mitglied bleiben. Ich möchte mich auch aufrichtig für die inhaltsreiche Arbeit während dieser kurzen Zeit bedanken.

Um die Mutter Helgi-Annika trauern ihr Sohn Toomas mit seiner Familie, viele Angehörige, Kollegen, Freunde und Bekannte. Emeritdozentin Helgi-Annika Reisenbuk wurde am 8. November 2025 auf dem Friedhof von Karjaküla (in der Nähe von Keila) neben ihrem Gatten Bernhard beigesetzt.

Im Oktober-November 2025 in Tallinn, Pirita-Kose

Mit Trauer und Dankbarkeit erinnernd,
im Namen von Arbeitsteams der Zeitschrift und der Konferenzen,
ehemaliger Kollege Matti Raudjärv

ASSOCIATE PROFESSOR EMERITUS HELGI-ANNIKA REISENBUK
(21.01.1936 – 21.10.2025)
IN MEMORIAM

The Estonian economist Helgi-Annika Reisenbuk (until 1960 Helgi-Annika Pulk) was born at Türi on 21 January 1936 as a daughter of government officials.

She graduated from the Türi Secondary School No. 1 in 1955 and from the Faculty of Economics of the Tartu State University (University of Tartu) in 1960, specializing in trade.

After graduation, H.-A. Reisenbuk worked as an economic analyst and senior economic analyst at the Harju Consumer Co-operative in 1960–1964.

In 1965–1975 she was a junior research fellow and senior research fellow at the Institute of Economics of the Academy of Sciences of the Estonian S.S.R.

In 1970 she defended her thesis of a candidate of economics at the Tartu State University on the subject *Price as an Economic Incentive for the Improvement of Product Quality*.

In 1975–1983 she was a senior lecturer at the Chair of Service Economics of the Tallinn Polytechnical Institute (current Tallinn University of Technology), in 1983–2000, an associate professor. For a long time, Helgi-Annika was also the vice dean of the Faculty of Economics.

As a result of reorganisation of the content and structure of Estonian institutions of higher education, chairs were established in 1992 and H.-A. Reisenbuk started work at the Chair of Production Economics of the Tallinn University of Technology. The contract of employment with the Tallinn University of Technology ended in 2000. Since 2000, she was a professor of the new institution of higher education I Studium.

She has performed research in the area of the relationship between price and product quality, also modern business administration, and has published 50 research publications.

In 1960, Helgi-Annika married Bernhard Reisenbuk (07.01.1935–09.10.2022) who worked at the Tallinn Lemonade Factory for a long time and until retirement as the commercial director of AS Tallinna Karastusjoogid.

Their son Toomas Reisenbuk (04.01.1964) has graduated from the Faculty of Economics of the Tallinn University of Technology with the specialty of industrial planning (1986) and is a member of the management board, head of the company and owner of Reisenbuk Holdings OÜ.

While they lived in the Õismäe District in Tallinn, they renovated a beautiful farm house at Muuluka near Keila, where the garden was always well kept – lawn, flowers, vegetables and fruits. It was nice to visit them sometimes at Muuluka with colleagues and talk on different subjects.

Helgi and Bernhard were also often welcome guests at the homes of colleagues and at several jubilee parties of the undersigned.

The undersigned has been a colleague of associate professor emeritus H.-A. Reisenbuk since the autumn of 1975 at the Faculty of Economics and Chair of Service Economics of the Tallinn Polytechnical Institute / Tallinn University of Technology. Thus it has been 50 years until the beginning of this academic year, particularly in performing research under contract for all ministries of different industries of that time and their enterprises. We also had the opportunity to participate in scientific conferences together. For instance, at the Faculty of Economics of the University of Tartu (in several years) and at the Latvian Academy of Sciences in Riga (in 1977, also the former head of the chair, associate professor Juhani Väljataga participated) and in Sevastopol, Crimea in 1988 at an all-Union conference. Problems of economic self-management of Estonia were already widely discussed here in Estonia and we both made presentations on that subject. After the presentations, almost all other participants gave us weird looks and also the questions we were asked were somewhat ironic. But we were not disturbed by such slight unfriendliness. Very soon, only three years later, on 20 August 1991, the resolution on the national independence of Estonia was adopted on Toompea Hill at the session of the Supreme Council of the Republic of Estonia.

And today we have been independent and free for more than a third of the century already and working on the economic self-management of Estonia as best as we can. But we are not subordinated to any foreign or dumb power. It is fortunate that the good colleague Helgi-Annika Reisenbuk could live in free Estonia for a long time.

She followed the publication of our international periodically published trilingual scientific journal *Estonian Discussions on Economic Policy* and the respective annual conferences held. We have published joint papers both in the transactions of the Tallinn Polytechnical Institute and in this journal. Since 2024, Helgi-Annika was an efficient member of the editorial staff of our journal. Unfortunately, due to her severe illness, she could be a member for only almost a year. However, we are sincerely grateful to her for her substantial work during that short period.

Mother Helgi-Annika is mourned by son Toomas with his family, many close relatives, colleagues, friends and acquaintances. Associate professor emeritus Helgi-Annika Reisenbuk was buried next to her husband Bernhard at the Karjaküla Cemetery (near Keila) on 8 November 2025.

In October-November 2025, at Pirita-Kose in Tallinn

Remembering with sadness and gratitude,
in the name of the staff of the journal and the conferences,
former colleague Matti Raudjärv

* * *

**Meie autorite ning konverentsi ja ajakirja toetajate tähtpäevad ning tegevused
Jahrestage von unseren Autoren sowie von Unterstützern der Konferenz und
der Zeitschrift**

Important dates for our authors and supporters of the conference and journal

* * *

**Sünnipäevalised-juubilarid – seotud meie ajakirja väljaandmise ja rahvusvahelise teaduskonverentsi korraldamise ja toetamise ja mentorlusega
Geburtstagskinder und Jubilare, die mit der Herausgabe unserer Zeitschrift und der Organisation der internationalen Wissenschaftskonferenz sowie mit Unterstützung und Mentoring verbunden sind**

Birthdays and jubilees – related to the publishing of our journal and organisation, supporting and mentoring of the international scientific conference

Prof. Dr. rer. pol. STEFAN OKRUCH – 60 (27.11.1965)

Ta on sündinud Saksamaa LV-s Ulmis. 1987–1992 õppis rahvamajandusõpetuse valdkonnas Saksamaal Bayreuthi Ülikoolis ning 1992 lõpetas sama ülikooli diplomeeritud rahvamajanduse juhi-spetsialistina. Aastatel 1992–1997 töötas Bayreuthi Ülikooli majandusteooria õppetoolis teadurina, aastast 1996 kaitses samas doktorikraadi (Dr. rer. pol.).

1997–2002 oli uurimisreferent Bonnias, Max-Plancki projektgrupis „Ühisvara seadus“.

2002 sai Kasseli Ülikoolis koha üldise majanduspoliitika professuuris ning 2002 kuni 2012 oli Bayreuthi Ülikooli liige.

2002–2005 oli Rahvamajandusõpetuse, sealhulgas eriti majanduspoliitika dotsentuuris Budapesti Andrassy Ülikoolis Ungaris. 2005 oli habilitatsioon Rahvamajandusõpetuse valdkonnas Bayreuthi Ülikoolis (lisaks: Dr.rer.pol. habil. Ungaris, Budapesti Tehnika ja Majandusteaduse Ülikoolis. 2005 määrati ülikooli professoriks (egyetemi tanár).

Alates 2005 Rahvamajandusõpetuse, sealhulgas eriti majanduspoliitika professor ja Majanduspoliitika õppetooli juhataja Budapesti Andrassy Ülikoolis.

Alates 2012 – Bambergi Otto-Friedrichi-Ülikooli liige; käesoleval ajal samas: Sotsiaal- ja majandusteaduste teaduskond, Rahvamajandusõpetuse õppetool (eriti empiiriline mikroökonomika).

Prof. Dr. rer. pol. Stefan Okruch on meie ajakirja pikaajne toimetuskollegiumi liige. Ta on paljudel aastatel innustanud ja toetanud oma kolleege Budapesti Saksakeelsest Andrassy Ülikoolist meie konverentsidel osalema ning meie ajakirja sisukaid teadusartikleid kirjutama. Mitmed tema kolleegid on olnud meie ajakirjas avaldatud artiklite asjatundlikeks retsensentideks.

Soovime heale kolleegile tervist, edu, koostööd ja õnne edasistes tegevustes.

Lugupidamisega,
ajakirja ja konverentside toimkondade nimel
ajakirja peatoimetaja Matti Raudjärv

Prof. Dr. rer. pol. STEFAN OKRUCH – 60 (27.11.1965)

Er wurde in Ulm in der Bundesrepublik Deutschland geboren. 1987–1992 studierte er im Fachbereich Volkswirtschaftslehre an der Universität Bayreuth in Deutschland und schloss 1992 an der gleichen Universität sein Studium als diplomierter Manager und Fachkraft für Volkswirtschaft ab. In den Jahren 1992–1997 arbeitete er als wissenschaftlicher Mitarbeiter am Lehrstuhl für Wirtschaftstheorie der Universität Bayreuth, ihm wurde im Jahre 1996 an derselben Universität der akademische Grad des Doktors (Dr. rer. pol.) verliehen.

1997–2002 war er Forschungsreferent in Bonn, in der Max-Planck-Projektgruppe „Recht der Gemeinschaftsgüter“.

2002 hat er eine Stellung an der Professur für Allgemeine Wirtschaftspolitik an der Universität Kassel erhalten und war von 2002 bis 2012 ein Mitglied der Universität Bayreuth.

2002–2005 war er in der Dozentur für Volkswirtschaftslehre, darunter insbesondere für Wirtschaftspolitik, an der Andrassy Universität Budapest, Ungarn. Im Jahre 2005 war seine Habilitation im Fachbereich Volkswirtschaftslehre an der Universität Bayreuth (zusätzlich: Dr. rer. pol. habil. in Ungarn, an der Technischen und Wirtschaftswissenschaftlichen Universität Budapest.) 2005 wurde er zum Professor der Universität (egyetemi tanár) ernannt.

Seit 2005 Professor für Volkswirtschaftslehre, darunter insbesondere für Wirtschaftspolitik, und Leiter des Lehrstuhls für Wirtschaftspolitik an der Andrassy Universität Budapest.

Seit 2012 – Mitglied der Otto-Friedrich-Universität Bamberg; gegenwärtig ebenda: Fakultät für Sozial- und Wirtschaftswissenschaften, Lehrstuhl für Volkswirtschaftslehre (insbesondere empirische Mikroökonomik).

Prof. Dr. rer. pol. Stefan Okruch ist langjähriges Mitglied des Redaktionskollegiums unserer Zeitschrift. In vielen Jahren hat er seine Kollegen von der deutschsprachigen Andrassy Universität Budapest ermutigt und unterstützt, an unseren Konferenzen

teilzunehmen und inhaltsreiche wissenschaftliche Artikel für unsere Zeitschrift zu schreiben. Mehrere seiner Kollegen sind als sachkundige Rezensenten der in unserer Zeitschrift veröffentlichten Artikel tätig gewesen.

Wir wünschen unserem guten Kollegen Gesundheit, Erfolg, Zusammenarbeit und Glück bei seinen zukünftigen Vorhaben.

Mit Hochachtung,
im Namen von Arbeitsteams der Zeitschrift und der Konferenzen
Chefredakteur der Zeitschrift Matti Raudjärv

Prof. Dr. rer. pol. STEFAN OKRUCH – 60 (27.11.1965)

He was born in Ulm, Federal Republic of Germany. From 1987 to 1992 he studied Public Economics at the University of Bayreuth, Germany and graduated from the same university in 1992 with the diploma of a public administration specialist. From 1992 to 1997 he worked as a researcher at the Chair of Economic Theory at the University of Bayreuth and defended his doctoral thesis (Dr. rer. Pol.) at the same university in 1996.

From 1997 to 2002 he was a research expert at the Max-Planck Project Group “Law of Joint Property“ in Bonn.

In 2002 he acquired a position at the Professorship of General Economic Policy of the University of Kassel and was a faculty member of the University of Bayreuth from 2002 to 2012.

From 2002 to 2005 he was a professor of Public Economics, particularly Economic Policy, at the Andrassy University Budapest in Hungary. In 2005 he acquired habilitation in the field of Public Economics at the University of Bayreuth (in addition: Dr.rer.pol. habil. at the Budapest University of Technology and Economics in Hungary). In 2005 he was appointed as a professor of the university (egyetemi tanár).

From 2005, Professor of Public Economics, particularly Economic Policy, and Head of the Chair of Economic Policy at the Andrassy University Budapest.

From 2012 – faculty member of the Otto-Friedrich-University Bamberg; currently at the same university: Faculty of Social Studies, Economics and Public Administration, Chair of Public Economics (particularly Empirical Microeconomics).

Prof. Dr. rer. pol. Stefan Okruch has been a member of the Editorial Board of our journal for many years. He has inspired and supported his colleagues from the German-language Andrassy University Budapest to participate in our conferences and write substantial research papers for our journal. Several of his colleagues have been competent peer reviewers of papers published in our journal.

We wish good health, success, cooperation and happiness in future activities to our good colleague!

Sincerely,
on behalf of the Editorial Board of the journal and
Organising Committee of conferences
Matti Raudjärv, Chief Editor

**Eesti kergejõustiklane, sporditegelane, spordipedagoog,
pedagoogikakandidaat**

PhD HENN VALLIMÄE – 70 (19.04.1955)

Henn Vallimäe,⁹¹ sündinud 19. aprillil 1955 Tartus, on eesti kergejõustiklane, sporditegelane ja -pedagoog. Ta tähistas 19. aprillil 2025 oma 70 aasta juubelit.

Henn Vallimäe lõpetas aastal 1973 Tartu 5. Keskkooli ja aastal 1977 Tartu Riikliku Ülikooli kehakultuuriteaduskonna. Aastatel 1978–1981 oli samas aspirantuuris.

Edasi läks ta õppima Moskva Oblasti Riiklikusse Kehakultuuriinstituuti ning õppis seal ühe aasta. Kaitses kandidaadi väitekirja teemal „Kõrge klassiga kümnevõistlejate jõu ja vastupidavuse seosed aastases treeningprotsessis“ (1988).

Aastal 1989 asus õppima Tartu Ülikooli õigusteaduskonda, mille lõpetas 1974.

Aastatel 1977–1989 oli ta Tartu Ülikooli kergejõustikukateedris õppejõud ja treener. Aastatel 1989–1995 oli Tallinna Tehnikaülikooli dotsent ja lektor. 1996–2000 Kultuuriministeeriumi asekancler.

Henn alustas lapsepõlves Tartus Tamme staadionil sõpradega nn hoovisporti harrastades. Sellele järgnes ujumine kolmandas klassis. Olude sunnil siirdus ta kergejõusiku treeningutele, sattudes tõeliste korüfeede Mart Paama ja Fred Kudu käe alla. Tulemused ei andnud oodata: kõrgushüppes ületas ta 2.12, saades Nõukogude Liidu meistersportlase tiitli (see oli väga tubli saavutus ning nn staatuse sümbol).

⁹¹Koostatud järgnevatel allikate alusel: [https://volley.ee/henn-vallimae-70-on-olnud-au-olla-uu-e-uvf-i-teerajaja/?2025-05-170905575349.html] 9.08.2025 (MR: originaalteksi on veidi kärbitud); [https://www.esbl.ee/biograafia/Henn_Vallim%C3%A4e] 10.08.2025

Samal ajal tegi Henn Vallimäe endale nime kümnevõistlejana, kelle isiklikuks rekordiks jäi 7470 punkti. Ta on tulnud juunioride Eesti meistriks ka teivashüppes ning saavutanud Eesti täiskasvanute meistrivõistlustel kümnevõistluses pronksmedali.

Oma sportlaskarjääri tähetunniks peab juubilar 70-ndate aastate keskpaigas osalemist Eesti-Rootsi legendaarsel kergejõustiku maavõistlusel, kus ta ületas esmakordselt 7000 punkti maagilise piiri ning sai kaela hõbemedali.

Olnud SA Kääriku-Tehvandi Olümpiakeskus nõukogu aseesimees (1999–2001), 2001–12 Eesti Olümpiakomitee (EOK) esindajate kogu liige. 1993–97 olnud Kergejõustikuliidu treenerite nõukogu esimees ja 2018–20 EOK kergejõustikutreenerite kutsekomisjoni esimees.

Võrkpalliga oli juubilaril kuni sajandivahetuseni kokkupuuteid vaid Tartu Riikliku Ülikooli kehakultuuriteaduskonnas tudeerides. Kõik muutus 2001. aasta alguses, kui 1996-2000 Kultuuriministeeriumi asekanstlerina töötanud Vallimäe valmistus tööle minema Tartu Ülikooli spordiklubisse. Toonase nimega Eesti Võrkpalli Föderatsioon (EVF) otsis uut peasekretäri ning konkurss oli läbi kukkumas.

Henn Vallimäe: „Alaliidu president Aadu Luukas helistas mulle ja kutsus EVF-i. Ütlesin, 1%, et võin teemat kaaluda.“ Vallimäe läks kohtumisele Aadu Luukase kabinetti, kus majaperemehe kõrval istusid laua taga ka Urmas Sõõrumaa ja treener Andres Skuin.

Vallimäe arvas, et läheb töövestlusele, aga jutt läks kohe väga konkreetseks. „Millal tööd alustad?“, oli küsinud Luukas ja sealsamas lepitati kokku, et start uuele ametile antakse ilusal kuupäeval – 11.01.2001. Üks protsent oli muutunud sajaks.

„Ma ei kahetse“, on juubilar tänane hinnang viljakale tööle, mis kestis kuni aastani 2009. See oli sündmusterohke aeg, täis tegutsemist, uusi väljakutseid ja ennekuulmatuid ettevõtmisi. „Oli au olla uue EVF-i teerajaja.“

Vallimäe sõnul oli peasekretärina tema põhieesmärgiks sõlmida erinevad võrkpalli sektiioonid ühtseks tervikuks – naiste võrkpall hakkas esimesi samme koondise tasemel astuma, elujõudu sai rannavolle, EVF-iga integreeriti Schenker-liiga.

Arvudega mõõtes suurenes võrkpalli katusorganisatsiooni eelarve tema ajal kümnekordseks – 200 000 kroonine eelarve jõudis 2009. aastaks välja 2 miljonini. Ja sündmusi, mis kõik toimusid „esmakordselt“, tuli nagu Vändra saekaatrist laudu. Kirsiks tordil oli aga meeste rahvuskondise jõudmine 2009. aasta EM-i finaalturniirile.

Pärast taktikepi loovutamist järgmisele peasekretärile Tarvi Pürnile 2009. aastal, töötas tunnustatud spordijuht Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži direktorina (aastatel 2009–18) ning juhtis Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutust. Ta on elanud ja töötanud nii Tartus, Tallinnas kui ka Pärnus. Elukaaslane Riina Ernits tegutseb Pärnus treenerina.

2008–09 oli ta Ida-Euroopa Võrkpalliassotsiatsiooni peasekretär. 2009–16 Eesti Võrkpalli Liidu ja 2009–22 Pärnu võrkpalliklubi juhatuse liige.

Võrkpalliga on juubilar seotud tänaseni. Hennu võib sageli kohata ka erinevatel võrkpalliturniiridel. Pealtvaatajana.

Samuti on ta tänaseni tegev CEV-i komissarina, hoides korra majas erinevatel rahvusvahelistel võistlustel.

Tunnustused: Tartu Ülikooli aumärk (2018); EOK teenetemärk (2025).

Palju õnne, edu ja tugevat tervist edaspidiseks!

August 2025

Lugupidamisega, Matti Raudjärv

(endine kolleeg Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži päevilt)

**Estonian athlete, sports activist, sports pedagogue,
Candidate of Education**

PhD HENN VALLIMÄE – 70 (19.04.1955)

Henn Vallimäe,⁹² born in Tartu on 19 April 1955, is an Estonian athlete, sports activist and sport pedagogue. He celebrated his 70 year jubilee on 19 April 2025.

Henn Vallimäe graduated from the Tartu Secondary School No. 5 in 1973 and from the Faculty of Physical Education of the Tartu State University in 1977. From 1977 to 1989 he was a faculty member and a coach at the Chair of Athletics of the University of Tartu. From 1978 to 1981 he undertook post-graduate studies at the same chair.

He continued his studies at the State Institute of Physical Culture of the Moscow Region for one year. He defended his candidate thesis on the subject *Relationships between Strength and Stamina of High-level Decathletes in an Annual Training Process* (1988).

In 1989 he started his studies at the Faculty of Law of the University of Tartu and graduated in 1974.

From 1989 to 1995 he was an associate professor and lecturer at the Tallinn University of Technology. From 1996 to 2000, Deputy Secretary General of the Ministry of Culture.

For different reasons, he started athletics trainings and happened to work with real master coaches Mart Paama and Fred Kudu. The results were seen soon: he cleared 2.12 in high jump, becoming a Master of Sports of the Soviet Union.

At the same time, Henn Vallimäe became a successful decathlete whose individual record was 7470 points. He has been an Estonian Junior Champion also in pole vault and won a bronze medal in Estonian Decathlon Championship of adults.

⁹²Compiled based on the following sources: [<https://volley.ee/henn-vallimae-70-on-olnud-au-olla-uue-evf-i-teerajaja/?2025-05-170905575349.html>] 9.08.2025 (MR: the original text has been slightly shortened); [https://www.esbl.ee/biograafia/Henn_Vallim%C3%A4e] 10.08.2025

The jubilarian regards participation in the legendary Estonian-Swedish Athletics Competition in mid-1970s as the highlight of his sports career where he broke the magic 7000-point barrier and won the silver medal.

He has been the Vice Chairman of the Council of the Foundation Kääriku-Tehvandi Olympic Centre (1999–2001), from 2001 to 2012 – member of the Assembly of the Representatives of the Estonian Olympic Committee (EOK). 1993–1997 – Chairman of the Council of Coaches of the Estonian Athletics Association and from 2018 to 2020 the Chairman of the Professional Qualifications Committee of Athletics Coaches of the Estonian Olympic Committee.

Until the turn of the century, the jubilarian had had contacts with volleyball only during his studies at the Faculty of Physical Education of the Tartu State University.

All this changed at the beginning of 2001 when Vallimäe left his post as the Deputy Secretary General of the Ministry of Culture he had held from 1996 to 2000 and was making preparations to start work at the Sports Club of the University of Tartu. The Estonian Volleyball Federation (EVF) was looking for a new general secretary and the job competition was failing.

Henn Vallimäe: „President of the Federation, Aadu Luukas called me and invited me to the EVF. I said that the probability of considering this issue would be 1%.“

Vallimäe thought he would go to the job interview but the talk became very specific at once. Luukas had asked: „When will you start?“, and they had agreed immediately that he would start at the new position on a nice date – 11.01.2001. One per cent had turned to a hundred.

„I do not regret that,“ the jubilarian sums up his fruitful work there until 2009. It was an eventful time, full of activities, new challenges and unheard-of undertakings. „I had the honour of being a pioneer for the new EVF.“

According to Vallimäe, his main objective as the General Secretary was to combine the different volleyball sections into one organisation – women’s volleyball started to take its first steps on the national team level, also beach volleyball became more viable, Schenker League was integrated with the EVF.

If we measure in numbers, the budget of the volleyball umbrella organisation increased 10-fold during his time – the budget of 200,000 Estonian kroons reached 2 million by 2009. Participation of the men's national team in the European Championship final tournament in 2009 was an important achievement.

After handing over the position to the next General Secretary in 2009, the recognised sports manager worked as the Director of the Pärnu College of the University of Tartu (in 2009–2018) and as the head of the Estonian Anti-doping and Sports Ethics Foundation.

He has lived and worked in Tartu, Tallinn and Pärnu. His partner Riina Ernits works as a coach in Pärnu.

From 2008 to 2009 he was the General Secretary of the Eastern European Volleyball Zonal Association. From 2009 to 2016 he was a board member of the Estonian

Volleyball Federation and from 2009 to 2022 a board member of the Pärnu Volleyball Club.

The jubilarian has contacts with volleyball also now. Henn can often be met at different volleyball tournaments. As a spectator.

He is also currently active as a member of the European Volleyball Commission and ensures proper running of different international competitions.

Acknowledgments: The University of Tartu Badge of Distinction (2018); badge of Merit of the Estonian Olympic Committee (2025).

Congratulations, wishing you success and good health for the future!

August 2025

Sincerely, Matti Raudjärv

(former colleague from the times of the Pärnu College of the University of Tartu)

B.

Aktuaalne nii ülikoolide õppe- kui teadustöös

Aktuelles in Unterricht und Forschung der Universitäten

Topical in both the academic and research activities of universities

SUITSUSAUNADE UURIMISE JÄTKAMINE ON OLULINE KULTUURILINE ETTEVÕTMINE NING OSA EESTI TUURI- JA MA- JANDUSPOLIITIKAST⁹³

Tulles tagasi sauna temaatika juurde,⁹⁴ tahaks väga toetada Võru Instituudi algatust märtsis 2025, et alustada järjekordset suitsusaunade uuringut Eestis (vt nende nägemust käesoleva artikli järgmistelt lehekülgedelt).

⁹³ Allakirjutanu, aastal 2025, ca 60-aastase saunakogemusega saunataja-saunaline, rohkem kui sajast erinevas saunas (nii sauna tüübis kui asukohas, Eestis ja teistes riikides) higistanud-vihelnud, sh 53-aastase suitsusauna kogemusega ja 30-aastase isikliku suitsusauna omanikuna toetab igati uuringu tegemist. Saunataja alates 1955. aastast (algul küll nn kergemad saunakogemused, mis ajapikku tõsisteks saunatamiseks ja vihtlemiseks üle kasvasid):

- Rakveres kodune saun-pesuköök (1955 ...) ja
- Rakvere nn linna kommunaalsaun (... 1965);
- Tallinnas linna kommunaalsaunad (1965 – 1973), seejärel:
- isiklik soome saun Pirita-Kosel (1973 ...);
- suitsusaunad sõprade ja tuttavate juures üle Eesti (alates 1975 ...);
- saunaklubid Väänas, Eesti Näitustel, Iru (Botaanikaaias) (1976 ... 1989);
- basseini-ujulate saunad (1980 ...);
- spaade saunad (1992 ? ...);
- isiklik suitsusaun Pirita-Kosel (1995 ...);
- nn türgi saunad välis- ja turismireisidel Ungaris, Türgis, Kreetal, Küprosel jm (1981 ...), sageli majutuskohades – hotellides.
- nn maasaunad-leilisaunad (paljude eesti taludes jm; juhuslikud külastused-saunatamised, sh Venemaal St Peterburi lähedal)

⁹⁴ Käesoleva ajakirjas ilmusid sauna teemalised artiklid aastatel 2023 ja 2024:

Raudjärv, M. (2023). 2023 on Eestis sauna-aasta. Saared, hiidlased ja saun / 2023 ist das Jahr der Sauna in Estland. Inseln, Insulaner von Hiiumaa und Sauna / 2023 is the year of the Sauna in Estonia. Islands, giants and sauna. 1-2 / 2023, lk 54 – 75.

Raudjärv, M. (2023). Sauna experiences in Estonia, Baltic states and Nordic countries. 1-2 / 2023, p 116–125; CD: Sauna kogemustest Eestis, Balti riikides ja Põhjamaades, lk 180–238.

Raudjärv, M. (2024). Eestit külastas Malta Ülikooli saunauurijate delegatsioon / Eine Delegation von Sauna-Forschern der Universität Malta besucht Estland / A delegation of sauna researchers from the University of Malta visited Estonia, 1-2 / 2024, p 174 – 177.

Maltalased (neid oli kolm: Malta Ülikooli professor Joseph A. Cannataci koos kahe assistendiga). Professor on paljude rahvusvaheliste organisatsioonide nõunik-raportöör (ÜRO, Euroopa Nõukogu jt) ja õppejõud-teadur mitmetes ülikoolides Pariisis, Belgias ja mujal (ka Austraalias jm) olid tutvunud allakirjutanu poolt meie aja-

Siinjuures võib veelkord märkida, et allakirjutanu (Matti Raudjärv, M. R.) nn oma **soome sauna kogemus on aastast 1973** kui ehitas enese koju Pirital elamu-villa keldrikorrusele esimese sauna, mida järgnevatel aastatel edasi arendati, mõnevõrra suurendati ja moderniseeriti. Enne seda, Tallinnasse elama asumisest aastal 1965, külastas allakirjutanu regulaarselt tänase Raua tänava sauna.

Eks ma olin ka varem, enne oma sauna ehitamist Pirita-Kosele, saunas käinud (aastatel 1955 – 1965 Rakveres elades; näiteks, Rakveres nn linnasaunas, samuti suhteliselt algelises kuid siiski korralikult pesemise eesmärgi täitnud koduses Rakvere ühepere elamu kinnistul asunud kõrvalhoones, puukuuri-pesuköögina kasutatud isa poolt ehitatud saunas. Mis stiilis see saun oli, on tagantjärei raske ütelda – ei mäleta eriti, aga puhtad me olime.

Pesemist-saunatamist, sünnist 1949 kuni aastani 1955, kui elasin koos isa ja emaga ühes rekvireeritud maja esimese korruse korteris (kaks tuba ja köök), ei mäleta üldse (ilmselt toodi kööki suur plekkvann, kuhu ma ära mahtusin, see täideti sooja veega ja siis toimus suhteliselt kiire pesemine, et ma ei külmetuks!). Tõelised tagasihoidlikud saunatamised algasid alates 1955. aastast kui kolisime vanemate poolt ehitatava ühepere-elamu valminud ruumidesse ning saunatamine toimus juba soojas, kuumaks kõetud eraldi seisvas saun-pesuköögis (ühise katuse all puukuuriga)

Esimene suitsusauna kogemus, mis kohe heas mõttes nakatas, **õnnestus saada aastal 1972**, kui olin suvel Tallinna Polütehnilise Instituudi (TPI; tänane Tallinna Tehnikaülikool /TTÜ/) majandusteaduskonna teenindusökonomika kateedri üliõpilasena Võru-Kubijal Turismibaasis praktikal, tegeledes programmi kohaselt nii ettevõtte majandus- ja organiseerimisküsimustega kui turistidega⁹⁵ Kagu-Eestis matkates (kolmepäevased seljakotiga jalgsimatkad, lõkkel toiduvalmistamine ja telkides ööbimised: Rõuge, Ööbikuorg, Haanja ja Suur-Munamägi, Uue-Saaluse, Häälimägi, Andsu järved jmt looduskaunid kohad) ja Võru linnas turistidele ekskursioone tehes (sh Tamula ja Vagula järves ujudes). Praktika ajal oli nädalalõppudel tore võimalus korduvalt Häälimäe⁹⁶ jalamil asuva Vakara külas paikneva Kokeri talu

kirjas avaldatud saunateemaliste artiklitega ning soovisid autoriga kohtuda. Kohtumine leidis aset juunis 2024 ja kujunes suurepäraseks informatsiooni vahetamise kogemuseks. Maltalastel on käsil tõsine uurimistöö Põhja-maade ja Baltikumi saunast ja saunakultuurist ning Matti Raudjärvel oli hea võimalus oma saunakogemustele tuginedes meie eesti saunast ja traditsioonidest külastega vestelda. Maltalased lahkusid Eestist tõdemusega, et siia tagasi tulla. MR: rahalisi vahendeid ja muid toetusi on neil oluliselt rohkem kui meil!

⁹⁵ Võru-Kubija Turismibaas, nagu teisedki Eestis asunud turismibaasid (Kauksis. Nelijärvel, Pärnus), olid ametiühingute alluvuses ning turistid saabusid nn ametiühingute tuusikutega üle kogu Nõukogude Liidu. Allakirjutanul oli valdavalt tegemist Venemaalt (Moskva, tolleaegne Leningrad jmt linnad) ja Ukrainast (Harkov, Kiiev jmt linnad) tulnud inimestega. Tore oli ka see, et nendega suheldes sain oma vene keele praktikas palju täiendust. Tavaliselt oli gruppides ka eestlasi (neid ei olnud palju), kellega sai loomulikult ka eesti keeles räägitud.

⁹⁶ Teisel pool Häälimäge (kõrgus 274,3 m; sealt avanevad kaunid vaated) 400 m kirdes asub Kavadi järv (ka Uue-Saaluse järv), mille lähedal asuvad endise Uue-Saaluse mõisa varemed.

suitsusauna nautida. Muide, see oli suitsusaun, kus nädala sees ka suitsuliha suitsutati, mida mitte igas suitsusaunas ei tehtud, ega tehta.

Oma suitsusaun ehitati Piritale MR. kodu, elamu-villa kinnistule-aeda tublide hiidlaste, ehitusmeistrite poolt ning ülikooliaegse kaaslaste ja sõbra põlise hiidlase Riho juhendamisel aastal 1995. Seega on allakirjutanu suitsusauna iga 2025. aastaks juba 30 aastat.

Sajandivahetusel (1999 – 2000), kui õnnestus Lääne-Virumaal Kaasiku metsatalumaakodu üles ehitada, siis ehitati ka sinna soome saun, sest nii nn maa töödega ja metsa-kasvatamise ning küttepuidete ettevalmistamisega oli saunas leilitamise ja pesemise vajadus loomulik.

Kuna Tartu Ülikoolis töötades oli vajalik ka Pärnu Kolledžis õppe- ja teadustööga tegeleda, siis sagedaste ööbimiste tõttu Pärnus korterit soetades (korteri üürimist pidasin raha raiskamiseks), oli loomulik, et ka seal oleks soome saun lõõgastumise ja tervise huvides olemas.

* * *

Vana–Võromaa suitsusaunatava on UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirjas aastast 2014. aga puudub hea ülevaade suitsusaunade kasutusest praegusaja Eestis. Nüüd, enam kui kümme aastat hiljem, on kohane uurida, kui elujõuline on suitsusaun meie igapäevaelus ja kultuuris. Arvatakse, et Eestis on 2000–4000 suitsusauna.⁹⁷

Kavadi järv on omandanud oma praeguse suuruse ja ilme 1880.aasta paiku, kui Uue-Saaluse mõisa ostnud parun Constantin Fr. von Maydell paisutas üles kolm väikest soojärve. Järve pindala on 27,4 ha ja asub 210,4 meetrit merepinnast, suurim sügavus 8,2 m. Kavadi järve peetakse Eesti kõige liigestatuma kaldajoonega järveks ning lisaks on oma nelja saarega üks kaunimaid järvi Eestis. Ümber Kavadi järve kulgeb ka matkarada, mis algab ja lõpeb Uue-Saaluse pargis, kus tänaseks on välja ehitatud telkimis- ja supluskoht. Allikas: Vaatamisväärsused Eestis - Kavadi järv, park ja Häälimägi. [https://www.puhkuseestis.ee/vaatamisväärsused?sightseeing_id=1533] 24. 08.2025

Kolmepäevastel matkadel oli esimene ööbimine Rõuge Ürgorus (Ööbikuoru lähedal) Tindi külas asuvas Tindiorus; teine ööbimine oli Häälimäel endise talu vanas elamus (kes soovis, võis ka õues telgis magada) mis oli Turismibaasi poolt korrastatud ning just turistidele ööbimiseks-puhkamiseks-majutamiseks mõeldud.

Muide, Tindi külas oli võimalik tutvuda Tindioru nn **vesioinastega**. Vesioinas on „igiliikurist“ pump, mis kasutab vaid vee-energiat ja on võimeline vett pumpama kümnete meetrite kõrgusele. Tindiorus on vesioinaid kaks (pumbad asuvad all orus ja pumpavad vett mäest üleval asuvasse tallu-majapidamisse): esimene neist ehitatud juba aastal 1939 ja teine aastal 2002 (teist pumpa meie matkade ajal veel ei olnud). Eriti on kaunid vesioinad **kevadtalvel**, kui külm on vorminud nende veepritsmetest kõrged ja imelised skulptuurid. Allikas: Vesioinad Tindi-orus. [<https://puhkaeestis.ee/et/vesioinad-tindiorus>] 24.08.2025

⁹⁷ Suitsusaunade loendus. Seletuskiri suitsusaunade loenduse kohta. [<https://savvusann.ee/et/loendus/>] 12.04.2025

13.02.2024 seisuga oli ehitisregistrisse kantud 234 suitsusauna,⁹⁸ millest vanima kasutuselevõtu aasta on 1805 (Truuta küla, Urvaste kihelkond), püstitamisel oli 59 suitsusauna;⁹⁹ kaks oli kavandatavat suitsusauna ja kuus lammutatud suitsusauna. Registri andmed on mittetäielikud, sest alla 20 m² hooned ja rajatised ei ole seal kirjas. Andmebaas www.saunatee.ee näitab 53 ja www.puhkaeestis.ee 48 külastajaid saunatavat suitsusauna (andmebaasid osalt kattuvad).

Vana-Võromaa suitsusaunade koostöökogu andmekogus on teadmisi üle 300 Vana-Võromaal asuva suitsusauna kohta (haldaja Külli Eichenbaum, Võru Instituut). Suitsusaunade uurijad Epp Margna ja Toomas Kalve on 2000-ndate alguses pildistanud ja üles joonistanud veel 200 suitsusauna (osalt kattuvad eespool nimetatud and-

Foto: 1995. aastal hiidlastest ehitusmeistrite poolt valminud ja ka täna kasutatav suitsusaun allakirjutanu kodus, elamu-villa kinnistul Tallinnas, Pirita linnaosas (ühtlasi kuulub ka see saun UNESCO vaimse kultuuripärandi hulka). M.R. foto.

mekoguga), millest valik on avaldatud raamatus „Mi uma savvusann“ (Epp Margna, 2012, Võro Selts VKKF).

Kavandatud uuringu käigus soovitakse saada täpsem ülevaade suitsusaunade arvust, asukohtadest ja kasutuse sagedusest ning ka suitsusaunatavatest. Saadud andmeid saab võrrelda Tamara Habichti uurimusega 1960-ndatel, mis on avaldatud raamatus „Eesti saun“ (Tamara Habicht, 1972, Valgus). Praeguste andmete võrdlused ajaga kaks-kolm põlvkonda tagasi annavad meile teadmise, kuidas on saunakombestik ajas ning ruumis muutunud. Andmestik aitab seada ka selgemalt sihte kombestiku alleshoidmiseks.

⁹⁸ [https://livekluster.ehr.ee/ui/ehr/v1/detailsearch/BUILDINGS_SEARCH]

⁹⁹ Ibidem

Uuringu läbiviija on Vana-Võromaa suitsusaunade koostöökogu¹⁰⁰, andmekogu halda-ja on Võru Instituut, andmekogu kaardirakenduse loomisel tehakse koostööd Maa- ja Ruumiametiga.

Küsitlusest ja andmekaitsest:

Loenduse eesmärk on saada ülevaade Eesti suitsusaunade arvust, asukohtadest ja kasutuse sagedusest ning saunatavadest. Andmestiku põhjal saab hinnata suitsu-saunakombestiku elujõulisust meie igapäevaelus ja kultuuris.

Suitsusaunade loendamiseks ning kommete uurimiseks koostati küsimustik, mida saab täita veebis, aga võimalus on täita ka paberankeet või saata vastused e-posti teel.

Loenduse käigus küsitakse esmalt suitsusauna asukohta, sauna ehitamise aega ja päritolu või ajalugu. Vastaja ise otsustab, kas soovib seda infot avaldada suitsu-saunade kaardirakenduses Maa- ja Ruumiameti kaardiserveris või jääb see teave mittedokumenteeritavaks.

Edasised küsimused on seotud pere saunakombestikuga ja need vastused jäävad ainult uurijate kasutusse, neid ei seota sauna asukohaga kaardil. Andmete paremaks tõlgendamiseks küsitakse vastaja vanust ja sugu, muid isikuandmeid saunaloendusel ei vajata.

Küsitluse lõpuosas on vastajal võimalus aidata kaasa saunade loendamisel ja jätta ka oma kontaktandmed, et uurijad saaksid vajadusel ühendust võtta.

Loenduse käigus kogutud andmeid hoitakse elektroonilisel kujul Võru Instituudis, kaardiga seotav osa andmetest dubleeritakse Maa- ja Ruumiameti kaardiserveris. Andmete hoidmisel ning kasutamisel lähtutakse õigusaktidest, asutuste vahel sõlmitud lepingutest ning teadusuuringute headest tavadest. Andmestiku põhjal tehtavate analüüside kokkuvõtetes esitatakse info selliselt, et seoseid konkreetsete saunadega pole võimalik välja lugeda.

¹⁰⁰ Uuringu töörühm on järgmine:

Külli Eichenbaum, pärimuse uurija, tel 5661 1924, kylly.eichenbaum@gmail.com

Marko Puksing, saunapraktik, tel 511 7446, marko.puksing@ut.ee

Eda Veeroja, Mooska talu perenaine, tel 503 2341, eda.veeroja@gmail.com

Töörühma üleskutse: märka, tunnusta, saa teadlikuks meie rikkusest, meie suitsu-saunakultuurist. Räägi oma laste ja lastelastega suitsusaunast ja kaasa nad selle uuringu andmete kogumisse ja edastamisse.

Märkus: 9. aprillil 2025 sai allakirjutanu telefonitsi saunade loenduse ja uuringu andmestikuga seotud küsimustes vastutava isiku, Võru Instituudi teadus- ja arendusosakonna juhataja Külli Eichenbaum'ilt loa, eelolevas viites esitatud allika „Saunade loendus. Seletuskiri suitsusaunade loenduse kohta“ kasutamiseks käesolevas artiklis. Seda allikat on siin veidi MR poolt redigeeritud..

Saunade loenduse ja uuringu andmestikuga seotud küsimustes on vastutav isik Võru Instituudi teadus- ja arendusosakonna juhataja Külli Eichenbaum.

Üleskutse: loome koos ülevaate suitsusaunadest Eestis!

Aprill 2025, Tallinnas, Pirita-Kose kodukontoris

Lugupidamisega,

Matti Raudjärv

(käesoleva artikli koostanud valdavalt Võru Instituudi ja vastava töörühma materjallide alusel)

PS: 2024. aasta juunis külastas Eestit Malta Ülikooli kolmeliikmeline delegatsioon professor Joseph A. Cannataci juhtimisel (nad uurivad Põhjamaade ja Baltimaade saunaajalugu, -kultuuri ja muud sellega seonduvat).

Allakirjutanu kohtus nendega Tallinnas ning meil oli väga asjalik ja sisutihe vestlus (nad oli varem paar minu pikemat sauna teemalist artiklit avastanud ja võtsid minuga ühendust). Eestis viibimise ajal külastasid nad paaril päeval ka Põlva- ja Võrumaad, kus tutvusid mõningate sealsete saunadega ja kohtusid inimestega ka Võru Instituudis.

Kuna neil on pikaajaline uurimustöö, siis nad lubasid veel Eestisse tulla, uuringut tutvustada ja täiendavat informatsiooni vestluste kaudu saada!

Allakirjutanule tundub, et võib-olla on mingeid pidepunkte ja koostöö võimalusi Malta ja Eesti saunaurijate vahel. Vajadusel võib ka allakirjutanu oma tagasihoidliku panuse anda, kuna enam kui 50. aastase saunakogemusega rohkem kui 100-s Eestimaa ja mitme teise riigi (Läti, Soome, Türgi, Venemaa, Ungari, Egiptuse, parvlaevade saunad jmt), saunades (mitmetes saunades viibitud palju kordi; lisaks omades ise kolme soome tüüpi sauna ja ühte suitsusauna), on kogunenud päris korralik saunatamise kogemus, mida võib soovi korral ka huvilisele jagada.

Samas tahaks allakirjutanu rõhutada, et saunakultuuri ning eriti suitsusauna ajaloo ja traditsioonide, samuti sellega seonduva uurimine on oluline panus ka Eesti rahvakultuuri arengusse, olles osa kultuuripoliitikast ja kokkuvõttes ka meie majanduspoliitikast.

M. R.

CONTINUING THE RESEARCH INTO SMOKE SAUNAS IS AN IMPORTANT CULTURAL UNDERTAKING AND A PART OF ESTONIAN CULTURAL AND ECONOMIC POLICY¹⁰¹

Returning now to the subject of sauna,¹⁰² I would very much like to support the initiative of the Võru Institute launched in March 2025 to start another research into smoke saunas in Estonia (see their vision on the next pages of this paper).

We can mention again here that the **experience** of the undersigned (Matti Raudjärv, M.R.) from his own **Finnish sauna started in 1973** when he built his first sauna to the basement floor of his home at Pirita and developed it further in the next years: making it somewhat bigger and more modern.

At the turn of the century (1999–2000) when I was able to reconstruct the Kaasiku Forest Farm in the Lääne-Virumaa County, a Finnish sauna was built there as well as the need to sweat in steam and wash is quite natural with work done in the rural area and forest planting and cutting firewood.

As the job at the University of Tartu required performance of academic and research work at the Pärnu College, I invested in an apartment in Pärnu due to the need to

¹⁰¹ **The undersigned, a sauna user with about 60 years of sauna experience in 2025, having sweated and whisked himself in more than a hundred different saunas (by type and by location, in Estonia and in other countries), including 53 years in smoke saunas and 30 years as an owner of a personal smoke sauna, supports heartily this research. Sauna user since 1955 (although the sauna experience was lighter at first, so to say, it became serious sauna experience and whisking in the course of time).**

¹⁰² Papers on the subject of saunas were published in this journal in 2023 and 2024:

Raudjärv, M. (2023). 2023 on Eestis sauna-aasta. Saared, hiidlased ja saun / 2023 ist das Jahr der Sauna in Estland. Inseln, Insulaner von Hiiumaa und Sauna / 2023 is the Year of the Sauna in Estonia. Islands, giants and sauna. 1-2-2023, lk 54 – 75.

Raudjärv, M. (2023). Sauna experiences in Estonia, Baltic states and Nordic countries. 1-2-2023, p 116–125; CD: Sauna kogemustest Eestis, Balti riikides ja Põhjamaades, lk 180–238.

Raudjärv, M. (2024). Eestit külastas Malta Ülikooli saunauurijate delegatsioon / Eine Delegation von Sauna-Forschern der Universität Malta besucht Estland / A delegation of sauna researchers from the University of Malta visited Estonia, 1-2-2023, lk 174 – 177.

Visitors from Malta (they were three people: Professor Joseph A. Cannataci from the University of Malta with assistants. The professor is a consultant and rapporteur for many international organisations (UN, Council of Europe, etc.) and a faculty member and researcher at several universities in Paris, Belgium and other countries (also in Australia, etc.)) had read the papers by the undersigned, published in our journal on the subject of saunas, and wanted to meet the author. We met in June 2024 and the meeting became an excellent experience of exchange of information. Researchers in Malta are seriously studying the saunas and sauna culture of the Nordic and Baltic countries, and Matti Raudjärv had a good opportunity to talk about our Estonian saunas and sauna traditions with the guests, based on his experience with saunas. The guests from Malta left Estonia with the intention to come here again. MR: they have considerably more financial resources and other support funds than we have!

stay overnight quite often (I considered renting an apartment a waste of money) and considered it natural to have a Finnish sauna there for the benefit of relaxation and health.

My first experience of smoke sauna which became an addiction immediately in the good sense, **was in 1972** when I had my practical training in the Võru-Kubija Tourism Centre in Southeast Estonia as a student of the Chair of Service Economics of the Faculty of Economics of the Tallinn Polytechnical Institute, working according to the programme both with the business and organisational issues and going on hiking trips with tourists¹⁰³ in Southeast Estonia. During the practical training I had the good opportunity to enjoy the smoke sauna of a farm for many times in weekends.

Photo: Smoke sauna built by craftsmen, builders from the Hiiumaa Island in 1995 and also currently used, located at the home, villa of the undersigned, the property in the Pirita District of Tallinn (this type of sauna is also included in the UNESCO Intangible Cultural Heritage of Humanity). Photo by M.R.

¹⁰³ Võru-Kubija Tourism Centre as many other tourism centres in Estonia (at Kauksi, At Nelijärve, in Pärnu), were managed by trade unions, and tourists arrived there from all over the Soviet Union with trade union vouchers. The undersigned had mainly contacts with people from Russia (Moscow, the city called Leningrad at that time and many other cities) and Ukraine (Harkiv, Kiev and many other cities). It was also good for me to practice my Russian language when talking with them. The groups usually included also Estonians (but not many) with whom we obviously talked in Estonian.

My own smoke sauna was built to the garden of my home and property, a villa at Pirita, in 1995, by efficient craftsmen, builders from the Hiiumaa Island under the direction of my friend from the university times Riho who came from Hiiumaa (see the photo below; photo by M.R.). **Thus, the smoke sauna of the undersigned is already 30 years old by 2025.**

* * *

The Estonian smoke sauna tradition of Old Võromaa has been in the UNESCO Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity since 2014 but there is no good overview of the use of smoke saunas in Estonia at the present time. Now, more than ten years later, it would be appropriate to study how viable smoke sauna is in our daily life and culture. It is estimated that there are about 2000–4000 smoke saunas in Estonia.¹⁰⁴

As of 13.02.2024, 234 smoke saunas had been entered in the Building ter,¹⁰⁵ the oldest of which was taken into use in 1805 (Truuta Village, Urvaste Parish), 59 smoke saunas were under construction;¹⁰⁶ two smoke saunas were at the planning stage and six smoke saunas had been demolished. The information in the Register is incomplete as buildings and structures of less than 20 m² have not been included there.

The dataset of the Old Võromaa Smoke Sauna Cooperation Council contains information on more than 300 smoke saunas located in Old Võromaa (administrator Külli Eichenbaum, Võru Institute). Researchers of smoke saunas, Epp Margna and Toomas Kalve, have taken photos and made drawings of 200 more smoke saunas at the beginning of 2000s (partly overlapping with the above-mentioned dataset).

The objective of the planned research is to acquire a more specific overview of the number, locations and frequency of use of smoke saunas and also smoke sauna traditions. Comparisons of the current data with the times two or three generations back will provide us knowledge of changes in sauna traditions in time and space. The dataset will also help us to set targets for maintenance of these traditions.

The research will be conducted by the Old Võromaa Smoke Sauna Cooperation Council¹⁰⁷, the administrator of the dataset is the Võru Institute, and the map appli-

¹⁰⁴ Suitsusaunade loendus. Seletuskiri suitsusaunade loenduse kohta.

[<https://savvusann.ee/et/loe ndus/>] 12.04.2025.

¹⁰⁵ [https://livekluster.ehr.ee/ui/ehr/v1/detailsearch/BUILDINGS_SEARCH]

¹⁰⁶ Ibidem

¹⁰⁷ Members of the working group of the research:

Külli Eichenbaum, heritage researcher, tel 5661 1924, kylli.eichenbaum@gmail.com

Marko Puksing, sauna enthusiast, tel 511 7446, marko.puksing@ut.ee

Eda Veeroja, Mooska Farm owner, tel 503 2341, eda.veeroja@gmail.com

cation of the dataset will be created in cooperation with the Estonian Land and Spatial Development Board.

About the survey and data protection:

The objective of the census is to obtain an overview of the number, location and frequency of use of smoke saunas, and sauna traditions in Estonia. The dataset will make it possible to assess the viability of smoke sauna traditions in our daily life and culture.

A web-based questionnaire was compiled for counting smoke saunas and studying the traditions but the questionnaire can be filled in also on paper or the responses can be sent by e-mail.

For the census, first the location, time of construction and origin or history of the smoke sauna will be asked about. The responders will decide whether they want to disclose this information in the map application of smoke saunas in the map server of the Estonian Land and Spatial Development Board or whether this information will not be visible.

Further questions will be about the sauna traditions of the family and these responses will only be used by the researchers and will not be linked with the location of the sauna on the map. In order to improve the interpretation of data, the age and gender of the responder will be asked but no other personal information will be required by the sauna census.

In the final part of the survey the responders can contribute to the sauna census and leave their contact information to enable researchers to contact them, if necessary.

The information that will be gathered with the census will be stored online at the Võru Institute and the part of the data that will be linked to the map will be copied to the map server of the Estonian Land and Spatial Development Board. The information will be stored and used proceeding from laws and regulations, contracts signed between institutions and agencies, and good practice of scientific research.

Appeal of the working group: notice, acknowledge, become informed of our richness, our smoke sauna culture. Talk with your children and grandchildren about smoke sauna and involve them in the collection and communication of information on this research.

Note: On 9 April 2025, the undersigned received a permission on the phone from Külli Eichbaum, Head of the Research and Development Department of the Võru Institute who is responsible for the issues related to the census of saunas and the research dataset, for the use in this paper of the source „Saunade loendus. Seletuskiri suitsusaunade loenduse kohta“ (Census of saunas. Explanatory note on the census of saunas) referred to above. This source has been slightly edited.

The information presented in the summaries of analyses conducted on the basis of the dataset will not make it possible to identify specific saunas.

Küllli Eichenbaum, Head of the Research and Development Department of the Võru Institute, is responsible for the issues related to the census of saunas and the research dataset.

Appeal: let us create together an overview of the smoke saunas in Estonia!

April 2025, at the home office at Pirita-Kose in Tallinn

Sincerely,

Matti Raudjärv, Chief Editor

(the paper has been compiled mainly on the basis of materials of the Võru Institute and the respective working group)

P.S.: In June 2024, a delegation consisting of three members, led by professor Joseph A. Cannataci of the University of Malta, visited Estonia (they are studying the history, culture and other issues related to saunas in the Nordic and Baltic countries). The undersigned had a meeting with them in Tallinn and we had a very matter-of-fact and substantial conversation (they had found a couple of my earlier papers on the subject of saunas and contacted me). During their stay in Estonia they also visited a few saunas in Põlvamaa and Võrumaa counties for a couple of days and met people at the Võru Institute.

As their research is planned for a long term, they promised to come to Estonia again, present their research and acquire additional information through conversations!

It seems to the undersigned that the sauna researchers of Malta and Estonia may have certain common grounds and cooperation opportunities. If necessary, the undersigned can make his modest contribution as he has obtained quite extensive sauna use experience from using saunas for more than 50 years in more than 100 saunas in Estonia and several other countries (Latvia, Finland, Türkiye, Russia, Hungary, Egypt, boat saunas and many others, visiting many saunas for many times; and owning three Finnish-type saunas and one smoke sauna), and can share the experience with interested persons, if necessary.

On the other hand, the undersigned would like to emphasize that research into sauna culture and particularly history and traditions of sauna and the related issues will be an important contribution to the development of the Estonian folk culture as this is a part of cultural policy and ultimately also of our economic policy.

(M.R.)

**SCIENTIFIC CONFERENCES ON ECONOMIC
POLICY IN ESTONIA (1984, 1994–2019; 2020–2025)**

**WISSENSCHAFTLICHE KONFERENZEN ÜBER
WIRTSCHAFTSPOLITIK IN ESTLAND (1984, 1994–2019; 2020–2025)**

**MAJANDUSPOLIITIKA TEADUSKONVERENTSID
EESTIS (1984, 1994–2019; 2020–2025)**

I	1984	Ühiskondliku tootmise intensiivistamise probleemid Eesti NSV-s
II	1994	Majandusteadus ja majanduspoliitika Eesti Vabariigis
III	1995	Majanduspoliitika teooria ja praktika Eesti Vabariigis
IV	1996	¹⁰⁸ Aktuaalsed majanduspoliitika küsimused Euroopa Liidu riiki- des ja Eesti Vabariigis /I ja II/ Aktuelle wirtschaftspolitische Fragen in den Ländern der Europäischen Union und in der Republik Estland /I und II/ Topical Problems of the Economic Policy in the Member States of the European Union and the Republic of Estonia /I and II/
V	1997	Eesti Vabariigi majanduspoliitika ja integreerumine Euroopa Liiduga Die Wirtschaftspolitik der Republik Estland und die Integration mit der Europäischen Union Economic Policy of the Republic of Estonia and Integration with the European Union
VI	1998	Eesti Vabariigi integreerumine Euroopa Liiduga – majanduspoliitika eesmärgid ja abinõud Die Integration der Republik Estland mit der Europäischen Union – Ziele und Mittel der Wirtschaftspolitik Integration of the Republic of Estonia into the European Union – Goals and Instruments of Economic Policy
VII	1999	Eesti Vabariigi majanduspoliitika ja Euroopa Liit Wirtschaftspolitik der Republik Estland und die Europäische Union Economic Policy of the Republic of Estonia and the European Union
VIII	2000	Eesti Vabariigi majanduspoliitika tulemuslikkus ja Euroopa Liit Wirksamkeit der Wirtschaftspolitik der Republik Estland und die Europäische Union Effectiveness of the Economic Policy of the Republic of Estonia and the European Union
IX	2001	Harmoniseerimine ja vabadus Eesti Vabariigi majanduspoliitikas integreerumisel Euroopa Liiduga Harmonisierung und Freiheit der Wirtschaftspolitik Estlands in EU- Integrationsprozess Harmonisation and Freedom in the Economic Policy of Estonia

¹⁰⁸ Esimene rahvusvaheline majanduspoliitika teaduskonverents/ Erste internationale wissenschaftliche Konferenz zur Wirtschaftspolitik/ First International Scientific Conference on Economic Policy.

		integrating with the European Union
X	2002	Euroopa Liiduga liitumise mõju Eesti majanduspoliitikale Die Integration der Europäischen Union und ihre Wirkungen auf die Wirtschaftspolitik Estlands Effect of Accession to the European Union on the Economic Policy of Estonia
XI	2003	Eesti majanduspoliitika teel Euroopa Liitu Die Wirtschaftspolitik Estlands auf dem Weg in die Europäische Union Estonian Economic Policy on the way towards the European Union
XII	2004	Eesti majanduspoliitilised perspektiivid Euroopa Liidus Wirtschaftspolitische Perspektiven Estlands als Mitglied der Europäischen Union Economic Policy Perspectives of Estonia in the European Union
XIII	2005	XIII majanduspoliitika teaduskonverents Die XIII wirtschaftspolitische Konferenz 13 th Scientific Conference on Economic Policy
XIV	2006	XIV majanduspoliitika teaduskonverents Die XIV wirtschaftspolitische Konferenz 14 th Scientific Conference on Economic Policy
XV	2007	Eesti majanduspoliitika – kolm aastat Euroopa Liidus Die Wirtschaftspolitik Estlands – drei Jahre in der Europäischen Union Economic Policy of Estonia – three Years in the European Union
XVI	2008	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2008 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2008 Economic Policy in the EU Member States – 2008
XVII	2009	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2009 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2009 Economic Policy in the EU Member States – 2009
XVIII	2010	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2010 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2010 Economic Policy in the EU Member States – 2010
XIX	2011	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2011 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2011 Economic Policy in the EU Member States – 2011
XX	2012	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2012 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2012 Economic Policy in the EU Member States – 2012
XXI	2013	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2013 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2013 Economic Policy in the EU Member States – 2013
XXII	2014	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2014 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2014 Economic Policy in the EU Member States – 2014

- XXIII 2015 Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2015
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2015
Economic Policy in the EU Member States – 2015
- XXIV 2016 Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2016
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2016
Economic Policy in the EU Member States – 2016
- XXV 2017 **Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2017:**
Juubelikonverents – 25; (29.06-01.07.2017)
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2017:
Jubiläumskonferenz – 25; (29.06-01.07.2017)
Economic Policy in the EU Member States – 2017: Jubilee
conference – 25; (29.06-01.07.2017)
- XXVI 2018 **Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2018:**
Eesti Vabariik – 100 / 100 aastat eestikeelset rahvuslikku
Tehnikaülikooli Eestis; (28.-30.06.2018)
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2018:
Republik Estland – 100 / 100 Jahre von der Gründung der est-
nischsprachigen nationalen Technische Universität; (28.-30.
06.2018)
Economic Policy in the EU Member States – 2018: Repub-
lic of Estonia – 100 / 100 years of the Estonian language na-
tional University of Technology in Estonia; (28.-30.06.2018)
- XXVII 2019 **Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2019:**
Eesti Vabariik – 15 aastat EL-s ja NATO-s / 100 aastat eesti-
keelset Tartu Ülikooli / 320 aastat Tartu Ülikooli asumisest
Pärnusse (1699-1710); (3.-5.07.2019)
Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2019:
Republik Estland – 15 Jahre in EU und in NATO / 100 Jahre
estnischsprachige Universität Tartu / Vor 320 Jahren zog die
Universität Tartu nach Pärnu (1699-1710); (3.-5.07.2019)
Economic Policy in the EU Member States – 2019: Repub-
lic of Estonia – 15 years in EU and in NATO / 100 years of
the Estonian-language University of Tartu / 320 years from the
temporary relocation of the University of Tartu to Pärnu (1699
–1710); (3.-5.07.2019)

.....

XXVIII 2020¹⁰⁹ *Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2020: 100*

¹⁰⁹ Konverents jäi ära seoses koroonaviiruse ulatusliku leviku tõttu paljudes maailma riikides, sh Eestis ja konverentsil osalejate koduriikides.

Die Konferenz entfiel wegen der umfangreichen Ausbreitung des Coronavirus in vielen Staaten der Welt, darunter in Estland und den Heimatländern der Teilnehmer der Konferenz.

The conference was cancelled due to the extensive spread of the coronavirus in many countries of the world, including Estonia and the home countries of the conference participants.

aastat Tartu rahust / 100 aastat Eesti Vabariigi esimesest Põhiseadusest (25.-27.06.2020)

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2019: 100 Jahren der Friedensvertrag Tartu / 100 Jahren die erste Verfassung der Republik Estland (25.-27.06.2020)

Economic Policy in the EU Member States – 2019: 100 years the Peace Treaty of Tartu / 100 years the first Constitution of the Republic of Estonia (25.-27.06.2020)

XXIX 2021 ¹¹⁰

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2021: 30 aastat Eesti Vabariigi taasiseseisvumisest / Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskond – 80 / 25 aastat esimesest rahvusvahelisest majanduspoliitika teaduskonverentsist Tartu-Värskas / 25 aastat regionaalse kolledži, Tartu Ülikooli Pärnu kolledži asutamisest Pärnus; (1.-3.07.2021)

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2021: 30 Jahre seit Wiederherstellung der Unabhängigkeit der Republik Estland/ Wirtschaftswissenschaftliche Fakultät für Technische Universität Tallinn – 80/ Vor 25 Jahren fand die erste International Konferenz für Wirtschaftspolitik in Tartu und Värka statt/ Vor 25 Jahren wurde das College Pärnu der Tartuer Universität gegründet; (1.-3.07.2021)

Economic Policy in the EU Member States – 2021: 30 years from the restoration of independence of the Republic of Estonia/ School of Business and Governance of Tallinn University of Technology – 80/ 25 years from the first International Scientific Conference on Economic Policy in Tartu–Värka / 25 years from the establishment of the regional college, Pärnu College of the University of Tartu in Pärnu; (1.-3.07.2021)

XXX 2022 ¹¹¹

Majanduspoliitika ja ettevõtte majandus Euroopa Liidu riiki-

¹¹⁰ Konverents jäi ära seoses koroonaviiruse ulatusliku leviku tõttu paljudes maailma riikides, sh Eestis ja konverentsil osalejate koduriikides.

Die Konferenz entfiel wegen der umfangreichen Ausbreitung des Coronavirus in vielen Staaten der Welt, darunter in Estland und den Heimatländern der Teilnehmer der Konferenz.

The conference was cancelled due to the extensive spread of the coronavirus in many countries of the world, including Estonia and the home countries of the conference participants.

¹¹¹ Konverents jäi ära seoses koroonaviiruse ulatusliku leviku tõttu paljudes maailma riikides, sh Eestis ja konverentsil osalejate koduriikides. Lisaks soodustas konverentsi ära jäämist paraku ka sõda Ukraina pinnal Venemaa invasiooni ja agressiooni tõttu alates 24. veebruarist 2022 (24.02 on Eesti Vabariigi aastapäev!). Sellega seoses on paljud meie potentsiaalsed autorid teistest riikidest ja ka Eestist oma tegevustes sh artiklite kirjutamisel, tugevasti häiritud. Samuti on problemaatiline olnud reaalne ja ohutu võimalus Eestisse konverentsile sõita.

Die Konferenz entfiel wegen der umfangreichen Ausbreitung des Coronavirus in vielen Staaten der Welt, darunter in Estland und den Heimatländern der Teilnehmer der Konferenz. Darüber hinaus trug auch der Krieg an der Oberfläche der Ukraine aufgrund der russischen Invasion

des – aasta 2022: Tartu Ülikool – 390 aastat (anno 1632)/ 30 korda konverentsidest: Värskas (1984, 1994–2012) ja Jänedal (2013–2022); XXX aastakäiku ajakirja/ Eesti Vabariigi pealinn Tallinn – alates 2022. aastast UNESCO muusikalinn/ Agressioon Ukrainas; (30.06-2.07.2022)

Die Wirtschaftspolitik und Betriebswirtschaft in den EU-Mitgliedsstaaten – 2022: *Universität Tartu – 390 Jahre (anno 1632)/ 30 Mal von Konferenzen: in Värška (1984, 1994–2012) und in Jäneda 2013–2022); XXX Jahrgänge der Zeitschrift/ Die Hauptstadt der Republik Estland, Tallinn – seit dem Jahre 2022 die Musikstadt der UNESCO / Aggression in der Ukraine; (30.06-2.07.2022)*

Economic Policy and Business Administration in the EU Member States – 2022: *University of Tartu – 390 years (anno 1632)/ 30 times from conferences: in Värška (1984, 1994–2012) and in Jäneda (2013–2022); XXX year of issue journal/ The capital of the Republic of Estonia, Tallinn – UNESCO City of Music since 2022/ Aggression in Ukraine; (30.06-2.07.2022)*

XXXI 2023 ¹¹² **Majanduspoliitika ja ettevõtteajandus Euroopa Liidu riiki-**

und Aggression vom 24. Februar 2022 (24.02 ist der Jahrestag der Republik Estland!) zur Ab-sage der Konferenz bei. Auch die tatsächliche und sichere Grundlage für die Befugnis, zur Konferenz nach Estland zu reisen, war problematisch.

The conference was cancelled due to the extensive spread of the coronavirus in many countries of the world, including Estonia and the home countries of the conference participants. In addition, the war on the surface of Ukraine due to the Russian invasion and aggression from February 24, 2022 (24.02 is the anniversary of the Republic of Estonia!), also contributed to the cancellation of the conference. The real and safe basis of power to travel to Estonia for the conference has also been problematic.

¹¹² **Konverents** jäi ära seoses koroonaviiruse ulatusliku-täiendava leviku tõttu paljudes maailma riikides, sh Eestis ja konverentsil osalejate koduriikides. Lisaks soodustas konverentsi ära jäämist paraku ka sõda Ukraina pinnal Venemaa invasiooni ja agressiooni tõttu alates 24. veebruarist 2022 (24.02 on ka Eesti Vabariigi aastapäev!). Sellega seoses on paljud meie potentsiaalsed autorid teistest riikidest ja ka Eestist oma tegevustes sh artiklite kirjutamisel, tugevasti häiritud. Samuti on problemaatiline olnud reaalne ja ohutu võimalus Eestisse konverentsile sõita.

Die Konferenz entfiel wegen der umfangreichen Ausbreitung des Coronavirus in vielen Staaten der Welt, darunter in Estland und den Heimatländern der Teilnehmer der Konferenz. Darüber hinaus trug auch der Krieg an der Oberfläche der Ukraine aufgrund der russischen Invasion und Aggression vom 24. Februar 2022 (24.02 ist der Jahrestag der Republik Estland!) zur Ab-sage der Konferenz bei. Auch die tatsächliche und sichere Grundlage für die Befugnis, zur Konferenz nach Estland zu reisen, war problematisch.

The conference was cancelled due to the extensive spread of the coronavirus in many countries of the world, including Estonia and the home countries of the conference participants. In addition, the war on the surface of Ukraine due to the Russian invasion and aggression from February 24, 2022 (24.02 is the anniversary of the Republic of Estonia!), also contributed to the cancellation of the conference. The real and safe basis of power to travel to Estonia for the conference has also been problematic.

des – aasta 2023: Eesti pealinn Tallinn – Euroopa roheline pealinn 2023 / 30 aastat kirjastus-, konverentsi-, konsultatsiooni- ja koolitusfirma Mattimar OÜ asutamisest (29.06 – 1.07.2023)
Die Wirtschaftspolitik und Betriebswirtschaft in den EU-Mitgliedsstaaten – 2023: Tallinn, die Hauptstadt Estlands – die grüne Hauptstadt Europas 2023 / 30 Jahre seit der Gründung des Unternehmens für Publikationen, Konferenzen, Beratung und Ausbildung – Mattimar OÜ (GmbH) (29.06 – 1.07.2023)
Economic Policy and Business Administration in the EU-Member States – 2023: Tallinn, the capital of Estonia – the green capital of Europe 2023 / 30 years from the establishment of the Mattimar OÜ (Ltd) publishing, conference, consultation and training company (29.06 – 1.07.2023)
Majanduspoliitika ja ettevõtetmajandus Euroopa Liidu riikides

XXXII 2024 ¹¹³

¹¹³ **Konverents** jäi ära seoses koroonaviiruse ulatusliku täiendava leviku tõttu paljudes maailma riikides, sh Eestis (haigestumised kasvasid juba aasta alguses ja juulis 2024 lausa kahekordistusid nädala jooksul /Terviseameti info: Maaleht, 5.09.2024, lk 10) ja konverentsil osalejate koduriikides. Lisaks soodustas konverentsi ära jäämist paraku ka sõda Ukraina pinnal Venemaa invasiooni ja agressiooni tõttu alates 24. veebruarist 2022 (24.02 on ka Eesti Vabariigi aastapäev!). Sellega seoses on paljud meie potentsiaalsed autorid teistest riikidest ja ka Eestist oma tegevustes sh artiklite kirjutamisel, tugevasti häiritud. Samuti on problemaatiline olnud reaalne ja ohutu võimalus Eestisse konverentsile sõita. *Aga on ka mitmeid teisi ja mitte vähem objektiivseid põhjuseid, mis viimastel aastatel on konverentside korraldamisel üles kerkinud ning selle korraldamist mitte toetanud.*

Pealegi on konverents juba väga palju tekkinud ning inimesed lihtsalt ei jõua igale poole, lisaks on tegemist ka rahaliste võimalustega. Tasuta konverents pole aga võimalik ja pole ka mõtet korraldada. Mingid kulud tuleb ju ikkagi kanda (näiteks, artiklite-ettekannete ja muu trükkimine, toitlustamine, transport, meelelahutusprogramm jms), paraku ei saa neid kulusid ainult korraldajad katta.

Ei saa ka arvata, et meie konverentsitasud kõrged oleksid, sest olles jälginud konverentsitasude suurust nii Eestis kui teistes riikides, siis sageli on teiste puhul tasud olulised kõrgemad kui meil, on ka juhtumeid, kus ühepäevase konverentsi osalustasud on üle 1000 euro! (meie kolmepäevase konverentsil aga ca kolm korda madalamad ja seda kolme päevase konverentsi kohta). Siinjuures tuleks ka seda märkida, et pärast seda kui Matti Raudjärv /MR./ (MR. asutas 1992. aastal Tallinna Tehnikaülikoolis esimese majanduspoliitika õppetooli Eestis; Tartu Ülikoolis loodi majanduspoliitika õppetool 1993. aasta lõpul) lahkus 1998. aastal tööle Tartu Ülikooli, (osaliselt juba 1996. aastal) hakkas õppetool TTÜ-s kiritsema ja mõne aja pärast likvideeriti.

Ka Tartu Ülikoolis ei olnud majanduspoliitika õppetooli tegevusel pikalt edu, kuna see ühendati sajandi algaastatel riigimajanduse õppetooliga. Moodustus Riigimajanduse ja majanduspoliitika õppetool, kusjuures majanduspoliitika ainet ei käsitletud terviklikult, vaid ainult osaliselt, seda paraku tänaseni.

Siit MR. subjektiivne arvamus-küsimus: kas õppetooli juhid TTÜ-s ja TÜ-s ei olnud mõneti vähetegusad, et majanduspoliitika õppetoolid ajapikku liideti teiste õppetoolidega või hoopis likvideeriti?!

Seega on mõlemas ülikoolis aine osakaal õppekavas vähenenud, mistõttu on ka vähem üliõpilasi, kelle huviorbiidis on majanduspoliitika. Kuna aga on tegemist teaduslik-rakendusliku õppeainega, siis on selle tundmist Eesti Vabariigis vägagi vaja. Puudulikud majanduspoliitilised teadmised paistavad sageli silma nii meie Valitsuse kui Riigikogu liikmete

– **aasta 2024:** Eesti on 20 aastat NATO ja Euroopa Liidu liige olnud / Eesti ülikoolilinn Tartu – Euroopa kultuuripealinn / 40 aastat esimesest, nn laevakonverentsist ja ajakirja asutamisest (mai 1984) / Konverentsi seeria algataja ja ajakirja asutaja Matti Raudjärv – 75 (27. – 29.06.2024)

Die Wirtschaftspolitik und Betriebswirtschaft in den EU-Mitgliedsstaaten – 2024: Estland ist seit 20 Jahren Mitglied der NATO und der Europäischen Union / Estnische Universitätstadt Tartu – Kulturhauptstadt Europas/ 40 Jahre seit der ersten, sog. Schiffskonferenz und seit Gründung der Zeitschrift (Mai 1984) / Festschrift für Matti Raudjärv: Initiator der Konferenzreihe und Gründer der Zeitschrift Matti Raudjärv – 75 (27. – 29.06.2024)

Economic Policy and Business Administration in the EU Member States – 2024: Estonia has been a member of NATO and the European Union for 20 years / Estonian University City Tartu – European Capital of Culture / 40 years from the first, so-to-say ship conference and the foundation of journal (May 1984) / Initiator of the conference series and founder of the journal Matti Raudjärv – 75 (27. – 29.06.2024)

ja teiste poliitikute sõnavõttudes ja tegemistes. Majanduspoliitika kui aine õpetamisel on oluline koht kompetentsetel õppejõududel, keda meil aga valdavalt napib.

NB! Loe ka käesoleva ajakirja Kroonika osas Matti Raudjärve artiklit majanduspoliitika õpetamisest Eestis!

Die Konferenz entfiel wegen der umfangreichen Ausbreitung des Coronavirus in vielen Staaten der Welt, darunter in Estland und den Heimatländern der Teilnehmer der Konferenz. Darüber hinaus trug auch der Krieg an der Oberfläche der Ukraine aufgrund der russischen Invasion und Aggression vom 24. Februar 2022 (24.02 ist der Jahrestag der Republik Estland!) zur Absage der Konferenz bei. Auch die tatsächliche und sichere Grundlage für die Befugnis, zur Konferenz nach Estland zu reisen, war problematisch. Aber es gibt auch noch einige andere und nicht minder objektive Gründe, die in den letzten Jahren bei der Organisation von Konferenzen auftauchten und deren Organisation nicht unterstützten.

ACHTUNG! Lesen Sie auch Matti Raudjärves Artikel über den Unterricht in Wirtschaftspolitik in Estland im Chronik-Bereich dieser wissenschaftlichen Zeitschrift!

The conference was cancelled due to the extensive spread of the coronavirus in many countries of the world, including Estonia and the home countries of the conference participants. In addition, the war on the surface of Ukraine due to the Russian invasion and aggression from February 24, 2022 (24.02 is the anniversary of the Republic of Estonia!), also contributed to the cancellation of the conference. The real and safe basis of power to travel to Estonia for the conference has also been problematic. But there are also several other and no less objective reasons that have come up in the last couple of years when organizing conferences and did not support their organization.

NB! Read also Matti Raudjärve's article on teaching economic policy in Estonia in the Chronicle section of this scientific journal!

XXXIII 2025 ¹¹⁴ *Majanduspoliitika ja ettevõtetmajandus Euroopa Liidu riikides – aasta 2025: Euroopa haridusruum 2025 / Eesti Vabariigi pealinn Tallinn on Euroopa Spordipealinn / Pöördeline aasta Euroopa auto-
maailmas? (26. - 28.06.2025)*

Die Wirtschaftspolitik und Betriebswirtschaft in den EU-Mitgliedsstaaten – 2025: Europäischer Bildungsraum 2025 / Die Hauptstadt der Republik Estland, Tallinn, ist die europäische Sporthauptstadt / Ein entscheidendes Jahr in der europäischen Automobilwelt? (26. - 28.06.2025)

Economic Policy and Business Administration in the EU Member States – 2025: European Education Area 2025 / The capital of the Republic of Estonia, Tallinn, is the European Sports Capital / Epoch-making year in European automotive world? (26. - 28.06.2025)

.....

* * *

¹¹⁴ Konverents 2025 oli ette valmistatud kuid jäi ära valdavalt samadel põhjustel nagu konverentsid aastatel 2000 – 2024. Siiski, kuna olud hakkavad ilmselt stabiliseeruma, siis on konverentsi korraldustoimkond arutanud ja kui 2026. aastal on piisavalt huvilisi-osalejaid, siis võiks ajavahemikul 3.– 5. juuli 2026 konverentsi korraldada. Nüüd võiks aga konverentsi toimumis-kohaks nii aastal 2026 kui ka edaspidi olla Eestimaa saared. Alustada võiks Manilaiust, sealse õnnestumise puhul võiks jätkata teistel saartel. Eelläbirääkimised on juba toimunud.

Jänedal, kus meil viimati on konverentsid toimunud, viiakse läbi ulatuslikke ehitustöid, mistõttu seal ei ole esialgu võimalik konverentsi korraldada.

Die Konferenz 2025 war vorbereitet, wurde aber aus weitgehend den gleichen Gründen wie die Konferenzen 2000–2024 abgesagt. Da sich die Lage jedoch offenbar zu stabilisieren beginnt, hat das Organisationskomitee der Konferenz beraten, und wenn es 2026 genügend interessierte Teilnehmer gibt, könnte die Konferenz zwischen dem 3. – 5. Juli 2026 stattfinden. Der Konferenzort für 2026 und darüber hinaus könnten jedoch die estnischen Inseln sein. Wir könnten in Manilaid beginnen und, wenn die Konferenz dort erfolgreich ist, auf anderen Inseln weitermachen. Vorverhandlungen haben bereits stattgefunden.

Auf Jänedal, wo wir zuletzt Konferenzen abgehalten haben, finden derzeit umfangreiche Bauarbeiten statt, weshalb eine Konferenz dort vorerst nicht möglich ist.

The Conference 2025 was prepared but was cancelled for mostly the same reasons as the conferences in 2000–2024. However, since the situation is apparently starting to stabilize, the conference organizing committee has discussed and if there are enough interested participants in 2026, the conference could be organized between 3. – 5. July 2026. Now, however, the conference could be held on the islands of Estonia in 2026 and beyond. It could start in Manilaid, and if it is successful there, it could continue on other islands. Preliminary negotiations have already taken place.

Extensive construction work is underway in Jänedal, where we last held conferences, so it is not possible to organize a conference there for the time being.

NB! Seni on toimunud 17 (1984, 1994–2019) teaduskonverentsi ja kuus konverentsi (2020–2025) on mitmel põhjusel (koroonaviirus, sõda Ukrainas, majanduskeskkonna muutus ja muud) ära jäänud, kuigi olid ette valmistatud. Ajakirja alateemad on nii sissejuhatavas osas kui kroonikas käsitlemist leidnud, kuid samuti on neil vastavalt vajadusele ka konverentside ettekannetes, diskussioonides ja eraldi aruteludes kindel koht olnud.

Konverentsi korraldamisel tuleb arvestada ka hotellikulude, toitlustamise, ruumide rendi ja vabaaja veetmise kulude suurenemisega. Nende kulude kasv on oluliselt sõltuv ka paljude maksumäärade tõusust Eestis, mistõttu osalejatele on konverentsitasude kasv tuntav. Valdavalt on osalejate eest need kulud ülikoolid või firmad tasunud. Aga kuna üldise hindade tõusu puhul napib raha ka ülikoolidel-firmadel, siis on osalemine konverentsil mõnikord ka rahaliselt probleematuuline. Kuigi meie kolmepäevased konverentsid on koos teadusettevõtete diskussioonide, kultuuri-, tervise- ja loodusprogrammiga valdavalt mitu korda odavamad kui sageli ühepäevased ettevõtjatele korraldatavad konverentsid.

Konverentsi korraldustoimikond otsustas septembris 2024, et teeme konverentsi korraldamisel vaheaja. Kui keskkond konverentsi toimumiseks edaspidi paraneb ja on piisavalt huvilisi, alustame konverentsiga uuesti.

Järgmistel lehekülgedel on peatoimetaja poolt loodetav-kavandatud nn ajakirja tuleviku informatsioon ja alateemad aastateni 2029 ja ehk ka aastateks 2030–2034 ja 2035–2042, mis leiavad kajastamist järgmistel aastatel ilmuvates ajakirja numbrites.

Peatoimetajana loodan, et lähiaastatel on võimalik nii ajakirja peatoimetaja kui konverentsi peakorraldaja amet maha panna ja noorematele, pühendunud tegijatele üle anda. Samas olen valmis mõnda aega jätkama eeskätt konsultandina. Esialgu olen kavandanud eeltoodud ametites hiljemalt aastaga 2029 lõpetada. Sel aastal saaksin juba 80. aastaseks. Ehk aitab?

Kui ei leidu huvilisi selle töö üle võtmiseks ja jätkamiseks, siis tuleb käesolev ajakiri sulgeda ning ka konverents lõpetada. Samas oleks kahju seda teha, sest ajakiri on viidud tänu asjatundvatele toimkondadele heale tasemele (sh rahvusvahelised väga mainekad andmebaasid) ning ka maa-ilm (Euroopa, Ameerika, Aasia ja Aafrika ülikoolides ja mitmetes teistes institutsioonides) tuntust kogunud. Eesti Teadusinfosüsteemis (ETIS) on ajakiri aktepteeritud kõrgeimal, 1.1 tasemel.

Järeldamuseks lisaksin, et viimastel aastatel on alla kirjutatu poole mitmete välisriikide majandusteadlased ja kirjanikud esindajad pöördunud (Araabia Ühendemiraatidest, Hiinast, Indiast, Kosovost, Põhja-Makedooniast, Ukrainast, USA-st, Venemaalt, Vietnami ning Kagu-, Lõuna- ja Lääne-Aasias riikide 9-liikmeliselt rahvusvaheliselt teadlaste võrgustikult /esindatud: Malaisia, Pakistan, Iraak, Sri Lanka, Indooneesia; mõnest riigist rohkem kui üks teadlane; võrgustiku üks liige töötab ka Prantsusmaal/), seda nii meie ajakirjas avaldamise soovidega

kuid isegi mitmed ajakirja omandami-se-ostu sooviga. Lisaks on tehtud ka hulk nende ajakirjades avaldamise pakkumisi, samuti ettepanekuid mõne nende ajakirja toimetuskolleegiumi töös osalemiseks ning kutseid seal-setel konverentsidel osalemiseks.

Elame-näeme!

Novembris 2024, Tallinnas, oma Pirita-Kose kodukontoris

*Matti Raudjärv,
peatoimetaja ning konverentsiseeria algataja ja
konverentsi peakorraldaja-koordinaator*

* * *

NB! Bisher haben 17 Wissenschaftskonferenzen (1984, 1994 –2019) stattgefunden und sechs Konferenzen (2020–2025) wurden aus mehreren Gründen (Coronavirus, Krieg in der Ukraine und andere) abgesagt (obwohl sie vorbereitet wurden).

Die Unterthemen der Zeitschrift wurden sowohl im Einführungsteil als auch in der Chronik behandelt, hatten aber auch bei Bedarf einen festen Platz in Konferenzvorträgen, Diskussionen und separaten Debatten.

Das Organisationsteam der Konferenz hat im September 2024 beschlossen, dass bei der Organisation der Konferenz eine Unterbrechung eingelegt wird. Wenn sich die Lage für das Stattfinden der Konferenz im Weiteren verbessern wird und es genügend Interessenten gibt, werden wir mit der Konferenz erneut beginnen.

Auf den folgenden Seiten sind sozusagen die vom Chef-redakteur erhofften und geplanten Informationen und Unterthemen der Zeitschrift bis zum Jahre 2029 und vielleicht auch für die Jahre 2030–2034 und 2035–2042 zu finden, die in den folgenden Jahren erscheinenden Ausgaben der Zeitschrift widerspiegelt werden.

Als Chefredakteur hoffe ich, dass es mir in den nächsten Jahren möglich sein wird, sowohl die Stellung des Chef-redakteurs der Zeitschrift als auch des Hauptveranstalters der Konferenz niederzulegen und an jüngere engagierte Entscheidungsträger zu übergeben. Zugleich bin ich bereit, noch einige Zeit weiterzumachen, in erster Linie als Berater. Anfänglich habe ich geplant, mit den vorhin genannten Arbeitsaufgaben spätestens mit dem Jahr 2029 abzuschließen. Im genannten Jahr würde ich bereits 80 Jahre alt werden. Vielleicht reicht es dann auch?

Sollten sich keine Interessenten für die Übernahme und Fortführung dieser Arbeit finden, dann sollten wir diese Zeitschrift schließen und auch die Konferenz beenden. Zugleich wäre es schade, dies zu tun, da die Zeitschrift dank ihren sachkundigen Arbeitsteams auf ein gutes Niveau gebracht wurde (internatio-

nale, sehr renommierte Datenbanken) und auch in der Welt (an den Universitäten sowie vielen anderen Institutionen von Europa, Amerika, Asien und Afrika) Anerkennung genießt.

Hoffen wir das Beste!

am November 2024 im Heimbüro von Pirita-Kose in Tallinn

*Matti Raudjärv,
Chefredakteur,
Initiator der Konferenzreihe, Hauptveranstalter und
Koordinator der Konferenz*

* * *

NB! Until now, 17 (1984, 1994–2019) scientific conferences have been held, and six conferences (2020–2025) have been cancelled for various reasons (COVID-19, war in Ukraine, etc.) (although they were prepared).

The journal's subtopics have been covered in both the introductory section and the chronicle, but they have also had a firm place in conference presentations, discussions, and separate debates, as needed.

The organising committee of the conference decided in September 2024 to take a break from organising the conference. If the environment for organising the conference improves in the future and there are enough interested people, we will start the conference again.

On the following pages, the Chief Editor will present information on the expected and planned future of the journal and subtopics until 2029 and perhaps also for the years 2030–2034 and 2035–2042, which will be reflected in the issues of the journal to be published in the next years.

As the Chief Editor, I hope to be able to resign from the positions of both the chief editor and the main organiser of the conference and hand the jobs over to younger, dedicated people. At the same time, I am ready to continue for a while, above all as a consultant. For the time being, I have planned to resign from the above-mentioned positions in 2029 at the latest. In that year, I would already be 80. Maybe it will be enough?

If no one is interested in taking over and continuing this work, this journal will have to be closed and also organising the conferences has to be stopped. On the other hand, it would be a pity to do it, as the journal has been taken to a good level (very prestigious international databases) thanks to competent committees and has also acquired a good reputation in the world (among European, American, Asian and African universities and several other institutions).

Let's wait and see!

November 2024 in Tallinn, in the Pirita-Kose home Office

*Matti Raudjärv,
Chief Editor and
Initiator of the conference series and Organiser/Coordinator*

**LOODETAV TULEVIKU INFORMATSIOON (2026–2029)
järgmistel lehekülgedel:**

**ERWARTETE ZUKÜNFTIGE INFORMATIONEN DES MAGAZINS
(2026–2029) auf den nächsten Seiten:**

**HOPEFUL INFORMATION FOR THE FUTURE OF THE MAGAZINE
(2026–2029) on the next pages:**

Kui õnnestub organisatsiooniliselt ja finantsiliselt, siis edaspidi näeks tänane toimikond rahvusvahelist kolmekeelset teadusajakirja järgmiste pühendumus-tega:

Bei organisatorischem und finanziellem Erfolg sieht der heutige Vorstand künftig eine internationale dreisprachige wissenschaftliche Zeitschrift mit folgenden Verpflichtungen vor:

If organizationally and financially successful, in the future today's board would see an international trilingual scientific journal with the following commitments:

XXXIV 2026 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika ja ettevõtetmajandus Euroopa Liidu riikides – aasta 2026: 30 aastat regionaalse Tartu Ülikooli Pärnu kolledži asutamisest Pärnus / Kohaliku omavalitsuse volikogu valimised Eestis 19. oktoobril 2025 – tulemused ja esialgsed tegevused 2025 – 2026 ... (Diskussioonid: 3. – 5.07.2026)

Die Wirtschaftspolitik und Betriebswirtschaft in den EU-Mitgliedsstaaten – 2026: Vor 30 Jahren wurde der regionale College, das College Pärnu der Tartuer Universität gegründet / Kommunalwahlen in Estland am 19. Oktober 2025 – Ergebnisse und vorläufige Aktivitäten 2025–2026 ... (Discussionen: 3. – 5.07.2026)

Economic Policy and Business Administration in the EU Member States – 2026: 30 years from the establishment of the regional college, Pärnu College of the University of Tartu in Pärnu / Local government council elections in Estonia on October 19, 2025 – results and preliminary activities 2025 – 2026 ... (Discussions: 3. – 5.07.2026)

2025 – 2026: Kohaliku omavalitsuse volikogu valimised Eestis 19. oktoobril 2025 – tulemused ja esialgsed tegevused 2025 – 2026 ...

2025 – 2026: Kommunalwahlen in Estland am 19. Oktober 2025 – Ergebnisse und vorläufige Aktivitäten 2025–2026 ...

2025 – 2026: Local government council elections in Estonia on October 19, 2025 – results and preliminary activities 2025 – 2026 ...

2026 – 30 aastat regionaalse Tartu Ülikooli Pärnu kolledži asutamisest Pärnus

2026 – 30 Jahre seit der Gründung des regionalen Pärnu College der Universität Tartu in Pärnu

2026 – 30 years since the establishment of the regional Pärnu College of the University of Tartu in Pärnu

XXXV 2027 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika ja ettevõtetmajandus Euroopa Liidu riikides – aasta 2027:
XXXV aastakäiku ajakirja

Die Wirtschaftspolitik und Betriebswirtschaft in den EU-Mitgliedsstaaten – 2027: XXXV Jahrgänge der Zeitschrift

Economic Policy and Business Administration in the EU Member States – 2027: XXXV year of issue journal

2027 – XXXV aastakäiku ajakirja

2027 – XXXV Jahrgänge der Zeitschrift

2027 – XXXV year of issue journal

XXXVI 2028 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika ja ettevõtetmajandus Euroopa Liidu riikides – aasta 2028:
Eesti Vabariik – 110 (24. veebruar 1918)/ 110 aastat eestikeelset rahvuslikku Tehnikaülikooli Eestis (17. september 1918)

Die Wirtschaftspolitik und Betriebswirtschaft in den EU-Mitgliedsstaaten – 2028: Republik Estland – 110 (24. Februar 1918)/ 110 Jahre von der Gründung der estnischsprachigen nationalen Technische Universität (17. September 1918)

Economic Policy and Business Administration in the EU Member States – 2028: Republic of Estonia – 110 (24. February 1918)/ 110 years of the Estonian language national University of Technology in Estonia (17. September 1918)

2028 – Eesti Vabariik – 110 (24. veebruar 1918)

2028 – Republik Estland – 110 (24. Februar 1918)

2028 – Republic of Estonia – 110 (24. February 1918)

2028 – 110 aastat eestikeelset rahvuslikku Tehnikaülikooli Eestis (17. september 1918)

2028 – 110 Jahre von der Gründung der estnischsprachigen nationalen Technische Universität (17. September 1918)

2028 – 110 years of the Estonian language national University of Technology in Estonia (17. September 1918)

NB! NB! NB!

XXII üldtantsupidu ja XIV noorte tantsupidu toimuvad 1.-2. juulil 2028 Kalevi staadionil.

XXIX üldlaulupidu ja XIV noorte laulupidu toimuvad 8.-9. juulil 2028 Tallinna lauluväljakul.

Das XXII. allgemeine Tanzparty und das XIV. Jugendtanzfestival finden am 1. und 2. Juli 2028 im Kalev-Stadion statt.

Das XXIX. Allgemeine Liederfestival und das XIV. Jugendliebfestival finden am 8. und 9. Juli 2028 auf dem Tallinner Liederfestivalgelände statt.

The XXII General Song Festival and the XIV Youth Dance Festival will take place on July 1-2, 2028 at Kalev Stadium.

The XXIX General Song Festival and the XIV Youth Song Festival will take place on July 8-9, 2028 at the Tallinn Song Festival Grounds.

XXXVII 2029 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika ja ettevõtteajandus Euroopa Liidu riikides – aasta 2029: Eesti Vabariik– 25 aastat EL-s ja NATO-s (2004) / 110 aastat eestikeelset Tartu Ülikooli (1919) / 330 aastat Tartu Ülikooli asumisest Pärnusse (1699–1710) / 45 aastat esimesest, nn laevakonverentsist ja ajakirja asutamisest (1984)

Die Wirtschaftspolitik und Betriebswirtschaft in den EU-Mitgliedsstaaten – 2029: Republik Estland – 25 Jahre in EU und in NATO (2004) / 110 Jahre estnischsprachige Universität Tartu (1919) / Vor 330 Jahren zog die Universität Tartu nach Pärnu (1699–1710) / 45 Jahre seit der ersten, sog. Schiffskonferenz und seit Gründung der Zeitschrift (1984)

Economic Policy and Business Administration in the EU Member States – 2029: Republic of Estonia – 25 years in EU and in NATO (2004) / 110 years of the Estonian-language University of Tartu (1919) / 330 years from the temporary relocation of the University of Tartu to Pärnu (1699–1710) / 45 years from the first, so-to-say ship conference and the foundation of journal (1984)

2029 – Eesti Vabariik– 25 aastat EL-s ja NATO-s (2004)

2029 – Republik Estland – 25 Jahre in EU und in NATO (2004)

2029 – Republic of Estonia – 25 years in EU and in NATO (2004)

2029 – 110 aastat eestikeelset Tartu Ülikooli (1919)

2029 – 110 Jahre estnischsprachige Universität Tartu (1919)

2029 – 110 years of the Estonian-language University of Tartu (1919)

2029 – 330 aastat Tartu Ülikooli asumisest Pärnusse (1699–1710)

2029 – Vor 330 Jahren zog die Universität Tartu nach Pärnu (1699–1710)

2029 – 330 years from the temporary relocation of the University of Tartu to Pärnu (1699–1710)

2029 – 45 aastat esimesest, nn laevakonverentsist ja ajakirja asutamisest (1984)

2029 – 45 Jahre seit der ersten, sog. Schiffskonferenz und seit Gründung der Zeitschrift (1984)

2029 – 45 years from the first, so-to-say ship conference and the foundation of journal (1984)

2029 – Konverentsi seeria algataja ja ajakirja asutaja Matti Raudjärv – 80

2029 – Initiator der Konferenzreihe und Gründer der Zeitschrift Matti Raudjärv – 80

2029 – Initiator of the conference series and founder of the journal Matti Raudjärv – 80

* * *

Jätkusuutlikkuse huvides võiks edasi järgnevatel aastatel toimuda nii teaduskonverents kui ilmuda eelretsenseeritud ja viidatud rahvusvaheline teadusajakiri:¹¹⁵

2030 – konverents ja ajakirja 38. aastakäik

2031 – konverents ja ajakirja 39. aastakäik

2032 – konverents ja ajakirja 40. aastakäik:

Tartu Ülikooli asutamise 400. aastapäev

2033 – konverents ja ajakirja 41. aastakäik

2034 – konverents ja ajakirja 42. aastakäik:

50 aastat esimesest, nn laevakonverentsist (1984) ja ajakirja asutamisest (1984)¹¹⁶, 2007 ...)

¹¹⁵ Tore kui selleks ajaks või varem, oleks nii ajakirja väljaandmise kui konverentsi korraldamise juba nooremad kolleegid üle võtnud ja edasi arendanud või arendaksid! Täna peatoimetajana sooviksin neile julgust ja edu! Vajadusel olen valmis noori kolleege nõustama konsultandina.

¹¹⁶ Aastatel **1984** ja **1994 – 2006** ilmus teadusartiklite kogumik, mis oli viimastel aastatel juba retsenseeritud õppejõudude ja doktorantide poolt, olles 2007. aastast ilmunud, nüüd juba kolmekeelsele (inglise, saksa ja eesti keel), rahvusvahelisele teadusajakirjale nn eelkäijaks. Matti Raudjärv (TPI/TTÜ; alates 1994 TÜ) oli kogumiku puhul vastutav toimetaja ja Jüri Sepp (TÜ) kaastoimetaja.

Alates 1996. aastast muutusid meie konverents ja kogumik/ ajakiri rahvusvaheliseks, sest osalesid külalised Saksamaalt ja Poolast, ja see on jätkunud sakslaste puhul tänaseni. Kui 1984, 1994 ja 1995 toimus konverentsitöö ja toitlustamine ning ööbimine endises Värskas Põhjalaagris (asutatud 1926), kus olid rahuldavad pesemisvõimalused ja järve ääres ka leilisaun (vt fotod 1, 3-5, 7-8), siis

1996. aastast alates sai meie konverentsil osalejate majutuskohaks Värskas Sanatoorium (asutatud 1972; 1992 aktsiaselts; vt foto 9), kus toimus konverentsitöö, majutus, toitlustamine, vaba aeg, soovi korral raviprotseduurid sanatooriumi ravikorpuses /mitmesugused muda-, mineraalvee- ja ürtide vannid, massaaž, soolakamber ja palju muud tervisele kasulikku. Sanatooriumis konverentsitööd tehes olid head võimalused vabal ajal nii Seto Vabaõhmuuseumis ja kui sanatooriumi ruumes kontserte kuulata, bussiekskursioonid

ümbruskonnas sh tutvumine muuseumis sepakoja tööga ja savipõletamisega, õhtuti olid baaris tantsuvõimalused ja diskussioonid). Ka suitsusauna võimalus oli muuseumis olemas!

Sanatooriumis olid saadaval juuksuriteenused ning sanatooriumi kauplus. Sanatooriumis oli ka soome saun koos basseinig. Rannas oli võimalus päevitada-ujuda, kasutada olid sõudepaadid ja vesi-jalgrattad. Samas sai laevaga ka järvel Piirisaarele tutvumisreisile sõita.

Värskas olime konverentsiga kokku 20 korda, seega XX konverents toimus 28.–30. juunil 2012. Kuna olime nii palju kordi Värskas olnud, siis tehti ettepanek edaspidi mujal konverents korraldada. Peakorraldajana olen seda meelt, et kui Tartu Jõesadam hangiks sellise laeva, kus oleks võimalik pardal ka konverentsi pidada ning Värskasse sõita (nii nagu aastal 1984), siis võiks huviliste olemasolul seda korraldada.

2013. aastast algas meil uus aeg – Jänedal toimus 27.– 29. juunil 2013 XXI konverents (Jänedal valiti välja rohkem kui kümne võimaliku koha seast; vt fotod 13 – 17). Uus aeg on läinud aga keeruliseks: aastal 2020 kui oleks pidanud XXVIII konverents toimuma, möllas nii Eestis kui mujal koroonaviirus COVID-19, millesse haigestusid inimesed ka järgmisel, 2021. aastal ja samuti edaspidi (kuigi väiksemas ulatuses). 2022 veebruaris algas Venemaa agressioon Ukrainas ning tekitas täiendavaid probleeme, paraku seda tänaseni. Halvenes ka keskkond, sh kasvasid hinnad kõigis valdkondades.

Oleme küll teinud ettevalmitusi ja pidanud läbirääkimisi, et aastal 2026 võiks XXVIII konverents toimuda, aga siis jätkata juba saartel. Konverentsi toimumine sõltub huvist, st võimalike osalejate hulgast.

Ajavahemikus 2001 – 2022 (seega 22 aastat) toimus suurepärane rahvusvaheline kirjastuskoostöö:

aastast 2001 algas meil viljakas koostöö saksa teaduskirjastusega „Berlin Verlag Arno Spitz“ (asutatud Berlin-Dahlemis 1962) rahvusvahelise majanduspoliitika-alase teaduskogumiku väljaandmiseks. Aastal 2002 muudeti meie koostööpartneri, saksa kirjastuse, nime: „Berliner Wissenschafts-Verlag“ (BWV).

Aastast 2007 arendasime teaduskogumikku edasi, milleks on tänane kolmekeelne rahvusvaheline eelretsenseeritud ja viidatud teadusajakiri „Estonian Discussions on Economic Policy/ Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik/ Eesti majanduspoliitilised väitlused“.

2015. aastal allutati BWV Stuttgartis asuvalle kirjastusele „Franz Steiner Verlag“ ja seega meediakontsernile „Deutscher Apotheker Verlag“.

Seejärel hakkas BWV iseseisvus ajapikku vähenema ning „Franz Steiner Verlag“ asus aastatel 2022–2023 BWVi programmi ümber korraldama, varasemast teisiti fookusseerima ning töötajaid koondama. Mitmel viimasel aastal vahetusid töötajad, kes ka meie ajakirjaga tegelesid. Siin oli oluline osa ka majandusliku olukorra halvenemisel, epideemiatel (koroona ja gripi viirused) ning sõjal Ukrainas.

Kokkuvõttes tähendasid need muudatused ja kõrvalmõjud seda, et eesti kirjastaja Mattimar OÜ ja saksa kirjastus BWV andsid käesoleva teadusajakirja viimati ühiselt välja aastal 2022 (nr-d 1-2/ 2022). Seega oli möödunud 22 aastat sisukat, viljakat ning sõbrallikku koostööd eesti ja saksa kirjastajate vahel.

Aastast 2022 laiendame ajakirja sisulist poolt – st võtsime juba 2021. aasta teisest poolst avaldamiseks senisest enam vastu ettevõtte ja ettevõtlusega seotud teadusartikleid eesmärgiga anda head võimalused samuti nendele teadlastele ja praktikutele, kes ettevõtte majanduse

uurimisega tegelevad, seda nii Eestis kui teistes riikides. See annaks võimalused ka **ettevõtetmajanduse** probleeme paremini majanduspoliitikaga siduda ja integreerida. Sisu poolest oleks nüüd tegemist **eelretsenseeritud ning viidatud rahvusvahelise ettevõtetmajanduse ja majanduspoliitika teadusajakirjaga**.

Alates aastast 2023 on kirjastajaks vaid Mattimar OÜ, edaspidine koostöö mõne väliskirjastajaga pole aga välistatud.

Aastast 2023 kuni tänaseni on tehtud koostöö ettepanekuid ja isegi ajakirja ostu soove Hiinast, Indiast ja ühe teadlaste võrgustiku (üheksa esindajat olid Kagu-Aasia riikidest /Malaisia, Indoneesia/, Lõuna-Aasia riikidest /Pakistan, Sri-Lanka/ ja Lähis-Idast /Iraak/) poolt. Viimaste aastate jooksul on tulnud mitmeid huvitavaid koostöö ettepanekuid eeskätt artiklite avaldamiseks meie ajakirjas: Georgiast, Pakistanist, Poolast, Saksamaalt, Ukrainast, Venemaalt (Krasnodar, Moskva, teiselt poolt Uraale) ja mujalt. Vastasime – ajakirja teemakohastele ja headele artiklitele oleme alati avatud.

Aastast **2007** oli Matti Raudjärv ajakirja asutajana, koordinaatorina ja toimetajana peatoimetaja rollis /aastast 2009 juba täieõiguslik peatoimetaja aga töötas ka toimetajana/ ning kuna Jüri Sepp loobus koos- ja koostööst, siis moodustasime ajakirja toimkonna ülikoolide esindajatest, doktoritest – ajakirja rahvusvaheline kuueliikmeline toimetuskolleegium (esindajad Eestist /Peter Friedrich, Mart Sörg/, Saksamaalt /Manfred O. E. Hennies, Enno Langfeldt, Armin Rohde/, Ungarist /Stefan Okruch/) ning toimetajad (Sulev Mäeltsemees TTÜ-st ja Janno Reiljan TÜ-st).

Aastal 2007 lisasime ajakirja trükivariandile CD (autorite teadusartiklid olid CD-l täisartiklitena ühes keeles ja trükisel olid artiklite kokkuvõtted teises keeles).

2008 valmis AS Värska Veekeskus (vt fotod 10-12). 2012 toimus meie konverents Värskas juba 20-ndat korda ning 2013 jätkasime (vahelduse mõttes) juba Jäneda Mõisa OÜ kompleksis (vt fotod 13-16). Esimesel aastal toimus konverentsitöö Jäneda lossis, järgmistel juba külalistemajas.

2015. aastal toimusid täiendused: toimetuskolleegiumi liige algusest, Manfred O. E. Hennies, asus ametisse toimetajana ning tema asemel sai toimetuskolleegiumi liikmeks Klaus Schrader Kieli Maailmamajanduse Instituudist (Saksamaa). Toimetaja-konsultandina asus tegevusse Ruth Tammeorg (TÜ raamatukogu), kes oli meid ka varem konsulteerinud. Seega oli meil toimkonnas juba viis toimetajat (M. Hennies, S. Mäeltsemees, M. Raudjärv, J. Reiljan, R. Tammeorg).

2018 lisandus toimetuskolleegiumi seitsmenda liikmena Irina Gogorishvili Tbilisi Riiklikust Ülikoolist (Georgia). Kuna saatuse tahtel lahkus jaanuaris meie seast Janno Reiljan (8.10.1951 – 23.01.2018), siis asus toimetajana tööle Üllas Ehrlich TTÜ-st.

2019 oli veel üks kurb sündmus – meie seast lahkus vaid lühikest aega toimetaja ametis olnud Manfred O. E. Hennies (10.09.1938 – 18.10.2019).

2022 lisandusid meie toimkonda IT toimetajad-konsultandid Ragnar Kolga (TÜ, Pärnu Kolledž) ja Jüri Kristal (CAD-i Eesti OÜ).

2024 täienes ajakirja toimetuskolleegium kahe liikmega – Raul Eamets (Bigbank AS, Eesti) ja Helgi-Annika Reisenbuk (TTÜ). Seega muutus kolleegium üheksaliikmeliseks.

2025 suurendasime kolleegiumi künneliikmeliseks, et välisliikmed oleks tuntavas ülekaalus. Nimelt täienes kolleegium kolleegiga Saksamaalt – Wolfgang Eibner (Jena Ernst-Abbe Rakendusülikool). Nüüd on toimetuskolleegiumi liikmete vahekorrad eesti ja välisriikide vahel 4:6 teiste riikide kasuks.

2025 oktoobris tabas meid järjekordne kaotus. Raske haiguse tõttu lahkus meie hulgast Helgi-Annika Reisenbuk (21.01.1936–21.10.2025), kes sai vaevalt üks aasta meie

NB!

Aasta 2034 – mööduks 50 aastat esimese (oli ilmselt üldse üks esimesi Eestis), kolmepäevase nn laevakonverentsi toimumises ja ajakirja (teadusartiklite kogumiku-eelajakirja) asutamisest (1984). Sõitsime mootorlaevaga „Vanemuine“ (Tartu-Värsk-Pihkva-Värsk-Tartu), pardal toimus konverentsitöö, ööbimine oli Värsk aleviku lähedal endises Eesti Kaitseväge Petseri Põhjalaagris (Värsk laager).¹¹⁷ Örsava järve piirkonnas.

1926. aastal asutati kindral Nikolai Reegi eestvõttel Värskasse Örsava järve kaldale Eesti Vabariigi Kaitseväge Petseri Põhjalaager. See oli kaitseväge suvine väljaõppekeskus, kus harjutasid ratsa- ja suurtükiväelased üle Eesti. Petseri maakonnas asusid Eesti Kaitseväge laagrid: Petseri Põhjalaager (Värsk laager) ja Örsava järve piirkonnas ja lõuna pool Petseri Lõunalaager (Petseri laager, asuta-

toimetuskollegiumi liige olla. Olime temaga kolleegid alates 1975. aasta sügisest TPI/ TTÜ majandusteaduskonnas/ teenindusökonoomika kateedris. Seega täitus meil sellest ajast kaesoleva õppeaasta alguseks 50 aastat, seda eriti lepinguliste uurimistööde tegemisel ja siit tulenevalt ka ühisartiklite avaldamisel TPI toimetistes. Ka teaduskonverentsidel oli võimalus koos osaleda, näiteks, Tartus (mitmel aastal) ja Riias (1977. aastal, osales ka endine kateedrijuhataja dotsent Juhani Väljataga) ning 1988. aastal Krimmis, Sevastopolis üleliidulisel konverentsil. Meil Eestis arutati laialdaselt siis juba Isemajandava Eesti probleeme ja me mõlemad tegime Sevastopolis ettekande sellest valdkonnast. Pea ülejäänud seltskond vaatas pärast ettekandeid meie peale viltu ja osa neist olid isegi ärritunud-pahased, ka meile esitatud küsimused olid veidi iroonilised. Ega meie end sellest mõneti ebasõbralikkusest häirida lasknud, sest Eesti püüdlused olid ju avalikud! Meie olime oma eesmärkide üle uhked. Aga üsna pea, 19. augustil 1991 Moskvas alanud riigipöördekatse järel, järgmisel päeval 20. augustil 1991, toimus Toompeal Eesti Vabariigi Ülemnõukogu istung, kus võeti vastu otsus Eesti riiklikust iseseisvusest. 105-liikmelisest Eesti Vabariigi Ülemnõukogust oli kohal 70 rahvasaadikut. Otsuse poolt hääletasid 69 rahvasaadikut, vastu ega erapoolelt saadikuid ei olnud. [https://et.wikipedia.org/wiki/Otsus_Eesti_riiklikust_iseseisvusest] 24.10.2025; Seega toimus **20. augustil 1991 Eesti taasiseseisvumine ehk Eesti iseseisvuse taastamine – Eesti Vabariigi de facto taastamine**. [https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_taaasiseseisvumine] 24.10.2025.

Seega täna, aastal 2025, juba üle kolmveerand sajandi, oleme jälle iseseisvad ja vabad ning ajame Isemajandava Eesti asja, seda nii hästi või halvasti kui oskame ning meid ei kamanda mingi võõras ja rumal võim.

2025. aasta ajakirja avaldamisel asendasime CD USB-mälukaardiga, sest kõigil uuematel arvutitel (eriti nn sülearvutitel) ei ole võimalust CD-d kasutada. See on seoses ka uute tehnoloogiate kasutusele võtmisega.

Ajakirja nn eriväljaanded on ilmunud:

2016 – Janno Reiljan 65 (sellel väljaandel /2-2016/ oli ajutiselt kaastimetajaks ka toimetuskollegiumi liige Peter Friedrich);

2017 – Sulev Mäeltsemees 70 (artiklid numbris 1/ 2017);

2019 – Matti Raudjärv 70 (kirjutised numbrites 1-2/2019);

2024 – Matti Raudjärv 75 (asjakohased kirjatükid numbrites 1-2/2024).

Toimkondades on arutatud, et 2026. aastal võiks konverentsidega eesti saartel jätkata (esialgu on sihile võetud Manilaid, juhul kui on piisavalt huvilisi). Loodame, et talve lõpu poole on asjad selged. Jänedal toimuvad ulatuslikud ehitustööd ning seal ei saa ilmselt lähemal paaril aastal konverentse korraldada.

¹¹⁷ Põhjalaager / Visit Setomaa. [https://www.visitsetomaa.ee/et/pohjalaager] 8.09.2025

ti samuti 1926). Aastail 1927-1931 ehitati laagritesse 95 hoonet, millest enamik olid kerged puitehitised.

Põhjalaagris ehitati kasarmud sõduritele, staabihoone, elamud ohvitseride perekondadele, laagriülemale ja komandandile; pagaritöökoda, pood; 500-kohaline kasiino ja söökla ning muud abihooned ehitasid sõdurid ise.

Õrsava järve vastaskaldale ehitati kasarmud suurtükiväelastele, tallid ja puutöökoda. Kahe laagri vahel asus Petseri laskeväli.

Sõdurite saabumine kevadati elavadas piirkonna elu olulisel määral. Enamik hooned on nüüdseks hävinud, kuid sõduritele koduks olnud barakid ja mõned elumajad on säilinud.

2020. aastal avati taastatud kujul laagri hoonete kompleksi kuulunud kindral Nikolai Reegi suveresident, mis on 1920. aastatel armastatud juugendstiili ehe näide (foto 2).

* * *

6. juunil 1960. aastal avas Vabariiklik Õpetajate Täiendusinstituut Värskas (MR: Põhjalaagri hoonetes) uue õppebaasi. Ajaleht Nõukogude Õpetaja kirjutas sel puhul: "6. juunil alustasid Värskas tööd vabariiklikud õpetajate täienduskursused, mis kestavad 2. juulini. Kursustel viibib praegu ligikaudu 250 algkooliõpetajat ja -juhatajat ning 5.-11. klassi joonestamise õpetajat, kes on siia kokku sõitnud vabariigi kõigist rajoonidest. Täienduskursuste kavas on rida üldpoliitilisi, teadusalaseid ja pedagoogilisi loenguid kõigile osavõtjatele ühiselt, kuna ainealane töö toimub algkoolide õpetajail ja juhatajail ning joonestamise õpetajail eraldi. Peamine töö on korraldatud praktikumide näol."

Värskast kujunes järgnevatel aastakümnetel õpetajate suvine kogunemiskoht, kus loengute ja praktikumide vormis viidi mitme nädala vältel läbi õpetajate täienduskoolitust. Värskas õppebaasi tegevus soikus 2000. aastate alguses.¹¹⁸

Täna (MR: 6.06.2020) möödub Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi (VÕT) õppebaasi avamisest Värskas 60 aastat. Aastail 1945–1989 tegutsenud VÕTi eesmärgiks oli õpetajate, koolijuhtide ja teiste haridustöötajate metoodiline nõustamine ja täiendamine.¹¹⁹

* * *

¹¹⁸ TLÜ Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseum. 6. juuni 2020. [https://www.facebook.com/setomaa_koolidevarskaoeppekoht/posts/t%C3%A4na-m%C3%B6%C3%B6dub-vabariikliku-%C3%B5petajate-t%C3%A4iendusinstituudi-v%C3%B5tpebaasi-avamisest-v%C3%A43304523304523172914494/] 8.09.2025

¹¹⁹ Setomaa koolide Värskas õppekoht. 6. juuni 2020.

[https://www.facebook.com/setomaa_koolid_evaskaoeppekoht/posts/t%C3%A4na-m%C3%B6%C3%B6dub-vabariikliku-%C3%B5petajate-t%C3%A4iendusinstituudi-v%C3%B5tpebaasi-avamisest-172914494/] 8.09.2025

Foto 1: Põhjalaagri kasarmu. [<https://maps.visitsetomaa.ee/files/thumbs/2/pohjalaager17d2758-TMXngPJrf5.jpg>] 8.09.2025

Foto 2: kindral Reegi maja. [<https://www.setomuseum.ee/storage/images/pubth1/tuul-reegi-maja-valjast-7-0App8HTXpao0vzF5EnDI.jpg>] 8.09.2025

Foto 3: Vaade kindral Reegi majast Õrsava järvele¹²⁰ (järve pindala on 24,2 ha)

Foto 4: Vaade laagrist Õrsava järvele.

¹²⁰ Fotol 3 ja 4 on sama allikas [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/36/%C3%95ravaj%A4rv_2021_07.jpg] 8.09.2025

Foto 5: Sellel Põhjalaagri fotol on rohkem kui fotol 1 kasarmuid-barakke näha (foto aastast 2020).

[https://db.esap.ee/uploads/images/thumb/VR-890_19551.jpg] 8.09.2025

1984. aasta konverentsi ajal ööbisime ühes neist näha olevatest kasarmutest, samuti oli meie käsutuses endine meedikute maja (foto 7).

Foto 6: Värskas Põhjalaagri 500-kohaline kasiino ja söökla.

[<https://ajapaik.ee/photo-thumb/107112/800/varska-pohjalaa-gri-kasiino>] 8.09.2025 (hoone on hävinud)

Foto 7: Värskas Põhjalaagri meedikute maja. [https://db.esap.ee/uploads/images/thumb/VR-0890_19546.jpg] 8.09.2025

Foto 8: Põhjalaagri kasarmu nr 3 lähemalt. [<https://visitestonia.com/images/3433363/Nort-Camp-P%C3%B5hjalaager-visit-setomaa-visit-estonia.jpg>] 8.09.2025

* * *

Foto 9: Värka Kuurortravikeskus (Sanatoorium): ees pikk hoone on hotellikorpus (keskel kaks kõrgemat ja nendest mõlemal pool madalamad hooned), sellega risti on ravikorpus ning hotelli madalama hoone ja parempoolse kõrgema osaga paralleelselt on toitlustamine ja köök, samuti seminariruum, kohvik ja kauplus. Värka lahe ääres paistab väike sadamakoht, kus seisis moo-torlaev „Setoline“, et soovijaile ekskursioone teha (ka meie sõitsime mõnel korral Pihkva jär-vele ja Piirisaarele. Samas olid ka sõudepaadid ja vesijalgrattad. [<https://www.estonianspas.eu/wp-content/uploads/2013/05/vi-ew-845x244.jpg>] 11.09.2025

Foto 10: Vaade Värka veekeskusele. [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ef/V%C3%A4rka%C3%B5ru_county.jpg/1920px-V%C3%A4rka%C3%B5ru_county.jpg] 11.09.2025

Foto 11: Vaade osale Värka veekeskuse atraktsioonidest. [<https://spavarska.ee/wp-content/uploads/2025/06/Veeke-skuse-uldvaade-toodeldud-1-1024x683.jpg>] 11.09.2025

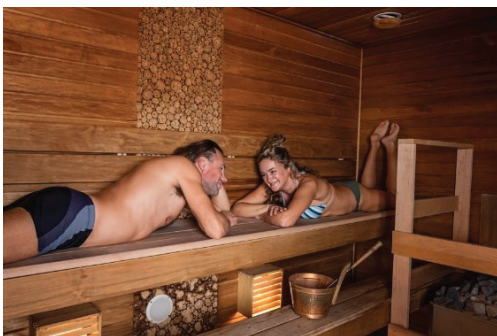

Foto 12: Üks paljudest saunadest. [https://spavarska.ee/wp-content/uploads/2023/01/Varska-kuurortravikeskus_veeparkmees-ja-naine-leilisaunas-41.jpg] 11.09.2025

* * *

Foto13: Jäneda loss. [<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbrf3qr6G1HizfcwVwdobQ3HWVz6j26q04061871/20231025132242.jpg@1920w>] 11.09.2025

Foto 14: Jäneda Aidahotell (avatud 2023 sügisel, 12 tuba).¹²³

Foto 15: Jäneda külalistemaja (120 kohta). [https://et.wjaneda-kulalistema-ja-006-wikipedia.org/wiki/Jäneda_Sovhoostehnikum] 11.09.2025¹²¹

Foto 16: Endise Jäneda sovhoostehnikumi õppehooned, taamal paremal loss.

¹²¹ Jäneda külalistemajas olid konverentsiruumid, saunad, bassein, SPA, hommikusöök. Kui oli meil ka kultuuriprogramm-kontsert, siis toimus õhtusöök külalistemaja kaminaruumis ja saateks oli muusika. Lõunatamised, osaliselt ka õhtusöögid, toimusid Jäneda Mõisa OÜ territooriumil asuvas Musta Täku Tallis. (vt foto 17)
Aastatel 2013–2019 toimusid meie konverentsid just selle maja baasil. 2013 toimus konverentsitöö ka lossis. Nõukogude ajal kui tegutses Jäneda Tehnikum, oli külalistemajas õpilaste ühiselamu.

¹²³ Aidahotell – Jäneda Mõis. [<https://janedaturism.ee/aidahotell/>] 1.10.2025

Foto 17: Musta Taku Tall Jämsäl (lõunad konverentsi ajal).¹²²

Jämsäl toimuvad praegu suured ehitus- ja remonditööd: külalistemaja on müüdnud ning seda ehitatakse ümber hooldekoduks. Jämsäl avati 2023. aasta sügisel endises Jämsä Mõisa viljaaias uus Aidahotell. Hotellis on 12 kahekojalist tuba, mille hubane sisekujundus sulandub ajaloolise atmosfääriga. Iga tuba pakub privaatset vannituba ja kaasagseid mugavusi. Hinnas sisaldub ka hommikusöök. Seega Jämsäl pole meil ilmselt võimalik konverentsi enam korraldada, sest Aidahotell¹²³ (foto 14 eespool) on küll uus, kuid kohti vähe (meie konverentsi osalised soovivad sageli üksinda toas olla) ja hinnad kõrgemad (kuni ca kaks korda) kui olid külalistemajas.

* * *

NB! NB! NB!

Kui on tegijaid ja korraldajaid ning osalejaid, siis 2034. aastal täituks 50 aastat esimesest laevakonverentsist ning 2042 ilmuks ajakirja 50. aastakäik (lootuses, et ei teki vaheaegu):

2035 – konverents ja ajakirja 43. aastakäik

2036 – konverents ja ajakirja 44. aastakäik

2037 – konverents ja ajakirja 45. aastakäik

¹²² [https://www.google.com/imgres?q=j%C3%A4ms%C3%A4ku%20tall&imgurl=https%3A%2F%2Fwww.puhkuseestis.ee%2Fbw_client_files%2Fpuhkus_eestis%2Fpublic%2Fss_sightseeing_img%2Fmagick.php%2F3375_4508_Musta_Taku_Tall.JPG%3Fresize\(320x250\)&imgrefurl=https%3A%2F%2Fwww.puhkuseestis.ee%2Fm%3Faction%3Dteenusepaikkujad%26sightseeing_id%3D3375&docid=OMTqOs-2QHJcOM&tbnid=wZ9bfPTripBIM&vet=12ahUKewjBv5am1YCQAxXBKRAIHUr1D4oQM3oECC8QAA..i&w=320&h=214&hb=2&ved=2ahUKewjBv5am1YCQAxXBKRAIHUr1D4oQM3oECC8QAAJ](https://www.google.com/imgres?q=j%C3%A4ms%C3%A4ku%20tall&imgurl=https%3A%2F%2Fwww.puhkuseestis.ee%2Fbw_client_files%2Fpuhkus_eestis%2Fpublic%2Fss_sightseeing_img%2Fmagick.php%2F3375_4508_Musta_Taku_Tall.JPG%3Fresize(320x250)&imgrefurl=https%3A%2F%2Fwww.puhkuseestis.ee%2Fm%3Faction%3Dteenusepaikkujad%26sightseeing_id%3D3375&docid=OMTqOs-2QHJcOM&tbnid=wZ9bfPTripBIM&vet=12ahUKewjBv5am1YCQAxXBKRAIHUr1D4oQM3oECC8QAA..i&w=320&h=214&hb=2&ved=2ahUKewjBv5am1YCQAxXBKRAIHUr1D4oQM3oECC8QAAJ) 30.09.2025

2038 – konverents ja ajakirja 46. aastakäik
2039 – konverents ja ajakirja 47. aastakäik
2040 – konverents ja ajakirja 48. aastakäik
2041 – konverents ja ajakirja 49. aastakäik
2042 – konverents ja ajakirja 50. aastakäik

Kuigi, allakirjutanu annab enesele aru, et aastateni 2035 – 2042 on niivõrd palju aega, et võib-olla täna korraldatavad konverentsid on millegi teistsuguste kogunemistega-foorumitega asendunud ning ajakirjade asemel on jälle midagi muud, rääkimata rahvusvahelistest andmebaasidest ning süsteemist ETIS.

* * *

ANNEXES

ANHÄNGE

LISAD

INFORMATSIOON ajakirja toimkonnalt

Käesolev rahvusvaheline teadusajakiri-publikatsioon ilmub aastast 2007 (üks number aastas) ja aastast 2011 (kaks numbrit aastas).¹²⁴ Ajakiri arenes välja järjepidevuse alusel aastatel 1984–2006 ilmunud teadusartiklite kogumikest. Artiklite temaatika on seni hõlmanud paljude riikide majanduspoliitikat ning selle valdkondi nii ühe kui ka mitme riigi näitel ning nende omavahelistes suhetes ja võrdlustes. Lisaks Eestile on avaldatud artiklites uuritud paljude riikide majanduspoliitikat nagu **Argentina, Georgia, Hiina, Iirimaa, Jaapan, Kanada, Kreeka, Leedu, Läti, Norra, Rootsi, Saksamaa LV, Slovakkia, Soome, Šveits, Taani, Tšehhi Vabariik, Ukraina, Ungari, USA, Venemaa Föderatsioon, Ühendkuningriik** (22 riiki). Vähemal määral on käsitletud ka mitmeid teisi riike. Kajastust on leidnud järgmiste piirkondade, ühenduste või valdkondade majanduspoliitika: Euroopa ja Euroopa Liit, Euroopa Liidu regionid, Euroopa rohelised pealinnad, Balti riigid ja Skandinaavia region, Ida- ja Kesk-Euroopa, Põhja-Euroopa, OECD-riigid jmt.

NB!

Alates aastast 2022 laiendame ajakirja sisulist poolt – st võtame juba 2021. aasta teisest poolest avaldamiseks senisest enam vastu ettevõtte ja ettevõtlusega seotud teadusartikleid eesmärgiga anda head võimalused samuti nendele teadlastele ja praktikutele, kes ettevõttemajanduse uurimisega tegelevad, seda nii Eestis kui teistes riikides. See annaks võimalused ka ettevõttemajanduse probleeme paremini majanduspoliitikaga siduda ja integreerida. Sisu poolest oleks tegemist eelretsenseeritud ning viidatud rahvusvahelise ettevõttemajanduse ja majanduspoliitika teadusajakirjaga (ajakirja pealkiri ja avaldamistingimused jäävad endisteks, artikleid võtame vastu jooksvalt, aasta läbi).

Lisaks traditsioonilistele majanduspoliitika valdkondadele on artiklites kajastamist leidnud ka avaliku sektori rahandus; regionaalne areng ja kohalike omavalitsuste arenguprobleemid, eelkõige haldusreformi vajadused ja võimalikud suunad; Euroopa Liidu finantssüsteem; Euroopa Liidu toetusmehhanismid ja -mudelid; rahapoliitika ja valuutakursid; euroruumi probleemid; finants- ja majanduskriis; majanduse globaliseerumine; ettevõtluse arengut toetavad erinevad majanduspoliitikad; J.M. Keynesi seisukohad ja paljud teised kompleksvaldkonnad.

Seni on avaldatud artiklite autorid esindanud järgmisi riike: **Austria, Eesti, Georgia, Hiina, Läti, Saksamaa, Slovakkia, Tšehhi Vabariik, Ukraina, Ungari ja Venemaa Föderatsioon**. Lisaks nimetatud riikidele olid enne 2007. aastat avaldatud

¹²⁴ Aastatel 2007–2014 oli ajakirja inglise keelne nimetus „Discussions on Estonian Economic Policy“. Eeskätt täpsuse, sh artiklite senise kajastuse ja ka edaspidise laiema majanduspoliitilise geograafia huvides täpsustasime aastast 2015 ajakirja nime ning selleks on nüüd inglise keeles – „Estonian Discussions on Economic Policy“. Ajakirja eesti ja saksa keelne nimi jäid endisteks, ühtlasi on säilinud publikatsiooni järjepidevus.

artiklite autorite kaudu esindatud ka **Belgia, Leedu, Poola, Prantsusmaa, Soome, USA ja Ühendkuningriik** (seega kokku 18 riigi esindajad).

Ajakirja toimkond soovib, et ajakirjas käsitletavate artiklite majanduspoliitiline geograafia laieneks tulevikus veelgi. Ajakirjas avaldatud artikleid kajastavad ja levitavad seni järgmised rahvusvahelised andmebaasid: **DOAJ, EBSCO, EBSCO Central & Eastern European Academic Source, EBSCO Discovery Service (EDS), EBSCO Essentials™, EconBib, ECONIS, ESO, SCOPUS, SSRN**.

Juba aastaid on väljaande tellijaks olnud ka Washingtonis asuv 1800. aastal asutatud maailma suurim, **USA Kongressi raamatukogu**.

Artiklite elektroonilistele väljaannetele omistatakse **DOI** number – DOI: 10.15157/edep

Lugupidamisega ning edukate koos- ja kaastöösoovidega,
Teie ajakirja toimkond

* * *

INFORMATION from the editorial team

This international research journal (publication) has been published since 2007 (once a year) and 2011 (twice a year).¹²⁵ The journal developed as a successor of collections of research papers published in 1984–2006. The subjects of the papers have covered economic policies and their subject areas of many countries on the basis of case studies from one or several countries and considering their mutual relations and comparisons. Besides Estonian economic policy, the papers have treated economic policies of many countries, such as **Argentina, Canada, China, Czech Republic, Denmark, Finland, Georgia, Germany, Greece, Hungary, Ireland, Japan, Latvia, Lithuania, Norway, Russian Federation, Slovakia, Sweden, Switzerland, Ukraine, United Kingdom, U.S.A.** Also, other countries have been studied to a lesser extent. Economic policies of the following regions, associations or subject areas have been treated: Europe and the European Union, EU regions, European green capitals, the Baltic States and the Scandinavian region, Eastern and Central Europe, Northern Europe, OECD countries, etc.

NB!

Starting from 2022 we will expand the range of topics of the journal – i.e. already from the second half of 2021 we will accept more research papers related to enter-

¹²⁵ In 2007–2014 the English name of the journal was „Discussions on Estonian Economic Policy“. Above all, for more accuracy concerning the topics of papers published until now, including in the interests of broader geography of economic policy in future, we specified the name of the journal from 2015 and it will be „Estonian Discussions on Economic Policy“ in English. The name of the journal in German and Estonian remained the same, and the continuity of the publication was maintained.

*prises and business activities in order to afford good opportunities also to researchers and experts of the field studying business administration both in Estonia and other countries. It would also make it possible to link and integrate **business administration** problems better with economic policy. In essence it would be a **peer-reviewed and indexed international scientific journal of business administration and economic policy** (the journal title and the conditions for publishing will remain the same, we will accept papers all the year round).*

In addition to traditional areas of economic policy the papers have treated also the issues of finances of the public sector; regional development and development problems of local municipalities, above all the need for and possible directions of the administrative reform; the financial system of the EU; the support structures and support models of the EU; monetary policy and currency exchange rates; eurozone problems; financial and economic crisis; globalisation of the economy; different economic policies to support business development; positions of J.M. Keynes, and many other complex areas.

Authors of papers published until now have represented the following countries: **Austria, China, Czech Republic, Estonia, Georgia, Germany, Hungary, Latvia, Russian Federation, Slovakia and Ukraine.** Besides the abovementioned countries also **Belgium, Finland, France, Lithuania, Poland, United Kingdom and U.S.A.** were represented by authors of papers published before 2007.

The editorial team would like to see in the future an even broader geography of economic policy of papers published in the journal. Papers published in this journal are presented and distributed by the following international databases: **DOAJ, EBSCO, EBSCO Central & Eastern European Academic Source, EBSCO Discovery Service (EDS), EBSCO Essentials™, EconBib, ECONIS, ESO, SCOPUS, SSRN, + US Congress Library.**

Electronic publications of articles are assigned a **DOI** number – DOI: 10.15157/edep

With best wishes and looking forward to successful cooperation and contributions,
Editorial Team of the journal

* * *

INFORMATION des Redaktionsteams

Das vorliegende internationale Wissenschaftsmagazin erscheint seit 2007 (ein Mal pro Jahr) und seit 2011 (zwei Mal pro Jahr).¹²⁶ Die Zeitschrift hat ihre Ursprünge in den Sammelbänden von wirtschaftswissenschaftlichen Beiträgen, die in den Jahren

¹²⁶ In den Jahren 2007–2014 lautete der englische Titel des Magazins „Discussions on Estonian Economic Policy“. Im Interesse der Genauigkeit und der breiteren geographischen Dimension

1984–2006 kontinuierlich erschienen. Die Thematik umfasst die Wirtschaftspolitik verschiedener Länder mit ihren vielfältigen Bereichen. Man geht vor allem auf die jeweiligen wirtschaftlichen Verflechtungen mit anderen Nationen ein und vergleicht sie untereinander. Neben Estland gibt es noch eine Reihe von anderen Ländern, die in den Artikeln auf ihre Wirtschaftspolitik hin untersucht werden wie **Argentinien, China, Deutschland, Dänemark, England, Finnland, Georgien, Griechenland, Irland, Japan, Kanada, Lettland, Litauen, Norwegen, Russische Föderation, Schweden, die Schweiz, die Slowakei, Tschechische Republik, Ukraine, Ungarn, die USA**. Im geringeren Umfang sind auch einige andere Länder in Beiträgen vertreten. Ebenso ist die Wirtschaftspolitik aus Sicht größerer und kleinerer Regionen thematisiert worden, z. B. Europa und die Europäische Union, einzelne Regionen der Europäischen Union, Europas Grüne Hauptstädte, die Baltischen Staaten und Skandinavien, Mittel- und Osteuropa, Nordeuropa, OECD-Staaten u.a.m.

NB!

*Ab dem Jahr 2022 werden wir **den inhaltlichen Teil der Zeitschrift erweitern** – d. h., dass wir bereits ab der zweiten Hälfte des Jahres 2021 zahlreicher als bis jetzt Wissenschaftsartikel zur Veröffentlichung annehmen werden, die mit Unternehmen und Unternehmertum verbunden sind, mit dem Ziel, gute Möglichkeiten auch jenen Wissenschaftlern und Praktikern zu offerieren, die sich mit der Forschung der Betriebswirtschaft beschäftigen, und das sowohl in Estland wie in anderen Ländern. Dies würde uns auch Möglichkeiten bieten, die Probleme der **Betriebswirtschaft** besser mit der Wirtschaftspolitik zu verbinden und zu integrieren. Vom Inhalt her würde es sich um **eine vorrezensierte und referenzierte Wissenschaftszeitschrift für internationale Betriebswirtschaft und Wirtschaftspolitik** handeln (der Titel der Zeitschrift und die Veröffentlichungsbedingungen bleiben die gleichen, die Artikel werden laufend, während des ganzen Jahres entgegengenommen).*

Zusätzlich zu den klassischen Feldern der Wirtschaftspolitik wird in den Artikeln auch auf folgende Themengebiete eingegangen: Finanzwesen der öffentlichen Hand, regionale Entwicklung und Entwicklungsprobleme der kommunalen Selbstverwaltungen, Notwendigkeit einer Verwaltungsreform und mögliche Reformwege, Finanzsystem der EU, EU-Förderungsmechanismen und ihre Modelle, Geldpolitik und Währungskurse, Probleme der Eurozone, Finanz- und Wirtschaftskrise, Globalisierung der Wirtschaft, wirtschaftspolitische Instrumente zur Unternehmensförderung, Standpunkte von J. M. Keynes.

Unsere Autoren kommen aus **China, Deutschland, Estland, Georgien, Lettland, Österreich, Russische Föderation, der Slowakei, Tschechische Republik, Ungarn und Ukraine**. Vor 2007 sind Beiträge auch von **amerikanischen, belgischen,**

der Beiträge wurde 2015 der englische Titel in „Estonian Discussions on Economic Policy“ geändert. Der Titel des Magazins in estnischer und deutscher Sprache blieb unverändert, gleichzeitig ist die Kontinuität der Zeitschrift erhalten geblieben.

englischen, finnischen, französischen, litauischen und polnischen Autoren erschienen.

Der Wunsch des Redaktionsteams ist, dass sich der Autorenkreis geographisch weiter vergrößert. Die im Magazin publizierten Beiträge sind in folgenden internationalen Datenbanken verfügbar: **DOAJ, EBSCO, EBSCO Central & Eastern European Academic Source, EBSCO Discovery Service (EDS), EBSCO Essentials™, EconBib, ECONIS, ESO, SCOPUS, SSRN, + US-Kongressbibliothek.**

Elektronische Veröffentlichungen von Artikeln erhalten eine **DOI**-Nummer – DOI: 10.15157/edep

Wir hoffen auf eine weitere erfolgreiche Zusammenarbeit,
Ihr Redaktionsteam

* * *

**MATTIMAR OÜ – USALDUSVÄÄRNE ETTEVÕTE /
MATTIMAR OÜ (GmbH) – ZUVERLÄSSIGES UNTERNEHMEN /
MATTIMAR OÜ (Ltd) – TRUSTWORTHY ENTERPRISE**

21.02.2017 anti rahvusvahelise uuringu tulemusel Euroopas ettevõttele Mattimar OÜ (logo lõigu all vasakul) varasemate aastate tegevuste eest Usaldusväärse Ettevõtte Sertifikaat – laitmatu reputatsiooni, eetilise ja usaldusväärse tegevuse ning klientidele pühendumise eest. Sertifikaat "Usaldusväärne Ettevõtte" (logo lõigu all paremal) sai alguse Poolas 2013. aastal ning on tänaseks populaarseks ja lugupeetuks nii ettevõtjate kui ka klientide seas saanud, olles üks nimekamaid, mida Euroopas väljastatakse.¹²⁷

See on rahvusvaheline märk, mis ühendab ettevõtteid kaheksas Euroopa riigis (märts 2017). Uuring viidi läbi valdavalt Euroopa Liidu liikmesriikide (Bulgaaria, Eesti, Poola, Rumeenia, Serbia /ei ole EL liige/, Slovakkia, Tšehhi, Ungari) rohkem kui 218 000 ettevõtte seas. Seni on Sertifikaadi saanud ca 1200 ehk 0,55 % uuritavatest ettevõtetest. Uuringute tegemiseks on loodud innovaatiline ja originaalne tarkvara-programm, mis põhineb algoritmil ja määratleb nn arvamuste koefitsiendi.

¹²⁷ Statistika näitab, et üle poolte klientidest, kes peavad valima kahe tundmatu ettevõtte sarnase pakumise vahel, valivad ettevõtte, kellel on sertifikaat "Usaldusväärne Ettevõtte".

* * *

Als Ergebnis einer in Europa durchgeführten entsprechenden internationalen Untersuchung wurde dem Unternehmen Mattimar OÜ (GmbH) am **21.02.2017** für die Tätigkeit früherer Jahre, für seine tadellose Reputation, ethische und vertrauenswürdige Arbeit und Kundenwidmung das Zertifikat des zuverlässigen Unternehmens verliehen. Das Zertifikat „Zuverlässiges Unternehmen“ („*Usaldusväärne ettevõte*“) wurde 2013 in Polen eingeführt und bis zum heutigen Tag ist es zu einer populären und geschätzten Auszeichnung sowohl unter Unternehmern als auch Kunden geworden. Es handelt sich um eines der am meisten namenhaften Zertifikate, die in Europa verliehen werden.¹²⁸

Diese internationale Auszeichnung vereint Unternehmen in acht europäischen Ländern (März 2017). Die oben genannte Untersuchung wurde unter mehr als 218 000 Unternehmen der EU-Länder (Bulgarien, Estland, Polen, Rumänien, Serbien (ist nicht EU-Mitglied), Slowakei, Tschechien und Ungarn) durchgeführt. Bisher ist das Zertifikat an ca. 1200 oder 0,55 % der untersuchten Unternehmen verliehen worden.

* * *

On **21.02.2017** the company Mattimar OÜ (Ltd) received the Certificate of a Trustworthy Enterprise on the basis of an international survey, for its activities in earlier years – for its flawless reputation, ethical and trustworthy activities and dedication to clients. The Certificate „Trustworthy Enterprise“ („*Usaldusväärne ettevõte*“) was initiated in Poland in 2013 and has become popular and respected both among entrepreneurs and clients, being one of the most renowned certificates issued in Europe.¹²⁹

It is an international mark which has been issued to enterprises in eight European countries (by March 2017). The survey was conducted among more than 218,000 enterprises from mainly EU Member States (Bulgaria, Estonia, Poland, Romania, Serbia (not an EU Member State), Slovakia, Czech Republic, Hungary). By now, approximately 1,200, i. e. 0.55% of the enterprises surveyed have received the certificate. Innovative and original software based on an algorithm has been created for the survey, to determine the coefficient of opinions.

¹²⁸ Wie die Statistik zeigt, entscheidet sich mehr als die Hälfte der Kunden bei zwei unbekannten und ähnlichen Unternehmen für das Unternehmen mit dem Zertifikat „Zuverlässiges Unternehmen“ („*Usaldusväärne ettevõte*“).

¹²⁹ According to the statistics, more than a half of the clients who have to choose between similar offers from two unknown enterprises, choose the enterprise which has the Certificate „Trustworthy Enterprise“ („*Usaldusväärne ettevõte*“).

